

T.C.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**LGBTİ'LERİN İKİLİ CİNSİYET DÜZENİ İÇERİSİNDEKİ
VAROLMA DURUMLARININ ÇOK YÖNLÜ OLARAK ELE
ALINMASI VE SOSYAL HİZMET GEREKSİNİMLERİNİN
BELİRLENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

GÖZDE ALTINEL BAYSAL

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. İŐİL BULUT

ANKARA, 2019

T.C.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

LGBTİ'LERİN İKİLİ CİNSİYET DÜZENİ İÇERİSİNDEKİ
VAROLMA DURUMLARININ ÇOK YÖNLÜ OLARAK ELE
ALINMASI VE SOSYAL HİZMET GEREKSİNİMLERİNİN
BELİRLENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

GÖZDE ALTINEL BAYSAL

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. İŐİL BULUT

ANKARA, 2019

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 18 / 01 / 2019

Öğrencinin Adı, Soyadı : Gözde ALTINEL BAYSAL
Öğrencinin Numarası : 21520067
Anabilim Dalı : Sosyal Hizmet ABD
Programı : Sosyal Hizmet Tezli Yüksek Lisans Programı
Danışman Unvanı/Adı, Soyadı : Prof. Dr. Işıl BULUT
Tez Başlığı : LGBTİ Bireylerin İkili Cinsiyet Düzeni İçerisindeki Varolma Durumlarının Çok Yönlü Olarak Ele Alınması ve Sosyal Hizmet Gereksinimlerinin Belirlenmesi

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans/Doktora tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 193 sayfalık kısmına ilişkin, **02/01/2019** tarihinde şahsım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %7' dir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

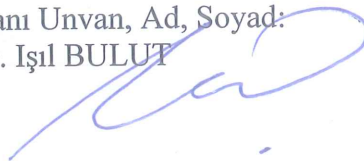
“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:.....

Onay

18 / 01 / 2019

Öğrenci Danışmanı Unvan, Ad, Soyad:
Prof. Dr. Işıl BULUT

ANKARA 2019
KABUL VE ONAY

Gözde ALTINEL BAYSAL tarafından hazırlanan "LGBTİ Bireylerin İkili Cinsiyet Düzeni İçerisindeki Varolma Durumlarının Çok Yönlü Olarak Ele Alınması ve Sosyal Hizmet Gereksinimlerinin Belirlenmesi" adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Kabul (sınav) Tarihi: 18/01/2019

(Jüri Üyesinin Unvanı, Adı-Soyadı ve Kurumu):

İmzası

Jüri Üyesi: Doç. Dr. Gonca POLAT

Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Işıl BULUT (Danışman)

Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi

Jüri Üyesi: Prof. Dr. Arzu İÇAĞASIOĞLU ÇOBAN

Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi

Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

1/2/2019

Prof. Dr. İpek KALEMCİ TÜZÜN

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Neden en çok bu bölümü yazarken zorlandığımı düşünürken sebebinin, güzel insanların güzel katkılarına nasıl teşekkür edebileceğimi bilmemek ve doğru kelimelerle ne kadar değerli olduklarını ifade edememe endişesi olduğunu farkettim. Dağınık düşüncelerimle yanına henüz ilk gittiğimde dahi ortaya güzel şeylerin çıkacağına olan inancı ve süreç boyunca o çok saygıdeğer, bir o kadar da cana yakın tam desteği, paylaştığımız heyecanlar için başta Prof. Dr. Işıl BULUT hocama tüm katkıları ve beni bu cana yakınlığına layık gördüğü için çok! teşekkür ediyorum. Başından beri siz olmadan, katkılarınız, güzelliğiniz olmadan olmazdı. Aynı zamanda çok sevgili ve saygıdeğer hocalarım Doç. Dr. Gonca POLAT ve Prof. Dr. Arzu İcağasıoğlu ÇOBAN'a da çok değerli geri bildirimleri ile bu araştırmaya dahil oldukları, beni yalnız bırakmadıkları ve paylaşımları çok daha keyifli ve güzel kıldıkları için çok teşekkür ediyorum.

Hayatımın her alanında, zamanında, evresinde olduğu gibi bu süreçte de tüm destekleriyle her zaman yanımda olan, hep olsunlar dediğim güzel insanlar; sevgili ve saygıdeğer, candan öte, kelimelerin yetmediği annem ve babama 'sizsiz olmaz'lı minnetlerimi sunmak istiyorum.

Ve sevgili eşim; içinden geçtiğimiz süreçlere ve tüm huysuzlanmalarımızla birlikte resmen bizimle gülüp ağlayan bu araştırmamıza ve bize olan katkılarından dolayı hem araştırmamıza hem de sana çok teşekkür ediyorum. Bu vesile ile başta Muammer Baysal olmak üzere inancı ve desteği için Baysal ailesine de teşekkür ederek bu araştırmanın güzellikler getirmesini diliyorum. Sevgili tez yoldaşım, arkadaşım olan Çağla Apaydın'a ise kaliteli, uzun soluklu sohbetlerle renklenen, bitmek bilmeyen merak yolculuklarında benimle birlikte olması ve tüm! değerli katkıları, tüm güzelliği ile dahil olduğu hayatım, paylaşılan ve paylaşılacak olan herşey için çok teşekkür ediyorum. İyi ki varsın!

Kendilerinin destekleri, birbirinden değerli katkıları, samimi paylaşımları olmadan ortaya çıkamayacak olan bu araştırma için tüm katılımcılara ise ayırdıkları zaman, verdikleri emek ve paylaştıkları inanç için ayrı ayrı çok teşekkür ediyorum.

Ayrıca soru kağıdının planlanmasında zaman ayırıp, değerli desteklerini esirgemeyen Onur Ünalı, Melih Yılmaz, Koray Arkadaş ve Bihter Karal'a da katkılarından dolayı çok teşekkür ediyorum.

Ve patili dostlar, iyiki varlar! Ankara - Ocak 2019 Güzde ALTINEL BAYSAL

ÖZET

Bu araştırma sosyal hizmet mesleğinin kendisinin ve ilişkili olduğu diğer sistemlerin tüm cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliklerini kapsayıcı koruyucu, önleyici destek mekanizmalarına sahip olup olmama durumlarının, heteronormatif yapıların, heteroseksist tutumların var olup olmamasına ve bu durumların LGBTİ'ler üzerindeki biyo-psiko-sosyal etkilerine odaklanmaktadır. Sosyal hizmet mesleğinin insanların değerine, biricikliğine odaklanan ve her insanın haklara eşit erişimini önemseyen yapısı dolayısıyla tüm cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliklerine dair de yeterli, nitelikli ve doğru mikro mezo makro düzeyde müdahaleler planlama yeterliliğine sahip olması gerekmektedir. Bu doğrultuda bu müdahalelerin planlanma noktasında heteronormatif yapıların ve bireysel homo/bi/transfobik içselleştirmelerin, hem profesyoneller/hizmet sunucular hem de tüm bireylerin sahip olduğu heteronormatif düşünce biçimlerinde önemli bir rolünün olduğu görülmektedir.

Bu nedenlerle bu çalışmada heteronormatif sistemler ve heteromerkezci düşünme biçimlerinin nedenleri içerisinde mevcut heteronormatif, heteromerkezci yapıların ele alınmasının gerekliliği ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda ise bu çalışmanın bu normlaştırmalardan kaynaklı biyo-psiko-sosyal zararların ortaya konularak, sistemlerdeki ve tutumlardaki bu yapıların değişime/dönüşüme uğrayabilmesi/uğratılabilmesi için nelere ihtiyaç duyulabileceğine ışık tutması amaçlanmıştır.

Bu amaçlar çerçevesinde nicel araştırma modeli ile soruna ilişkin mevcut durumun saptanması amacıyla soru kağıdı kullanılmıştır. Çalışmanın doğrudan LGBTİ'lerin biyo-psiko-sosyal ihtiyaçlarını, heteronormlaştırmış hizmet sunucuları ve dolayısıyla sosyal hizmet gereksinimlerini ortaya koyması hedeflenmiştir. Bu doğrultuda 14-43 yaş aralığında 129 LGBTİ'ye ulaşılmıştır. Katılımcı yanıtları SPSS programında Ki-Kare testi ile değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın tüm cinsel yönelimler/cinsiyet kimliklerine dair destekleyici, kapsayıcı, heteronormatif olmayan bir Sosyal Hizmet'i odağına alan çalışmalara ışık tutabileceği ümit edilmektedir.

Anahtar kelimeler: Sosyal Hizmet, LGBTİ, Heteronormativite

ABSTRACT

This research focuses on the psycho-social effects of the Social Work Profession and the other systems to which it is related, including all of the sexual orientation / gender identities, including protective and preventive support mechanisms, heteronormative structures, heterosexist attitudes, and the bio-psycho-social effects of these conditions on LGBTIs. In this direction, the questionnaire was delivered and directly filled out by LGBTI participants. The Social Work Profession, which focuses on the value, uniqueness of people and the rights of each person's equal access to rights, should be capable of planning adequate, qualified and accurate micro-mezzo macro-level interventions on all sexual orientation / gender identities. In this respect, it is seen that heteronormative structures, individual homo / bi / transphobic internalizations, heteronormative thinking styles by both professionals / service providers and all individuals have an important role in the planning of these interventions.

For these reasons, in this study, it has been tried to reveal the necessity of considering heteronormativity and heterocentric structures within the causes of heteronormative systems and heterocentric thinking styles. In this respect, the aim of this study is to reveal the bio-psycho-social effects caused by these normations and to provide a source for what might be needed to change /transform these structures in systems and attitudes.

For this purpose, a questionnaire was used to determine the current status of the problem with the quantitative research model. The aim of the study is to direct the bio-psycho-social needs of LGBTIs, heteronormised service providers and thus social service needs. In this respect, 129 LGBTI has been reached in the 14-43 age range. Participants' questionnaire responses were evaluated by using Chi-Square test in SPSS program. It is hoped that this research will shed light on studies that focus on a supportive, inclusive, non-heteronormative Social Service for all sexual orientations / gender identities.

Keywords: Social Work, LGBTI, Heteronormativity

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1-İKİLİ CİNSİYET ALGISI SORUNU	4
1.1. Heteronormativite	8
1.1.1. Cinsiyet Dimorfizmi Aracılığıyla Bedenlerin Cinsiyetlendirilmesi	9
1.1.2. Cinsiyet Ve Cinsellik Üzerine Çalışmalar İle Zorunlu Heteroseksüellik.....	11
1.2. Cinselliğin Tarihi.....	17
1.2.1. Doğa Kavramı	18
1.3. Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları	20
1.3.1. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Tarihsel Kökeni.....	22
1.4. Psikoloji Kuramları Ve Heteronormativite İlişkisi.....	33
1.4.1. Sosyal Öğrenme Kuramı	35
1.4.2. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı.....	36
1.4.3. Bilişsel Gelişim Kuramı	36
1.4.4. Psikanalitik Kuram	37
1.5. Yerleşmiş Kavramlar/Tanımlar	40
1.5.1. Sevme Meselesi	40
BÖLÜM 2- İKİLİ CİNSİYET ALGISI İÇERİSİNDE LGBTİ'LER VE BİR DİSİPLİN OLARAK SOSYAL HİZMET.....	43
2.1. İkili Cinsiyet Algısı İçerisinde LGBTİ'lerin Sosyal Hizmet Gereksinimler.....	46
2.1.1. Sosyo-Demografik Özelliklere Bağlı Gereksinimler	46
2.1.1.1. Aile Yaşamı	46
2.1.1.2. Açılım	49
2.1.1.3. Okul Hayatı.....	52
2.1.1.4. Geçim Kaynakları.....	54
2.1.1.5. Seks İşçiliği	56
2.1.2. Sistemlerin / Hizmetlerin Heteronormatifliği.....	59

2.1.2.1. Sağlık Hizmetlerinin Heteronormatifliği.....	61
2.1.2.2. Eğitim Hizmetlerinin Heteronormatifliği	66
2.1.2.3. Adli Hizmetlerin Heteronormatifliği	68
2.1.2.3.1. Hukuk Davaları	68
2.1.2.3.2. Ceza Davaları	69
2.1.2.3.3. İdari Davalar	70
2.1.2.4. Sosyal Hizmetlerin Heteronormatifliği	73
2.1.2.5. İstihdam Hizmetlerinin Heteronormatifliği	78
2.1.3. Psiko-Sosyal İyilik Hali.....	79
2.2. Araştırmanın Amacı	86
2.3. Araştırmanın Önemi	88
2.4. Tanımlar	89
BÖLÜM 3- ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	91
3.1. Araştırma Modeli.....	91
3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	91
3.3. Veriler ve Toplanması	91
3.4. Verilerin Çözümü ve Yorumu	92
3.5. Araştırmanın Sayıtları	92
3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	92
BÖLÜM 4- BULGULAR.....	93
4.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri	93
4.1.1. Aile Yaşamına İlişkin Bulgular	98
4.1.2. Açılıma İlişkin Bulgular	99
4.1.3. Okul Hayatına İlişkin Bulgular	101
4.1.4. Geçim Kaynaklarına İlişkin Bulgular.....	107
4.1.4.1. Seks İşçiliğine İlişkin Bulgular.....	114
4.2. Sistemlerin / Hizmetlerin Heteronormatifliğine İlişkin Bulgular.....	115
4.2.1. Sağlık Hizmetlerinin Heteronormatifliğine İlişkin Bulgular.....	115
4.2.2. Eğitim Hizmetlerinin Heteronormatifliğine İlişkin Bulgular	117
4.2.3. Adli Hizmetlerin Heteronormatifliğine İlişkin Bulgular	119
4.2.4. Sosyal Hizmetlerin Heteronormatifliğine İlişkin Bulgular	120
4.2.5. İstihdam Hizmetlerinin Heteronormatifliğine İlişkin Bulgular	123
4.3. Psiko-Sosyal İyilik Hali.....	124

4.3.1. Psikolojik Şiddete Maruz Kalma.....	125
4.3.2. Psikolojik Şiddete Maruz Kalma Ve Hayat Memnuniyeti.....	125
4.4. Kendine Zarar Verme.....	125
4.4.1. Lgbti Olma Durumundan Dolayı Tehdit Edilme İle Kendine Zarar Verme.....	125
4.4.2. Psikolojik Şiddete Maruz Kalma Kendine Zarar Verme.....	126
4.4.3. Açılım ve Kendine Zarar Verme.....	126
4.4.4. İyilik Hali ve Kendine Zarar Verme.....	127
4.5. İntihar.....	130
4.5.1. İyilik Hali ve İntihar.....	130
4.6. Hizmetlere Erişim ve İyilik Hali İlişkisi.....	131
4.6.1. Hizmetlere İlişkin Deneyimler ve Hayat Memnuniyeti.....	131
4.6.2. Hizmetlere İlişkin Deneyimler ve İyilik Hali.....	133
4.7. Sosyal Destek ve İyilik Hali İlişkisi.....	135
4.7.1. Arkadaş Desteği ve İyilik Hali İlişkisi.....	135
4.7.2. Aile Desteği ve İyilik Hali İlişkisi.....	137
4.7.3. Diğer Sosyal Destek ve İyilik Hali İlişkisi.....	138
4.7.4. Açılım ve İyilik Hali İlişkisi.....	140
4.7.5. Rol Model Alma ve İyilik Hali İlişkisi.....	140
4.7.6. Medya, Din ve İyilik Hali İlişkisi.....	141
4.8. Hizmetlerdeki Destek Mekanizmaları Ve İyilik Hali.....	142
4.8.1. Eğitim Hayatındaki Destek Mekanizmaları İle Başvurulan Sosyal Destek ve Başetme Mekanizmaları.....	142
4.8.2. Çalışma Hayatındaki Destek Mekanizmaları İle Başvurulan Sosyal Destek ve Başetme Mekanizmaları.....	149
4.8.3. Diğer Alanlardaki Destek Mekanizmaları İle Başvurulan Sosyal Destek ve Başetme Mekanizmaları.....	152
4.8.4. Medya Aracılığı ile Üretilen Nefret Söylemlerinin Varlığı Nedeniyle Zarar Görme İle Başvurulan Sosyal Destek ve Başetme Mekanizmaları.....	155
4.8.5. Psikolojik Şiddet Nedeni İle Başvurulan Sosyal Destek ve Başetme Mekanizmaları.....	156
4.8.6. İyilik Hali ve Psikolojik Şiddet Nedeni İle Başvurulan Sosyal Destek ve Başetme Mekanizmaları.....	157
4.8.7. İntihar, Kendine Zarar Verme Düşünce ve Davranışlarının Varlığı ile Başvurulan Sosyal Destek ve Başetme Mekanizmaları.....	160
4.8.8. Hizmetlere Erişim ile Başvurulan Sosyal Destek ve Başetme Mekanizmaları....	165

BÖLÜM-5-SONUÇ VE ÖNERİLER	167
KAYNAKÇA	176
EKLER	182
EK 1: Soru Kağıdı	182

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri.....	56
Tablo 2. Cinsel Yönelim/Cinsiyet Kimlik ile Kendini Tanımlama İlişkisi.....	56
Tablo 3. Yaşanılan Kişi ile Açılım Yapılan Kişi İlişkisi.....	60
Tablo 4. Yaşanılan Kişi ile Yaş Aralığı İlişkisi	61
Tablo 5. Açılım Yapılan Yaş Aralığı ile Cinsel Yönelim Farkına Varılan Yaş Aralığı İlişkisi	64
Tablo 6. Açılım Yapılan Yaş Aralığı	65
Tablo 7. Açılım Yapma ile Cinsel Yönelim ve/veya Cinsiyet Kimliğine Dair Rahat Hissetme Durumu.....	65
Tablo 8. Açılım Yapma ile Psikolojik Şiddete Maruz Kalma İlişkisi.....	67
Tablo 9. Açılım Yapma ile Hayat Memnuniyeti İlişkisi	67
Tablo 10. Mevcut Öğrenim Görme Durumu	69
Tablo 11. Öğrenim Düzeyi	69
Tablo 12. LGBTİ Dostu Okul Ortamı	69
Tablo 13. LGBTİ Dostu Okul Ortamı	70
Tablo 14. Okul Ortamı ve Zarar Görme	76
Tablo 15. Mevcut Çalışma Durumu	77
Tablo 16. Düzenli Bir Gelire Sahip Olma	77
Tablo 17. En Son Çalışma Durumu.....	77
Tablo 18. Çalışılan Yerin Yeterli Çalışma Koşullarına Sahip Olduğunu Düşünme	78
Tablo 19. Düzenli Bir Gelire Sahip Olma ile Bu Gelir İle İhtiyaçları Karşılatabilme Durumu	78
Tablo 20. En Uzun Süreli Çalışma Alanı	78
Tablo 21. Çalışılan Yerde Cinsel Yönelim ve/veya Cinsiyet Kimliğinin Bilinme Durumu	79
Tablo 22. Çalışma hayatında LGBTİ'ler için bir kulüp ya da destek mekanizması vardı / var.	79
Tablo 23. Çalışılan Yerde Cinsel Yönelim ve/veya Cinsiyet Kimliği Bilinme Durumu ile Zarar Görme ve İyilik Hali İlişkisi	82
Tablo 24. Seks İşçiliğini Bir Meslek Olarak Görme Durumu.....	85
Tablo.25 Seks İşçiliğini Bir Meslek Olarak Görme ile Şiddetin Meşrulaştırıldığını Düşünme İlişkisi	88
Tablo 26. Heteronormatif Düzenin Hizmet Sunmaya Olan Etkisinin Varlığı	89
Tablo 27. Heteronormatif Düzenden Kaynaklı Olarak LGBTİ'lerin Hizmetlere Erişimlerini Engelleyen Durumların Varlığı	89

Tablo 28. Sağlık Hizmetlerinin Heteronormatifliği ile Hizmetlere Erişebilme İlişkisi	94
Tablo 29. Aile Hekiminin/Düzenli Gidilen Doktorun Başvurucunun LGBTİ Kimliğine İlişkin Farkındalığının Var Olma Durumu	98
Tablo 30. Eğitim Hizmetlerinin Heteronormatifliği ile Hizmetlere Erişebilme İlişkisi.101	
Tablo 31. Adli Hizmetlerin Heteronormatifliği ile Hizmetlere Erişebilme İlişkisi.....	103
Tablo 32. Sosyal Hizmetlerin Heteronormatifliği ile Hizmetlere Erişebilme İlişkisi	110
Tablo 33. Devletin Sunmakta Olduğu Ekonomik Destek Sağlayıcılara Başvuruda Bulunabilme Durumu	114
Tablo 34. İstihdam Hizmetlerinin Heteronormatifliği ile Hizmetlere Erişebilme İlişkisi.....	133
Tablo 35. Psikolojik Şiddete Maruz Kalma Durumu	119
Tablo 36. Psikolojik Şiddete Maruz Kalma ile Hayat Memnuniyeti İlişkisi.....	120
Tablo.37 LGBTİ Olma Durumunun Bir Başkasına Söylenmesi ile Tehdit Edilme Durumunun Varlığı ve Kendine Zarar Verme Düşüncesi/Davranışı İlişkisi	120
Tablo 38. Psikolojik Şiddete Maruz Kalma Durumunun Varlığı ile Kendine Zarar Verme Düşüncesi/Davranışı İlişkisi.....	121
Tablo 39.Açılım Yapma ile Kendine Zarar Verme Düşüncesi/Davranışı İlişkisi.....	121
Tablo 40. Hayata Son Verme Düşüncelerinin Varlığı İle İyilik Hali İlişkisi	123
Tablo 41. Kendine Zarar Verme Davranışının Varlığı İle İyilik Hali İlişkisi	125
Tablo 42. Kendine Zarar Verme Davranışının Varlığı İle İyilik Hali İlişkisi	126
Tablo 43. İntihar Davranışının Varlığı İle İyilik Hali İlişkisi.....	128
Tablo 44. Hizmetlere İlişkin Deneyimler ile Hayat Memnuniyeti İlişkisi	130
Tablo 45. Hizmetlere İlişkin Deneyimler ile Keyifsiz/Depresif Hissetme İlişkisi.....	131
Tablo 46. Hizmetlere İlişkin Deneyimler İle Kendini Başarısızlık Olarak Görme Eğilimi İlişkisi	132
Tablo 47. Hizmetlere İlişkin Deneyimler İle Kendini Değerli Olarak Görme İlişkisi	132
Tablo 48. Hizmetlere İlişkin Deneyimler İle Özsaygı İlişkisi.....	133
Tablo 49. Arkadaşlar ile Sorunları Paylaşabilme ve İyilik Hali İlişkisi.....	134
Tablo 50. Arkadaşlar ile Paylaşımında Bulunabilme ve İyilik Hali İlişkisi	134
Tablo 51. Arkadaş Desteği ile İyilik Hali İlişkisi.....	135
Tablo 52. Arkadaşa Güvенеbilme ile İyilik Hali İlişkisi.....	135
Tablo 53. Ailenin Desteğe Hevesli Olma Durumu ile İyilik Hali İlişkisi	136
Tablo 54. Aile Duygusal Desteği ile İyilik Hali İlişkisi	136
Tablo 55. Aile Desteği ile İyilik Hali İlişkisi	136
Tablo 56. Paylaşımında Bulunulabilecek En Az Bir Özel İnsanın Varlığı ile İyilik Hali İlişkisi137	
Tablo 57. İhtiyaç Duyulduğunda En Az Bir Özel İnsanın Varlığı ile İyilik Hali İlişkisi.....	137

Tablo 58. Duygulara Önem Veren Birilerinin Varlığı ile İyilik Hali İlişkisi.....	138
Tablo 59. Açılım Yapma ve İyilik Hali İlişkisi.....	138
Tablo 60. Rol Model Varlığı ve Kendini İşe Yaramaz Hissetme İlişkisi.....	139
Tablo 61. Rol Model Varlığı ve Keyifsiz, Depresif Hissetme İlişkisi	139
Tablo 62. Medya ve Dinin Negatif Tutumları ile Keyifsiz, Depresif Hissetme İlişkisi.....	140
Tablo 63. Medya ve Dinin Negatif Tutumları ile Zarar Görme Deneyimi İlişkisi	140
Tablo 64. Eğitim Hayatında LGBTİ'lerle İletişime Geçebilme Durumu ile Başvurulan Sosyal Destek Mekanizmaları	141
Tablo 65. Eğitim Hayatında İnsanların Cana Yakın Davranma Durumu ile Başvurulan Sosyal Destek Mekanizmaları	142
Tablo 66. Eğitim Hayatında İnsanların Kişiyi Olduğu Gibi Kabul Etme Durumu ile Başvurulan Sosyal Destek Mekanizmaları.....	142
Tablo 67. Eğitim Hayatında Kendisine Saygılı Davranılma Durumu ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları	142
Tablo 68. Eğitim Hayatında Açıldıktan Sonra Olumsuz Tutumlar Gözlemleme ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları.....	143
Tablo 69. Okul Hayatında Açıldıktan Sonra Tutumlarda Olumsuz Değişikliklerin Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları	143
Tablo 70. Eğitim Hayatında LGBTİ'lerle İletişime Geçebilme Engelinin Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları.....	143
Tablo 71. Eğitim Hayatında Alay Edici Lakapların Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları	144
Tablo 72. Eğitim Hayatında Olumsuz Tutumlar Nedeniyle Okulu Bırakmayı Düşünme ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları.....	145
Tablo 73. Eğitim Hayatında Kendini Ait Hissetme ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları.....	145
Tablo 74. Eğitim Hayatındaki Fobik Tutumların Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları.....	146
Tablo 75. Eğitim Hayatındaki Destek Mekanizmalarının Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları	147
Tablo 76. Çalışma Hayatında Olduğu Gibi Kabul Edilme Durumu ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları	148
Tablo 77. Mevcut Çalışma Durumu ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları	148
Tablo 78. Çalışma Hayatında İnsanların Cana Yakın Davranması ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları	148
Tablo 79. Çalışma Hayatında İnsanların Saygılı Davranması ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları	149

Tablo 80. Çalışma Hayatında Kendini Bulunduğun Yerin Bir Parçası Olarak Hissetme Durumu ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları.....	150
Tablo 81. Çalışma Hayatında Paylaşımında Bulunulabilecek İnsanların Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları	151
Tablo 82. Diğer Alanlarda Alay Edilen Lakapların Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları	151
Tablo 83. Diğer Alanlarda Kendini Bulunulan Yerin Bir Parçası Olarak Görme ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları	152
Tablo 84. Diğer Alanlarda Kendisine Saygılı Davranıldığını Düşünme ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi	152
Tablo 85. Diğer Alanlarda Sorunları Paylaşabilecek Birilerinin Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları	153
Tablo 86. Diğer Alanlarda LGBTİ Sorun ve Kaygılarını Reddeden Tutumların Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi	154
Tablo 87 Medyanın Negatif Söylemlerinin Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi	155
Tablo 88. Psikolojik Şiddetin Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi	155
Tablo 89. Kendisini İşe Yaramaz Hissetme Düşüncesinin Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi	156
Tablo 90 Kendini Başkaları Kadar Değerli Hissetme Düşüncesinin Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi	156
Tablo 91. Özsaygı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi.....	157
Tablo 92. Kendini Başarısızlık Olarak Görme Eğiliminin Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi	157
Tablo 93. Keyifsiz ve Depresif Hissetme ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi	158
Tablo 94. Son 30 Gündür Keyifsiz ve Depresif Hissetme ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi	158
Tablo 95. Hayatın Yaşamaya Değer Olmadığını Düşünme Durumunun Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi	159
Tablo 96. Hayata Son Verme Düşüncesinin Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi	160
Tablo 97. Hayata Son Vermeyi Deneme Davranışının Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi	161
Tablo 98.Kendine Zarar Verme Davranışının Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi	161

Tablo 99. Hizmetlere Erişim Engelinin Getirdiği Zorlukların Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi	164
Tablo 100. Sosyal Hizmetlerdeki Kötü Deneyimlerin Varlığı Nedeniyle Arayış İçerisinde Olma Durumunun Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi.....	164
Tablo 101. Sosyal Hizmetlere Başvurulduğunda Zarar Göreceğinden Endişe Duymanın Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi.....	165
Tablo 102. Sağlık Hizmetlerindeki Hizmetlerdeki Kötü Deneyimler Nedeniyle Arayış İçerisinde Olma Durumunun Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi	165

ŞEKİL LİSTESİ

Resim 1. Niankhknum ve Khnumhotep çifti tasviri	29
Şekil 2. Cinsellik Hiyerarşisi: Bağışık Çevre ve Dış Sınırlar.....	87
Şekil 3 Sosyal Bütünleşme Elementleri	90

LGBTİ'LERİN İKİLİ CİNSİYET DÜZENİ İÇERİSİNDEKİ VAROLMA DURUMLARININ ÇOK YÖNLÜ OLARAK ELE ALINMASI VE SOSYAL HİZMET GEREKSİNİMLERİNİN BELİRLENMESİ

GİRİŞ

Tarihe bakıldığında bireylerin “doğa” sının çeşitli kaygılar nedeniyle kontrol altına alınmaya çalışıldığı ve en çok önemsenenin bireylerden çok sistemin sürekliliğinin olduğu görülmektedir. Bu sürekliliğin sağlanmasının ise emek ve işgücüne dayalı olduğu bu sebeple de insana verilen değerin azaldığı anlaşılmaktadır. Burada üretkenlik ve üretime verilen fazlaca önemin biyolojik üretkenliğe de yansımış olduğu ve toplumları oluşturan insanların kendi doğalarını ortaya koyarak oluşturacakları ilişkilerden çok biyolojik bağlarla kurulan ilişkilerin otoritelerce kabul görmesinden kaynaklı olarak heteroseksüel ilişki biçimlerinin fayda sağlayıcı olarak algılandığı görülmektedir. Bu durumun ise farklı cinsel yönelimlerin dışlanarak tarih boyunca yok sayılmalarına hatta nefret ile yok edilmelerine yol açtığı anlaşılmaktadır. “*Biyoloji ya da doğa, var olanın korunması / sorgulanmaması için referans olarak gösterilir. Toplumsal olan birçok şey, dönüp dolaşıp biyolojiye / doğaya dayandırılır. Bu çerçevede toplumsal cinsiyet¹, biyolojik cinsiyetin devamı / ilişkisi şeklinde kurgulanır. Böylece cinsiyet kimliklerimiz meşruiyetlerini biyolojiden almış olur.*” (Bayramoğlu, 2009). “*Zorunlu ve doğallaştırılmış heteroseksüellik, ikili ve zıtlığa dayalı bir toplumsal cinsiyet algısına ihtiyaç duyar. Bu algıda maskülen taraf efemine taraftan ayrılmak ve farklılaşmak; her iki taraf birbirinin ötekisi olmak zorundadır.*” (Bayramoğlu, 2009). Bu farklılaşmanın beraberinde cinsiyetin ikili inşasını getirdiği ve bu nedenle heteroseksüelliğin koşulsuz kabulünün var olduğu görülmektedir. Bu koşulsuz kabul, içerisinde bulunulan sosyal politikalara da yansımaları nedeniyle pekişmektedir. Bu kabul ve pekiştireçler Lezbiyen Gey Biseksüel Trans İnterseks’lerin sahip oldukları cinsiyet kimlikleri ve/veya cinsel yönelimleri ile kendilerini ifade edebilmelerini ve en temel olarak sahip oldukları yaşamsal hakları elde edebilmeleri için sistemlere ulaşma ve hizmet alma haklarını engellemektedir. LGBTİ’lerin ihtiyaçlarının

¹ Kültürel ve sosyal olarak belirlenen cinsiyet rolleri

çeşitlilik gösterdiği görülmekte ve sistemlerin de bu anlamda harekete geçirilmesi önemsenmektedir.

LGBTİ Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans Ve İnterseks bireyleri içerisine alan bir kısaltma terimidir.

“Bazı kültürlerde eşcinsellik doğal ve insan cinselliğinin normal bir varyasyonu olarak görülürken, diğer kültürlerde aynı cinsiyetten kişilerle cinsel ilişkiler desteklenmekte ya da bu kişilere yüksek statüler verilmektedir. Bazı kültürlerde ise eşcinseller halen yerilmekte ve kötü muamele görmektedirler.” (Davies, 2012)..

Sanayi öncesi toplumlarda din konuya ilişkin olarak hem nefretin ateşleyicisi konumunda, hem de heteroseksizmi yok sayma noktasında önemli bir role sahiptir. Dinden dine ve toplumdan topluma değişiklik göstermekle birlikte, çok tanrılı dinlerin benimsendiği toplumlarda cinsel çeşitliliklerin daha kabul edilebilir olduğu, tek tanrılı dinlerin egemen olduğu toplumlarda ise heteroseksist² bir bakış açısının hakim olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte modernizm ile birlikte heteroseksüel yönelimlerin koşulsuz kabulünün yaygınlaşmaya başladığı ve heteroseksüel olmayan cinsel yönelimlerin toplumdan topluma değişiklik göstermekle birlikte geçmişten günümüze yok sayıldığı görülmektedir. Heteroseksüellik dışı cinsel yönelimlerin patoloji olarak görülerek tedavi edilmeye çalışıldığı dönemler de mevcuttur.

Tarihte farklı toplumlar, kültürler ve inanışlarda cinsel çeşitlilikler kabul edilebilir iken kabul edilemez olması ya da belli durumlar sonrası kabul edilemez hale gelmesi ile birlikte konuya ilişkin tarihsel kayıtların yok edildiği de anlaşılmaktadır (Baird, 2017)..

LGBTİ'lerin hukuki statülerine ilişkin verilen kararlar, uygulamalar ve politikalar ise ülkeden ülkeye değişiklik göstermekle birlikte günümüzde ülkemizdeki yasal düzenlemelere bakıldığında heteroseksüel yönelimlerin koşulsuz/yargısız kabulü nedeniyle baskın olarak heteroseksüel ilişkilerin kabul edilmiş olduğu görülmektedir. Cinsel yönelim

² İnsanların heteroseksüel olduğu veya yalnızca karşı cins etkileşim ve ilişkilerin norm olduğu ve bu yüzden de heteroseksüelliğin doğal olduğu düşüncesi

ve/veya cinsiyet kimliği kavramlarının farkında olmadan ve bilmeden ya da bilmiyormuş gibi davranılarak oluşturulan bir sistemler bütünü göze çarpmakta, yasaların da bu çerçevede yapılandığı görülmektedir. Dolayısıyla uygulayıcılar bu yapı içerisinde hareket etmekte, dışlayıcı tutum ve davranışların yasal anlamda da önüne geçilememesinin hatta yasal haklara erişimde de sorunlar yaşanmasının sebebi olarak da bu heteronormatif yapı göze çarpmaktadır.

Bu nedenlerle LGBTİ'lerin ihtiyaçları, içerisinde buldukları yaş/dönem, ekonomik ve biyo-psiko-sosyal durum, eşlik eden farklı dezavantajlı durumlarının var olup olmaması, sahip oldukları etnik aidiyet, içerisinde bulunulan kültürün bakış açısı, sosyal destek sistemleri, içerisinde bulunulan sistemdeki politikalar, hizmetler, hizmet sağlayıcıların bakış açıları gibi pek çok değişken içerisinde çeşitlilik göstermektedir. “*Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir.*” (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982). Bu noktadan hareketle LGBTİ'lerin toplum içerisinde cinsel yönelimleri ve/veya cinsiyet kimlikleri nedeniyle hak ve hizmetlere ulaşmalarının engellenemeyeceği bir gerçektir. Ancak çeşitli sebepler ile var olan engellerin ortadan kaldırılması için özellikle hak temelli olarak insani alanlarda çalışan profesyonellerin ilgili savunuculukları yapması, sorunların ve ihtiyaçların sebepleri ile birlikte ortaya konması gerekmektedir. Bununla birlikte toplum içerisindeki heteroseksüel bakışın koşulsuz kabul gördüğü yapının da dünden bugüne nasıl şekillendiği ve bu inşa sürecinin LGBTİ'lerin günümüzdeki durumlarını nasıl etkilediğini de ortaya koymak gerekmektedir.

Günümüz Türkiye uygulamalarına bakıldığında yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu anlaşılmakta ve pek çok alanda sistemsiz düzenlemelere gidilmesine ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir. LGBTİ'lerin sağlık, eğitim ve istihdam gibi pek çok alandaki olumsuz deneyimlerinin olduğu anlaşılmakta ve çok yönlü müdahale mekanizmalarının bu doğrultuda eksik kaldığı görülmektedir. Bu noktada LGBTİ'lerin dışlanmalarında ikili cinsiyet algısı³nın rolünün oldukça büyük olduğu düşünülmekte, LGBTİ'lerin kendileri için güvenli alan yaratmada ya da güvenli alanlara erişimde zorluklarının bulunduğu görülmektedir. Ayrıca heteroseksist tutumlar nedeniyle, her bir LGBTİ biyo-psiko-sosyal ve ruhsal riskler ile karşı karşıya kalmaktadır.

³ Kadın veya erkek cinsiyetlerinden yalnızca birine ait olmanın hüküm sürdüğü toplum yapısı/algı

BÖLÜM-1-

İKİLİ CİNSİYET ALGISI SORUNU

Cinsel yönelim kişiliğin en önemli bölümü olmakla birlikte cinselliğin de dört bileşeninden biridir. Cinsel yönelim bireyler arası cinsel çekim, romantik ve duygusal ilişkileri içerir. Cinselliğin diğer üç bileşeni biyolojik cinsiyet, cinsiyet kimliği ve toplumsal cinsiyet rolleridir (Barajas, 2005). Cinsiyet kimliği erkek gibi hissetme ve kadın gibi hissetme olarak tanımlanmakta iken, biyolojik cinsiyet erkek, kadın ve interseks olmayı içerir. Toplumsal cinsiyet rolleri, toplumların cinsiyetlere yükledikleri roller ile ilişkili iken cinsel davranış ise cinsel yönelimden farklıdır çünkü bireyler davranışlarıyla cinsel yönelimlerini ifade edebilir ya da etmeyebilirler. Cinsel yönelim cinsel ve romantik anlamda erkekten hoşlanma, kadından hoşlanma, hem erkekten hem de kadından hoşlanma olmak üzere üç tanedir (KTOG, 2015).

Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere insanlar, anatomi ve genital bölgeler temelinde aile ya da toplum tarafından erkek ya da kadın olarak sınıflandırılmakta ve etiketlenilmektedir (Akkuş ve Kılıçaslan, 2016). Burada bahsedilen biyolojik cinsiyetler ve bu cinsiyetlere toplumlar tarafından atfedilen sosyal cinsiyet rolleridir. Çeşitli biyolojik, varoluşsal kaygılardan dolayı toplum içerisindeki sistemlerin baskın olarak var olduğu kabul edilen ve üreme sağladığı ve “fayda” sağladığı öngörülen heteroseksüel yönelimler doğrultusunda şekillenmiş olduğu görülmektedir. Bu durum beraberinde ikili cinsiyet düzenini getirmektedir.

İkili cinsiyet düzeninin inşası dolayısıyla üreme sağlamayan ilişkilerin ötekileştirildiği ve cinsel yönelimi farklı bireylerin ihtiyaçlarını belirleyebilecek ve ihtiyaçlarına cevap verebilecek sistemlerin çeşitli nedenlerle var olmadığı veya var olan sistemlerin de ilgili kesimin ihtiyaçlarına cevap verebilecek yeterliliklerinin bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bu noktada ilgili sistemlerde çalışan kişilerin/grupların dışlayıcı tutumlarının etkili olduğu görülmekte ve bununla birlikte bu tutumları destekleyen heteroseksist bakış açısı hegemonyasının da bu anlamda önemli rolünün olduğu düşünülmektedir. Pek çok bilim insanı cinsel yönelimin bir seçim olmadığı ve erken yaşlarda çeşitli biyo-psiko-sosyal-etkileşimler ile birlikte şekillendiğinde hemfikirdir (Barajas, 2005). Ancak buna rağmen

günümüzde LGBTİ'lerin cinsel yönelimlerini ifade ederken heteroseksist tutumlar nedeniyle çok yönlü ötekileştirmelere maruz kaldıkları, hatta nefret söylemlerine ve nefret suçlarına kadar giden geniş bir yelpaze içerisinde kendilerini oldukları gibi var etmeye çalıştıkları görülmektedir.

Tarihte pek çok farklı sebep ile çeşitli yöntemlerle heteroseksist nefretin yayılmasını sağlayan inanışların var olduğu görülmekte, günümüzde bu görünüm kendisini heteroseksist söylemler, nefret suçları, heteroseksist tutumlar ve davranışlar olarak göstermektedir. Bu inanışlar, tutumlar ve bunların farklı sebepleri ile inşa edilen heteronormatif 'düzen' içerisinde LGBTİ'ler "farklı" olarak nitelendirilmeye ve farklılıkları dolayısıyla da çeşitli ayrımcılıklara uğramaya devam etmektedir. Bu ayrımcılıklara LGBTİ'lerin hayatlarının hangi döneminde ve aşamalarında karşı karşıya kaldıkları ve bu söylemler/duruşlar ve/veya dışlamalar ile bireylerin nasıl baş ettikleri ya da edemedikleri ve destek sistemlerine bu ve farklı noktalardaki erişimleri sosyal hizmet mesleğinin doğrudan çalışma alanına girmektedir. Birey-grup-topluluk ve toplumlar ile doğrudan mikro-mezzo-makro düzeyde çalışma yeterliliğine sahip olan sosyal hizmet mesleğinin LGBTİ'lerin de sahip olduğu sorunların farkında olması, bu sorunlara cevap verebilecek sistemleri ve farklı ihtiyaca göre belirlenmiş ya da belirlenebilecek olan uygun müdahaleleri gerçekleştirebiliyor olması beklenmektedir.

Türkiye'de LGBTİ'lerin sorun yaşadıkları alanlar olan aile, çalışma hayatı, eğitim, sağlık, barınma, psikoloji-psikiyatri, medya, insan hakları, hukuk, askerlik ile Türkiye'de sosyal hizmet çalışma alanları olan "aileyle sosyal hizmet", "çocuk ve sosyal hizmet", "yaşlılık ve sosyal hizmet", "kadın ve sosyal hizmet", "engellilik ve sosyal hizmet", "tıbbi sosyal hizmet", "kurum bakımı/sosyal hizmet", "psikiyatrik sosyal hizmet" başlıkları, LGBTİ ve sosyal hizmet sorun alanlarının birebir örtüştüğünü göstermektedir (Güner, 2013).

Sosyal hizmet mesleği belirlenmiş etik değerler doğrultusunda insanın biricikliğini odağına alan ve çok yönlü müdahaleler ile birey-grup ve toplumların, sosyal adalet anlayışı çerçevesinde "iyilik hallerinin sağlanması" için çabalayan bir insan hakları mesleğidir. Bu doğrultuda LGBTİ'lere yönelik ötekileştirmeler, söylemler ve nefret suçları ile mücadele doğrudan sosyal hizmet mesleğinin müdahale alanına girmektedir. Bununla birlikte sosyal

hizmet ötekileştirmeye sebep olabilecek mevcut düzendeki yapısal sorunları belirleyerek bu sorunların beraberinde getirdiği onaylanmış ötekileştirmeleri ortaya çıkarma yetki ve yeterliliğine de sahiptir. Uygun müdahale alanlarının yaratılabilmesi ya da mevcut alanların bireylerin ihtiyaçlarına cevap verebilecek hale gelmesi için öncelikle mevcut düzenin inşasına bakmanın önemli olduğu düşünülmektedir. Bu noktada öncelikle ikili cinsiyet düzeninin LGBTİ bireylerin dışlanması ve ötekileştirilmesi meselesine olan etkisinin ortaya konması ve bu düzenin insani hizmet sunan sistemlere olan etkisi ile ilişkili olarak LGBTİ'lerin sistemlere erişimde yaşadıkları sıkıntıların ve bu sıkıntılar ile bağlantılı olarak ortaya çıkan farklı durum/sorunların ortaya konması gerekmektedir.

Sanayi öncesi toplumlara bakıldığında cinsellik ve cinsiyet kimlikleri için katı normların bulunmadığı ve bireylerin kendilerini ifade etme noktasında özgür oldukları örneklerine fazlaca rastlanmaktadır. Öyle ki 'özgürleşme'⁴ anlamına baktığımızda da sanayi öncesi toplumlarda herhangi bir dış etkenin de mevcut olmadığı görüldüğünden ve herhangi birini seçerek arada kalma durumu söz konusu olmadığından yalnızca birşeylerden kurtulma, bir çabalamadan ziyade, "olduğu gibi davranma"nın varlığı gözlenmektedir. "Foucault özellikle 17. yüzyıldan itibaren, cinselliğin "söylemleştirme" yoluyla kontrol altına alındığından bahsetmektedir. Foucault'a göre "cinsellik deliğinden çıkarılmış ve söylemsel bir varoluşa zorlanmıştır" (Kabacaoğlu, 2015). Bu görüşle paralel olarak modernleşme/sanayileşme ile birlikte artan çeşitlilik ve otoritelerin iktidar kaygısı herşeyi kontrol etme, bir kalıba sokma anlayışını doğurmuştur. Üretilen söylemler ile birlikte "fayda" sağlayan ilişki biçimleri üreme sağlayan şekilde yorumlanmış ve toplumsal cinsiyet biyolojik cinsiyet üzerinden üretilmiştir. Toplumsal cinsiyet cinselliği "özgürce" yaşamının önünde engel teşkil ettiği kadar biyolojik cinsiyetin de aynı derecede engel olduğu görülmektedir. Toplumsal cinsiyet ile kalıplara sokulan kadın ve erkek kavramları, biyolojik cinsiyet temelinde de "kadın alır, erkek verir" şekli ile kalıplaştırılmaktadır. Bu durum sahip olunan genital organlar ile bireylerin sahip olacakları cinsiyet kimlikleri arasında bir gizli toplumsal anlaşmanın var olduğunu ortaya koymaktadır. Bu noktada üretilen söylemler yolu ile onaylananlar hayatta kalacak, onaylanmayacağı her fırsatta üretilen ve fayda sağlamadığı gerekçesine büründürülen "öteki"ler zarar görmeye mahkum

⁴ "insanın, her türlü dış etkiden bağımsız olarak kendi istencine, kendi düşüncesine göre karar vermesi durumu."

olacaktır. Toplumsal sistemler ve politikalar da bu ötekileştirmeyi destekleyici yapılanma içerisinde şekillenecek ve koşulsuz kabul edilen ötekilere hizmet götürebilecek yeterli kaynağa, modele sahip olamayacaktır. Şu anda Türkiye'deki sistem yapılanmaları tam da bu şekilde heteronormatiftir. Hatta bu durum insani hizmet alanlarında dahi böyle olduğundan dolayı LGBTİ'lerin belli Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'lar dışında özellikle özel/kamusal sistemlere erişmekten kaçındıkları görülmektedir.

Tüm bu durumlar ile birlikte politika yapımcıların LGBTİ'lerin çok yönlü ihtiyaçlarını gözetmediği ve sağlanan hizmetler ile uygulanan politikaların bu çerçevede planlanmadığı görülmektedir. Ülkemizde pek çok alanda LGBTİ'ler, hizmetlerin ihtiyacı karşılama yeterli olmaması, yasal düzenlemelerdeki eksiklikler, hizmet sağlayıcıların çeşitli sebepleri olan dışlayıcı, ötekileştirici tutumları, LGBTİ'lere yönelik yanlış inanışlar, mitler veya ihtiyacın bilinmemesinden kaynaklı olarak ve ilgili hizmeti sağlayan herhangi bir sistemin bulunmaması gibi nedenlerle hizmetlere erişimde sıkıntı yaşamaktadır. Bahsi geçen mevcut sistemlerin heteronormatif yapılarına ve bu yapıların hizmet sunma kalitesine olan etkisine ileride araştırma içerisinde daha detaylı bir şekilde yer verilecektir.

Bunlarla birlikte LGBTİ'ler farklı yaşam dönemlerinde ve eşlik eden dezavantajlı durumların da varlığı ile birlikte heteronormatif düzen içerisinde önyargı, dışlanma, kurbanlaşma ve içselleşmiş homofobi ile mücadele etmeye çalışmaktadır. Bu durumlar nedeniyle LGBTİ'lerin 'azınlık' stresi yaşamakta oldukları ve sosyal yapılara, normlara ve kuruluşlara yabancılaşarak, psikolojik stres yaşadıkları ve intihar risklerinin fazla olduğu da görülmektedir (Irish Association of Social Workers, 2011). Özellikle açılım süreçlerinde LGBTİ'lerin azınlık stresini yoğun olarak yaşamakta oldukları ve içerisinde buldukları çevre ve yakın ilişkide oldukları birey, grup ve topluluklardan dışlanma ve cinsel yönelimleri ve/veya cinsiyet kimlikleri nedeniyle yakınlarını kaybetme riski ile karşı karşıya oldukları görülmekte, bu konunun da araştırma kapsamında ele alınması bu nedenle önemsenmektedir.

Bütün bu noktalar birlikte değerlendirildiğinde LGBTİ'lerin psiko-sosyal anlamda da desteklenmelerinin oldukça önemli olduğu ve ruh sağlığı hizmetlerine erişebilir hale gelmelerinin de gerekliliği gözükmektedir. LGBTİ gençleri de içerisinde alan Amerika ve

uluslararası araştırmalar LGBTİ'lerde duygusal stresin oldukça fazla olduğunu, ortaya çıkan semptomların kaygı bozuklukları ile ilişkili olduklarını ve LGBTİ gençlerin heteroseksüel gençlere oranla kendine zarar verme, intihar düşüncesi ve davranışlarının oldukça yüksek oranlarda var olduğunu ortaya koymaktadır (Russell ve Fish, 2016).

Bütün bu başlıklar ışığında LGBTİ'lerin çeşitli sistemlerden özellikle sistemlerdeki ikili cinsiyet düzeni nedeniyle dışlandıkları ve bu dışlanmalar ile birlikte eşlik eden çok yönlü gereksinimlerinin bulunduğu görülmektedir. Hiçbir kimse sahip olduğu cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliği nedeniyle sistematik bir şekilde ayrımcılığa maruz bırakılamaz ve haklara erişimleri engellenemez. Buradan çıkış ile bu hak ihlalleri ve heteronormatif inşa arasındaki ilişkilerin ortaya konarak ilgili sistemlerin gözden geçirilmesi gerekmektedir.

1.1. Heteronormativite

LGBTİ'lerin heteronormatif toplum içerisindeki duruşlarını, yaşadıkları problemleri ifade ederken bireyleri varsayılan biyolojik varoluşları temelinde kadın ve erkek olarak sınıflandırılma durumlarından kabulle ele almak henüz daha ilk bakışta bireyleri biyolojik cinsiyetin heteronormatif sınırlılıkları içerisinde dışarıda bırakan bir tutum olacaktır. Biyolojik cinsiyet tanımsal olarak organlara yüklenen ifadelerden ibarettir ve burada insanların 'şey'leri tanımlamaya duydukları ihtiyaç temelinde değerlendirme yapmak önemlidir.

Bireylerin sürekli değişen çevresel koşullara ayak uydurabilmeleri ve toplum içerisinde ortak bir ifade ediş biçimine ulaşabilmeleri için çeşitli tanımlamalara ve isimlendirmelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu ifade ediş biçimleri dış dünyaya ait olanlara bilişsel bir görüntü kazandırabilmek, bir anlamda var olduğu düşünülenleri somutlaştırarak hatta kategorileştirerek ifade edebilmeyi beraberinde getirmektedir (Brosch, Pourtois, ve Sander, 2010). Bu da ancak dil ile mümkündür.

Cinsel içgüdüler de cinsiyetler gibi geçmişten günümüze normlaştırılmış ve yaratılan 'normal' içerisinde kendisine bir hareket alanı bulmuştur. Cinsel içgüdü tüm canlılarda var iken bu içgüdülere insanlar tarafından yüklenen anlamlar ile cinsellik tanımlanmış ve bu yüklenen anlamlar ile insan cinselliğine dair sınırlar çizilmiş ve bu sınırlar dil ile ifade

edilir hale gelmiştir. Buradan hareketle ‘dişi/kadın’ ve ‘erkek’ tanımları ortak özelliklere sahip olduğu düşünülen belli fiziksel özellikleri beraberinde barındıran canlılar için kullanılan kavramlardır. Bu kavramlar tıbbi kavramlardır ve doğumunda bir canlıyı kadın/dişi ya da erkek olarak adlandırabilmek için yeterli olduğu düşünülen hormonlar, kromozomlar ve üreme ile ilgili olduğu düşünülen organlara bakılarak belirlenmektedir. Geçmişten günümüze birçok biyolog insanların temelde beş biyolojik cinsiyete sahip olduklarını, kadınlık ve erkeklik durumlarının kromozomlar, gonadlar, iç cinsel organlar, dış genital organlar, seks hormonları ve ikincil cinsel özellikleri de içeren birçok farklı şekilde ortaya çıkabileceğini belirtmiştir (Blank, 2012). Günümüzde ise pek çok kaynak kadın ve erkek olmak üzere iki cinsiyeti genel geçer ve ‘normal’ varsaymakta, bazı kaynaklarda ise interseks bedenlerin de üçüncü bir cinsiyet olarak ele alındığı görülmektedir.

İnsanlara cinsiyet atfetmede öncelikle genetik seks belirlenmekte, normal olarak adlandırılan seksüel gelişimin ise genetik seksin erkek ya da dişi olarak belirlenmesi ile yön bulduğu ifade edilmektedir. Genetik seks erkek yönüdeyse testisler, dişi yönüdeyse overlerin gelişmeye başlaması beklenmekte, diğer iç organların da bu doğrultuda beklenen ‘dişi’liği ya da ‘erkek’liği sürdürebilecek normal seks organları olarak adlandırılan organlar doğrultusunda gelişerek seksüel oluşumunu tamamlaması ‘normal’ seksüel gelişim olarak adlandırılmaktadır. Tamamen biyolojik bir süreç olarak ifade edilen bu döngüyü normal kılan ise yine tanımlamalar, cinsiyetlenen bedenler ve bu bedenlerden beklenenlerdir. Bedenlerin cinsiyetlendirilmesinde cinsiyet dimorfizminin (çift biçimli) maddesel olarak varsayılması ve toplumsal olarak kadınlık, erkeklik kavramlarının oluşturularak, sürdürülebilirliğinin sağlanmasında dilsel, kültürel, medyatif pratikler etkilidir.

1.1.1. Cinsiyet Dimorfizmi Aracılığıyla Bedenlerin Cinsiyetlendirilmesi

Günümüzde cinsiyet ve cinselliği ele alan çalışmaların insan bedenini cinsiyetsel ve cinsel açıdan dimorfik (çift biçimli) olarak tanımlayarak heteroseksüel olduğu varsayımından hareket ettiği ve bu varsayımı sürdürebilmek için insan dışı yaşayan organizmaların cinsel çeşitliliğini yok sayma eğiliminde olduğu görülmektedir. Seksüel (eşeyli) üreme ile

çoğalabilen, ökaryotik bir canlı olması nedeniyle insan; yalnızca yumurta ve sperm hücreleri ile kromozomları dimorfik sayılarak üreme odaklı olarak cinsiyetlendirilmiştir. İnsan olmayan diğer canlılardaki cinsel farklılıkların bilinmesinin ikililiğe indirgenen cinsiyete ve cinsellik algısına ilişkin çok biçimli bakabilmeyi ve yalnızca heteroseksüel ilişkilerin fayda sağlayıcı olduğuna dair olan inancı geliştirebilir.

Evrimsel açıdan bakıldığında organizmalar cinsel üreme arzularını ön plana çıkarabilmek üzere bireyselleşmemişlerdir. ‘Neredeyse bütün bitki türleri ve pek çok hayvan türü intersektir’ ve birçok hayvan türü bir ya da birkaç kez fiziksel olarak cinsiyet değişimi yaşayarak transeksliği deneyimler.’ (Hird, 2015). Öyle ki bazı balık familyalarında biyologlar cinsiyet değiştirmeyen balıklar için ‘olağandışı’ tanımlamalarını kullanmaktadır. Örneğin kayabalıkları karşı cinsiyetten bir partner bulmak için enerji harcamak yerine cinsiyet değiştirmektedir. Bunun gibi dişi bir solucanın bir erkekle çiftleşmek zorunda kaldığında erkek solucanın bir dişiye dönüşerek dişi solucanı ikiye ayırabilmesi ve dört binden fazla kelebek türünün çiftleşmeden üreyebilmesi de örnek olarak verilebilir.

Evrimsel biyoloji çerçevesinde çok hücrelilik ve eşeyli üremeye bakıldığında, kambriyen öncesi dönem olarak adlandırılan (Dünya'nın ilk oluştuğu zaman olan 4.6 milyar (4600 milyon) yıl öncesinden, 542 milyon yıl öncesine kadar süren dönem) dönem öncesinde yalnızca tek hücreli bakterilerin varlığının evrimsel biyoloji çalışmaları tarafından kanıtlanmış olduğu, tek hücrelilikten çok hücreliliğe geçiş sürecini açıklayan ve çok hücrelilerin kompleks özelliklerini nasıl edindiğine dair de evrimsel biyoloji çalışmaların bulunduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalarda tek hücrelilikten çok hücreliliğe evrimleşmede çok hücreliliğin iş bölümünü arttırması ve enerjinin korunması gibi biyolojik süreç içerisinde pek çok avantajın etkili olduğu belirtilmekle birlikte tek hücrelilerin çok hücreliliğe evrimleşmemesinde de avantajların bulunduğu belirtilmektedir. Örneğin günümüzde kanser hastalığı olarak ifade edebileceğimiz *mitozun basamaklarının bozulmasına sebep olacak bir mutasyonun oluşarak tek ya da çok hücrelinin kontrolsüz olarak bölünmeye başlaması ve tek hücrelide bu durumun az soruna ya da hiçbir soruna sebep olmaz iken çok hücrelinin yapısal kompozisyonunun bozulmasına ve toplu ölümüne sebep olabilmesi*, durumunun çok hücreliliğe geçiş ile başladığına evrimsel tıp çalışmalarında yer verilmektedir (Bakırcı, 2011).

Buradan hareketle insan tabanlı cinsiyetli düşünme eğiliminin çok hücreliliği ve eşeyli üremeyi, içerisinde bulunduğu görülen pek çok farklı biyolojik süreçten bağımsız olarak ele alma eğilimi gösterdiği ve cinsiyetler ile cinsel çeşitliliği 'dişi' 'erkek' sınırlamalarına hapsedtiği görülmektedir. Bu kavramlaştırmaların sürekli olarak yeniden üretilmesi ideolojisinde bedenlerin cinsiyetlendirilmesinin ve heteronormatif cinselliğin avantajlı ya da dezavantajlı konumları ile birlikte değerlendirebilecek bir düşünme motivasyonuna sahip olunmadığı ve kendisi gibi olmayanı yok sayma ya da dezavantajlı bir konuma hapsedme eğiliminin bulunduğu görülmektedir. Canlılardaki eşeyli üreme çerçevesinde bakıldığında dahi üremenin cinsiyetlendirilen konumundan çok bedendeki hücrelerin birleşmesi, mayoz ve mitoz formların varlığı gibi biyolojik süreçlerden ibaret olduğu anlaşılmaktadır. Bu süreçlerden bağımsız olarak dişilik ve erkeklik tanımlamalarının biyolojik olarak üremeye bir katkısının bulunmadığı görülmektedir.

1.1.2. Cinsiyet ve Cinsellik Üzerine Çalışmalar İle Zorunlu Heteroseksüellik

Modern öncesi toplumlarda cinsiyet ve cinsellik kavramlarının söz bilimsel olarak var olmadığı, cinselliğin haz, ahlak ve dönem içerisindeki fayda sağlayıcı görülen pratikler çerçevesinde yapılandığı görülmektedir. Modernizmden önce insanların bedenleri akışkan kabul edilmektedir ve bedenlere göre cinsiyetlendirme söz konusu değildir. 19. yy öncesinde kadın erkek ilişki biçimlerinin ve evliliklerinin mevcut olduğu ancak herhangi bir cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliği ifadelerine başvurulmadığı görülmektedir. Cinsel ilişkiler ve cinsiyetlerin modern öncesi dönemde dini, mitolojik çıkarımlardan hareketle yapılabilen tanımlamalar aracılığıyla ifade edilmekte olduğu anlaşılmaktadır.

Antik Yunan kültüründe eşcinselliğin açık bir şekilde yaşanmakta olduğu dönemin sanatı ve dininden anlaşılmaktadır. Roma'da hem erkekler ve kadınlar arasında yasal fuhuş yaygındır. Örneğin Yunan mitolojisinde güzelliği ile tanınan, bir Trojan prensi olan Ganymede Zeus'un babasının sürüsüne katıldığında herkesi görünüşüyle büyülemiş ve bu nedenle, Zeus bir kartala dönüşerek ve Ganymede'yi Olympos Dağı'na kaçırmıştır. Bunun yanı sıra Zeus'un kadınlarla da cinsel ilişkide bulunduğu dair varsayımlar mevcut olduğu için Zeus'un biseksüel olarak ifade edildiği görülmektedir.

Plato Symposium adlı eserinde insanın varoluşu itibariyle kadın, erkek ile her ikisini de içeren androgenus olmak üzere üç tür olduğunu ifade etmektedir ve bu durumu erkek türünü Güneşe ait olanlar, kadın türünü Dünya'ya ait olanlar ve ikisinin kombinini (androgenus) de Ay'a ait olanlar olarak tanımlamaktadır. Bu tanımlamaları Ay, Güneş ve Dünya'ya atfedilen mitolojik figürler ile gerçekleştirmekte insan varoluşunu da bu figürlere atfedilen mitolojik tanrılar arasındaki ilişkiler ile açıklamaktadır. Plato cinsiyetlerin ikiye ayrılmasını, Homer'in öyküsünde belirtildiği şekilde açıklamaktadır. Öyküye göre Ephialtes ve Otus isimli devler cennete yükselebilmek için tanrılara savaş açmaktadır. Gökyüzünün tanrısı olan Zeus bu iki devi insanlara zarar vermeden durdurabilmek için yıldırımlar yaratarak insanları ikiye ayırır. İnsanların ikiye ayrılması ile insanların güçlendirilmesi ve bu yolla devlerin yenilgiye uğratılması planlamıştır. Zeus bu yolla insan türünün her birinin kendisinden bir öteki eşini yarattığını söylemiş ve buradan hareketle bir diğeri olmadan diğeri var olamayacağını ifade etmiştir. Fakat ölümlerin olması ile hayatta kalmanın zorluğunu farkederek insan türüne acımış ve bu nedenle de genital organları vücutlara taşımıştır. Ancak burada genitalerin var edilmesinin yalnızca üreme sağlayan eşliliğin onaylanacağı anlamına gelmediğini üremenin mümkün hale gelmesini planladığını ancak erkek ile erkek arası eşliliğin de mevcut olabileceğini üreme sağlama zorunluluğunun bulunmadığını vurgulamıştır. Burada önemli olanın yaratılış amacına hizmet edecek şekilde bir diğeri kendinin yarısı olarak görmenin zorunluluğu olduğunu genitalerin yalnızca bir düşünüş sonrası ortaya çıktığının unutulmaması gerektiğini, diğeri türünün Tanrıları kızdırmak olacağını belirtmiştir (Plato, 1989).

Bir başka metinde benzer bir şekilde;

“Soylu aşık mükemmelliği ve doğuştan gelme muhteşemliği gördüğü yerde fizyolojik ayrıntılara takılmadan kendini aşka bırakır. İnsan güzelliğine aşık olan biri erkeklerin ve kadınların aşk konusunda giysilerinde olduğu kadar farklı olduklarını düşünmez, her iki cinsle ilişkiye tamamen ve eşit derecede eğilimli olur.” (Baird, 2017). ifadesi belirtilmekte, bu ifade de homoseksüel arzunun Antik Yunan'da desteklendiğini örneklendirmektedir.

Ortaçağ İslam ve klasik Arap eserlerinde eşcinselliğe çokça yer verildiği, Keykavus Bin İskender'in Kabusname isimli eserinde oğlunu farklı hazları tanıması için biseksüel olmaya teşvik ettiği, Bin Bir Gece Masallarında homoseksüel ve heteroseksüel aşka tartışılarak yer verildiği görülmektedir (Baird, 2017). İspanya'nın 711'deki işgali ile Hristiyan yasalarının kalkarak 700 yıllık cinsellik ve cinsiyet çeşitliliğinin yaşanıldığı, Türk Moğol Şamanizm'inde ise erdişilik örneklerine rastlanmakta, bunlar en ilkel transvestizmin ilk örnekleri olarak gösterilmektedir (Oksaçan, 2012).

Günümüzde heteroseksüel ifadesinin seksüel olarak 'normal' olmayı, 'normal' olmak ise toplum içerisindeki ortaklıkları ve onaylananları tanımladığı düşünülmekte ancak tarihe bakıldığında toplumların, yapılarının ve içerisinde bulundukları bireylerin sürekli değişim içerisinde oldukları göz önünde bulundurulduğunda normların da sürekli değişim içerisinde olduğu görülmektedir. Buradan hareketle gelişen ve değişen bir bütün içerisinde normal tanımlamak ya da toplumun ortaklıklarını ve onaylarına genel geçer bir sınır çizmek oldukça zor olmuştur. Burada din, kültür, içerisinde bulunulan toplum yapısı gibi 'normal'e ilişkin bir çerçeve çizmede önem teşkil eden pek çok değişken bulunmaktadır. Geçmişten günümüze duygusal ilişkiler, evlilik, cinsellik tanımları farklılık göstermiş farklı toplumsal etkiler ile ifade ediliş biçimleri ve görüntüleri pek çok değişime uğramıştır. Bu nedenle 'normal' ifadesi oldukça göreceli bir ifadedir. Örneğin İngiliz draması hem kadınların hem de erkeklerin insanın seksüel arzu nesnesi olabileceğini ifade etmiş ve seksüel kararsızlığı göstermiştir (Philips ve Reay, 2011). Modernizm öncesi Hristiyanlıkta heteroseksüel ilişki tanımlanmamış olup genel anlamda seksüel olarak saflık önemsenmiş, seksüel vazgeçiş Hristiyanlıkta özgürleşme ile anlamlandırılmıştır. Bununla birlikte fiziksel olarak ya da farklı biçimleri ile seksüel arzuların önüne geçebilen, başedebilen kimseler Tanrının 'atletleri' olarak ifade edilmiştir. Burada seksüel arzu ile yalnızca 'kadın' ve 'erkek' öznelerin birbirleri ile kuracakları ilişki kastedilmemiş olup, tüm seksüel arzular belirtilmiştir. Bu dönemde evli insanların üreme odaklı cinsel birliktelik yaşayabilecekleri belirtilmiş ancak bu ilişkiden zevk alma durumlarının olması halinde bunun günah olacağı ifade edilmiştir. Ortaçağ Hristiyanlığında ahlak kavramının cinsellik ve arzulama kavramlarının öznesi halinde olduğu görülmüş, herhangi bir haz şeytan ile ilişkilendirilmiş, arzunun ölümsüz ruha zarar vereceğine inanılmıştır.

Homoseksüel ilişkilerin mevcudiyetlerine rağmen modern öncesi tarihte dönemin otoriteleri tarafından bir tanımlamaya gidilmemiştir.

Zamanla cinsiyetlere ve cinselliklere ilişkin olarak sınırlandırılmış kimliksel anlamda tanımlama ihtiyacının doğmasının nedenleri olarak toplum ve topluluklar için genel geçer bir idealin yaratılması ile toplum bütünlüğünün korunması ihtiyacı, otoritelerin reproduktif (üreme sağlayan) bir cinsellik siyaseti gütmeleri, bu çerçevede oluşturulan fayda-zarar hesaplamaları, din ve bilimin etkisi olarak görülmektedir. Heteroseksüellik tam da bu noktada hem cinsiyetlerin toplumsallaşması hem de cinselliklerin terimsel olarak altının doldurulması ile anlamlı bir ilişki içerisindedir.

Cinsellik terimi dünden bugüne varolduğu varsayılsa da 19. Yy başlarında ortaya çıkan bir terimdir (Foucault, 2013). Cinsellik terimi günümüzde cinsel ilişkiyi çağrıştırırsa da biyolojik düzeyde üremeyi, psikolojik düzeyde bireylerin, haz alma, sevmeye, sevilme gibi temel ihtiyaçlarının doyurulması toplumsal düzeyde ise toplumun değer yargıları, kuralları, 'cins' lere atfettiği roller, cinselliğe bakışı, eşleşmeye ilişkin tutumları ve evlenmeye ilişkin duruşları ile ilgilidir.

Türkçede seks kelimesi anlam itibariyle cinsel ilişkiyi çağrıştırmakta iken İngilizcede 'seks yapmak' cinsel ilişkiyi ifade etmekte 'seks' ise hem biyolojik hem de toplumsal cinsiyet anlamında 'kadın cinsiyeti' ile 'erkek cinsiyeti' ne gönderme yapmaktadır.⁵ Türkçede cinsellik; toplumsal cinsiyet tanımı içerisinde mevcut olan 'kadın' ve 'erkek' arasındaki cinsel ilişki ile ifade edilmekte olduğundan dolayı cinselliğin kadın ve erkek arasındaki cinsel ilişkiye indirgenebileceği varsayımını yaratması bakımından önemlidir. Bu ise cinselliğin, toplumsallaştırılan cinsiyetlerin ilişkileri ile türetilebileceği düşüncesine yol açmakta ve toplumların heteroseksüel cinsellikleri 'normal' varsayma eğilimlerini de açıklamaktadır.

⁵ İngilizcede biyolojik cinsiyet için sex, toplumsal cinsiyet için ise gender terimleri bulunmaktadır. Batı literatüründe sex ve gender terimleri bazen birbirleri yerine ve farklı anlamlarda da kullanılmakla birlikte, Türkçede de cinsiyet teriminin bazen hem biyolojik cinsiyet hem de toplumsal cinsiyeti içine alacak şekilde kullanıldığı da görülmektedir.

Geçmişten günümüze cinselliğe ilişkin sınırlamaların, normların ve cinsel ahlak kavramının içerisinde bulunulan zaman kültür ve ortaya çıkış süreçleri ile birlikte değerlendirilmesi önemli görülmektedir. Antik çağlarda cinselliğin daha çok dini süreçlerle ilişkilendirilerek ifade edildiği ve ‘doğru’ olan cinsel ahlakın ‘tanrının yasaları’na uyma olarak belirtildiği görülmektedir. Antik Yunanda cinsellik ve üreme yaşamın kaynağı olarak ve bu nedenle de tanrısal bir eylem olarak görülmekte iken ‘ahlak’ kavramına vurgu yapılarak sapkın cinselliklerin belirlenmesi, cinselliklerin kontrol altına alınması ve bu cinsel ahlak kavramının yasalaşarak evrensel hale gelmesinin kitaplı dinler ve monoteist dinler ile başladığı ifade edilmektedir (Poroy, 2010).

Kesin tarihler kaynaklara göre farklılık göstermekle birlikte cinselliklerin bilimsel olarak sınıflandırılarak heteroseksüel ifadesinin ilk kullanımının 1869’lar itibari ile mümkün olduğu anlaşılmaktadır.

Karl Maria Kertbeny isimli Macar bir gazeteci 1860’ların sonlarına doğru cinsel deneyimleri heteroseksüel, homoseksüel, mastürbasyon, monoseksüel/heterogenit olmak üzere dört terim ile tanımlamış, 1880 yılında homoseksüelliğin suç olmaktan çıkarılmasını savunan bir kitap bölümünde de ilk defa heteroseksüellik terimsel olarak kullanılmıştır. Aynı şekilde kelimeye 1889 yılında ise bir psikiyatrist olan Richard Von Krafft Ebing tarafından Psychopathia Sexualis’de yer verilmiştir.

1890’ların ABD’sinde cinsel içgüdü üreme potansiyelini hesaba katmadan kadın ve erkeğin birbirlerine karşı var olan üreme/erotik arzuları olarak tanımlanmıştır.1892’de Dr. James G. Kiernan tarafından tıbbi bir dergide heteroseksüel terimi kullanılmış ve Kiernan heteroseksüelliği cinsel iştahın anormal bir ortaya konuş biçimi ile ilişkilendirmiş ve cinsel sapma listesinde heteroseksüelliğe yer vermiştir (Katz, 1995). Kiernan heteroseksüelliği fiziksel hermafroditizmin mental bir boyutu olarak ele almış, iki cinsiyete de yatkınlık hissetmek olarak belirtmiştir. Bir heteroyu ‘farklı’ bir cinsiyete ilgi duymaktan ziyade, iki farklı cinsiyeti de arzulayan olarak tanımlamıştır. Heteroseksüeller reproduktif sapmanın suçlularıdır ve haz almayı anormal yöntemlerle gerçekleştirmeye yatkındırlar. Kiernan; heteroseksüellerin sahip oldukları bu değişken prokreatif arzu nedeniyle bütünüyle

anormal olduklarını belirtmekte heteroseksüel tanımını da bu nedenle tartışmasız sapıklık olarak ele almaktadır (Katz, 1995).

1893 yılında Krafft Ebing patolojik cinsellikleri ele alan kitabı 'Psychopathia Sexualis'te insanların bilinçli olarak üremeyi düşünüyor olmasalar dahi, dolaylı olarak bir cinse cinsel aşk beslemelerinin sebebinin içgüdüsel bir prokreatif arzu olduğunu ifade etmiş ve Kiernan'ın aksine heteroseksüelliği iki cinsiyete de ilgi duymak değil bu nedenle tek bir cinse ilgi duymak olarak tanımlamıştır. Non prokreatif ilişkileri patolojik olarak tanımlamış, normal erotizm, normal cinsellik ve normal arzu dışına taşımıştır. Bu doğrultuda homoseksüelliği de non-prokreatif olduğu için patolojik sınıfta ele almıştır (Katz, 1995). Vanessa Baird, 'Cinsel Çeşitlilik' isimli kitabında Karl Henrich Ulrich isimli Alman gey bir hukukçunun 1862 yılında içerisinde bulunduğu dönemin embriyolojisi ile cenin gelişiminin ilk aşamalarında cinsel organların farklılaşmadığını ifade eden yaklaşımı ile eşcinsel arzuların normalliğine dair araştırmalarda bulunduğunu ve bunu analogi (doğal ve doğuştan gelme yönündeki görüşleri) yoluyla kanıtladığını belirtmektedir. Ayrıca Von Krafft Ebing'in Ulrich'in kuramları ve fikirlerinden etkilendiğini ancak fikirleri değişime uğratarak tıbbi ve patolojik bir modele oturttuğunu da ifade etmektedir (Baird, 2017). Bu öncül süreç içerisinde homoseksüel kelimesinin Alman-Macar Karoly Maria Kertbeny tarafından icat edildiği, kelimenin İngilizce olarak 1891 yılında John Addington Symonds tarafından kullanıldığı, Britanyalı seksolog Havelock Ellis tarafından ise cinsellik için tek bir normun bulunmadığı, kadınların da cinsel arzuya sahip oldukları, homoseksüellik ile heteroseksüelliğin cinselliğin bir evresi olduğu gibi ifadelerine sex psikolojisi çalışmalarında yer verilmiştir. Ellis ile birlikte Alman doktor ve seksolog Magnus Hirschfeld, transgender (cinsiyet değiştiren) kullanımının öncülerinden olmuş, transvestite ile eşcinselliği ayırmış, bu iki kavramı da farklı ve yeni bir kategori olarak sunmuştur. Bununla birlikte gey seksolog Marcus Hirschfeld'in Cinsel Bilimler Enstitüsü'nü kurması ve Oscar Wilde'ın duruşmasını da not etmek gerekmektedir. Oscar Wilde 1895 yılında eşcinsel olması nedeniyle livata suçlamasından dolayı olan duruşmasında Platon'un, Shakespeare'in eserlerine vurgu yaparak eşcinselliği "sevginin en soylu formu" şeklinde tarif ederek "bunda doğadışı bir şeyin olmadığını" söylemiştir. Oscar Wilde'ın bu savunması da seksoloji ve cinsiyet kimliği ve/veya cinsel yönelim tarihine ilişkin önemli

notlardandır.19. yüzyıl itibari ile yapılan bu çalışmalar ve araştırmalarla seksoloji biliminin temellerinin atılmış olduğu ifade edilmektedir.

1.2. Cinselliğin Tarihi

Modernizmle birlikte gelen normlaştırma, sağlıklı ve iyi olana dair bir tanım yaratmaya, fayda sağlamayanı dışlayarak tıbbileştirmeye sebep olmuş, bu da ötekileştirmelerin günümüze kadar uzanmasına neden olmuştur. Modernizmle birlikte cinsiyetler biyolojik üretim fabrikaları olarak görülmeye başlanmıştır. Bu açıdan cinsiyetler kapitalist düzene üreme yoluyla sınırsız kaynak olarak işçi meydana getiren, düzenli ve sınırsız işgücü sağlayan birimler olarak görülmüştür. Bu doğrultuda da üremenin gerçekleşebilmesi için kadın ve erkek üreme organlarının bir araya gelme ihtiyacının iktidarlar tarafından zorunlu hale getirilmiş, biyolojik üretimin ancak heteroseksüel çiftleşme ile sağlanabileceği kabul edilmiştir. Buradan hareketle biyolojik ve toplumsal anlamda kadın erkek ikililiğinin oluşturulması, cinsiyetlere özgü normların belirlenmesi ve cinsiyetlerin toplumsallaştırılmaları söz konusu olmuştur. Bu normlaştırma toplumun ileri gelenleri, tıp dünyası, psikologlar tarafından tıbbileştirilerek yerini sağlamlaştırmış, üretime katkıda bulunmadığı resmedilen cinsiyetler öteki kimlikler olarak psikiyatrilendirilmiştir. Bu beraberinde arzunun ve bedeninin kontrol altına alınma ihtiyacını getirerek heteroseksüel ilişki biçimlerinin koşulsuz kabulünü ve diğer ilişki biçimlerinin anormalleştirilmesini sağlamıştır. Dinin de benzer bir biçimde heteroseksizmin yayılmasında önemli bir role sahip olduğu görülmektedir.

Kimi kaynaklara göre başlangıçta dişi, erkek ve hermafrodit olmak üzere üç cinsiyetin olduğu ancak bu hermafroditlerin çok güçlü olmaları ve tanrıların iktidarlarını tehdit etmeleri dolayısıyla dişi ve erkek olarak ikiye ayrıldıkları ifade edilmektedir. Bir başka sebep olarak ise evreni ve insanı yaratan Tanrının en mükemmel olduğu ve en 'iyi olanı' temsil ettiği, insanların da ancak 'iyi' eylemler ile tanrıya ulaşabileceği inancı ve bu doğrultuda da üremenin 'iyi' olanı temsil etmesi ile üreme sağlayan ilişkileri onaylayan toplumların yaratıldığı kaynaklarda gösterilmektedir. Kutsal kitaplarda geçtiği ifade edilen, insanların çift yaratılması 'Adem'in yalnız olması iyi değildir, kendisine uygun bir 'yardımcı' olmalı anlayışından çıkışla tek bir cinsin tek başına 18varlığının mümkün olamayacağını yorumlanmıştır. İlk günah, yasak meyve ile ise Adem ile Havva arasındaki

cinsel ilişkinin tasvir edildiği düşünölmüş bu da cinselliğin sınırlanması gerektiği algısının zeminini oluşturmuştur. Cinsel ilişki ancak birbirini tamamlamak üzere var edildiği varsayılan iki cins arasında gerçekleşebilmektedir, yasak elma olarak tasvir edilenin cinsel ilişki olduğu varsayılırsa bu iki cinsin cinsel ilişkide bulunması belli koşullara bağlanmaktadır. Bununla benzer bir şekilde Hristiyan düşüncesi üzerinde derin etkiler yaratan Thomas Aquinas ‘doğa’ya aykırı cinsellikleri ifade etmiş, aynı zamanda ‘aykırı’ cinsellikleri yalnızca ‘yasa’ya uymama olarak değil bunu gerçekleştiren kişinin de ‘doğa’sına aykırı olduğunu savunmuştur.

1.2.1. Doğa Kavramı

Tarihten günümüze hetero normların toplumsal inşasına bakıldığında ‘ahlak’ ve ‘doğaya aykırı’ kavramlarının önemli olduğu görölmektedir. ‘Doğaya aykırı’ kavramına Pavlik kiliselerinin kurucusu Hristiyan bir misyoner olan Aziz Pavlus’un ilk yazılarından bu yana rastlandığı öne sürölse de kavramın çok tanrılı din felsefesine ve hatta Yunanlar ve Romalıların cinsel ahlak üzerine düşüncesine ait olduğu belirtilmektedir (Tin, 2018).

Yunan ve Roma toplumlarında cinsel yönelimlere dair tanımlamalar ve ayrımlar bulunmamakla birlikte bireylerin toplum içerisindeki konumlarına göre cinselliğin yapılandığı görölmektedir. Özgür, eril ve statü sahibi bireylerin aktif (partnerinin içine girmek), yetişkin olmayan ergenlerin, kadınların, kölelerin ise pasif (içine girilmek) rolleri bulunmaktadır. Burada bu toplumsal kurallara karşı gelme durumu ‘doğaya aykırı’ olarak ifade edilmektedir. Stoacılıkta ise doğa ‘tanrısal olarak belirlenmiş düzen’i ifade etmekte bu düzen ise fiziksel olanın akla uyumlanması olarak belirtilmektedir. Bu doğrultuda asıl olan ve uyulması gereken, tanrısal olarak belirlenmiş düzen; üreme sağlayan ilişkidir, diğer haza yönelik cinsellik biçimleri, istekler ve duygular ile bireylerin başederek içsel huzuru bulması gerekmektedir. Dönemin kilisesi ve din adamları da bu felsefeden etkilenmiş cinselliklerin ‘akla uygun olan’ cinsellikler üreme sağlayanlar olarak belirlenmiş ve evliliğe indirgenmiştir (Tin, 2018).

12 yy ile birlikte ortaya çıkan yüce doğa kavramı ‘doğayı yalnızca dünyada kendiliğinden var olan varlıkların maddi bir bütünü olarak değil aynı zamanda uyulması gereken yasaları

olan bir yasa yapıcı olarak ele almıştır. Bu kavram ile birlikte bu yeni yüce doğa fikrine uyum sağlamayanlar ahlaksız olarak nitelendirilerek, dünya düzenine zarar verdikleri için cezalandırılmaya başlanmıştır.

Eski Ahit'te açıkça belirtilen eşcinsellik ve transgender'a karşı duran ibarelerindeki bu katılıklar kutsal kitap akademisyenlerine göre o dönemdeki İsrailoğullarının kendilerinden önce var olan Kenanlılardan kendilerini ayırmalarının bir çabasıdır (Baird, 2017). Kendilerini her anlamda var edebilmek için Kenanlıların dinini ve cinsel inanışlarını da yok etmeleri gerekmektedir. İslam'da ise Kuran'da anlatılan Sodom ve Gomora hikayesi cinsellik ve cinsel ahlaka ilişkin tutumlara dair önemli bir yer tutmaktadır. Modern Hinduizm eşcinselliği Batı'dan ithal edilmiş olarak tanımlamakta ve kendi kültürlerinde var olmadığını belirtmektedir.

Bu din bakışları içerisinde Yeni Platoncu ve Yahudi filozoflarının cinsellik karşıtı argümanları, Hristiyan mezheplerinin öğretileri gibi dönemin din adamları ve otoriteleri ile cinsel ahlakın sınırlılıklarının belirlenmesi ve fayda sağlayıcı, onaylanan cinselliğe dair toplumun şekillendirilmesi söz konusu olmuştur. Tam da bu noktada Ortaçağ'dan günümüze kilise ve dinin baskısı ile cinsiyetlere ve cinselliğe dair pek çok kaynağın tahrip edilerek yok edilmiş olması nedeniyle detaylı tarihsel incelemelerin de zorlaştığı anlam kazanmaktadır.

Bütün bu ikili cinsiyeti onaylayan ve sürdüren din öğretilerine rağmen İslam dini de dahil olmak üzere diğer dinlerin de geçmiş tarihlerinde eşcinsel ve transgender kimliklerin var olduğu ve hatta kutsal olarak da ifade edilmiş olduklarını kanıtlayan örneklerle rastlanmaktadır.

"1868 öncesinde hiç heteroseksüel yoktu. Henüz insanların aklına birbirlerinden deneyimledikleri aşk ya da cinsel arzu ile ayrıştırılabilecekleri gelmemiştir (Çakmak, 2017).

Heteroseksüel kelimesi "farklı" anlamına gelen Yunanca heteros ve "cinsiyet" anlamına gelen Latince sex sözcüklerinden gelmektedir (Vikipedi, Özgür Ansiklopedi, 2019). Antik Yunan kültüründe eşcinselliğin açık olarak yaşanmakta ve ifade edilmekte olduğu,

dönemin sanatı, dini edebiyatı ve felsefesinden anlaşılakta, eşcinsel seks estetik ve duygusal açıdan arzu edilme özelliği de taşımaktadır (Baird, 2017). Afrika geleneklerinde Çin de ve Amerikan yerlilerinde de belgelenmiş eşcinsellik tarihi mevcuttur (Baird, 2017).

Antik Yunan'dan başlayarak sayısız kaynak üzerinde beden ve tıp çalışmaları yapmış olan tarihçi ve seksolog olan Thomas Laqueur 18. Yüzyıla gelmeden önce tek cinsiyetli beden modeli anlayışının hakim olduğunu savunmuştur (ROSE, 2018). Bu modele göre bedenlerde tek bir organ bulunmaktadır, bazı bedenlerde bu organ içeride bazılarında ise dışarıdadır. Bu nedenle, dışarıda bulunandan hareketle yalnızca erkek bedeninin mevcudiyetine vurgu yapmıştır. Modern öncesi toplumlarda tek cinsel organ tanımlanmakta ve bu da bedenin içinde (vajina) ve dışında (penis) olarak konumlandırılmakta iken günümüzde yerini iki cinsiyetli sistemin bir sonucu olarak kadın vajinası ve erkek penisi ifadelerine bırakmıştır.

Erkekler ile kadınları karşı cinsler olarak ele alan yaklaşımların ise 18. Yüzyıl ile birlikte kendisini göstermeye başladığı kaynaklarda aktarılmaktadır. Özellikle 19. yy ile birlikte Modernizm ile gelen bilimsel disiplinler ve bedene yaklaşımlardaki değişimler bu cinsiyetlere dair tanımlamaları doğrudan etkilemiştir ve karşılaştırılması mümkün kılınmayan, biyolojik ve toplumsal anlamda birbirleri ile tamamıyla zıt kadın ve erkek kavramları yaratılmıştır (Hird, 2015).

1.3. Toplumsal Cinsiyet Çalışmaları

Toplumsal cinsiyet kavramının ortaya çıkışında 'rol' kavramının ortaya çıkışı önemli gözükmektedir. 'Rol' belli bir toplumsal duruma ilişkin olarak beklenen davranışlar veya davranış kalıpları olarak ifade edilmekte, toplumun bireylerden beklediği davranışları tanımlamaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri de bu çerçevede benzer bir şekilde toplumsal olarak er ya da dişi oluşu ifade etmektedir. Bu oluş hali toplum içerisinde kadın ya da erkek olma durumunu belirtmekte ve bu durum toplumsallaştırılarak kategorize edilmiş olan rollerin icrasını gerekli kılmaktadır. Bu icra ise bireylerin topluma katılım olanaklarını belirlemekte, bireylerin toplumsal cinsiyet rolleri ile cinsiyet kimliklerinin toplumun beklediği bu rolleri icra edebilecek 'yeterliliğe' sahip olması öngörülmekte ve bu anlamda

birbiri ile örtüşen bir durumda olması halinde toplumun onayı ile er ya da dişilerin topluma katılımları kabul edilmektedir.

Joan Scott cinsiyet ile toplumsal cinsiyetin arasındaki ayrımı toplumsal örgütlenmenin bir ilkesi ve pratiği olarak cinsel farklılıkların nasıl dile getirildiği ile alakalı olduğunu öne sürerek ifade etmiştir.

Toplumsal cinsiyet (gender)'in kavram olarak tam anlamıyla ne zaman ifade edildiği ise bilinmemekle birlikte dilbilimsel bir kategori olarak geçmişten günümüze var olduğu ancak seksolog John Money aracılığı ile 1955 yılında biyolojik cinsiyetten ayrıştırılarak rol (gender roles) olarak kavramsallaştığı öne sürülmektedir (Wikipedia, The Free Encyclopedia, 2019).

John Money'nin toplumsal cinsiyeti cinsel davranış üzerine gerçekleştirdiği çalışmalardan hareketle doğuştan gelmeyen ve öğrenilen olarak tanımladığı anlaşılmaktadır. Bu görüşü doğrultusunda David Reimer isimli hastasını cinsiyet değiştirme yolu ile tedavi edebileceğini öne sürmüştü ancak David Reimer isimli hasta kendisine atfedilen ve öğrenilmesi planlanan cinsiyete uyum sağlayamayarak ileri yaşlarında intihar etmiştir.

Bu araştırma ile birlikte cinsel yönelim tayininin farklı yollar, dışsal müdahaleler ile gerçekleştirilmesinin imkansız olduğu anlaşılarak, tanımsallaşan 'gender' toplumsal cinsiyet kavramı üzerine çalışmalar gerçekleştirilmeye başlanmış ve farklı araştırmacılar ile farklı teoriler ortaya konmuştur. ⁶ John Money'nin bu 'gender' tanımını 1970'lere kadar

⁶ “David Reimer ve ikizi Brian 6 aylıkken idrar yapmalarında meydana gelen bir sıkıntıdan ötürü fimoz adı verilen bir hastalığa sahiptir ve bu hastalık ile mücadele için doktorların tercih etmiş olduğu yakma tipi sünnet yöntemi sonrasında penisi tamamen yanmıştır. Bunun üzerine çocuklarının gelecekteki cinsel sağlığından endişe duyan ailesi Dr. John Money ile görüşerek bir penisi yeniden oluşturmanın zor olmasının, ancak bir vajinanın yeniden yapılandırılmasının daha kolay olduğunu fark edilmesi üzerine David'in testisleri alınmıştır. John Money bununla birlikte savı ile bağlantılı olarak David'in bir dişi olarak hayatına devam edebileceğini öne sürmüştü, bu doğrultuda aile ve David ile uzun süreli bir takip gerçekleştirmiştir. Aileden aldığı geri bildirimler ile David'in dişi özellikler göstermekte olduğu John Money'e ifade edilmiş ve Money sonraki seferlerde David'e bir vajina inşa edebileceği önerisinde bulunmuş ancak ailenin endişesi üzerine deney sonlandırılmıştır. Sonrasında ise David östrojen almaya devam etmiş, ancak deneylerin kendisini dişi yapmaya yetmemiş ve kendisini erkek olarak tanımlamıştır. Evlilik yapmış, 3 çocuğun üvey babası olmuş ancak psikolojik sorunları nedeniyle 38 yaşındayken intihar etmiştir.”

çok yaygınlaşmamış ancak cinsiyetin toplumsal inşasını içeren feminist teoriler ile bu tanım pekiştirilmiştir.

1.3.1. Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Tarihsel Kökeni

Öncelikle toplumsal cinsiyetin tarihi dendiğinde, tarihin geçmiş hakkında bilgilerden oluştuğu, ancak geçmişin de bir tarihinin olduğu ve tarihin kendisinin ürettiği bilgi tarafından ‘bilgi’nin yeniden üretildiğini düşünebilmek önemlidir. Geçmişe dair bilinenler, geçmişe ilişkin araştırma yapanların sorduğu sorular ve bu sorulara verdikleri cevaplar ve bu cevap biçimleri ile ilgili olabilir. Bu durum bilimsel bilginin de sorgulanabilir olduğunu hatırlatmada ve özellikle geçmişten günümüze geldiği savunularak tek ‘uygun’ cinsel yönelim olarak kabul görülen heteroseksüel cinsel yönelimlerin de genel geçer olmadığını vurgulamada önem teşkil edecektir. Öyle ki Antik Yunan'daki cinsiyetsiz ya da tek cinsiyetli ele alışlar ile toplumsal cinsiyet kavramının mevcut olmadığı, benzer bir şekilde Çin tarihçilerinin de bireylerin toplumsal cinsiyetli varlıklar olarak ele alınmasının zaman aldığını hatırlamak önemlidir.

Toplumsal cinsiyet rollerinin tarihsel kökenini, işbölümü sürecinin, hayvancılığın, dokumacılığın başlaması ve yerleşik hayata geçiş süreci oluşturmaktadır. Böylece aile mülkiyetine geçiş ve cinsiyet rollerindeki değişiklik meydana gelerek, erkekler sahip oldukları ‘şey’ler ile ifade edilmeye başlanmış kadınlar ise ev ile ilişkilendirilmeye başlanmıştır. Bununla birlikte cinsiyetlerin heteronormatif yorumlamaları ortaya çıkmaya başlanmıştır. Modern hayata geçişin temelleri olarak ifade edebileceğimiz bu aile mülkiyetine geçiş öncesi cinsiyet kimliklerinin nasıl toplumsallaştığına dair çeşitli arkeolojik çalışmalar bulunmaktadır ancak dönemin bu anlamdaki tarihine erişmedeki zorluklar nedeniyle bu dönemdeki bakış açısını tam olarak ortaya koyabilmenin mümkün olmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum ise cinsiyet kimliklerine çizilen heteronormatif sınırların modern yaşamla birlikte söylemsel olarak üretilmiş olan ‘kadın’ ‘erkek’ tanımlarına çizilen sınırlar ile modern yaşam öncesi verilerin yorumlandığını ortaya koymaktadır. Benzer bir şekilde modern öncesi dönemde ilişkiler ve cinselliğe yönelik ortaya konabilen kaynaklar modern hayatın cinsiyet kimliklerine dair yüklemiş olduğu heteronormatif düşünme sınırları içinde değerlendirilmekte, modern öncesi dönemde

yalnızca heteroseksüel ilişkilerin meşruiyetinin olduğu varsayılmaktadır. Bununla birlikte farklı cinsiyet kimliklerinin geçmişten beri var olduğunu ifade eden arkeolojik çalışmalar da bulunmaktadır. Örneğin ilk eşcinsel çift olarak tarihe geçen Eski Mısır Kraliyetine hizmet etmekte olan Niankhknum ve Khnumhotep çiftinin dönemin romantik bir ilişki içerisinde olduklarına dair tasvirleri ve aynı mezara gömülü olmaları ile Mısırlı arkeolog Greg Reeder tarafından açıklanmaktadır. Greg Reeder çiftin ayrı ayrı kadınlarla romantik bir ilişki içerisinde olduklarını ve evli olduklarını ikisinin de çocuklarının olduğunu ancak kendi, aralarında da romantik bir ilişkinin var olduğunu gözlenebildiğini belirtmektedir. Greg Reeder aile kavramının günümüz normatif tanımları ile sınırlandırılmayacak düzeyde çeşitli olduğunu da belirtmektedir (Reeder, 2007).

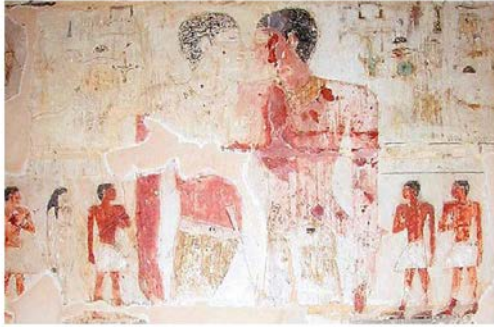

Photo credit: Jon Bodsworth

As it turns out, gay marriage is about as traditional as it can be. According to Professor Greg Reeder, the first recorded gay couple in history was Niankhknum and Khnumhotep, two manicurists working for an Egyptian pharaoh.

The pair was buried together as a married couple, facing nose to nose as if getting ready to kiss. There are also puns around their tomb about their being united together for life, suggesting that these two men were more than just close friends.

Resim 1: Niankhknum ve Khnumhotep çifti tasviri (Reeder, 2007).

yakından ilişkili olduğu ve yine üremeden hareketle günümüz söylemi ile bir cinsiyeti doğuran / bakım veren konumu ile tanımlarken bir diğerini daha maddi bir üretim ve birşeylere sahip olma hali le tanımladığı görülmektedir. Bu da tek eşlilik, aile kavramı ve cinsiyetlerin ikili olarak ele alınmaması ile doğrudan ilişkili olup, bu kavramlara dahil

Bu normatifleşmelerin ve süregelmelerin ise bilimin ortaya çıkışı, geçmişten günümüze gelen anlamlandırma ihtiyacı ile paralel olduğu düşünülmektedir. Cinsiyetlere ilişkin olmayan tanımlar ve çeşitlilik gösteren cinselliklerin de geçmişten günümüze var olduğu görüldüğünde günümüzde yalnızca heteroseksüel yönelimlerin kabul edilmesi / cinsiyetlerin ‘kadın’ ‘erkek’ tanımlarına hapsedilmesinin bir bilgi olarak kabul edilmesi anlamlı gözükmemeyecektir. Evrimsel olarak cinsiyetlerdeki ikililiğin sebebi olarak ikili cinsiyetin, türleri üreme ile görece avantajlı bir konuma getirmesi ve gen aktarımını sağlayarak türün korunması olarak açıklanmaktadır. Bununla birlikte cinsiyetlerin tanımsal olarak ortaya konuşunun ise roller ile

olmayan cinsiyet rolleri ve cinsel çeşitliliğin dışlanarak, yok sayılmasına ve bunun ‘doğru’ ‘ahlaki’ olarak tanımlana gelmesine yol açmaktadır.

Buradan hareketle hem evrimsel hem de sosyolojik olarak bakıldığında cinsiyetlerin ikili olarak normatifleşmesinin bilimsel bir temele dayandırma noktasında da soru işaretlerinin bulunduğu görülmektedir. Arkeoloji, antropoloji, sosyoloji gibi farklı tarihe ışık tutabilecek bilim dallarının da bir bilim olarak ortaya çıkış tarihlerinin, ya da farklı bir söylemle bilimsel bilgiye olan ihtiyacın tarım uygarlığına geçişle ortaya çıktığı değerlendirilmektedir. Buradan bilim dallarının geçmiş bireysellikler ve toplumlara cinsiyet/cinsel çeşitlilik perspektifinden bakabilme noktasında yeterli veriye ulaşmada problem yaşadıkları, bu yaşanan problem nedeniyle cinsiyetleri ikili ele alarak genelleştirilen bilgi üzerinden heteronormatif bakış ile hareket ettikleri gözlenmektedir. Hal böyle iken söylemsel olarak üretilen ‘kadın’ ‘erkek’ tanımlarının farklı bilimsel çalışmalar ile de desteklendiği ve günümüz çalışmalarının da bu tanımlar ve heteronormativite çerçevesinde şekillendirilerek, topluma sunulacak/sunulan hizmetler ve üretilen bilginin de cinsiyetlendirildiği görülmektedir.

Dünden bugüne kadın erkek tanımlarının yalnızca inşa edilmiş olduğunu ve bu tanımların yalnızca ataerkilliğin iktidarı içerisinde bir anlamı olduğunu savunan feminist teoriler bulunduğu gibi, cinsiyet farklılığını biyolojik olarak ele alan teoriler de mevcut olmuştur. Bu noktalardan hareketle ‘toplumsal cinsiyet’ tanımlarının her toplumda var olmadığı, farklı/ikiden çok tanımlamaların bulunduğu ve bu tanımlamaların roller ile ya da verili olarak adlandırılmadığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte yapılan araştırmalar ışığında toplumsal cinsiyeti tarihten günümüze doğal olan, doğuştan gelen olarak ele alan ve doğuştan var olmadığını ancak sonradan kültürel olarak inşa edildiğini savunan farklı yaklaşımların bulunduğu da görülmektedir.

1950 ve 1960 larda yapılan çalışmaların daha çok biyoloji ve psikoloji temelli oldukları anlaşılmaktadır. Bunun sebebi olarak ise yine cinsellik tanımlamalarının önemine vurgu yapılmıştır. Liz Stanley bu durumu ‘seks’in yalnızca kadın erkek arası cinsel ilişkiyi ifade eder hale gelmesi ve bunun cinsiyetlerin doğaları gereği olduğuna vurgu yapılarak ortaya konması olarak açıklamıştır (Jackson ve Scott, 2012). Ford ve Beach ise gerçekleştirdikleri

antropolojik çalışmalar ile insan cinselliğinin doğuştan gelen değil, öğrenilen olduğunu vurgulamıştır. Cinsel ilişkinin günümüzde kullanıldığı anlamı ile ‘seks’i ifade etmesi ve heteroseksüel tanımındaki bu biyolojik temellendirmenin Darwin’in cinsel seçim teorisine kadar uzandığı kaynaklarda ifade edilmektedir. Hatta buna ek olarak ikili toplumsal cinsiyet ayrımının altında da cinsel seçim teorisinin var olduğunu savunan araştırmacılar da bulunmaktadır.

Darwin canlıların yalnızca hayatta kalmak için değil, üremek (genlerini geleceğe aktarmak) için de mücadele ettiklerini ortaya koymuş, buradan hareketle öne sürdüğü ‘ebeveyn yatırım teorisi’ ile de cinsiyetlerin bir yavru için harcamaları gereken minimum zaman/enerji/kaynak miktarının farklılık gösterdiğini, teorik olarak bir erkeğin yaşamı süresince binlerce dişiyi dölleyebildiğini ve bir erkeğin bir yavru meydana getirebilmesi için yapabileceği “ebeveyn yatırımı”nın dişiyi döllemek olduğunu ifade etmiştir. Dişinin ise ebeveyn yatırımı için dokuz aya ihtiyacı vardır. Buradan erkeğe oranla dişinin bu yatırım için harcaması gereken enerji ve zamanın, ekstra gereksinimlerin çok daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Toplumsal cinsiyetin ikililiğine etkisi bakımından ise dişiler bir yavrunun ölümü durumunda boşa gidecek zaman ve enerji bakımından erkeklere kıyasla daha dezavantajlı durumda oldukları için partner konusunda daha seçicidirler. ‘Yanlış bir partner seçmeleri durumunda kaybedecekleri daha fazla olduğu için, dişiler açısından erkeğin kaynak sağlayabilmesi, sosyal statü sahibi olması, fiziksel olarak güçlü olması gibi konular daha fazla önem taşıyacaktır.’ (Sinirli Liberteryen, 2016). Erkekler için ise az enerji ile daha fazla yavru sahibi olabilmeden dolayı diğer erkekler ile en yüksek sayıda yavru sahibi olma yönünde rekabetin söz konusu olacağı ve dişilere oranla bu rekabetin daha sert” geçeceği varsayılmaktadır. Darwin ayrıca interseksüel seçim ile bir cinsiyetin karşı cinsiyeti baştan çıkarmaya yarayacak özellikler geliştirmesinin de altını çizmiştir ancak cinsel seçim ile ve gözlemlerinden hareketle baştan çıkaran cinsin erkekler olduğunu belirtmiştir.

Ancak primatolojik araştırmalar en az üreme kadar cinsel hazzın da önemli bir yeri olduğunu altını çizmektedir.⁷Bununla birlikte cinselliğin yorumlanırken geçmişten

⁷ Japon makakların eş seçiminde cinsiyete dikkat etmemeleri, dişi orangutanların aynı cins ilişkilerde bulunma eğilimleri

günümüze cinsel hazdan çok ‘üreme takıntılı’ bir yaklaşıma sahip olduğu ve bundan dolayı da cinsiyetlere ilişkin rollerin tarihten günümüze ‘üreme sağlayan ilişkiler odaklı’ teorize edildiği öne sürülmektedir. Bunun sebebi olarak ise günümüzün heteronormlaşmış düşünce tarzı ile tarihin yorumlanması, toplumsallaştırılan cinsiyetler içerisinde tarih kaynaklarının değerlendirilmesi gösterilmektedir. Modernizm ile birlikte gelen teorilerin hetero normlaşmaya etkisini bu doğrultuda okumak önemli gözükmektedir.

Antik Yunan’da da benzer şekilde hetero normlaşmanın inşasının cinsiyet eşitsizliği bağlamında temellerinin atıldığı görülmektedir. Bu dönemde kız çocukları terk edilmekte, ekonomiye katkıda bulunamayacak bir cinsiyet olarak değerlendirilmekte ve hane için bir masraf olarak düşünülmektedir. Dönemin Gymnasium’ları erkeklerin bedenlerinin ‘mükemmelliklerinin’ sergilendiği, kadınların kıyafet değiştirerek katılımlarının önüne geçilebilmesi için de erkeklerin çıplak olarak katıldıkları, olimpiyat oyunlarının gerçekleştirildiği mekanlardır. Bu noktada ‘oğlancılık’ ile erişkin erkek sperminin oğlan çocuğuna ‘erkeklik’ aktarması mümkün olmaktadır. Hatta oğlan çocuğunun erişkin olması ile kendisini doğuran ve kendisinin bakımını sağlayan ‘kadın’dan ‘kurtulma’ söz konusudur (Atılgan, 2013).. Burada kadın ve erkek cinsi olarak ifade edilenler dönemin heteronormlarının anlaşılabilirliğine ışık tutabilmek için kullanılmıştır. ⁸

Amerikan tarihi boyunca değişen eril ve dişilin anlamlarını incelemiş olan Mary Ryan ise kitabında Eskimo kabilelerinde bireylerin nesiller boyunca göç eden ruhların bekçisi olduklarına inanıldığı ve biyolojik seks tanımlaması ile canlıların erkek bir bedende bulunabilecekleri gibi dişi bir bedende de bulunabileceklerini ifade etmiştir. Bu nedenle de bu bireyleri buldukları toplumdaki konumlarına göre ‘dişi/kadın’ ya da ‘eril/erkek’ olarak tanımlamanın zorluğuna işaret etmiştir. Ayrıca Kızılderililerin cinsiyet/gender a ilişkin 200 e yakın alternatif tanımlamalarının olduğunu belirtmiş ve bu tanımlamaların günümüzde cinsiyet rolleri ile yapılan atıflar ile alakalı olmadığını ifade etmiştir. Avlanan bir kadın, erkek olarak ifade edilebileceği gibi mısır yetiştirmekte olan bir erkek de hem erkek hem kadın olarak ya da farklı bir cinsiyet tanımlaması ile ifade edilebilmektedir.

⁸ Antikçağ Atinası’nda cinsel partnerlerin ‘erkek’ ‘kadın’ cinsler olarak ifade edilmediği bilinmekte, bu pratiklerin kişilerin cinsel kimliklerini değil, kişilerin bireysel statü ifadelerini ve toplumsal kimliklerini gösterdiği anlaşılmaktadır. Ancak burada yazı bütünlüğü içerisinde anlaşılır kılınabilmesi açısından ‘kadın’ ‘erkek’ kavramları kullanılmıştır.

Toplumsal cinsiyetin söylemsel olarak kategorize ettiği cinsiyetler bağlamında bakıldığında tarihsel ve/veya toplumsal olaylardan etkilenmeksizin hakikat arayışına yönelik çalışmalar yaptığı iddia edilen ve düşünce sanatı olarak ifade edilen felsefenin de cinsiyet rollerinin süregelmesinde önemli rollere sahip olduğu görülmektedir. Felsefenin ezici bir çoğunlukla geçmişten günümüze erkek filozoflara sahip olması, kadın filozofların varlığının ise kadın olmalarına ‘rağmen’ olarak açıklanması bir cinsiyetin öne çıkarılarak ‘diğeri’ ile ayrıştırılması ve bir cinsiyetin ‘diğerine’ oranla daha güçlü bir konuma getirilmesine örnektir. Batı felsefesinde kadınların erkeklere oranla daha az rasyonel olduklarına inanılmaktaydı ve akıl erkekleştirilmekte, beden ise kadınlaşmakta idi. Platon kadın ve erkeğin biyolojik olarak farklı yaratıldıklarını ifade etmekle birlikte çağının toplumsal yapısına aykırı olarak her iki cinsin de aynı işleri yapabileceğini söylemekte yine de erkek cinsinin daha ‘iyi’ olduğuna vurgu yapmadan geçmemektedir. Platon’un ideal devlet anlayışının ise savunmaya çalıştığı cinsler arası eşitlikçi yaklaşımının aksine tek cinsiyetli olduğu görülmekte, asıl meselenin ‘erkek’ gibi olabilmek olduğu belirtilmektedir. Platon kadına farklı haklar verilmesi gerektiğini savunur.

Aristoteles ise kadın ve erkek cinslerinin tamamen farklı yaratıldıklarını, bu nedenle kadının erkeğe oranla insanı meydana getiren daha maddesel bir yapıya (doğurganlık) erkeğin ise asıl önemli olan güç ve zekaya bu nedenle sahip olduğuna vurgu yapar. Kadının evden çıkmaması gerektiğini ifade ederek yöneten ve yönetilen bir yapıya duyulan ihtiyacın ancak toplumun en küçük yapı taşı olan aile ile mümkün olduğunu savunur. Bu ev ve ailede akıl ile resmedilen erkeğin tek yönetici konumunu vurgulayarak, kadının da akla sahip olduğunu ancak kullanabilecek yeterliliğe sahip olmadığını vurgular. Bu nedenle erkek ve kadın arasındaki üstünlük, aşağılık ilişkinin sürekliliğinden bahseder (Atılğan, 2013). Dönemin düşünürlerinden Hipokrat da benzer bir biçimde ‘kaliteli’ sperm üretilmesi sonucunda erkeğin, ‘kalitesiz’ spermelerden ise kadının yaratılabileceğini vurgulamaktadır (Atılğan, 2013).

Bu ifadelerden anlaşıldığı gibi toplumsal cinsiyet tarihinin heteronormatif inşadaki rolünde felsefenin kilit bir rol oynadığı ve ‘doğaya aykırı cinsellikleri’n felsefe aracılığı ile tanımlanarak, cinsleri doğa ve akıl ile özdeşleştirerek, cinslerin toplumsallaştırıldığı

noktası araştırma kapsamında önemli gözükmektedir. Platon'un önyaklığı ile Arsitotales'in maddeyi/bedeni formdan ayırt ederek, üreyen annenin oluşturduğu maddeye baba aracılığı ile bir form sağlandığı, aksi taksirde edilgin ve biçimlenmemiş maddenin ortaya çıkacağı inancı ile beden ruha/akla ihanet olarak, zihnin hapisanesi olarak ele alınması ve bu durumun yöneten yönetilen çerçevesine aktarılarak siyasileştirilmesi beden politikalarının en erken temsillerini oluşturmaktadır. Bu ise cinslere dair bilginin diktomikleştirilmesi ve cinsiyetlerin ikiye ayrılmasının önemli tarihi noktalarını ifade etmektedir.

Antik Çağ filozoflarından Socrates ise doğru bilgiye erişmede 'doğurtma yöntemi'ni kullanır ve bu yöntemi aşk konusunda hocası olduğunu iddia ettiği ifade edilen Diotima'dan almıştır. Platon'un 'Theaetetus' isimli yapıtında Sokrates annesinin bir ebe olduğundan kendisinin de ebelik yaptığından bahseder. Burada bir kadın ile aynı zanaati paylaşabildiğini ifade etmesi her ne kadar kendisini akıl ebesi olarak ifade etmiş olsa da) dair ve düşünmeye 'insan'dan başlanmasına dair bir çıkarım yapılabilir ve cinsiyetlere ilişkin çok belirgin olmamakla birlikte farklı ifadeler mümkün kılınmaya başlar. Doğa felsefesine farklı önermeler getiren Pratorgoras'ın ise dinsizlikle suçlandığından dolayı kaçmak zorunda kaldığı ve kaçarken boğulduğu ifade edilmektedir. Protagoras aynı zamanda cinsiyet terimini ilk kez bir dil kategorisi olarak kullanmıştır ve Yunancadaki isimleri cinsiyetlerine göre dişil (feminine), eril (masculine) ve cansız /nötr olarak üçe ayırmıştır.' (Kerimoğlu ve Doğan, 2015).

17. yy bilimsel devrimi ile doğacı filozoflar Aristoteles'i eleştirmiş ancak bu zihin beden ikililiğindeki toplumsal cinsiyetli bakış açısına beden zihin aracılığı ile zaptı da eklenmiştir.

Hristiyan düşüncesi ise bu görüşleri alarak derinleştirir ve dinsel düşünce ile bu görüşleri birleştirerek egemen bir kültür oluşturur. Anlatılan bu madde/form düşünme tarzı Hristiyan düşüncesinde Tanrı tarafından verilmiş olan ruh ve ölümlülük ile günahkarlık ve şehvet ikililiğine yerini bırakmıştır.

17. yy Modern Felsefe'nin başladığı kabul edilen Descartes ile bu skolastik düşünceden sıyrılış olsa da Antik Yunandaki gibi zihnin bedenden ayrılmasına değil, ruhun doğadan ayrılmasına vurgu başlar. Descartes 'Zihin beden karşıtlığını bilginin temellerine bağlayarak zihni bedenin doğasını da içeren, doğanın üzerinde ve doğadan üstün bir konuma yerleştirir.' (Grosz, 2015).

Bu yolla eril aklın bedene (makineye) hükmünün nasıl sağlanılabileceği üzerine odaklanılmış, bedenin toplumsal anlamda da nasıl mekanikleştirilebileceği üzerine söylemler üretilmiştir. Söylemlerin yola çıktığı birinci soru eril ile özdeşleştirilen aklın gücünün 'asi' bedeni nasıl kontrol altına alabileceği ve yine buradan hareketle kralın (iktidarın) toplumdaki beden üzerinde meşruluğunun nasıl sağlanabileceği soruları olmuştur. Buradan da görüleceği üzere Platonla başlayıp Descartes, Husserl, Sartre ile devam eden felsefi gelenekte beden ile 'ruh' veya 'zihin' arasındaki ayrıma ontolojik olarak yapılan bu vurgular zihnin erillik bedenin ise dişilik ile bağdaştırılmıştır. Bu durum ise rasyonalize edilerek örtük toplumsal ve siyasi cinsiyet hiyerarşisinin üretilmesi bağlamında önemli bir yer tutmaktadır.

17. yy sonrası davranışları daha akılcı bir biçim ile tanımlama, matematiğe ve akıla daha fazla önem vererek evreni, olayları açıklama girişimleri ile 18. yy sonlarına doğru olan sanayi devrimi, makineleşen dünyada kadını özel alana hepten hapsedilmesi ve cinsiyetlendirmelerin birbirinden git gide daha çok ayrılmasına sebep olmuştur. 18. yy filozoflarından Kant erotik itkinin ötekini nesneleştirdiğini, bedeni araçsallaştırdığını bunun da insanı 'şeyleştirdiğini' öne sürmüştür. Bu şeyleşmenin ise insanlık yasasına aykırı olduğunu ifade etmiştir.

Bu tarihsel süreçten hareketle doğa/kültür, beden/zihin gibi dişile ve erile gönderme yapan terimlerin varlığı ile bu terimlerin tarihsel dönüşümlerle pekişmesi, bu tarihsel süreçte de dişil olanı dışlayıcı, eril olana tabi kılıcı ve eril olana göre dişili konumlandırıcı bir yapının üretildiği görülmektedir. Bu yapının beraberinde getirdiği fallogosantrizmin analizi ve araştırmaları konu olarak dişilin eril ile eşit temsilinin sağlanması hedefi ile feminist felsefe ortaya çıkmıştır. Feminist kuramlar liberal, sosyalist, radikal gibi farklı yaklaşımlara sahiptir. Siyasal ideolojilerin öne çıktığı bir dönem olarak ifade edilen 19.

Yy ile kadın ve erkeğin aynı olmadığını, bu farklılaşmanın toplumsal cinsiyet temeline dayandığı, toplumsal cinsiyet-temelli farklılaşmanın ortadan kaldırılmasının erkekleri de özgürleştireceği fikrinin hakim olduğu liberal söylemler ile feminist felsefe ilk olarak kendisini göstermiştir. Konuya ilişkin sosyalist duruş daha çok kapitalizmin ataerkil bir duruşu olduğunu ve bu duruşun nasıl üretildiği ve desteklendiğine odaklanarak bu yol ile toplumsal cinsiyet eşitsizliğine vurgu yapar. Radikal feministlere göre ise bu kuram kadınların dışlanmışlığını açıklamada yeterli değildir, odağa kadın alınmalıdır ve dışlanma sebebini erkekler olarak görür. Ancak sosyalist feministlerde olduğu gibi radikal feminizmde de ataerkil sistemin bu dışlama durumunun nedeni olduğu konusunda bir ortak görüş mevcuttur.

Feminizim tarihsel olarak üç dalga ile açıklanmaktadır. İlk dalga 19. Yy sonu 20. Yy başı olarak ifade edilmekte ve daha çok kadınların oy hakkı gibi siyasal yaşama katılımlarını içerdiği ve hukuki düzenlemeleri beraberinde getirdiği belirtilmektedir. İkinci dalga ise dönemin teknolojik gelişmeleri ile birlikte cinsellik ile doğurganlığın birbirinden ayrıştırılabileceği ve bu noktada kadınların desteklenmesi gerektiğine ilişkin görüşlerden oluşmaktadır. Burada Simone de Beavoir'un "*kadınların kurtuluşu karınlarından başlayacak*" ifadesini kullandığı 'ikinci cins' isimli kitabı ile cinsiyet rollerinin öğretilmiş olduğu fikri önemli bir yer tutmuştur. Bu söylem beraberinde doğuştan belirlendiği ifade edilen cinsiyet (sex) ile toplumun şekillendirdiği toplumsal cinsiyet (gender) kavramlarını ortaya çıkarmıştır. Üçüncü dalga feminizm ise 2. Dalga feminizme tepki olarak 1990'lı yılların başlarında ortaya çıkmış, kadın erkek kimliklerinin de ötesinde bir mücadele öngörmüştür. Irk, cinsel yönelim veya ekonomik sınıf ayrımını da mücadelenin içine dahil eden ve toplumsal cinsiyet rollerinin de bütünüyle yıkılması gerektiğini savunan bir mücadele biçimidir.

Bu üç dalga da cinsiyetin toplumsallığına dikkat çeken feminist duruşlar ile, cinsiyetlerin toplumsallığını ekonomik ilişkiler üzerinden açıklayan ve daha çok üçüncü dalga ile birlikte gelen iktidarlar üzerinden üretilen heteroseksist cinsiyetçi düzene dair feminist duruşlar gözlenmiştir.

1970 li yıllar ile birlikte ortaya çıkan ve farklılaşan bu feminist çalışmaları LGBTİ alanına dair farklı perspektiflerin ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır. 1970’li yılların başında daha çok odağına kadını alan ve kadın cinsiyetine dayandırılan sorunları da heteroseksüel odak ile ele alan çalışmalara 1971 yılı başlarında ise lezbiyen aktivistler tarafından çeşitli başkaldırıları olmuştur. Buradan hareketle feminist teorilerde heteroseksüellik dışındaki cinsel yönelimlere de yer verilmeye başlanmıştır. Monique Wittig ve Adrienne Rich gibi dönemin teorisyenleri ile ‘straight düşünce’ ve zorunlu heteroseksüelliğe vurgu yapılmıştır. Adrienne Rich 1980 yılındaki essayinde Patriarkal sistem içerisinde siyasi bir kurum olarak heteroseksüelliği ele almıştır. Monique Wittig ise cinsiyet rollerinin toplumsal tahakkümün bir ürünü olduğunu ve erkek egemen sistem üzerinden inşa edildiğini ifade ederek kategorilere zorlanmamış cinsiyetler önermiştir. Benzer şekilde ‘lezbiyenler kadın değildir’ söylemi ile de toplumun cinsiyetlere biçtiği ‘doğa’ kavramına karşı çıkmakta ‘kadın’ tanımlamasının doğal olarak var olduğuna baş kaldırmakta ve cinsiyetsiz bir toplum tahayyül etmektedir. Wittig ayrıca kadın tanımının yalnızca heteroseksüel sistem içerisinde bir anlamı olduğunu da vurgulamıştır.

Bu noktada 1960’larda söylem analizi üzerine çalışmalarını gerçekleştiren, 1970’lerde ise bu söylem analizi yerini iktidar ilişkileri analizine bırakan Foucault’a yer vermek önemli gözükmektedir. Foucault cinselliğin söylemsel olarak üretildiğini belirtmekle birlikte biyo-iktidar kavramına vurgu yapmış “*ana babanın yatak odasının toplumsal olarak verimli olduğunu ve fayda sağladığını*” ifade ederek cinselliğin heteroseksüel anlamda kurumsallaşmasını yalnızca devlet olarak anlaşılabilir iktidar ile değil mikro iktidarlara ile gerçekleştirildiğini öne sürmüştür (Foucault, 2013). Hükümdarlıklar ve modern öncesi zamanlarda yaşam üzerinde iktidar biçimlerinin (öldürme ya da yaşamaya izin verme hakkı) söylemlerin ve üretimlerin mevcut olduğu, 17. yy ile ise bu durumun insan bedeninin anatomo politikası ile 18. yy ortalarında ise nüfusun biyo politikası olarak değişime uğradığı Foucault tarafından ‘Cinselliğin Tarihi’ adlı eserinde belirtilmiştir. Bedenin anatomo politikası bedenini disipline edilerek ekonomik denetim sistemleri ile bütünleştirilmesi, nüfusun biyo politikası ise insanların biyolojik olarak denetlenebilecek toplumsal pratiklerin kurulmasıdır. (Doğum ölüm oranları, sağlık düzeyleri, yaşam sürelerinin denetlenmesi) (Foucault, 2013).

Buradan hareketle Foucault 1970 lerde insanların kendilerini hangi yollar ile cinsel öznel olarak görmeye başladıkları konusunda Antik Yunan ve Roma cinselliği üzerine Westphal'ın bir vaka incelemesinden ve Krafft Ebing'in 1886'da yayınlanan Psychopathia Sexualis'in ilk edisyonundan hareketle araştırmalar gerçekleştirmiş ve modern cinsellik deneyimi kurgusunu anlayabilmek ve ortaya koyabilmek için üç farklı analiz araçlarına ihtiyaç duyulduğunu ifade etmiştir (Karademir, 2015).

1. Cinselliğe ilişkin bilimlerin var olma öyküsü (arkeoloji).
2. Cinsel pratiği düzenleyen iktidar sistemlerinin yapısı (jeneoloji).
3. Bireylerin cinsel özneleşmelerinin ardındaki toplumsal form (etik).

Foucault biyo-iktidar kavramı ile birlikte önceden çoğunlukla modernizm öncesinde dinî dürtülerle ve gelişi güzel eyleme dökülen heteroseksizmin, modernizmle birlikte bilime ve yasalara sıçrayarak kurumsal bir işlev kazandığını da ifade etmiştir. 'Foucault'a göre cinsiyet bedeni üreten düzenleyici bir güçtür ve bu güç bedenleri sınırlayıp tahakküm altına alarak onları yeniden üretmektedir.' (Tiftik, 2015). Tam da bu noktada Judith Butler bu gücün bedeni maddeleştirdiğinden bahseder.

1990'larda gerçekleştirdiği çalışmalarla Butler toplumsal cinsiyet/cinsiyeti ataerkil hiyerarşi ve heteronormlar çerçevesinde sorgular ve toplumsal cinsiyetin performatif olarak üretilmiş olduğunu öne sürer. Toplumsal cinsiyet kavramı bedene ait olmayan pratikleri bedenlere yükler ve bedenler aracılığı ile cinsiyetler performe edilirler. Bu anlamda Butler toplumsal cinsiyet kimliğini performatif olarak değerlendirir. Butler cinsiyet ve cinselliklerin idrak edilebilir olabilmesi için toplumsal cinsiyet modelleri ile uyumlu olması gerektiğinden bunun da heteronormlu pratikler aracılığı ile inşa edildiğinden bahseder. Tam da bu doğrultuda arzunun da heteroseksüelleştirildiğinden ve toplumsal cinsiyet kavramının heteroseksüaliteyi garantilediğinden bahseder (Küçükkırca, 2015).

Dennis Altman ve Mario Mieli gibi teorisyenler ise sermaye için emek, emek için işçi, işçi için ise üreme sağlayan cinsel ilişkiye sahip bir aile gerektiğini, sermayenin bu emek kaynağı ihtiyaını da heteroseksüel aile aracılığı ile sağladığını öne sürmüştür. John D'Emilio ise ev ekonomisine dayalı olan ailenin her bir aile üyesinin birbirine bağımlı

Üretim birimi olduğu, bir üyenin hayatta kalmasının diğer üyelerin dayanışmasına bağlı olduğu evde üretim temelli kapital sistemin 19. Yy ile birlikte değişime uğradığını belirtmektedir. Bu değişim ile birlikte aileye dayalı kapital sistem yerini kapitalist serbest iş ekonomisine bırakır. Böylece aile ‘rn’ anlayışından çok duygusal ilişkileri bir arada barındıran bir birim haline gelmiştir. Emilio’ya göre kapitalist iş ekonomisi le birlikte üretimin toplumsallaşması ile birlikte ürün vermeye dayalı aile kavramı değişime uğrayarak üreme temellilikten uzaklaşmıştır. Emilio 2. Dünya savaşı ile birlikte farklı toplulukların bir araya gelmesinin ve zorunlu heteroseksüel kopmaların cinsiyete ve cinselliğe dair farklı bir alan yarattığını, daha önce böyle bir biraradalık fırsatı bulamayan benzer özelliklere sahip insanların birbirlerini tanıma, cinsiyet ve cinselliğe dair farklı keşiflerde bulunma olanağı yarattığını ve böylece eğcinsel alt kültürlerin oluşmaya başladığını ifade etmektedir (D'Emilio, 1995).

1.4. Psikoloji Kuramları ve Heteronormativite İlişkisi

Üreme odaklı olmayan cinselliklerin yok sayıldığı/dışlandığı tarihsel zemin içerisinde bilim dallarının ne sürdüğü cinsiyet/cinsellekle ilgili kuram ve yaklaşımların da bu çerçevede heteronormatif bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda bu ana akım kuramların heteronormları pekiştirerek cinsiyetlere, cinselliklere yönelik ötekileştirici tutum ve pratiklerin meşru kılınması ile bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Bu normatif ve dikotomik kuramsal ereve, hakim normların dışında kalanlara yönelik klinik uygulama ve müdahaleleri de şekillendirmiş; bu anlamda ana akım psikoloji/psikiyatri, cinsiyet ve cinsellik temelli damgalama ve dışlama pratiklerinin meşrulaştırılması ve sürdürülmesiyle bağlantılı olmuştur.

1970’li yıllara kadar heteroseksüel olmayan yönelimler ‘patolojik’ olarak ele alınmış ve bu ‘patolojinin’ sebeplerini bularak tedavi etmeye yönelik çalışmalar yapılmıştır. Bu alışmalar eğcinselliği kalıtsal/hormonal bozukluklar, beyin hasarları, yanlış ebeveyn tutumları, erken çocukluk yaşıntıları, sosyal öğrenme sreeleri, olumsuz duygusal deneyimler, bilişsel şemalar gibi farklı sebepler ile ilişkilendirmiş, bu doğrultuda da birçoğu psikolojik ve fiziksel hasarlara yol açan tedavi yntemleri⁹ uygulanmıştır. Benzer

⁹ Hormon ilaçları, psikoaktif ilaçlar, elektroşok, tiksindirme tedavisi, onarım terapisi, davranışı terapiler vb.

bir şekilde Transseksüellik de , “cinsel kimlik bozukluğu” olarak belirlenmiş, travestizm ise “cinsel sapkınlık” olarak ele alınmıştır. İnterseksler ise zorunlu ‘düzeltme’¹⁰ operasyonlarına maruz bırakılmışlardır. Buradaki dönüm noktası psikiyatrik bozukluğun tanımlanabilmesi için gerekli iki kriter olan “bireysel sıkıntı” ile “sosyal etkinlikte ve işlevsellikte genel bozulma” kriterlerini eşcinselliğin sağlamadığını ortaya koyan tartışmalar oluşturmuştur. Bu tartışmalarla birlikte DSM¹¹’de eşcinselliğin ilişkin önceleri yer aldığı ‘cinsel sapmalar’ ‘cinsel yönelim bozukluğu’ kategorileri değişime uğramış, DSM III’de eşcinsellik kategorisi kaldırılmış ancak ‘kendi eşcinselliğinden rahatsız olanlar’a ilişkin yeni bir kategori oluşturulmuştur. Bu kategori ise ‘onarım terapi’lerini meşrulaştırması nedeniyle eleştirilmiştir. Aynı eleştiri DSM-V’e kadar “kişinin cinsel yönelimi ile ilgili sürekli ve belirgin bir stres yaşaması” şekli ile “diğer psikoseksüel bozukluklar” başlığı altında ele alınmaya devam eden kategori için de geçerli olmuştur. Eşcinsellik ile çok benzer bir şekilde transseksüellik “cinsel kimlik bozuklukları”, “cinsiyet hoşnutsuzluğu” (gender dysphoria) kategorileri altında sınıflandırılmakta iken, transvestizm¹² ise “cinsel sapkınlıklar”, “transvestik bozukluk” kategorileri altında ele alınmıştır. Heteroseksüellik dışında kalan cinsel yönelimlere ilişkin bu psikiyatrik sınıflandırma çabaları ötekileştirme ve toplumsal damgalamayı üretmesi açısından ve bu bilgi üretiminin LGBTİ’lerin yaşamakta oldukları zorlukları bilimsel bir zeminde onaylıyor olması bakımından önemlidir (TODAP, 2017).

Biyolojik kuramlar cinsiyeti kadın ve erkek olarak ikiye ayırmakta ve bu cinsiyet ikililiğini kromozomlar, beyin yapısı, üreme organları gibi biyolojik durumlara dayandırarak açıklamaktadır. Bu kuram cinsiyet rollerinin, kadın erkek davranışlarının bu biyolojik yapılardan hareketle şekillendiğini ifade etmektedir. Biyolojik kurama göre kadın ve erkek olarak ikilenen cinsiyetlerin biyolojik özellikleri nedeniyle üstlendikleri roller vardır ve kadın erkek farklılıkları da bu biyolojik özelliklerden kaynaklanmaktadır. Bu kuram özellikle üreme ‘yeteneği’ne vurgu yaparak üreme ‘yeteneği’ne sahip olan kadının bu ‘yeteneği’ dolayısıyla ev içine kapandığını ve toplum içerisinde daha domestik rollere sahip olduğunu (edilgen davranış) erkeklerin ise dış çevreye dönük, mücadele içinde (başat) davranış örüntülerine sahip olduğunu savunur. Evrim, bir tür olarak insan ırkının

¹⁰ Sahip oldukları ‘anormal’ üreme organları nedeniyle heteronormlara uygun hale getirme

¹¹ Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı

¹² Karşı cinsiyete özgü kıyafetleri giyerek dolaşmaktan zevk alma

temelde sahip olduğu nitelikleri ortaklaştıırken, genetik miras, bireylerin cinsiyetleri, deri renkleri, bazı hastalıklara yatkınlıkları gibi durumların, büyük ölçüde kalıcı ve değişmez olarak görür. Biyolojik kuramlarda vücuttaki kimyasal süreçlerinin davranışlara etkisi ve cinsiyetleri kadın erkek olarak ayırmadaki rolüne vurgu vardır. Morfolojik olarak ise bu fizyolojik süreçler sonucu oluşan vücut formlarına ve bu formların kadın erkek arasındaki görünür bedensel farklara ve bilişsel durumlara işaret eder.

Sosyal psikoloji kuramları ise 1900'lü yılların başında cinsiyeti yalnızca değişken olarak ele almakta iken, 1930-1970 yılları arasında ise cinsiyeti toplumsal anlamda (toplumsal cinsiyet) kadınsılık ve erkeksilik olmak üzere bireylerdeki farklılıkları tek bir boyut üzerinden açıklayarak, psikolojik bir özellik olarak ele alınmıştır. 1970'lerden sonra ise bu tek boyut fikrine karşı çıkmış, kadınsılık ve erkeksiliğin birbirinden bağımsız olduğu öne sürülerek androjen kavramı ortaya çıkmıştır. Buna dayanarak da insanların ya kadınsı 'ya da' erkeksi olabileceği öne sürülmüştür 1980'lerde ise toplumsal cinsiyet bireysel bir özellik yerine bir süreç olarak ele alınmaya başlanmıştır (Dökmen, 2009).

Sosyal öğrenme kuramı ile toplumsal cinsiyet şeması kuramları çocuklukta cinsiyet anlayışının gelişimi ile cinsiyete uygun davranışlarda bulunmanın nasıl öğrenildiğine ele alan psikolojik kuramlardır.

1.4.1. Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal Öğrenme Kuramının temel yaklaşımı, kişilerin öğrendiklerinin bireysel, çevresel ve davranışsal faktörlerin karşılıklı etkileşimlerinin toplamından oluştuğudur. Kurama göre, toplum içerisinde sürekli etkileşim halindeki bir varlık olarak insanın, başka davranışları model alması ve gözlemlemesi sonucunda öğrenme gerçekleştirebilir. Kuramın savunucularından Alber Bandura cezalandırma ve ödüllendirme ile davranışlar arasındaki bağa dikkat çekerek, ödüllenen davranışların pekiştini ve 'uygun davranış' olarak belirlenerek bireyler tarafından sürdürüldüğünü ifade eder. Kuram cinsiyet rollerinde de benzer bir şekilde çocukların cinsiyet rolüne uygun olan/olmayan davranışları ödüllendirme/cezalandırma yöntemi ile edindiklerini, kadın ve erkek arası

deneyimledikleri davranışsal farklılıklar ile de kendi cinsiyet kimliklerini öğrenerek oluşturduklarını açıklamaktadır (Pehlivan, 2016).

1.4.2. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı

Toplumsal cinsiyet şeması kuramında ise bireyler toplumun içerisinde tanımlanan (şemalanan) cinsiyetler ile kendi cinsiyetlerini oluşturmaya hazır bir şekilde dünyaya gelirler ve gözlem aracılığı ile kadınlık ve erkeklik rollerini öğrenirler ve bir cinsiyet şeması geliştirirler. Kurama göre bu şema bilişsel bir yapıdır, toplumsal cinsiyet şeması ise toplumdaki tüm bilgiyi gözlemlenen ve oluşturulan bu cinsiyetlenen bilişsel şema aracılığı ile ‘kadın’ ‘erkek’ kategorilerine ayırarak tanımlamayı içerir. Benzer bir şekilde bilişsellik kazanan bu toplumsal cinsiyet şeması bireylerin farklı kavramları da cinsiyetlere ait olanlar şeklinde kategorize etmesine sebep olmaktadır (Nazik kadın, güçlü erkek vb.).

1.4.3. Bilişsel Gelişim Kuramı

Bu kuram tüm, tüm çocukları, dünyayı ve içindeki insanları, yetişkinlerden temel olarak farklı bir biçimde algıladıklarını ifade ederek ‘bilişsel yaratıklar’ ifadesi ile ortaya koyan Piaget’in bilişsel gelişim kuramına dayanmaktadır. Bununla birlikte, çocukların bilişsel yetkinlikleri ile toplumsal cinsiyetleri üzerine çalışmalar gerçekleştiren ve bu anlamda bilişsel gelişim kuramını ifade eden ise Kohlberg olmuştur.

Kohlberg’e göre çocuklukta cinsiyet rollerinin gelişiminin cinsiyet etiketleme, cinsiyet kararlılığı ve cinsiyet değişmezliği olmak üzere üç ana yönü mevcuttur.

Cinsiyeti Etiketleme-‘gender labeling’→ 2-3,5 yaş aralığını kapsar. ‘Erkek’ ‘kız’ terimlerinin özümseme dönemidir ve cinsiyetlerini ‘doğru’ olarak etiketleyebiliyor olmaları kendilerinden beklenir.

Cinsiyet Bilgisi-‘gender knowledge’→3,5-4,5 yaş aralığını kapsar. ‘Erkek’ ‘kız’ cinsiyetlerine dair özelliklerin öğrenildiği dönemdir.

Cinsiyetin Değişmezliği-‘gender constancy’→4,5-7 yaş aralığını kapsar. Cinsiyetlerin değişmediğinin bilindiği dönemdir.

Bilişsel kuram cinsiyet rollerinin gelişimine ilişkin olarak bilişsel mekanizmalara vurgu yapmaktadır. Bilişsel kurama göre;

“Çocuklar ilk olarak kendi cinsel kimliklerini, sonrasında başkalarının cinsel kimliklerini öğrenirler. Bununla birlikte kendi cinslerine ilişkin kalıplaşmış tutumları ve bu tutumlara uygun olarak davranmak zorunda olduklarını anlarlar. Bilişsel kurama göre, birey ancak tüm bunlardan sonra cinsiyet damgalı davranışlar sergileyebilir. Bilişsel kuram, çocukların yalnızca cinsiyet damgalı biçimlerde' davranmayı öğrenmekle kalmadıklarını, aynı zamanda, uygun cinsiyet rolü önyargılarını da öğrendiklerini savunmaktadır.” (Vatandaş, 2007).

Kurama göre maskülen ve feminen özellikler bireylerin kendisini bu şekilde tanımlama istemelerinden kaynaklıdır ve sosyal öğrenme kuramındaki hali ile ödül-ceza kavramlarının aksine bu durum cinsiyet kimlikleri ile ilgilidir.

1.4.4. Psikanalitik Kuram

Psikanaliz akımları ilk ortaya çıkışlarından itibaren heteroseksüellik dışı cinsel yönelimleri (özellikle eşcinselliği) önce ‘sapkınlık’ olarak sonrasında ise birçok psişik hastalığın nedensel faktörü olarak ele almıştır. ‘Açık eşcinsellik’ bastırılması gereken dürtünün bastırılmaması ve bu nedeniyle ahlaki düzeyde ‘sapıklığın’ temsiline işaret eder. Bu nedenle eşcinselliğin tedavisi mümkündür ancak tedavi edilecek eşcinselin ‘samimi bir niyet’e sahip olması gerekmektedir. Psikanalitik yaklaşımlar ayrıca eşcinsellerin acılarının kaynağı olarak toplumu değil, kendileri ve Oidipusla ilgili hikayelerini alır. Buradan hareketle eşcinselliği özel yaşamla bağdaştırarak eşcinselliğe dair meşru siyasi taleplerin dile getirilmemesini bu özel duruma bağlar. Bu bağlamda Psikanalitik bakış gerçek olan heteroseksüel kökenli ödipal arzuların yerine gerçek olmayan eşcinsel arzuların konulması nedeniyle bir anlamda eşcinselliğin gerçekte var olmadığını savunur (Tin, 2018).

Ancak psikanalizin dünden bugüne eşcinselliğe ilişkin duruşunu ele alırken tümüyle homofobik bir yaklaşıma sahip olduğunu savunmanın doğru bir bakış açısı olmayacağı düşünülmektedir. Psikanalizin Alman psikiyatrisinin kategorik söylemi ile Alman ve

Viyana burjuvazisinin ahlaki söyleminden doğduğu göz önünde bulundurulduğunda heteroseksüellik dışı cinsel yönelimlere ilişkin önyargıları literatüre aktarmış olabileceği ifade edilebilir (Tin, 2018). Ancak Freud ve Freud sonrası cinsiyetlerin ve cinselliğin ele alınışı açısından bakıldığında cinsiyetlerin toplumsallaşması ve heteronormal cinselliklerin üretilerek homofobik söylemlerin üretilmesinin doğrudan amaç olmadığı görülmektedir. Freud'un Psikanalitik teorisinin gelişimine bakıldığında Freud'un asıl çalışma odağını danışanlarındaki histerik belirtilerin nedenlerinin oluşturduğu, bu nedenleri araştırırken ise danışan öykülerinde histerik belirtilerin ilk ortaya çıkışının düzenli olarak cinsel travmalara rastladığını farketmesi oluşturmaktadır. Buradan hareketle Freud çocukluk dönemine uzanan cinsel nitelikteki etkenlerin histerik belirtilerin oluşumundaki rolüne odaklanmıştır. 1897'de Oedipus Kompleksini keşfettikten sonra ise cinsel dürtülerin çocuklukta çok erken zamanlardan beri var olduğunu ortaya koymuştur (Quinodoz, 2016).

Freud yapmış olduğu oto analiz ile ortaya koyduğu kendi annesine karşı aşk ve babasına karşı kıskançlıktan hareketle tüm çocuklar tarafından bir duyguların deneyimlenmekte olduğunu öne sürer. Bu konuyu da Oedipus mitiyle ilişkilendirerek babasını öldürerek annesi ile evlenen Oedipus'un çocukluk arzularını gerçekleştirdiğini ifade eder. Buradan hareketle erkek çocuklardaki psikoseksüel gelişiminde Oedipus Kompleksini tarif eder. Oedipus Kompleksinde erkek çocuk ilk sevgi nesnesi olan, yalnızca kendisine ait olmasını istediği anneye olan aşkına babası ile rekabet ederek ulaşabileceğini düşünür ancak babasının bunu anlayarak kendisini hadım edeceğinden endişelenir, bu nedenle bu duyguları bastırır. Kız çocukları için ise durum tam tersi, babasına aşık olup annesinden nefret etmesi olarak ortaya çıkmaktadır.

1923 yılında ise bu (düz) Oedipus Kompleksi kavramına (ters) negatif Oedipus Kompleksini de ekler. Bu kavram ise çocuklukta çift cinselliğe vurgu yapar ve tüm insanlarda var olan ruhsal çift cinselliğe dayalı 'erkeksi' ve 'kadınsı' eğilimleri ifade eder. Ters Oedipus Kompleksinde erkek çocuk annesi olmak ister ve babasına karşı kadınsı edilgen arzular hissederek annesine karşı heteroseksüel arzularından ve erkeksi özdeşleşmeden vazgeçer. Daha sonraları ise kadınlık üzerine düşüncelerinde kızların psikoseksüel gelişiminin penis haseti etkisi altında olduğu ve babadan arzulanan çocuğun

bu penisin yerine geçtiğini ileri sürerek fallik tekçilik olarak ifade edilen kuramına sadık kalmıştır.

Freud'un oral, anal, fallik, latent ve genital olmak üzere bireylerin psikoseksüel gelişimlerinin beş evrede tanımlamasından hareketle bireylerin toplumsal cinsiyetlerini bu dönemlerde ebeveynleri ile kurdukları çeşitli içselleştirme ve özdeşleşme gibi bilinçaltı süreçler ile edindiklerini açıklamaktadır. Bu kuram libidoyu biyolojik ve toplumsal cinsiyeti organize eden biyolojik temelli cinsel enerji olarak açıklamakta, bu açıklamayı yaparken erkek cinsel organını merkeze almaktadır (Pehlivan, 2016).

Freud ilk eşcinsel dürtüleri nevrozları açıklamak üzere ele almış ve fallosantrik bir bakış açısı ile nevrozun sebeplerine ulaşmayı amaçlamıştır. Bu vaka incelemelerinde¹³ ise dönemin bakış açısı içerisinde heteroseksüel yönelimler ile vakaları çözümlenmeye çalıştığı fakat aynı zamanda heteroseksüel dışı yönelimleri de göz ardı ettiğini bu çözümlenmelerini gerçekleştirirken ifade ettiği görülmektedir. Örneğin Dora vakasında tedavinin bitmesinin 20 yıl ardından 'Dora'nın Bayan K'ya olan eşcinsel aşkının en güçlü bilinçdışı ruhsal eğilimi olduğunu zamanında tahmin etmek ve hastayla konuşmak konusunda başarısız olduğunu, bu anlamda kafa karışıklığına düştüğünü' belirtmiştir (Quinodoz, 2016).

Deleuze ve Guattari psikanalizin üremeyi özel alana sıkıştırarak arzunun toplumsal temsilinin ne olması gerektiğini çekirdek aile üzerinden tanımladığını ifade eder ve Oedipus karmaşasını heteronormativiteyi üreten toplumsal araçlardan biri olarak tanımlayarak arzunun özgürleştirilmesininin gerekliliğini vurgular (Kemik, 2014). Statik bir var olma hali, öznelerin yapılandırılmış fonksiyonlarından çok 'akışkan bir oluş' önemser.

Lacan ise Freud'un bilinçdışının doğuştan gelen id, ego ve süperego tarafından biyolojik olarak işlediğine ilişkin Psikanalitik kuramın yerine, davranışların bilinçdışı arzu ve motivasyonların hayali düzeni, dilin ve söylemin sembolik düzeni ve duyguların gerçek düzeni aracılığı ile sağlandığını öne sürmüştür. Feministler bu fikirleri, özellikle de hayali

¹³ Dora, Başkan Schreber, Küçük Hans, Kurt Adam

ve simgesel düzen etrafında geliştirerek ve bunların kültür aracılığı ile sağlandığını vurgulamıştır (Rogers ve Rogers, 2001).

1.5. Yerleşmiş Kavramlar/Tanımlar

1.5.1. Sevme Meselesi

Heteroseksist bakış açılarında aşkı ve sevmeyi algılama biçimlerimizin rolü büyüktür. Aşkı yalnızca kadın ve erkek arasında mümkün olabilecek bir akım gibi kodlamış olmamız, bir insanı sevmeye değer görmeyi ise buradaki “sevmeye değme” durumuna atfettiklerimiz oluşturmaktadır. Bu algıların içerisinde toplum içerisinde edindiğimiz deneyimler, öğrendiklerimiz, dilsel olarak kalıplaştırdıklarımız ve bilişsel olarak biriktirdiklerimiz önemli rol oynamaktadır. Aşk algımızdaki heteronormatiflik Judith Butler’ın heteroseksüel matrisine dayanmaktadır. Heteroseksüel matris biyolojik cinsiyet olarak tanımlanan sex kavramı, toplumsal cinsiyet rolleri ve arzu boyutlarının birbirleri ile ilişkili olma durumunu ifade eder ve heteroseksüel matris cinsiyeti üzerinde uzlaşmış toplumsal cinsiyet rolleri ile ifade edilen cinsiyetli bedeni “kadın ve “erkek” olmak üzere ikiye böler. Bu durumda arzu her zaman karşı cinse yönelir ve arzulanması beklenen beden toplumsal cinsiyet rolleri ile uyumlu bir şekilde hareket etmelidir. Dolayısıyla toplum içerisinde aşkın heteronormatif tanımında kadın olarak tanımlanan bedene erkek, erkek olarak tanımlanan bedene ise kadın yönelmelidir. Bu iki cinsiyetli beden sınırları içerisinde ifade edilemeyenler “fayda sağlayıcı” değerlendirilemeyeceğinden dolayı toplumsal olarak kabul dışı ve marjinal olarak ifade edilecektir. Bu marjinalite atfedilen kesim güçlü hetero normlarla kurulu bir dünya içerisinde yöneldiği bireyi “sevme” gayretinde iken hetero normlar bu sevme biçimine imkan sağlayabilecek bir şekilde donanımlı olmadığından dolayı sevmenin gerçekleştirilmesine izin verilmez ve yalnızlaşma başlar. Bu yalnızlaşma toplum içerisindeki çeşitli heteroseksist tutumlar ile pekiştirilerek, şiddetin çeşitli biçimleri ile desteklenir. Böylece yalnızlaşma durumu yerini biyo-psiko-sosyal zarar görme durumlarına bırakır. Bu durumlarla baş etme mekanizması geliştirme noktasında da yine hetero normlar devreye girerek bu “sevme durumunun” ‘norm’alleşmesini engellemek üzere harekete geçer. Aşk kavramının heteronormatifleşmesi gibi “sevmeye değer bulma”nın ya da bir insana değer vermenin heteronormatifliği de ‘kadın’ ve/veya ‘erkek’ olarak toplum tarafından belirlenmiş tanımlar, atfedilen sınırlar çerçevesinde düşünme

zorunluluğundan doğmaktadır. Bu ikili düşünme zorunluluğu ve ihtiyacının farkedilmesinin ‘sevme’nin çizilen sınırlarını ortadan kaldırayabileceği ve farklı sevme biçimlerine gösterilen heteroseksist tutumlara farklı bir bakış açısı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Duygular kişiye, zamana ve mekana göre değişiklik göstermekle birlikte kişisel arka plan, yaşantı öyküleri ve farklı pek çok unsur ile ilişki içerisinde olduğu için sevme biçimlerini ve aşkı evrensel olarak tanımlamak doğru olmayacaktır. Biyolojik (nörobiyologlar genlerde) ve kültürel arka planın sevme ve sevilme durumu, aşık olma durumu ile ilişkili olduğu ifade edilerek sevme biçimleri de “norm”laştırılmakta sevme ve aşık olma şekile sokularak heteroseksüel matris içerisindeki aşk durumu “gerçek” olarak kabul edilmektedir. Burada sevme durumunun öznel bir deneyim olduğu “gerçek” kabul edilen norm dışı sevme durumlarının da “sahte” olmadığını ifade etmek gerekmektedir. Duygular belli normlarla sınırlandırılacak yapıda değildir ve bu sınırlamalar sürekli mutsuzlukları beraberinde getirebilmektedir. Sevme meselesi bu nedendir ki cinsiyetlendirilebilecek ve ancak belli sınırlar içerisinde insanların birbirlerini sevmelerine olanak sağlayabilecek sınırlılıkta bir mesele değildir. Hetero normlar tarafından bu şekilde sınırlandırıldığında heteroseksist tutumların pekişmesinin önü sürekli olarak açılacak ve oldukça insani bir duygu olan ‘sevme’ belli koşullara bağlanacaktır. Bu koşullar dışında sevmenin gerçekleşmemesi ise küçük yaşlarda benlik oluşumu dahil yaşamın çeşitli evrelerinde çeşitli olumsuz sonuçlar doğuracaktır ve insanlar arası ilişkiler de bu durumdan etkilenecektir. İnsan kendisini bir başka insanı severek tanır ve derinleştirir. Sevgisizlik içerisinde büyüyen bebeklerin yaşamlarının ileriki dönemlerinde ağır ruhsal sorunlar yaşama durumlarına benzer olarak, ergenlik dönemlerinde bir bireyin sosyal ortamlarda çevresinden bağımsız olarak kendisini ortaya koyabilmesinin ve kendisini ifade edebilmesinin temelinde de sevginin farklı bir anlam ifade ettiği, bu sevilme durumunun benlik oluşumunun gelişiminde önemli bir rolünün olduğu görülmektedir.

Duyguları cinsiyetlendirilmiş sınırlar içerisinde düşünmeden önce herşeyin aslında düşünce ürünü olduğunu ve dikotomik (ikili) düşünceye olan ihtiyacı belirlemek önemlidir. Dikotomi bir ‘şey’in iki parçaya bölünmesi olarak açıklanmaktadır. Yunanca; "dichia: ikili; temnein: kesmek anlamından gelmektedir. Dikotomik düşünme zorunlu olarak

kutuplaştırılmış iki terimi hiyerarşiye tabi tutar ve bu yüzden bir tanesi ayrıcalıklı hale gelirken bir diğeri bastırılır. Heteroseksüel ve homoseksüel dikotomisinde bireylerin biyolojik olarak ‘erkek’ veya ‘kadın’ üreme organları ile dünyaya gelmelerinin varsayılmasından dolayı zihnin ve bedenlerin akışkan cinsiyette olabileceği hetero normlar ile yok sayılmakta, genel geçer olduğu var sayılan toplumsal cinsiyet rolleri ile de bu durum genelleştirilmektedir. İkili cinsiyete sahip bir beden vardır, asıl olan budur ve bu heteronormlar içerisinde toplumsal cinsiyet rolleri ile uyumlu bir beden inşa edebilenler hayatta kalır. Bu nedenle heteronormal cinsiyetlerin genel geçer ve/veya doğal, baskın olduğunu varsayan düşünme biçimi ile duygu ve arzuların da örtüşmesi beklenir. Dikotomik düşüncenin sorunu hiyerarşiye tabi tutulan çiftlerden birinin ayrıcalıklı konumundan ziyade, ayrıcalıklı konumda olanın bağımsız ve özerk bir ötekiye izin vermemesidir. Ayrıcalıklı konumda bulunan kendi pozisyonunu koruyabilmek için kendi etrafına bir sınır çizmelidir ve bu nedenle herhangi bir ötekiyi kabul etmez. Burada bu sınırlar heteronormlar olarak ifade edilebilir. İkili düşünme biçimi temellerini bireylerin kendilerini ifade etme ve kategorileştirme ihtiyacından almaktadır. Kadın-erkek, sıcak-soğuk, şişman-zayıf gibi kategorizeleştirmelerimiz, ‘şey’leri dilin kalıbı içerisine koyarak kendimizi ifade etme çabamızdan ileri gelmektedir. Farklı bir deyişle kendini ifade edebilme ‘şey’ lere yüklenen anlamlar ile mümkündür ve bu şeylere anlam yükleme dil aracılığı ile gerçekleştirilebilir. Eğer bir ‘şey’i değerli kılan o ‘şey’e yüklenen anlam/lar ise anlamları yükleyen bireylerden bahsedilmelidir. Bireylerin kendi benleriyle ilgi kurarak ‘şey’ lere anlam yüklediklerinden hareket edilirse anlamlı hale gelen ‘şey’in değerlilik durumunun da kişiden kişiye değişiklik göstereceği sonucuna varılabilir. Şey e yüklenen anlamdan kişinin kendi beniyile ilgisinde yüklediği ya da attığı değer önemlidir. ‘İnsan’ın ‘kadın’ ve ‘erkek’ olarak kategorize edilmesinde de bu ‘kadın’ ve ‘erkek’ tanımlamalarında bireylerin kendi benleri ile kurdukları ilişki sonrası bu tanımlara anlam atfetmeleri beraberinde ilgili tanımlar değerli/ değersiz, var ya da yok olacaktır. İnsan onuru ve biricikliğini göz ardı etmeden bu anlamlandırmalar içerisinde ilgili kalıpların değerlendirilmesi ve dilin kalıbına dökülerek günümüze aktarılmış ‘şey’lerin bireylerin benliğindeki anlamlarını göz ardı etmeden genel geçerliğini sorgulamak bu çerçevede önemli gözükmektedir.

BÖLÜM -2-

İKİLİ CİNSİYET ALGISI İÇERİSİNDE LGBTİ'LER VE BİR DİSİPLİN OLARAK SOSYAL HİZMET

Sosyal hizmet mesleği insanı biricikliği ile ele alarak bireyin birey olmasından kaynaklı olarak sahip olduğu temel hakları önemser. Bireylerin bu haklara erişimlerindeki engellerin kaldırılması, her bireyin hak/hizmet ve kaynaklara ulaşımında eşit imkanlara sahip olması için çabalar. Bununla birlikte farklılıkları bilir, dezavantajlı grup ve çevreler ile çalışır. Bireyleri sahip oldukları farklılıklar ile bir bütün olarak ele alır ve kabul eder. Dolayısıyla sahip olunan farklılık nedeniyle ortaya çıkabilecek herhangi bir risk ile mücadele edebilecek yeterli bilgi birikimine sahip olmakla birlikte farklılığa sahip olan bireyi de bu anlamda destekleme, güçlendirme ve kendi kendine de baş edebilmesi için ilgili mekanizmaları harekete geçirme sorumluluğuna sahiptir. Sosyal hizmet mesleği toplum içerisinde adil bir sosyal yapının oluşması, insan onur/haysiyetini koruyarak onlara koruma ve gelişme imkanları sunmayı amaçlayan ve her insanın değerli olduğu kabulünden hareket eden bir insan hakları mesleğidir (Europe, I. F. S. W., 2010). İnsan hakları perspektifine göre Sosyal hizmet mesleği sağlık hizmetlerinin noksanlığı, yetersiz eğitim, ayrımcılık ve şiddet gibi pek çok alanda hak temelli bir perspektif ile çalışmalı, müdahalelerini planlamalı ve kaynak ve tedavilerin adil dağılımı için çaba sarf etmelidir. “*Mesleğin ve disiplinin amacı sadece sorunları çözmek değil, aynı zamanda sorunları ortaya çıkaran nedenleri bulmak ve var olan sorunları çözerek hem insanların iyilik halinin devamını hem de insan haklarını sağlamaktır.*” (Zengin ve Altındağ, 2016).

“*Sosyal hizmet mesleği kaynağını sosyal düşüncenin evriminden alır. Sosyal düşünce özellikle dinsel ve toplumsal konular ile birlikte ivme kazanarak sosyal dayanışma ve sosyal sorumluluğun önünü açmıştır.*” (Kuşgözoğlu, 2015). İnsanlar tarihten günümüze din ve toplum liderleri aracılığıyla sorun çözme düşüncesi ile içerisinde bulunulan dönem ve değerlendirmelere göre sosyal acıma duygusu ile “muhtaç” olanlara “yardım” etmek için girişimlerde bulunmuştur. Buradan hareketle sanayi öncesi toplumlarda sosyal hizmetin sosyal düşünce aracılığıyla ve yardım duygusu ile ortaya çıktığı söylenebilmektedir. Sanayileşme ile birlikte ise toplum içerisinde pek çok değişim ve dönüşümün olduğu ve bu süreçten etkilenen birey ve sistemlerin de farklı özel ve /veya kamusal mekanizmalara

ihtiyaç duyduğu ortaya çıkmıştır. Sosyal düşüncenin yerini sosyal mücadele almıştır ve “yardım” düşüncesinden sıyrılmaya başlayarak “hak” temelli bakış açılarına ulaşmayı da bu sosyal mücadele sağlamıştır. Bu nedenledir ki sosyal hizmetin meslekleşmesinde din ve hak kaynak olarak gösterilmektedir (Kuşgözoğlu, 2015). Kongar’a göre sosyal hizmet mesleği iki temel kaynaktan doğmuştur. Birincisi sanayileşme ile birlikte hızla kalkınan ülkelerin, bu kalkınma sonucu ortaya çıkan toplumsal yaralarını sarma çabalarıdır. Bir diğeri ise; insancıl amaçlardır. Din adamları ve gönüllülerin başlattığı sosyal düşünce hareketi zaman içerisinde değişen koşullar ve bağlantılı olarak ihtiyaçların çeşitlenmesi ile birlikte sosyal hizmet mesleği tarafından devir alınmıştır. Sosyal hizmet mesleği yardımların bilimsel koşullarda verilmesini belirleyen bir disiplindir. Bireyleri biricikliği ve buldukları sosyal çevre içerisinde farklılaşan ihtiyaçları ile birlikte ele alarak konunun yardım perspektifinden öte mevcut “hak”lara erişimlerine yönelik çaba sarfeder. Sosyal hizmet mesleğinin ortaya çıkışı eğitilmiş elemanlara duyulan ihtiyaç olmakla birlikte 1800’lerin sonlarına rastlamaktadır. Meslekleşme yolunda atılan adımların öncesinde de temas edilen en önemli konunun yoksulluk olduğu anlaşılmakta ve yoksul grupların kendi içerisinde hasta, yaşlı, sakat ve çocuk gibi farklı grupları da kapsadığının görülmesi nedeniyle bu gruplar ile de temas edildiği anlaşılmaktadır. Bu temaslar nedeniyle yoksulluk dışında da pek çok sosyal sorun ile ilgilenilmeye başladığı ve yapılmaya başlanan araştırmalar, çalışmalar ile birlikte de sosyal sorunların kategorilere ayrıldığı görülmektedir. İşte bu kategorileşen sosyal sorunların çözümüne yönelik olarak sosyal hizmet mesleğinin hizmet alanı ortaya çıkmıştır. Sosyal hizmetin öncüleri olarak gönüllüler, toplum liderleri ve din adamları görülmekle birlikte, *“eğitilmiş eleman ihtiyacının karşılanması için atılan ilk adım 1873 yılında Londra’da hayır derneklerinde çalışanlar için düzenlenen konferanslar olmuş, bunu 1989’da Newyork’ta açılan yazokulu izlemiş ve 1899’da Amsterdam’da ilk sosyal hizmet okulu açılmıştır.”* (Kuşgözoğlu, 2015).

Türkiye tarihinde ise 1868 yılında kurulan Kızılay Derneği, 1895 yılında kurulan Darülaceze, 1899 yılında Hamidiye Etfal Hastane-i Alisi, 1902 yılında ise Darül-hayr Ali farklı alanlarda sosyal “yardım”lar vermeye başlamıştır.1923 yılında Cumhuriyet’in kurulması ile sosyal yardım düşüncesini devlet görevleri arasına alınması gerçekleşmiştir. 1926’dan itibaren var olan yasal reformlar çağdaş düşünce tarzının benimsenmesinde önemli rol oynayarak sosyal hizmet gelişimine etki etmiş, “Sosyal hizmetin bilimsel

yaklaşımlar ile ele alınması da 1959 yılında yayımlanan Sosyal Hizmetler Enstitüsü kurulmasına dair kanun ile söz konusu olmuştur.” (Kuşgözoğlu, 2015). 1960 yılında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bünyesinde Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

Bu tarihsel çerçeveden hareketle kaynağını sosyal yardım anlayışından aldığı görülen sosyal hizmet çalışmaları ile ilgili olarak hızla değişen ve bu değişimi süren toplumsal yapı içerisinde hizmet götürülen birey, grup ve toplumları “şimdi ve burada” anlayışı ile ele almak önemli gözükmektedir. Değişen yapılar ve artan çeşitlilikler içerisinde sosyal hizmetlere konulan “ahlaki” sınırlar ile “cinsiyet” “aile” kalıpları bir standarta oturtulmuştur. Bu nedenle yalnızca var olduğu ve değişmediği düşünülen kitlelere ilgili standartlar çerçevesinde hizmet sunma anlayışında bir problemin olduğu aşikardır. Günümüzde sosyal hizmet sistemlerinin “yoksula yardım”, “ekonomik destek” mentalitesinden uzaklaşmadığı ve bu nedenle de çeşitliliklere doğru pencerelerden bakarak otoritesel kaygılar nedeniyle standartlaştırılan “ahlaksal çerçeve” nedeniyle mevcut etik değerleri ve mevcut meslek kapasitesinin tam anlamıyla kullanılmadığı düşünülmektedir. Ekonomik destek anlamında sosyal hizmet sistemlerine duyulan ihtiyaç şüphe götürmemekle birlikte, mesleğin sosyal yardım temelinden sıyrılarak değişen toplumsal yapılar, çeşitlilikler ve bu doğrultuda farklılaşan ihtiyaçlara yönelik olarak da ilgili araştırma mekanizmaları ile bilinçli ve köklü müdahale sistemlerinin oluşturulması önemsenmelidir. Böylece standartlaşan sistemin dışarısında kabul edilerek daha da marjinalleştirilen birey, grup ya da toplulukların ihtiyaçları noktasında da adımlar atılmasının sağlanabileceği ve farklı hizmet modellerinin ortaya konulabileceği düşünülmektedir. Yine bu nedenle olduğu görülmektedir ki Türkiye’de LGBTİ’lerin sosyal hizmet müdahale sistemlerine doğrudan erişimlerine yönelik bir tarih bilgisine rastlanamamaktadır.

Türkiye’deki sosyal hizmet uygulamalarında “*LGBTİ’ler toplumun heteropatriarkal¹⁴ yapısından kaynaklı cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliğine dayanan ayrımcılıktan dolayı kurumsal destek alabilecekleri mekanizmalardan dışlanmaktadır. Türkiye’de, kırılğan/desteğe ihtiyaç duyan kişilere sosyal hizmet sağlamakla yükümlü birincil kurum*

¹⁴ Heteroseksüelliğin diğer cinsiyet kimlikleri ve/veya cinsel yönelimlerden üstün olduğu sosyo-politik sistem

olan Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın LGBTİ'lerin sorunlarını gündemine almadığı, onları ekonomik ve sosyal sorunlar karşısında yalnız bıraktığı görülmektedir.” (Akkuş ve Kılıçaslan, 2016).

2.1. İkili Cinsiyet Algısı İçerisinde LGBTİ'lerin Sosyal Hizmet Gereksinimleri

2.1.1. Sosyo-Demografik Özelliklere Bağlı Gereksinimler

2.1.1.1. Aile Yaşamı

LGBTİ'ler ailelerine ve içerisinde bulunulan sosyo-kültürel düzeye bağlı olarak hem açılım süreçlerinde hem de açılımdan sonra destekleyici ve kabul edici aile tutumlarına sahip olabilecekleri gibi tam tersi durumlar ile de karşı karşıya kalabilmektedir.

Kaynaklarda da yer aldığı hali ile ailelerin LGBTİ çocuklarının cinsel yönelimleri ve/veya cinsiyet kimliklerine ilişkin olarak önyargılarının ve yetersiz bilgilerinin bulunduğu bu nedenle de LGBTİ'lerin aileleri tarafından reddedilme riski ile karşı karşıya oldukları görülmektedir (Irish Association of Social Workers, 2011). Bu durumun heteronormatif aile kavramı ile yakın ilişki içerisinde bulunduğu düşünülmekte LGBTİ'lerin kendisini nasıl ifade edeceğini bilememe, aile desteğine erişememe ve heteronormlara uyum sağlama zorunluluğu hissetmeleri ile ilişkili olduğu değerlendirilmektedir. Buna sebep olarak ise bu 'heteroseksüel aile' kavramı içerisinde ailelerin de çocukları için 'iyi' ve 'normal'in ne olduğuna dair kafa karışıklığı yaşamaları, çocuklarının 'iyilik hali'nin heteroseksüellikten geçtiğine ilişkin varsayımları, bu doğrultuda heteronormatif yaklaşımlar ile hareket etmeleri, heteroseksüellik dışı cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliğine dair reddeden tutumları gösterilmektedir. Bu tutumların nedenleri olarak, çocuğunun LGBTİ olma ihtimali/durumu ile karşı karşıya geldiklerinde ailelerin çocuklarına nasıl yaklaşacaklarını bilememeleri, heteronormatif bir sistem içerisinde çocuklarının zarar görümlüklerini engelleyemeyeceklerine dair endişe yaşamaları ve çocuklarının heteroseksüel olduğuna dair varsayımlarının 'kayıbı' ile nasıl başedeceklerini bilmemeleri ifade edilmektedir (Irish Association of Social Workers, 2011).

‘Heteroseksüel aile hayatı önce çocuk sonra da erişkine kendi ailesi ve diğer toplumsal makamlar tarafından kabul edilebilir bir kimliğin gerçekleştirilebilmesi için tek yer olarak sunulur.’ (Tin, 2018).

Çocuk içerisine doğduğu heteroseksüel aile içerisinde mevcut toplumsal heteroseksüel kodlar ile yetişerek toplumsal cinsiyetli hale gelmeye çalışır ve aile tarafından desteklenerek kabul gören ‘norm’al olan da budur. Bu normlara uyum sağlamadığı gözlenen çocuğa ilişkin aile üyeleri tarafından yukarıda bahsi geçen çeşitli sebepler ile baskı ve şiddete de başvurulabilir. ‘Sevgi’ ‘iyilik halini sağlama’ adı altında gerçekleştirilen bu baskı, şiddet ve ötekileştirme biçimleri LGBTİ’lerin intihar gibi kendine zarar vermelerine yol açabileceği gibi doğrudan aile ya da yakınları tarafından LGBTİ’lere yine ‘kendi iyiliği’, ‘toplumun iyiliği’ ‘toplum içerisinde ailenin iyiliği’ için zarar verildiği örnekler de görülmektedir.

Bu heteronormatif varsayım, herkesin heteroseksüel olduğunu varsaymakta ve heteroseksüel olmayanlar cinsel yönelimlerini ve/veya cinsiyet kimliklerini gizlemek için “dolaba” ihtiyaç duymaktadır. Bu dolap heteronormlar aracılığıyla icra edilmekte heteronormlaşmış kurumlar aracılığı ile sürekli hale getirilmektedir. Bu kurumların en temelinde de bir kurum olarak aile bulunmaktadır ve ‘farklı’ cinsel yönelime sahip bireylerin ilk yalnızlığı ailede başlar.

Gey ve lezbiyenlerde açılma süreci isimli nitel çalışmasında Kabacaoğlu pek çok LG’nin olumsuz tepkilerle karşılaşmaktan korktuğu için ailesine açılmayı tercih etmediği açılanların ise genellikle olumsuz tepkiler aldığı ifade etmektedir. Buna ek olarak ebeveynlerin kabullenici bir tutum sergilememesinin bireylerde özgüven kaybı ve hayal kırıklığına neden olduğu da belirtilmektedir (Kabacaoğlu, 2015).

Bununla birlikte Kaos GL hazırlamış olduğu “Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Ayrımcılığına Hayır” isimli kitapçığında ailelerin birbirinden farklı tepki verebilmekte olduklarına; olumsuz anlamda bakıldığında ailelerin LGBTİ çocuklarına ilişkin olarak kendilerini suçlama, inkar etme, yok sayma gibi farklı tutumlarda olabildiklerinden,

olumlu anlamda ise eşcinsel hareketin kazandığı ivme nedeniyle çocuklarına destek olan pek çok ailenin de bulunduğuna işaret etmektedir (Kaos GL, 2010).

Ailelerin yaşamakta olduğu bu durumlar kimi araştırmacılar tarafından Kubler-Ross'un gelişimsel yas modeli ile açıklanmaktadır. Bu modele göre aileler çocuklarının LGBTİ olduklarını öğrenmeleri ile yasin aşamaları olan şok, inkar, öfke, kabul ve reddetmeyi deneyimler ve bu deneyim aslında kendilerinin çocuklarına ilişkin 'heteroseksüel hayal'lerinin kaybının deneyimidir ve bu nedenle sarsıcıdır. Bundan farklı olarak Savin-Williams and Dube (2000) aile tepkilerinin mutlaka bu aşamalardan geçmesi gerekmediğini, tam anlamıyla reddetmenin bir kural olmadığını ve değişkenlik gösterebileceğini ifade etmektedir. Buna göre şok ve suçluluk duyguları LGBTİ ebeveynlerinin ortak olan deneyimleridir. Ebeveynler çocuklarının LGBTİ olmasına 'sebe' olarak kendilerindeki genetik yatkınlığı ya da aile içi düzenlemelerini sorumlu tutabilmekte ve kendilerini suçlama eğilimi gösterebilmektedir. Bu duyguların sonucunda ise aileler de toplumsal damgalanma ile birlikte 'dolaba' girmektedir. Bununla birlikte ebeveynlerin sosyo-kültürel düzeylerinin ve geleneksel duruşlarının da çocuklarının cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliğine olan tutumlarını/tepkilerini belirlediğini ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır (Kircher ve Ahlijah, 2011).

Solomon Armut Dibine Düşmeyince (2016) isimli kitabında bu durumu; üreme diye bir şeyin olmadığını, bebek sahibi olmaya karar veren insanların bir üretme eylemine giriştikleri ve sözcüğün 'üreme' olarak biçimlenişinin anne baba adaylarının içlerini rahatlatmaya dönük bir örtmece olarak ifade eder. Kavramın çekici görünmesini sağlayan bilinçaltı düşünceler olarak ise bireylerin kendi varlıklarının üreme yöntemi ile hep yaşayacağını görmeleri olarak ifade etmektedir. Bununla birlikte ebeveynler kendilerine ait olanların ileriye aktarılışını umduklarından dolayı 'alışılmamışlıklar/ farklılıklar' ile karşılıklarına çıkan çocuklara hazırlıksız yakalanmakta ve kendilerini bir anda bir yabancıyla kalıcı bir ilişkinin ortasına buluvermektedir. Bu 'yabancı' ebeveynlerin kendiliklerini aktararak gerçekleştirebilecekleri ölümsüzlük hayalini yok eder ve bu aşamada çocuğu kendilerindeki en iyi yönleri yansıttığı için değil de olduğu gibi sevmek durumunda kalmanın ebeveynlere yaşattığı zorluktan bahseder. Aynı kitabında bu konuyla ilgili olarak Psikanalist D. W. Winnicott'dan alıntı yapar:

“Bebek diye bir şey yoktur; yani bir bebeği tarif etmeye koyduğunuzda, bir bebeği ve birini tarif etme durumuna düşersiniz. Bebek tek başına var olamaz; temelde bir ilişkinin parçasıdır o.” (Solomon, 2016).

2.1.1.2. Açılım

Açılım ve cinsel yönelimi ve/veya cinsiyet kimliğini farkına varmanın daha çok erken yaşlarda başlayan bir süreç olduğu yapılan araştırmalarda ifade edilmekle birlikte yaşa ve sürecin süresine ilişkin net bilgilerin bulunmadığı görülmektedir. Bunun nedeni olarak ise açılım yapma ve cinsel yönelimi ve/veya cinsiyet kimliğini farkına varma/kabul etme durumunun daha çok heteronormlarla örülü toplum içerisinde bireylerin kendisini ifade etmeye yer bulma arayışları ve ötekileştiren toplumsal pratikler ilişkili olduğu düşünülmektedir.

LGBTİ’ler açılım süreçlerinde homofobik, bifobik ve transfobik tutumlar ve heteronormlar nedeniyle korku ve endişe yaşamaktadır. Açılım başlı başına bir süreçtir ve bu süreci Richard Troiden ‘açılım modeli’ ile açıklamıştır. Açılan her LGBTİ’nin modeli birebir ya da kronolojik olarak takip etmediğinden bahsedilmekte ancak bu modelin LGBTİ’lerin kimlik gelişimlerinin anlaşılmasına iyi bir çerçeve sunacağı ifade edilmektedir. Bu modelin ilk evresi olan duyarlılaşmada bireyin sıklıkla erken yaşlarda kendisi ile yaşıt olan akranlarından farklı olduğuna ilişkin hisleri deneyimlemesi ile başlar, ikinci evre olan kimlik karmaşasında ise bireyin cinsel kimliğine ilişkin net olmayan karışık hisleri vardır. Bu hislere yalnızlaşma, kendini suçlama, saklama, kendinden nefret etme gibi içselleştirilmiş homofobiden kaynaklı problemler eşlik eder. Üçüncü evre kimlik varsayımı evresidir. Kişi kendisini ait olduğu cinsel kimliğe göre tanımlamaya ve anlamaya başlar ve kendisi gibi olan diğer gruplar/bireyler ile etkileşim kurar. Kişi heteronormatif toplum içerisinde ‘öteki’ olma ile başatma yolları geliştirmeye başlar. Son aşama olan ‘kabul etme’de ise içerisinde bulunduğu cinsiyet kimliği/cinsel kimlik içerisinde rahat hissetmeye başlama, kimliğine ilişkin partner seçimi yapma ve ilişki kurmak için adım atma ile toplumun baskılarına rağmen kendisini ifade etme dürüstlüğü içerisinde bir duruş sergileme aşamasıdır. Bu evrede kişi diğer insanlara kendi kimliğine

dair bilgi vermeye gönüllüdür ve heteroseksist tutumlar ile başatme noktasında diğer insanları eğitme, bifobi, homofobi, transfobiyi elimine etmede de destekleyici tutumlara sahiptir (Barajas, 2005).

Bu evrelere benzer bir şekilde Vivian Cass'ın da 1979'da cinsel kimlik gelişimine ilişkin 6 evrelik bir model önermiştir. İlk evre olan kimlik karmaşasında kişilerin kendilerinden beklenen heteroeksüellikleri ile hemcins arzuları ve /veya davranışları arasındaki uyumsuzluk yaşamaya başlamakta oldukları, kimlik karşılaştırma evresinde varsayılan heteroseksüel yönelimden farklı kimliğe sahip olmanın farkına varmanın mevcut olduğu kimlik toleransı evresinde ise yalnızlaşma/ötekileşme ile diğer LGBTİ'lere erişmeye çalışma yolu ile başatmenin söz konusu olduğu ifade edilmektedir. Kimlik kabulü evresinde cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliğinden emin olma, kimlik gururu evresinde ise heteroseksist ve homofobik çevreye karşı nasıl toleranslı olunabileceğine dair bir pozitif içgörü geliştirme vardır. Son evre kimlik sentezi/bütünleşmesi evresidir ve bu evrede 'öteki' davranışa karşı 'biz' tutumunun üstesinden gelme ve cinsel yönelimini geniş bir yelpaze olan kimlik kavramının yalnızca bir parçası olarak görme söz konusudur (Levy, 2009).

Bu evrelerden de görülebileceği gibi açılım bir kerelik bir durum değil, bir süreçtir. Açılım LGBTİ olmayı 'seçme' değil, LGBTİ olmayı kabul etme anlamına gelmekte, kişilerin LGBTİ kimliklerini/ yönelimlerini kabul etmeyi, bu kimliğe/ yönelime dair bilgiyi insanlar ile paylaşmayı ve pozitif bir kimlik geliştirmeyi ifade etmektedir.

LGBTİ'ler açılım süreci ile akranları tarafından reddedilme, bakım verenleri ya da ailesi tarafından terk edilme, kendilerine destek sağlayabilecek insanlara ya da profesyonellere ve/veya sağlıklı bir 'rehber'e erişememe ile karşı karşıya kalmaktadır. LGBTİ'lerin sosyal hayatlarındaki hareket edilebilir alanlar bu nedenlerle sınırlanmakta, maddi destekten yoksun kalmaları ile sonuçlanmakta ve hizmetlere erişebilmeleri de hizmet sunucuların ve hizmetlerin heteronormatifliği nedeniyle de mümkün olamamaktadır. Benzer bir şekilde LGBTİ'ler açılım süreçlerinde buldukları sosyal ortamdan dışlanma, akran zorbalığı, duygusal ve fiziksel şiddet ve kurbanlaştırma deneyimlerine maruz bırakılmaktadır. LGBTİ'ler kimliklerinin kabul görmemesinden ve reddedilmesinden kaynaklı olarak

buldukları yeri terketmek zorunda kalmakta yine bu nedenlerle evsiz kalabilmektedir, bu anlamda da sosyal destek mekanizmalarına da erişememekte ya da erişme noktasında zorluk yaşamaktadır.

20. yy ın sonlarında Amerika’da eşcinsel yaşamı tanımlayan önemli bir metafor haline gelen ‘dolapta olmak’ ‘dolapta yaşamak’¹⁵ insanların cinsel davranışların/yönelimlerini/kimliklerini toplumun heteronormatif yapısı ve bu yapıdan kaynaklı ötekileştirmeleri nedeniyle topluma açıklamaması anlamına gelmektedir. Bireylerin heteronormlaşmış toplumsal cinsiyet tanımları içerisinde erkek ya da kadın tanımlarının dışında kendilerini nereye koyacaklarını bilememeleri nedeniyle LGBTİ’ler kendilerini toplum içerisindeki nasıl ve nereye konumlandıracağı noktasında sıkıntı yaşar ve dolaba giriş süreci başlar. Dolap metaforu kişilere görünmezlik sunan kapalı mekanı tanımlayarak, kimi bireyler için tümüyle kendini yadsımak yok saymak anlamına gelirken kimileri için de toplum tarafından ‘hoş karşılanmayan’ ‘norm dışı’lıkları telafi çabasıdır. Bu metaforu güçlü heteronormlar nedeniyle dürtüsel bir kaçış olarak tanımlamak da mümkündür. Aynı metafor ‘cam dolap’ hali ile Bülent Ersoy örneğinde olduğu gibi cinsiyet kimliğinin toplumun genelinde görünür olduğu ancak kimliğin açık bir şekilde sahiplenilmediği durumları kapsar. Bu durum ise toplumun bir yandan alkışladığı, sevdiği ve desteklediği yönü ile diğer bir yandan ise dışladığı, ötekileştirdiği ve a’norm’alleştirdiği hali ile LGBTİ’lere olan ikircikli tutuma işaret etmektedir (Ezber, 2017). Dolap bireyleri heteroseksist şiddetin çeşitli biçimlerinden koruyan yapay bir konumdadır. Eve Kosofsky Sedgwick ise bu korumanın sözdeliğinden çünkü hiçbir zaman tam olarak dolabın içinde olunamadığından bahseder. Diğer bir yandan ise tamamen dolaptan çıkılmasının zorluğunu ifade eder. Sedgwick açılım (coming out)’un ya çok erken (bunu şimdi bize ‘dayatman’ gerekli miydi?), ya çok geç (herkes bunu uzun zamandır biliyor) ya da (söylemek için bu kadar beklemen gerekli miydi) şekillerinde olduğunu ifade etmekte, başka bir ifade ile dolaptan çıkmanın / açılımın homo/bi/trans fobik davranış tezahürlerinin başka boyutlara aktarılacağını belirtmektedir (Tın L. G. 2018). Eşcinsel özgürleşme hareketi ise dolaptan çıkma (açılım)’ı hem bir hayatta kalma tekniği hem de heteroseksüelliği bir sorun olarak ele alma ya da ‘öteki’ cinsellikleri ‘söylenmesine gerek olan’ bir kimlik/yönelim biçimi olarak görme şekli haline getirmektedir (Tın L. G. 2018).

¹⁵ In the closet

2.1.1.3. Okul Hayatı

Bireyler özellikle; ortaokul, lise ya da yeni bir okula başlama dönemlerinde korku ve endişe gibi duyguları beraberinde yaşamakta, özellikle lezbiyen, gey, biseksüel ve transseksüel (LGBTİ) gençler söz konusu olduğunda ise bu duyguların çeşitli nedenler ile daha da yoğunlaşarak bireylerin hayatlarını ve iyilik hallerini önemli ölçüde etkilemekte olduğu anlaşılmaktadır.

Oregon Üniversitesi 600 okul ve 27.000 öğrencinin Oregon'daki okul güvenliğini ve öğrenci refahını değerlendirmek için yapılan anket sonuçlarından oluşan "Güvenli Okullar Raporu"nda LGBTİ gençlerin yüksek oranda zorbalık, şiddet, cinsel saldırı ve intihar düşüncesi nedeniyle okulda güvensiz şartlarla karşılaştıklarını göstermiş, bu öğrencilerin ayrıca okul devamsızlık oranlarının ve ruh sağlığı risklerinin yüksek olduğu bildirilmiştir. Bu raporda ayrıca akran zorbalığı, fiziksel ve cinsel şiddet, yüksek depresyon, intihar, madde kullanımı ve riskli cinsel davranışların varlığı da rapor edilmiştir (Prevention Action Alliance, 2018).

Bununla birlikte Türkiye`de de LGBTİ`lerin cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliklerinden dolayı homofobik tutumlara, tacize, şiddete ve ayrımcılığa maruz kaldıklarına yönelik araştırmaların var olduğu ifade edilmekle birlikte; Kaos-GL nefret suçları raporunda da (2013) LGBTİ öğrencilerin okullarda akranlarınca ya da öğretmenlerince ayrımcılığa, saldırılara ve zorbalığa maruz bırakıldıkları da belirtilmiştir. Duygu Çavdar, Figen Çok, Stephen Russell, Jessica Fish, Jack Day ve öğrencilerinin 'Türkiye`de LGBTİ`lerin Okul Yaşantıları' isimli araştırma sonuçlarına göre de LGBTİ`lerin buldukları okullar içerisinde güvende hissetmedikleri, öğretmen ve çalışanların anti-LGBTİ ve cinsiyetçi tutumlarının olduğu ancak bu tutumların önüne geçebilecek çabaların mevcut olmadığı belirtilmiştir. Bununla birlikte LGBTİ`lerin büyük bir kısmının cinsel yönelimleri ve cinsiyet ifadeleri dolayısıyla okullarında taciz ve zorbalığa maruz kaldıkları, desteğe ihtiyaç duyduklarında ise nereye başvuracaklarını bilemediklerine yer verilmiştir. Bununla birlikte diğer öğrenim düzeylerine göre LGBTİ`lerin daha çok üniversitelerde kendilerini daha güvende hissettikleri ve daha fazla

sosyal desteğe sahip oldukları araştırma sonuçlarında ifade edilmiştir (Çavdar ve Çok, 2016).

Okul homofobik/bifobik/transfobik tutumların keşfedildiği yer olmakla birlikte reddedilmenin ve otoriteler tarafından da bu red onayının görülerek deneyimlendiği ilk toplumsal kurum olma özelliği de taşımaktadır. Bu kurumda heteronormatif sistemin desteklediği heteroseksüel öğretmen ve aile tutumlarının da desteği ile akran grupların birbirlerine ‘ahlaklı cinsiyetleri’ çeşitli şiddet biçimleri ile öğrettikleri, LGBTİ’lerin ise bu tutumlara maruz kalarak ‘dolaba hapsolme’ ve destek sistemlerine erişememenin beraberinde getirdiği streslerin içerisinde buldukları görülmektedir. Bununla birlikte okul müfredatları ve uygulamalarının da sembolik bir homofobik/bifobik/transfobik şiddet içerdiği, heteroseksüellik dışı cinsiyet kimliklerini yok saydığı görülmektedir.

Foucault modern toplumları ‘denetim’ toplumları olarak tanımlamakta ve bu denetlemeyi gerçekleştirebilmek adına normal/anormal tanımlamalarına ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir. Toplumun çeşitli kurumları ve içerisinde barındırdığı birey/grup ve topluluklar bu sosyal denetim ile kurulmakta ve bu denetimi düzenli olarak üretmektedir. Modern toplum çocuklara ‘geleceğin iyi (ahlaklı, başarılı, üreyen ve üreten) vatandaşı’ tanımını toplumsal cinsiyet rolleri ve uygun cinsellikler başlıkları altında yükleyerek toplumun normal tanımına uyan çocuklar yetiştirmeyi uygun görür. Bu tanımlara uymayanları ise denetim mekanizmaları aracılığı ile baskılar ve ötekileştirir. Bu tanımları destekleyen ikili cinsiyet düzenine ilişkin toplumsal cinsiyetli imgelerin temsillerine toplumun pek çok alanında yer verilmektedir. Bu imgeler ebeveynlerin ya da toplulukların içerisinde bulunan bireylerin sahip olması gereken özelliklerine ilişkin tahmin ve beklenti içinde olmasına, ‘ideal birey’ ‘ideal çocuk’ algısının üretilmesine sebep olmaktadır. Bu imgelerin dışında kalabilecek bir çocuk/birey ise bu ideal algıyı sarsarak topluluk ve kurumları çeşitli güçlükler ile karşı karşıya bırakmaktadır.

Bu noktada toplumsal cinsiyet bağlamında çocuklarına ilişkin gelecek kaygılarının incelendiği bir çalışmada, ebeveynlerin eğitimin çocuklar açısından ne işe yarayacağını

noktasını tamamen toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında değerlendirdikleri anlaşılmıştır.¹⁶ Ayrıca ebeveynlerin toplumla uyumsuzluk yaratabilecek herhangi bir durumla karşı karşıya kalma endişelerinin de bulunduğu görülmüştür. Bu noktada kız çocuklar için ‘namusa laf getirme, kötü yola düşme’ erkek çocuklar için ise ‘eşcinsellik’ kaygısı taşıdıkları görülmüştür. Çocuğunun cinsel yönelim açısından ‘farklı’ olduğunu öğrenen ebeveynlerde verilen tepkiler açısından sürecin ‘yas’ süreci ile oldukça benzerlik gösterdiği de ifade edilmektedir (Ergin, 2017).

2.1.1.4. Geçim Kaynakları

Tablo sonuçlarından da görülebileceği üzere çoğu LGBTİ ötekileştirmelerden korunmak için çalışılan yerlerde açılmayı tercih etmemekte buna rağmen cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliklerinin toplumsal cinsiyet normları ile uyumlu olmadığı içerisinde buldukları topluluk tarafından hissedildiğinde de benzer bir ayrımcılığa maruz bırakılmakta, buldukları alanın güvenli oluşu da bu boyutta etkilenmektedir. Güvende olmak uğruna kimliğini saklama için sürekli çaba harcama psiko-sosyal açıdan oldukça yıpratıcı olmakla birlikte sistemin gizlemeyi onaylayan ve destek arayışına cevap vermeyen yapısı da bu psiko-sosyal yıpranma payını arttırmaktadır. Bununla birlikte iş yerindeki bu ‘dolaba hapsoluş’ iş performansını önemli ölçüde etkileyebileceği gibi, ‘dolapta olma’ durumunun beraberinde getirdiği ‘sessizlik’ hali çalışılan yeri paylaşan diğer insanlar tarafından LGBTİ’nin iş yapış şekline ya da topluluk içerisinde kendini ifade etmesine, bireysel özelliklerine dair yanlış çıkarımları da beraberinde getirebilir.

Çalışma hayatında LGBTİ’lerin yaşadığı ayrımcılığın temelinde iş yaşamına katılımın toplumun iyi işleyişine katkıda bulunmak olarak görülmesi yatmaktadır. Cinsel anlamda doğurgan olmama durumu ile siyasi anlamda doğurgan olmama durumu arasında bir analogi kurarak çalışmamayı bir bakıma doğurmamak ile özdeşleştiren felsefeciler eşcinselliği bu yolla yargırlarlar. Bu yargılama eşcinsel bireylerin ile iş yaşamına/toplumun iyi işleyişine katkıda bulunabilme ihtimallerinin reddi anlamına gelmektedir (Tın L. G. 2018). Bu dışlama pratiğinin bir başka biçimi de doğrudan katkıda bulunma hakkının

¹⁶ Oğlan çocukları açısından eğitim meslek ve para kazanmakla ilişkili olarak aktarılırken, kız çocuklarının çalışması çoğu ebeveyn için mecbur kalınırsa tercih edilebilecek bir şey olarak ifade edilmiştir. Her ikisi cinsten de beklenen aile kurmaları yönünde olmuştur.

tanınmaması olarak ele alınmaktadır. Benzer şekilde ‘iş yerinde verili hakları sınırlandıran kurumsallaşmış prosedürleri içeren’ resmi iş ayrımcılığı ve ‘kurumsal politikalarından bağımsız olarak uygulanan olumsuz tutumlar olarak’ ifade edilebilen gayri resmi iş ayrımcılığı tanımları da bulunmaktadır.

Heteronormatif düzenin beraberinde getirdiği ikili işbölümü anlayışı ile kadınlar özel alanla, erkekler ise kamusal alanla bağdaştırılarak cinsiyetlere ‘uygun’ meslekler tanımlanır. Heteronormlaştırılan bu mesleklerde çalışanların LGBTİ olduklarına dair ifade de bulunmaları halinde toplum tarafından nereye koyacağını bilememe sorunu ile karşı karşıya kalarak ötekileştirilme riski ile karşı karşıya kalacaktır. Tam da bu noktada eşcinselliği ikili cinsiyet rolleri ile açıklama ihtiyacından hareketle ‘efemine’ tanımlayan heteronormatif bakış açısı, gey erkeklere moda sektöründe olabileceklerine ya da ‘şarkıcı’ olabileceklerine dair bir onay sunmakta, böylece LGBTİ’lerin bulunabileceği alanların da sınırlarını ikili cinsiyet normları üzerinden belirlemektedir. Çalışma hayatında LGBTİ’ler açılım yapıp yapmamaları bir önem teşkil etmeksizin işe alım süreçlerinde de fobik tutumlar ve önyargılar ile karşı karşıya kalmakta, bir işte çalışırken ise istifaya zorlanma, sözlü ve sözsüz şiddet biçimlerine maruz kalmaktadır. Resmi ayrımcılığın bir başka formu ise niteliğine ve başarısına bakılmaksızın bireylerin çalışılan alanda yükselmelerini, kıdem almalarını engellemek üzere bulunan ve lavanta tavan olarak ifade edilen ifşa etme, terfi ettirmeme gibi görünmeyen ayrımcılık pratiklerini içerir (Öner, 2015).

Darıcıoğlu (2015)’in derlediği ‘Queer Temaşa’ isimli kitabın işyerinde geçiş süreci başlığı altında çalışma hayatındaki zorluklara vermiş olduğu örnekte işyerindeki ilk gününde ‘tıpkı bir kadın gibi görüldüğüne’, ‘tanıdığı ilk transseksüel olduğuna’ dair kişilerin kendisinde verdiği geri bildirimleri’ aktarmakta, çalışma alanı olan binaya ilk girdiğinde ise ‘cinsiyetlendirilmiş beklentilerin fırtına öncesi sessizliği’ ile karşı karşıya kaldığını ve bu sessizliğin ardındaki ürkütücülüğü, yapılan şamata ve görünüşü ile ilgili yapılan yorumları ifade etmektedir (Darıcıoğlu, 2015).

Bütün bu çalışma alanlarındaki ayrımcılık pratikleri LGBTİ’lerin psiko-sosyal iyilik hallerini doğrudan olumsuz olarak etkilemektedir. Nathan Grant Smith ve Kathleen M. Ingram’ın (2004) Virginia Commonwealth Üniversitesi çalışmasında işyerinde

heteroseksizm, bireylerin destekleyici olmayan sosyal etkileşimler sonucu heteroseksizm deneyimleri incelemiş, çalışma alanında maruz kalınan heteroseksizm ve destekleyici olmayan sosyal etkileşimlerin bireylerin psikolojik sıkıntı ve depresyonları ile ilişkili olduğu ve aralarında doğru bir orantının bulunduğunu ortaya koymuştur (Ingram, 2004). Benzer bir şekilde Kaos GL'nin LGB Çalışanların İş Yaşamı Raporu'nda (2009) da toplumda dayatılan kadınlık erkeklik rollerinin iş yaşamında da kendisini gösterdiğine, bu roller ile ifade edilemeyen LGB'lerin özel sektör de dahil olmak üzere pek çok alanda şiddet ve ayrımcılık pratiklerine maruz kaldığı belirtilmekte, görünürlüğü nedeniyle işinden edinilen kişilerin daha fazla afişe olmayı göze alamadıkları ve yasalardaki konumları nedeniyle hak arama yönünde de bir çaba sarfedemedikleri ifade edilmektedir.

Anayasa 49. Maddede çalışma hakkı her vatandaş için bir hak olarak ifade edilmesine rağmen işten çıkarma, uzaklaştırma gibi yetkilerin kullanılmasını düzenleyen ilgili kanun maddelerinde kurumdaki otoritenin karar insiyatifine bırakılmış ucu açık tanımlar dolayısıyla, 'ahlaka aykırı' bulunarak ve ikili cinsiyet normlarına uymadığı gerekçesi ile ötekileştirilen cinsiyet kimliklerinin çalışma haklarının elinden alınması ya da bu yolla cezalandırılması mümkün olabilmektedir (Akkuş ve Kılıçaslan, 2016).

2.1.1.5. Seks İşçiliği

Cinsellik tanımı heteroseksüel tek eşli evlilikler söz konusu olduğunda ve/veya görece heteroseksüel ilişkiler içerisinde olduğunda toplumun ahlaki onayını almakta olan ve hal böyle olduğunda ne kadının ne de erkeğin cinsel ilişki içerisindeki konumunun toplum tarafından sorgulanmadığı bir alanda durmaktadır. Bu doğrultuda cinsellik tanımı 'heteroseksüel tek eşli ilişki' 'üreme ve fayda sağlayan heteroseksüel aile' dışına çıktığında, 'ahlaklı kadın' imajı sarsılmakta bu sarsılmanın beraberinde getirdiğini bir nevi afallama üzerinden nefrete varan söylemler ve tutumlar ortaya çıkmaktadır. Cinselliğin tam odağında bulunan ve 'iffetli' olması beklenen 'kadın' heteroseksüel tek eşli ilişki dışına taşınarak seks işçisi olduğunda 'kurban/aktör' 'zorunlu/gönüllü' kavramları arasına sıkışmaktadır.

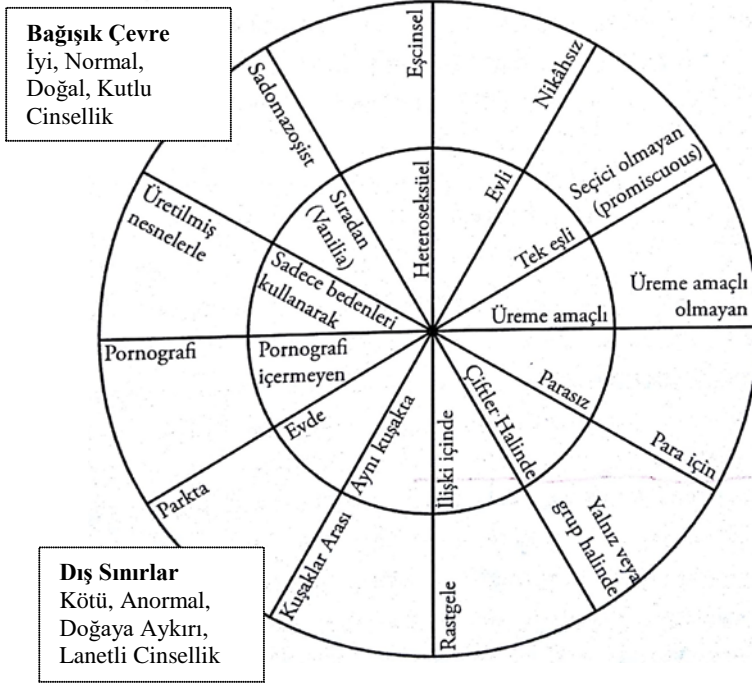
Radikal feminizm fuhuş kavramını kullanmakta ve toplumda cinsiyetler ile kurulmuş olan hiyerarşinin cinsel pratikler için de kurulu olduğunu ifade ederek kadınların dezavantajlı konumları ile bu pratikler arasındaki bağa vurgu yapmakta, fuhuşu da bu boyutta analiz etmektedir. Kadınlık ve erkekliğin iktidar ilişkileri ile şekillendiğini, fuhuşta da evlilik gibi erkeklerin kadınlar üzerinde baskı kurduğunu ve fuhuş ile kadınların ‘cinsel köle’ imajları ile erkeklerin ‘cinsel efendi’ imajlarının güçlendiğini öne sürmektedir. Radikal feministler fuhuşu konumlandıkları yer itibariyle hiçbir kadının isteyerek ‘cinsel obje’ olarak tüketim nesnesi haline gelmek istemeyeceğini iddia etmektedir.

Liberal feminizm ise radikal feminizmi kadınları ‘pasif kurbanlar’ konumuna koyması ve seks işçilerinin erkeğin cinsel arzusuna indirgenmesi nedeniyle eleştirerek seks işçiliğinin bir meslek olarak ele alınabileceğini ve çalışma koşullarında düzenlemeye gidilmesi gerektiğini savunur (Şeker, 2013).

Cinsel ilişkinin ‘ahlak’a hapsedilmediği durumlarda ve özgür bir iş seçimi olarak değerlendirildiğinde diğer ücretli işlerden bir farkının bulunmadığını belirten aktivistler farklı iş alanlarında da kadına dair metalaşmaların bulunduğunu, kendi kazançları üzerinde kontrolün az olduğunu, uzun ve yorucu çalışma saatlerinin bulunduğunu belirtmekte, seks işçiliği sırasında/sonrasında karşılaşılan şiddetin ise seks işçiliği yapma ile olan ilişkisinden çok seks işçiliğine olan ‘ahlaki bakış’ın bir yansıması olduğunu ve destek sistemlerinin de bu bakış açısı ile bu sektörün çalışanlarını/kamu güvenliğini ve sağlığını koruma da yetersiz kalmaları ile ilişkili olduğunu belirtmektedir.

Seks endüstrisi de diğer alanlarda olduğu gibi heteroseksüelleştirilerek kadın/erkek üzerinden tanımlanmakta seks işçisi LGBTİ’ler bu yolla görünmez kılınmaktadır. Özellikle trans seks işçilerine ilişkin gerçekleştirilen çalışmalarda hiyerarşinin en altında oldukları, daha az kazandıkları ve daha çok şiddete maruz kaldıkları ifade edilmektedir. Ayrıca cinsiyet kimliğine yönelik ayrımcılığın transları seks işçiliğine ittiği ve bununla birlikte seks işçiliğinin translar için yalnızca geçim kaynağı olmadığı aynı zamanda cinsel ve duygusal tatmin kaynağı da olabildiği belirtilmektedir (Şeker, 2013).

Şekil 1. Cinsellik Hiyerarşisi: Bağışık Çevre ve Dış Sınırlar (Rubin, 2014)

Gayle Rubin Şekil 1'deki 'cinsellik hiyerarşisi' diyagramında uygun cinselliklere olan baskın bakış açımızın iyi, doğal, normal, kabul edilebilen cinselliklerin oluşturduğu bağışık çevre dairesinin içerisinde kalmak olduğunu, bu halkanın dışına çıkıldığında ise kötü, anormal, doğaya aykırı ve yanlış olanların var olduğunu gösterilmektedir. Bu cinsel değer sistemine göre ideal olan heteroseksüel, tek eşli, üreme sağlayan cinselliklerdir, bu sınırlar dışındaki her

türlü ilişki anormal, doğaya aykırıdır (Rubin, 2014).

Bu diyagram içerisinde bakıldığında seks işçiliği de dış sınırlar içerisinde yer alacaktır. Bağışık çevre içerisinde yer alanların cinsel edimleri düzenli toplumsal onay ile 'sağlıklı' ve 'gelecek vadeden', 'normal' olarak değerlendirilerek, kurumlar tarafından desteklenir ve maddi ayrıcalıklarla ödüllendirilirken, dış sınırlarda yer alanlar 'sağsız' 'anormal' olarak değerlendirilerek, toplumsal ve fiziksel hareketlilikleri kısıtlanmakla birlikte, kurumsal desteklerini de yitirerek çeşitli ötekileştirme yaptırımları ile karşı karşıya kalırlar. Ötekileştirme ile kurumsal ve bireysel şiddet türlerine maruz kalan LGBTİ seks işçileri bu diyagram içerisinde değerlendirildiğinde, hem LGBTİ kimlikleri dolayısıyla hem de seks işçiliği dolayısıyla ayrı ayrı iki nedenle ötekileştirildikleri görülmektedir.

LGBTİ'ler bu çerçevede seks işçiliği süreçlerinde yaşam, barınma, sağlık, güvenlik gibi pek çok alanda dışlanmaya ve şiddet biçimlerine maruz bırakılmaktadır. Kolluk kuvvetleri tarafından yaşadıkları alanlar basılmak suretiyle ya da yalnızca seks işçiliği yaptıkları bilindiğinden dolayı Kabahatler Kanunu ve/veya Karayolları Trafik Kanunu gerekçe gösterilerek kendilerine idari para cezaları kesilmekte, gözaltına alınmaktadır. Seks işçisi trans kadınların genelevlerde çalıştırılmamaları tercih edilmekte var olanlar ise

genelevlerden çıkartılarak kentsel dönüşümlerden dolayı yaşam alanlarından uzaklaştırılmaktadır (Onur, 2017).

2.1.2. Sistemlerin / Hizmetlerin Heteronormatifiği

LGBTİ'ler toplumun heteropatriarkal¹⁷ yapısından kaynaklı cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliğine yönelik ayrımcılığa maruz kalarak kurumsal destek alabilecekleri mekanizmalardan dışlanmaktadır (Akkuş ve Kılıçaslan, 2016).

Carlson ve Stone heteroseksizmin heteroseksüel varsayımlar¹⁸, kurumsal heteroseksizm¹⁹, heteroseksüel ayrıcalıklar²⁰ olmak üzere üç şekilde inşa edildiğinden bahsetmektedir (Carlson ve Stone, 2011).

Heteronormatif varsayımlar, heteroseksüelliği ve heteroseksüel ilişkileri ideal norm olarak varsayan otomatik bilinçdışı inanç ve beklentileri ifade eder (Ingraham, 2006; Oswald, Blume ve Marks, 2005). Heteronormatif varsayımlar, yalnızca heteroseksüel ilişkilerin görünür olduğu bir toplum yaratarak, LGBTİ'lerin kendilerini ve ihtiyaçlarını görmezden gelme ve yoksayma eğilimi yaratır. Bireylerin heteroseksüel dışı bir cinsel yönelime sahip olamayacakları varsayılr.

Kurumsal heteroseksizm ise heteroseksüel varsayımlardan yola çıkarak bu varsayımları pekiştiren/yeniden üreten kurumları ve bu kurumların sahip olduğu heteronormatif toplumsal politikaları ve eylemleri içerir (Sağlık, istihdam, adli ve sosyal hizmetler gibi). Bu politika ve eylemler yalnızca heteroseksüellere ayrıcalık ve fayda sağlarken, LGBTİ'leri yok sayma eğilimi gösterirler. Bu anlamda kurumsal heteroseksizmin, heteroseksüel egemenliği sürdürmek için kullanılan bir "toplumsal kontrol biçimi" olduğu da söylenebilmektedir (Carlson ve Stone, 2011).

¹⁷ Ataerkilliğe dayanan, ata erki temelli olan oluşumları tanımlamak için "ataerkil" veya "patriarkal" tanımları kullanılmakta, heteroseksüel aile biçimlerini, heteroseksüel kimlikleri ve pratikleri doğallaştıran/normalleştiren cinsellik/cinsiyet sistemleri için ise 'heteropatriarka' tanımı kullanılmaktadır.

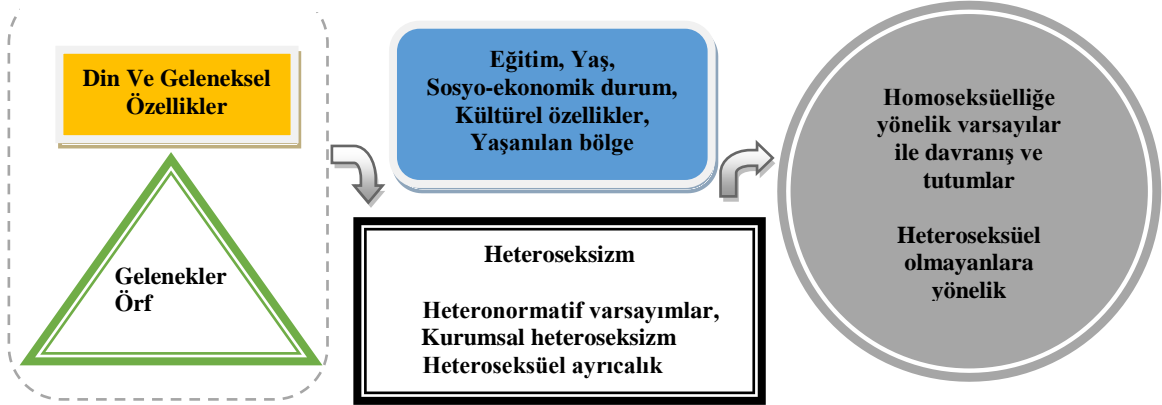
¹⁸ heteronormative assumptions

¹⁹ institutional heterosexism

²⁰ heterosexual privilege.

Heteroseksüel ayrıcalık, yalnızca heteroseksüellere, kabul gören cinsel yönelimleri ve/veya kimlikleri dolayısıyla kazandıkları haklar, toplumsal faydalar ve avantajlar anlamına gelmektedir. Bu ayrıcalığın heteroseksüellerin kendilerini baskın olan ve toplumsal olarak onaylanan grubun bir parçası olarak görmelerini sağladığı ve bu anlamda artan bir değer duygusu geliştirmelerini desteklediği düşünülmekte içselleştirilmiş üstünlük olarak ifade edilebilecek olan bu durumun içselleştirilmiş homofobiyi beslediği görülmektedir (Carlson ve Stone, 2011).

Şekil 2 Sosyal Bütünleşme Elementleri

Şekil 2'den de görülebileceği üzere hareketle Durkheim'ın cinsiyetlere ve cinselliklere dair önyargılar ve heteroseksizm sosyal bütünleşme teorisi ile de açıklanabilmektedir. Bu teoriye göre kültürel ve dini pratiklerin toplumların davranışlar ve tutumlarını şekillendirmede önemli unsurlar oldukları, sosyal [sistem] bütünleşmesinin de bir grubun içerisinde bulunduğu topluma göre ahlaki tanımlayarak yaratılan idealler, normlar ve değerler ile karakterize edildiği ifade edilmektedir. Böylece bireysel tutkuların paylaşılan kültürel sembollerle düzenlendiği bir "normal" yaratılarak bu normal üzerinden 'anormal' üretilmekte ve dışlanmaktadır.

Durkheim, bireylerin yaşamları ve seçimlerinin görünmez kurumlar (inançlar, değerler, normlar) okullar, küçük topluluk grupları, aileler, dini örgütler ve sosyal sınıflar tarafından şekillendirildiğini ve bu sosyal kurumların, sürekli etkileşimler ve karşılıklı bağımlılık yoluyla tutum değişikliği için birleşik bir toplumun oluşumuna yol açan karşılıklı bağımlılıklara sahip olduğunu öne sürer. Böylece heteroseksüellik dışı cinsiyet kimlikleri

ve/veya cinsel yönelimlerin geleneksel inançlar, normlar ve değerler temelinde reddedilmesi ve damgalanması için ideolojik bir sistem oluşturulur. Bu ideolojik sistemin heteroseksüel olmayan bireylere yönelik olumsuz tutumları şekillendirmesi ve ötekileştirerek şiddete maruz bırakması kaçınılmazdır. Ancak bu sosyal kurumların heteroseksist görüş ve tutumları ne ölçüde etkilediği toplulukların/grupların/bireylerin eğitim düzeni, sosyal ve ekonomik durumu, kültürel özelliklerine göre değişebilmektedir (Amoah ve Gyasi, 2016).

2.1.2.1. Sağlık Hizmetlerinin Heteronormatifliği

Sağlık hakkı, lezbiyen, gey, biseksüel ve trans vatandaşların tüm vatandaşlar gibi temel hak ve özgürlükleri kapsamındadır; kişiliklerine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmezdir. Bu anayasal güvence, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 2, 5, 10, 56 ve 60. maddeleri çerçevesinde belirlenmiştir.

LGBTİ'ler cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliklerini sağlık çalışanlarına açtıklarında ayrımcılığa uğrayacaklarından ya da kötü muamele göreceklelerinden endişe duymakta bu nedenle açılım yapmamayı tercih etmektedir. Bu durumun görece daha görünür olabileceği düşünüldüğünde translar için çok daha farklı olduğu, sağlık hizmetlerinde açılım yapma noktasını değerlendirme aşamasına erişmeden henüz sağlık hizmetlerine dahi ulaşamadıkları anlaşılmaktadır. Araştırmalar eşcinsel erkeklerin yarısından çoğunun daha iyi sağlık hizmetine ulaşacaklarını bilseler dahi açılım yapmadıklarını gösterirken, bireylerin açılım yapıp yapmama durumunu etkileyenin daha çok hasta kayıtlarının gizliliği, bilgilerin nasıl kaydedildiği ve hasta kayıtlarına kimlerin ulaştığı gibi faktörlere bağlı olduğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte yaşadıkları sağlık probleminden cinsiyet kimlikleri ve/veya cinsel yönelimlerinin sorumlu tutulabileceği ve bu nedenle standartların altında hizmet alacaklarından ya da olumsuz ya da uygunsuz bir tepkiyle karşılaşacaklarından da korkabilmektedir (Britanya Ulusal Sağlık Hizmeti ve Britanya Sağlık Bakanlığı, 2018)

Bununla birlikte Yeşiltepe'nin (2015) LGBTİ Bireyler ve Hasta Hakları isimli uzmanlık tezinde eşcinsel kadınların, heteroseksüel olanlara göre smear ya da mamografi gibi kanser

tarama hizmetlerinden, geylerin de koruyucu sağlık hizmetlerinden heteroseksüel erkeklere göre daha az yararlandıkları belirtilmiştir. Ayrıca eşcinsellerin aldıkları sağlık hizmetinden memnuniyet oranlarının düşük olduğu ve hizmete erişim ile hizmet sunanlarla iletişimde güçlük yaşadıkları da belirtilmektedir. Özellikle transların sağlık hizmeti aldıkları sırada cinsiyet kimlikleriyle uyumlu olan isimleriyle hitap edilmediği, cinsiyet kimlikleriyle uyumlu odalarda kalamadıkları ve sağlık çalışanlarının tutumlarından çekindikleri için sağlık hizmeti almaktan kaçındıkları ya da geciktirdikleri belirtilmektedir (Yeşiltepe, 2015).

Günkaya'nın LGBTİ'lerin Sağlık Haklarına Erişimleri Konusunda Karşılaştıkları Sorunlar, başlığı altında yapılan araştırmada hastane yönetiminin LGBTİ'lerin öneri ve şikayetleri dikkate almasına ilişkin bulgularda 65 katılımcıdan %89,2'si şikayet ve önerilerinin dikkate alınmadığını belirtirken, %10,8'i ise dikkate alındığını belirtmiş, elde edilen bu veriler ile şikayet ve önerilerin dikkate alınmadığı anlaşılmıştır. Bu durum ise LGBTİ'lerin sağlık hizmetlerine erişimleri noktasında yaşadıkları mağduriyetin sürmesine neden olmaktadır.

Bunlarla birlikte trans ergenlerin uygun sağlık sağlık hizmetlerine erişimleri de oldukça önemlidir. Türkiye'de bu konu da deneyim sınırlı olup özellikle çocuk endokrinoloji uzmanlarının önemli olduğu vurgulanmaktadır. Hormon alımı gibi tıbbi bir sürece başlayacak ergenler için ergenin yaşı biyo-psiko-sosyal gelişimini göz önünde bulunduran ve toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılıktan uzak, yönlendirici ve yönetici yeterli sağlık hizmetlerine ihtiyaç duyulmaktadır.

Trans kadınların çoğunun sağlık sigortasının bulunmadığı Lambdaistanbul LGBTİT Dayanışma Derneği'nin verilerine göre belirtilmekte, dışlama ve görmezden gelme başta olmak üzere transların çeşitli şiddet türlerine maruz kaldığı ifade edilmektedir.

Türkiye'de LGBTİ'ler sağlık haklarına dair yasal düzlemde var olan eksikliklerden dolayı da toplumsal cinsiyet temelli şiddete uğramakta ve şiddete uğradığında kendisini koruyan bir yasal düzenlemenin olmaması sorunu ile karşı karşıya kalmaktadır.

Bir başka önemli sorun ise transların cinsiyet geçiş, cinsiyet değişikliği süreçleridir.

Türk medeni kanununun 40. Maddesinde;

‘Cinsiyetini değiştirmek isteyen kimse, şahsen başvuruda bulunarak mahkemece cinsiyet değişikliğine izin verilmesini isteyebilir. **Ancak**, iznin verilebilmesi için, istem sahibinin on sekiz yaşını doldurmuş bulunması ve **evli olmaması**; ayrıca transseksüel yapıda olup, cinsiyet değişikliğinin **ruh sağlığı açısından zorunluluğunu** (...) bir eğitim ve araştırma hastanesinden alınacak resmî sağlık kurulu raporuyla belgelemesi şarttır. Verilen izne bağlı olarak amaç ve tıbbî yöntemlere **uygun** bir cinsiyet değiştirme ameliyatı gerçekleştirildiğinin resmî sağlık kurulu raporuyla doğrulanması halinde, mahkemece nüfus sicilinde gerekli düzeltmenin yapılmasına karar verilir.’

Bu kararın varlığı dahi doğrudan bireyleri toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığa maruz bıraktığı ve bireyleri heteronormatif sınırlar üzerinden bir değerlendirmeye tabi tuttuğu görülmektedir. Bununla birlikte transseksüellerin tıbbi, hukuki, psikolojik ve sosyal alanlarındaki değişimlerinin bütünü kapsayan cinsiyet geçiş süreçleriyle, cinsiyet değişikliği süreçlerinin bu kanun maddesi dışında da oldukça meşakkatli bir süreç olduğu bilinmektedir. Bunun sebeplerinin ise bu operasyonu yapmakta olan hastanelerin ve doktorların azlığı ile yine bu nedenle ameliyatlara için talep edilen ücretlerin piyasanın üzerinde olabildiği, bunun sonucunda ise trans başvuru sahiplerinin hormon kullanımı ya da merdiven altı yöntemler ile bu operasyonu gerçekleştirmeye çalışmakta oldukları görülmektedir.

Oysaki Hasta Hakları yönetmeliği Madde 5’te sağlık hizmetlerinin sunulmasında aşağıdaki ilkelere uyulması şarttır:

a). *Bedeni, ruhi ve sosyal yönden tam bir iyilik hali içinde yaşama hakkının, en temel insan hakkı olduğu, hizmetin her safhasında daima göz önünde bulundurulur.*

b). *Herkesin yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkını haiz olduğu ve hiçbir merci veya kimsenin bu hakkı ortadan kaldırmak yetkisinin olmadığı bilinerek, hastaya insanca muamelede bulunulur.*

- c). Sağlık hizmetinin verilmesinde, hastaların, ırk, dil, din ve mezhep, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç ve ekonomik ve sosyal durumları ile sair farklılıkları dikkate alınamaz. Sağlık hizmetleri, herkesin kolayca ulaşabileceği şekilde planlanıp düzenlenir.
- d). Tıbbi zorunluluklar ve kanunlarda yazılı haller dışında, rızası olmaksızın kişinin vücut bütünlüğüne ve diğer kişilik haklarına dokunulamaz.
- e). Kişi, rızası ve Bakanlığın izni olmaksızın tıbbi araştırmalara tabi tutulamaz.
- f). Kanun ile müsaade edilen haller ile tıbbi zorunluluklar dışında, hastanın özel hayatının ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.

LGBTİ'lerin karşılaştıkları bir başka sorun ise cinsel yolla bulaşan hastalıklar/sağlık problemleridir ve ülkemizde cinsel yolla bulaşan hastalıkların önlenmesi için cinsel sağlıktan çok üreme sağlığı odaklı politikalar yürütüldüğü için LGBTİ'ler daha çok sağlık riski ile karşı karşıya kalmaktadır. Ancak bu durum toplum içerisinde yaygın bir homofobik söylem olan "AIDS bir gey hastalığıdır." İfadesinin doğru olduğu anlamına gelmemektedir.

HIV enfeksiyonu ve bu enfeksiyona bağlı olarak zaman içinde gelişen ciddi bir bağışıklık yetmezliği sendromu olan AIDS; her cinsel yönelim, her cinsel kimlik, her cinsiyet, yaş ve ırktan insanda görülebilmekle birlikte HIV enfeksiyonu ile eşcinsellik arasında doğrudan bir ilişki olmadığı bilinmektedir. Ayrıca bu enfeksiyon **çeşitli yollarla** herkese bulaşabildiği gibi, neden olduğu klinik belirtiler de cinsel yönelime göre farklılık göstermez, bu nedenle de cinsel ilişkide cinsel yolla bulaşan hastalıklardan korunmak için önerilenler, eşcinsel, biseksüel, heteroseksüel ve trans bireyler için farklı değildir. Bulaşma riskini belirleyen cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliğinden ziyade kim olduğu ile değil daha çok nasıl davranıldığı ile ilişkilidir. Enfeksiyonun yaygınlığı ile ilgili veriler, yıllar içinde yaygınlığın artış hızının heteroseksüellerde eşcinsellerden daha yüksek olduğunu göstermektedir. Geylerin daha yüksek riskli varsayılmasının sebeplerinden biri olan anal ilişkinin bu enfeksiyon için diğer cinsel ilişki türlerine göre daha riskli olduğu doğrulanmakla birlikte, korunmasız cinsel ilişkinin bu koşullarda önemli olduğu belirtilmektedir. Ancak anal ilişkinin yalnızca eşcinsellerin tercih ettikleri bir ilişki olmadığının vurgulanması ve yine tüm eşcinsellerin de anal ilişkiye girmedikleri bilgilerin sahip olunması önem arz etmektedir.

1990 yılında Dünya Sağlık Örgütü tarafından eşcinsellik, heteroseksüellik gibi sağlıklı bir durum olarak kabul edilmiştir. Ancak sağlıklı olmanın ne anlama geldiği önemlidir. Bu boyutta sağlığı yaşantısal sağlık ve işlevsel sağlık olarak ikiye ayıran tanımlar bulunmaktadır. Yaşantısal sağlık rahatsızlık ve yabancılaşmadan özgürleşme, kendini keşfetme ve kendini gerçekleştirmeyi kapsayacak şekilde insanın gelişim kapasitesini tanımlar iken, işlevsel sağlık bireyin toplumsal yapı içindeki rolünü gerçekleştirebilmek için optimum kapasiteye sahip olması anlamına gelmektedir. Bu farkın hem sağlık arayışında olan kendisini rahatsız hisseden ‘hastalar’ hem de kendisine sağlığına kavuşmak için gelen insanların ‘hasta’ olup olmadıklarına karar veren hekimler tarafından bilinmesi önemli gözükmekle birlikte, ‘sağlıklı olma’ durumunun da üreme sağlayan ilişkiler, toplumsal cinsiyet rollerinden beklenen ‘optimum kapasite’ ile sınırlanmadan hizmetin bireylere sağlanması gerekmektedir.

Sağlık çalışanlarının LGBTİ olma durumları ve kendilerini çalıştıkları alanda ifade etme durumlarının da önemli bir başlık olarak ele alınması gerekmektedir. Bu konuya ilişkin de çalışmaların yapılmasının gerektiği düşünülmekte, mesleğini icra ettiği sırada ‘feminen’ ya da ‘maskülen’ gözlenebilen tutumları nedeniyle söylemlere ve çeşitli dışlayıcı pratiklere maruz kalma ve bu nedenlerle cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliklerini gizli tutabilme durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi önemlidir. Ayrıca bu durumların kendi biyo-psiko-sosyal iyilik hallerine olan yansımaları ile mesleki tutumlarına olan yansımaları da önemli gözükmektedir.

Bütün bu maruz kalınanlar ışığında LGBTİ’lerin sağlık hizmetlerine erişimlerinde ve tedavi süreçlerinde heteronormlar ve çalışanların içselleştirilmiş homofobileri nedeniyle çeşitli dışlama ve şiddet türlerine maruz kaldıkları görülmekte bunların bireyler üzerindeki olumsuz biyo-psiko-sosyal etkilerinin de bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu etkilere dair de bir koruyucu önleyici sağlık hizmetlerinin var olması önemsenmektedir.

Bu doğrultuda ülkemizde aile hekimleri tarafından yürütülmekte olan birinci basamak sağlık hizmetleri hastaneye göre görece bireylerin daha kolay erişiminde olan kuruluşlardır ve bu kapsamda periyodik muayeneler ve taramalar ile koruyucu sağlık hizmetleri

verilmektedir. Bu doğrultuda LGBTİ'lerin aile hekimlerine eriştikleri sırada cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliklerini ifade edebilmeleri önemlidir.

Aile hekimlerinin LGBTİ bireylere dokunuşu isimli makalesinde de Aile Hekimi olan Adahan (2017) bu durumu aile hekimlerinin LGBTİ'lere bakışına yönelik elde ettiği bulgularla ifade etmiştir. Didem Adahan sosyal medya üzerinden gerçekleştirdiğini ifade ettiği çalışmaya yanıt veren, birinci basamak sağlık hizmetinde görev yapmakta olan pratisyen ve üç yıl uzmanlık eğitimi almış aile hekimliği uzmanlarının görüşlerini paylaşmıştır. Bu görüşlerden hareketle çalışma kapsamında aile hekimlerinin çoğunun ötekileştiren duygu ve düşüncelere sahip oldukları, geleneksel heteronormlar ile konuyu değerlendirdikleri, hatta bu doğrultuda heteronormatif çözümler ürettikleri, birkaçının ise bu alanda çalışmak istediği zaman kendisinin ötekileştirildiğini paylaştığı görülmektedir.

Damgalanan, ötekileştirilen LGBTİ'lerin koruyucu sağlık önlemlerine erişememeleri nedeniyle çeşitli hastalıklara yakalanma riskleri artmakta ve hastalıkların erken dönemde teşhis edilmesi zorlaşmaktadır. Geç kalınan teşhisler ve hastalıkların tedavisindeki aksamalar nedeniyle sakatlık ve ölümlerin artmakta olduğu da belirtilmektedir.

2.1.2.2. Eğitim Hizmetlerinin Heteronormatifliği

“Ellerine oje sürmüş bir erkek öğrenciye bunun yanlış olduğunu söylemek ve bir erkeğin yapması gerekenleri öğretmek, bir eğitimci olarak benim görevimdir. Zorla da olsa öğretirim. Sizin çocuğunuz böyle olsa, siz kabul eder miydiniz? Ben bunu kabul edemem.” (Şafak, 2013).

LGBTİ'ler öğrenim hayatları boyunca farklı yaşam/geçiş dönemlerinden geçmekte ve hem gelişimsel olarak hem de toplumsal cinsiyetlenmiş düzen içerisinde cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliklerini keşfetme süreçlerini yaşamaktadır. Bu nedenle içlerinden geçtikleri dönemler heteroseksüellerden daha farklı ve sıkıntılıdır. LGBTİ öğrenciler akranların, idarecilerin ve öğretmenlerin zorbalıkları, ailelerin ekonomik, psikolojik veya fiziksel şiddet uygulamaları, aşırı kontrolcü ve kısıtlayıcı davranışları ile karşı karşıya kalabilmekte

ve bu durumlar LGBTİ'lerin evden ve okuldan uzaklaşmalarına neden olabilmektedir (Akkuş ve Kılıçaslan, 2016). Bunların sonucu olarak ise psiko-sosyal iyilik halleri zarar görmekte, kendine zarar verme davranışı şeklinde kendisini gösterebilmektedir.

Bu nedenle LGBTİ'ler öğrenim gördükleri sırada gizlenmeyi tercih etmekte, öğretmenler ve çalışanların nasıl tepki vereceklerini bilemeyerek, bilgi ve duyarlılığa da sahip olmadıklarını düşünerek hareket etmektedir. Bununla birlikte LGBTİ öğrenciler maruz kaldıkları zorbalık ve şiddet türlerine rağmen öğretmenlerin ve okul personelinin bu durumların önüne geçmeye yönelik çaba sarfetmedikleri de anlaşılmakta, bunun nedeninin de aile hekimleri tutumlarında olduğu gibi yerleşmiş heteroseksist düşünceler, içselleştirilmiş homofobi olabileceği, ya da okul çalışanlarının da toplumsal cinsiyet temelli bakış açısı dışında bir bakış açısını nasıl edinebilecekleri ve nasıl yol gösterebileceklerine dair var olan endişeleri nedeniyle nasıl davranacağını bilememe olabileceği değerlendirilmektedir.

LGBTİ çalışanlar/öğretmenler de konunun farklı bir yönünü oluşturmakla birlikte haklarını ve görevlerini düzenleyen kanunlarda 'ahlaka aykırı' davranış kategorisine giren davranışlar nedeniyle disiplin cezası alabilmektedir. Milli Eğitim mevzuatında öğretmenlerin disiplin ve yükselmelerine ilişkin meslekten çıkarma yaptırımı uygulanan fiiller arasında sayılan 'gerek talebeye gerek hariçte muallimlik sıfatıyla telif edilmeyen iffetsizliği sabit olma' fiili ile sadece eşcinsel olmalarının öğrenilmesi üzerine birçok öğretmen hakkında uygulanmış ve meslekten ihraç edilmişlerdir (Öner, 2015).

Amerika'da ülke çapında yapılan bir araştırmada LGBTİ öğrencilerinin %71,3'ünün okullarında sık sık homofobik yorumlar, %61,4'ünün cinsiyet ifadesi ile ilgili olumsuz yorumlar duyduğu bulunmuştur. Bu öğrencilerin %59'u öğretmenlerinden de ve diğer okul personelinin homofobik yorumlar ve cinsiyet ifadesinde yönelik olumsuz yorumlar duymaktadır.

Bunlara ek olarak; LGBTİ'ler yardım ve desteğe ihtiyaç duyduklarında nereye başvuracaklarını bilmemektedir, ancak lise ve üniversite kademeleri karşılaştırıldığında

LGBTİ'lerin üniversitelerde kendilerini daha güvenli hissettikleri ve daha çok sosyal desteğe sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Okulların öğrencilere cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliğine dair neyin öğretilip öğretilmeyeceğinin, hem toplumsal cinsiyet kodları ile dolu olan müfredat hem de çalışan ve öğretmen tutumları ile hatta mekansal düzenlemeler ile dahi sınırlandırılmış olduğu görülmektedir. Bu durumda okulları başka şiddet ve zorbalıklara mahal veriyor olsa dahi görmezden gelerek ve haklılığını da savunarak bir şekilde sembolik heteroseksüelliği kurumsallaştırarak üreten bir yer olarak görme ve bu düzlemde devamlılığını sağlamanın hangi açılardan iyi bulunduğu sorgulanması gerekmektedir.

2.1.2.3. Adli Hizmetlerin Heteronormatifiği

LGBTİ'ler adli hizmetlerden faydalanmak üzere farklı konularda başvurduklarında hem başvurularında hem de gerekli görülen yasal süreçlerde hem yasalardan hem de çalışanlarının/yargı makamlarının ötekileştirici tutumlarından kaynaklı olarak pek çok şiddet ve dışlama durumları ile karşı karşıya kalmakta oldukları ve uzun yargılama süreçlerine maruz bırakıldıkları görülmektedir. Bu nedenlerle adli hizmetlere başvurduklarında başvuru sebepleri cinsiyet yönelim ya da cinsel kimliğin bilinmesini gerektirmiyorsa dışlama ile karşı karşıya kalmamak adına çoğu LGBTİ'nin gizli kalmayı tercih ettiği anlaşılmaktadır.

2.1.2.3.1. Hukuk Davaları

Cinsiyet geçiş süreci sebebiyle nüfus kaydında değişiklik talebinde bulunan LGBTİ'lerin yerel mahkeme tarafından Nüfus İdaresi ve Cumhuriyet Savcısı'nın katılımı olmadan dosyalarının karara bağlandığı örneklerin bulunduğu görülmektedir. Yine benzer şekilde yurtdışında geçirdiği cinsiyet geçiş ameliyatı sebebiyle nüfus kaydındaki cinsiyetinin ve adının düzeltilmesini isteyen bir LGBTİ, yurtdışından aldığı raporların noterden onaylı örneklerini dilekçesine eklemekle birlikte dava sürecinde, cinsiyetinin değiştirilmesi yönünde sağlık kurulu raporu aldırılması talebinde bulunulmayarak yerel mahkemeye mevcut deliller doğrultusunda cinsiyet değişikliğinin mümkün olmadığı gerekçesiyle

davanın red olduğu örneklerine de rastlanmaktadır (SPOD, 2016). Oysa TMK Madde 40'a göre mahkeme tarafından delil ve raporların yeterli bulunmaması halinde yeni delil ve raporların istemi ve bunun için davacıyı ilgili rapor ve delillerin temini için hastaneye sevkini sağlama ve bu doğrultuda karar verme yetkisi bulunmaktadır.

'Madde 40- Cinsiyetini değiştirmek isteyen kimse, şahsen başvuruda bulunarak mahkemece cinsiyet değişikliğine izin verilmesini isteyebilir. Ancak, iznin verilebilmesi için, istem sahibinin on sekiz yaşını doldurmuş bulunması ve evli olmaması; ayrıca transseksüel yapıda olup, cinsiyet değişikliğinin ruh sağlığı açısından zorunluluğunu (...).(2). bir eğitim ve araştırma hastanesinden alınacak resmî sağlık kurulu raporuyla belgelemesi şarttır.(2).

Verilen izne bağlı olarak amaç ve tıbbî yöntemlere uygun bir cinsiyet değiştirme ameliyatı gerçekleştirildiğinin resmî sağlık kurulu raporuyla doğrulanması halinde, mahkemece nüfus sicilinde gerekli düzeltmenin yapılmasına karar verilir.'

Farklı bir davada nüfus kaydında cinsiyet ve isim hanelerinde düzeltilme yapılmasını talep eden bir davacının istemi Yerel mahkeme tarafından davacının ürolojik olarak erkek dış genital organlarına sahip olmadığı gerekçesiyle reddine karar verilmiş ancak Yargıtay davacının cinsiyet geçiş için ikinci aşama ameliyatına ilişkin uygun olduğuna dair düzenlenmiş olan rapor gözetilmeden kararın alınmış olması ve davacının Resmi Sağlık Kurulu Raporu sunması için imkan tanınmadan karar verilmiş olması nedeniyle hükmün bozulmasına karar vermiştir (SPOD, 2016).

2.1.2.3.2. Ceza Davaları

Bir polis memurunun bir Konsolosluk önünde koruma görevini yerine getirdiği sırada şahıslarla fuhuş pazarlığı yapmaya çalıştığını gördüğü bir kişi ile tartışma yaşadığı ve polis memurunun kişinin kendisine tehdit ve hakaret içerikli sözler sarf ettiğini belirtmiştir. Kişi ise polis memurunun kendisine sözel ve fiziksel şiddet uyguladığını söylemiş, ancak polis memuru kişinin kendisinin yere düşerek kafasını demir kafese çarptığı şeklinde aynı olayı ifade etmiştir. Yerel mahkeme ise polis memurunun beraatine ve sanığın görevi yaptırmamak için direnme suçundan mahkûmiyetine karar vermiştir. Yargıtay ise gerçeğin

şüpheye yer bırakmayacak şekilde ortaya çıkarılmamış olması nedeniyle dosyanın tümüyle Adli Tıp Kurumu ilgili ihtisas kuruluna gönderilerek iddia edilen olayların netleştirilmesine TCK'nin 106/1. maddesinde yer alan tehdit suçunun oluşup oluşmadığı tartışılmasına ve 5320 sayılı yasanın 8'inci maddesinin 1'inci fıkrası da gözetilerek CMUK'nin 321'inci maddesi uyarınca kararın bozulmasına karar vermiştir.

2.1.2.3.3. İdari Davalar

Eşcinsel öğretmen hakkında disiplin soruşturması açılarak Milli Eğitim Bakanlığı Yüksek Disiplin Kurulu tarafından öğretmenin meslekten çıkarılmasına karar verilmiş, davacı ise kararın iptali için dava açmış, Yerel mahkeme de davacının işlediği fiilin öğretmenlik mesleğinin önem ve özelliği birlikte göz önünde tutulduğunu belirterek verilen kararın hukuka uygun olduğu gerekçesiyle davayı reddetmiştir. Danıştay ise davacının özel hayatında rızaen eşcinsel ilişki kurması fiilini, AY'nin 20'inci maddesinin 1'inci fıkrası ve AİHS'in 8'inci maddesi uyarınca “özel hayata ve aile hayatına saygı hakkı” kapsamında değerlendirmiş, olayda davacının eşcinsel eğilimlerini okul içerisinde yansıttığına veya okul dışında olsa bile öğrencileriyle bu şekilde bir ilişkiye girdiğine dair bir delil, tespit veya tanık bulunmadığını, disiplin soruşturması aşamasında ifadeleri alınan ve davacıyla aynı okulda görev yapan öğretmenlerin ve yöneticilerin, davacının herhangi olumsuz bir hareketini görmediklerini ve disiplin soruşturmasına konu olayla ilgili bir duyularının olmadığını beyan ettiklerini belirtmiş; *“mahremiyet alanı içerisinde rızasıyla eşcinsel ilişkiye girme fiilinin 657 sayılı yasanın 124/2. maddesi uyarınca Memur Disiplin Hukuku'nu ilgilendiren bir yönünün bulunmadığı ve disiplin suçu oluşturmadığı, söz konusu fiilin disiplin suçu olarak değerlendirilerek davacının meslekten çıkarma cezasıyla cezalandırılmasının AY'nin 20'inci maddesinin 1'inci fıkrası ve AİHS'in 8'inci maddesi uyarınca 'özel hayata ve aile hayatına saygı hakkının' ihlali sonucunu doğuracağı”* gerekçesiyle mahkeme kararının bozulmasına karar vermiştir (SPOD, 2016).

Siyah Pembe Üçgen Derneği'nin İnsan Hakları Durumu Raporu'nda 2014-2016 yılları arasında LGBTİ'lerin en çok danıştığı konuların hukuki sorunlara ilişkin olduğunu belirtmiş, başvurucuların kimliklerinin zorla açık edilmesi, hürriyeti tehdit, barınma sorunu, istihdam sorunu, isim değişikliği, askerlik, nefret suçları, kolluk kuvvetlerince

yapılan keyfi uygulamalar, idari makamlara yapılacak başvuruların bulunduğu belirtilmiştir (Siyah Pembe Üçgen İzmir Derneği, 2017).

Bu raporda LGBTİ'lerin eğitim, iş değişikliği ya da çevre baskısı nedeniyle buldukları ikameti değiştirmek zorunda kaldıklarına ve barınma problemlerinin bulunduğuna yer verilmiş, bununla birlikte ailesinden ve/veya yakınlarından uzaklaşmak zorunda kalan LGBTİ'ler'in farklı nedenlerle isim değiştirmek zorunda kaldıkları ifade edilmiştir. İsim değişikliği için takip edilmesi gereken hukuki prosedürün ise TMK madde 27'ye göre isim değişikliği davasının açılması olduğu belirtilmiştir. Bu maddeye göre 'adın değiştirilmesi, ancak *haklı sebeplere* dayanılarak' hakimden istenebilmektedir. Siyah Pembe Üçgen Derneği genel olarak ileri sürülebilecek olan bu *haklı nedenin* kişinin çevresinde bilinen isminin, nüfus kaydındaki isminden farklı olması nedeniyle ortaya çıkan karışıklık hali olduğunu ifade etmektedir. Bunun dışında raporda "Fuhuşa yer temin ettikleri" gerekçesiyle trans kadınların evleri, buldukları şehirlerdeki 'Zührevi Hastalıklar ve Fuhuşa Mücadele Komisyonu' tarafından alınan kararla bir ay ila üç ay arasında mühürlenmekte olduğu da ifade edilmektedir (Siyah Pembe Üçgen İzmir Derneği, 2017). Bu ev mühürlemelerin kolluk kuvvetlerince kötüye kullanılabildiği ve LGBTİ'lerin evlerinin içselleşmiş homofobik tutumlar ile 'görevin kötüye kullanılarak' mühürlenebildiği de görülmektedir.

Bununla birlikte yolda otostop yapmak, yola çıkmak, polise karşı gelmek, soyunma eylemleri gibi nedenlerle LGBTİ'ler gözaltına alınabilmektedir. Gözaltına alınma durumu olsun olmasın, polislerin LGBTİ'lerde üst araması yapması gerektiği zaman aramayı yapacak olan memurun cinsiyeti önem teşkil etmekte, aramalar yalnızca eskiden nüfus cüzdanının rengine şimdi ise nüfus cüzdanındaki ibareye göre yapılmaktadır.

Ayrıca LGBTİ'lerin darp, tehdit ve hakarete maruz kaldıkları bu nedenle de Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun uyarınca koruyucu önleyici kararlara hükmedilmesi gibi hukuki desteğe ihtiyaç duydukları da anlaşılmıştır.

Bir başka önemli başlık ise eşcinsel/ biseksüel erkekler ve translar için "Askerliğe Elverişli Değildir" raporu alma süreci olarak belirtilmektedir. Askerlik Kanunu'nun 14. Maddesine

göre askerlik çağına gelenlerin sağlık muayenelerinin yapılarak askerliğe elverişli olup olmadıkları vb. süreçlerin yapılması gerekmekte, sağlık muayeneleri ise (TSK) Sağlık Yeteneği Yönetmeliği'nde belirtilen usul ve esaslara göre yapılmaktadır. Bu yönetmeliğin Hastalık Ve Arızalar Listesi madde III. Ruh Sağlığı ve Hastalıkları başlığı altında madde 17/D-4'de "Cinsel kimlik ve davranış bozukluğu" olarak ve "Cinsel tutum ve davranışlarının askerlik ortamında uyum ve işlevsellik sorunu yaratan ya da yaratacağı değerlendirilen olgular" olarak tanımlanmıştır. Sağlık muayenesi esnasında hangi belgelerin isteneceği ya da süreçte nasıl bir usul izleneceğinin ise mevzuatta açıkça belirtilmemesinin farklı sorunlar yarattığı ve hukuka aykırı uygulamaların mevcudiyetine izin verdiği görülmektedir. Bu muafiyet sürecinin haricinde kişilerin askerden muaflik raporu alması ve çalıştığı yer tarafından kendisinden bunun nedeni hakkında bilgilendirme yapılmasının istenmesi gibi sonuçların yaşanabilmekte olduğu ancak yasal mevzuata göre bu konuda detaylı bir bilgi istenmesi ve kişinin bu bilgiyi paylaşmaya zorlanmasının hukuka aykırı olduğu belirtilmektedir. Buna ek olarak LGBTİ'lerin askerlikten muafiyet raporlarının aileleri ile paylaşılacağından endişe duyabilecekleri de anlaşılmalı birlikte 'bazı durumlarda' muafiyet belgelerinin adreslerine postalandığı ve özel hayatın gizliliği hakkı kapsamında belirtilen adres dışındaki adreslere kesinlikle bildirim yapılmamasının hukuki yollarla talep edilebileceği belirtilmiştir (Siyah Pembe Üçgen İzmir Derneği, 2017). Ceza Sistemi İçerisinde LGBTİ'ler eşit korunma standartlarına layık olmayan kimseler olarak algılanmakta bu nedenle hem cezaevi personelinden hem de koğuş içerisinde diğer tutuklu/hükümlüler tarafından sık sık ayrımcılığa ve cinsel şiddeti de içeren çeşitli şiddet türlerine maruz kalabilmektedirler. LGBTİ hükümlü/tutukluların özel ihtiyaçlarıyla ilgili herhangi bir politika bulunmamakta, cezaevi süreçlerinde izolasyon ve tecrit yaşamakta, kendilerine uygun kıyafet ve bakım eşyası ya da LGBTİ içerikli yayınlara erişme noktasında da sıkıntı yaşamaktadır (Siyah Pembe Üçgen İzmir Derneği, 2017).

Türkiye'deki hükümlü/tutuklu LGBTİ'ler beyan ettikleri cinsiyetlerine göre değil kimliklerinde yazan cinsiyete muamele görmekte ve ait olan cezaevlerine/koğuşlara yerleştirilmektedir. Bazı durumlarda ise çözüm bulunamadığında ve kişinin zarar görebileceği düşüncesiyle LGBTİ'ler tekli hücrelerde de tutulabilmektedir. Hücrede tutulmalarının yanı sıra yine 'koruma' adı altında 'disiplin suçu' işlemişlercesine havalandırmalara kontrollü yalnız çıkarılmaları ve cezaevi içi aktivitelere katılımlarının

engellenmesi de söz konusu olabilmektedir. Ayrıca kişilerden buldukları koğunun cinsiyetine uygun davranışlar sergilemeleri ve cinsiyetlerinin 'ıslahı'na ilişkin de tutumlar sergilenmekte, trans kadınlardan 'erkek gibi' hareket etmeleri ve kıyafet seçimlerini buna göre düzenlemeleri hatta saçlarını kestirmeleri istenebilmektedir. Bunun yanında cinsiyet geçiş süreçlerinin başlatılması/devam ettirilmesi, estetik masraflarının karşılanması ya da sağlık sunucusuna erişim desteği, hormon ilaçlarına erişim gibi konularda da sıkıntı yaşamakta, LGBTİ'lerin partner görüşmeleri, aile görüşmeleri sınırlandırılmakta, heteronormatif düzenin izin verdiği sınırlar içerisinde olan görüşmelere izin verilmektedir (Akkuş ve Kılıçaslan, 2016).

LGBTİ'ler cezaevleri içerisinde yaşadıkları bu durumları 'burada iki ceza çekiyoruz, biri hakimin verdiği, öbürüyse başka mahpusların verdiği ceza' olarak ifade etmektedir.

2.1.2.4. Sosyal Hizmetlerin Heteronormatifliği

LGBTİ'lere yönelik sunulan/sunulacak olan sosyal hizmetlerin verimliliği ancak LGBTİ sorunlarını ve konularını tam olarak ele alabilen ve bu çerçevede planlanmış servisler ile mümkün olabilmektedir. Sosyal hizmet mesleği insan çeşitliliğini kabul ederek ve buradan hareketle belli normlarla sınırlandırılmamış hizmetlere kişi/grup ve toplulukların erişimini eşit bir şekilde sağlama/ hizmet sunma kapasitesine sahip olmalı, kendi içerisinde normlaşmaları farkına vararak bu normları insan odağında değerlendirmeli ve bu normlardan kaynaklı dışlama, ötekileştirmeler ile baş etme sorumluluğu üstlenmelidir.

Ülkemizdeki ve dünyadaki pek çok çalışmada LGBTİ'lerin heteronormatif yapı nedeniyle toplumsal cinsiyet temelli şiddette maruz kalarak dışlandıkları ve çeşitli söylemler ile nefretin sistematik bir şekilde üretildiği görülmektedir. Bu durumların LGBTİ'leri biyo-psiko-sosyal iyilik hallerini doğrudan etkilediği görülmekte, bu konuların doğrudan insanı odağına alarak, herhangi bir ayırım gözetmeksizin, haklara eşit erişimi gözeterek hareket etmekte olan sosyal hizmet mesleğinin alanına girdiği şüphe götürmemektedir. Bununla birlikte LGBTİ'lerin zarar görme/olumsuz deneyimlerinin sosyal hizmetlere başvurdukları sırada ya da süreçte mevcut olduğunun görülmesi ve bu deneyimlerin kaynağının da çoğunlukla heteronormatif sosyal hizmet sistemlerinin ve heteroseksist tutumların

olduğunun görülmesi, bu alanda LGBTİ'lere cinsiyet kimliği ve/veya cinsel yönelimlerin doğru bilinmesine ve hizmet üretilmesine dair duyulan ihtiyacı gözler önüne sermektedir.

Sosyal hizmet uzmanları da her insanın doğduğu varsayıldığı gibi toplumsal cinsiyet rolleri ile keskinleştirmiş heteronormların içine doğmakta heteroseksüel olmayan cinsiyet kimlikleri ve/veya cinsel yönelimlere dair değerler ile çatışma yaşamaktadır. Toplum ve toplulukların sahip olduğu dini ve yasal kodlar çoğunlukla heteroseksüellik dışı yaşam biçimleri ve/veya kimlikleri görmezden gelmekte, heteroseksüel aile odaklı normlar kabul görmekte, hizmetler ve sistemler de bu doğrultuda biçimlendirilmektedir. Toplumlar bu normların bozulmasından endişe duymakta bu nedenle de homo/trans/bifobiyi içselleştirmekte, kurumsallaştırılmış homo/trans/bifobi de bu doğrultuda kendini göstermektedir. Doğrudan insan çeşitliliği içerisinde insan için hizmet sunmakta olan sosyal hizmetlerin heteronormatif yapısı ise LGBTİ'lerin hizmetlere erişememesini ve farklı alanlarda, dönemlerde farklı dışlanma biçimlerine maruz kalmakta ve bu maruz kalmalarının ardından ortaya çıkan biyo-psiko-sosyal ihtiyaçlarını da yine heteronormatif sistemler/profesyoneller nedeniyle karşılayamamaktadır.

Dünyada ve Türkiye'de LGBTİ'lerin hizmetlere erişimlerini farklı yollar ile engelleyen/sınırlamalar getiren pek çok sistem/yasal düzenleme bulunmakta, bu sistemlerin ve politikaların LGBTİ'lerin temel ihtiyaçlarını karşılamalarını dahi sınırlandırdığı görülmektedir. Bu nedenlerle LGBTİ'ler sosyal, politik, ekonomik vb. pek çok alanın dışına itilmekte, özgür iradeleri ile tercihte bulunma, olanaklara dahil olma, hak talep etmekten mahrum bırakılmaktadır. Bu dışlama pratikleri toplumda yoksulluğu, güvensizliği, çatışmayı ve şiddeti beslemekte, toplumsal dokunun parçalanmasına, toplumsal bağların zayıflamasına, heteroseksizmin beslenerek çeşitli yolla ile yeniden üretilmesine sebep olmakta, bu nedenle dışlama karşıtı **sosyal uyum** ve **sosyal içerme** ilke ve politikalarının üretilmesi ve varlığı büyük önem taşımaktadır (Kaos GL, 2017).

Ulusal mevzuatta, sosyal hizmet mesleğinin uygulama alanları belli kanun, yönetmeliklerle belirlenmiş durumdadır. Ancak mevzuatın heteroseksüel birey/aile odaklı olduğu, cinsiyet ibareleri geçiyor olsa bile cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliği ibarelerinin mevcut olmadığı ve hizmetlere başvurduklarında 'cinsiyet' başlığı altında varsayılan ikili cinsiyet

normlarına göre mevzuatın şekillendirildiği, ötekileştirmeleri önleyici, hizmetlerin ayırım gözetmeksizin insanlara eşit ulaşımını engelleyici yapıda olduğu görülmektedir.

Bu kanunlardan en temeli olan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu korunmaya, bakıma veya yardıma ihtiyacı olan aile, çocuk, engelli, yaşlı ve diğer kişilere götürülen sosyal hizmetleri düzenlenmektedir. Bu kanun çerçevesinde sosyal hizmetler; 'kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünü' ifade etmektedir (T.C. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 1983).

Kanunda geçen;

"Çocuk Yuvaları"; 0 - 12 yaş arası korunmaya ihtiyacı olan çocuklarla gerektiğinde 12 yaşını dolduran kız çocuklarının, bedensel, eğitsel, psiko sosyal gelişimlerini, sağlıklı bir kişilik veya iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamakla görevli ve yükümlü yatılı sosyal hizmet kuruluşlarını, Çocuk Destek Merkezleri"; çocukların mağduriyet, suça sürüklenme, yaş ve cinsiyet durumuna göre ayrı ayrı yapılandırılan veya ihtisaslaştırılan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarını, "Kadın veya Erkek Konukevleri", fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik istismara uğrayan kadın veya erkeklerin psiko-sosyal ve ekonomik problemlerinin çözümlenmesi sırasında varsa çocukları ile birlikte ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla geçici bir süre kalabilecekleri yatılı sosyal hizmet kuruluşlarını, "Toplum veya Aile Danışma Merkezleri", toplumun ve ailenin gelişmesi için.....bulunan gündüzlü sosyal hizmet kuruluşlarını, Korunmaya ihtiyacı olan çocukların Türk örf, adet, inanç ve milli ahlakına sahip.....'

gibi ibarelerin cinsiyeti kadın ve erkeğe hapsederek, heteroseksüellik dışı ve benzer korunma ihtiyaçlarına sahip olup, ilgili kuruluşlara kabulü öngörülen kişilerin cinsel yönelim cinsiyet kimliklerini bu heteronormlara uygun hale getirme sonucunu doğurmakta olduğu ve mevcut sistemin ancak bu normlara dahil edilebilirse bu iki cinsiyet için koruma sağlayabileceğini ifade etmekte olduğu görülmektedir. Bununla birlikte 'ahlak' , 'örf', 'adet', 'iyi alışkanlıklar' ifadeleri de yoruma açıklığı beraberinde getirmekte tıpkı devlet memurları kanununda olduğu gibi bu ifadeleri yorumlayacak otoritenin koruma sağlanacak kişinin durumunu 'iyi'leştirmek, örfi ve ahlaki göreneklere uygun hale getirmek yönünde

çaba sarfetmesini imkanı hale getireceği düşünülmektedir. Bu yorumlamanın ise beraberinde dışlayıcı tutum ve davranışlara yol açtığı/açabileceği değerlendirilmektedir.

Benzer bir şekilde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu'nda yoksul vatandaşlar ile Türkiye'ye kabul edilmiş veya gelmiş olan kişilere yapılacak sosyal yardımlar ile ilgili esaslar düzenlenmektedir.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları'nın bu doğrultuda düzenli olmamakla birlikte gerçekleştirebildikleri yardımları; aynı, nakdi yardım, eğitim yardımı, şartlı eğitim ve şartlı sağlık yardımı, afet destekleri (yangın, sel vb.) istihdam yardımları şeklinde, düzenli yardımları ise 2022 Sayılı Kanun Kapsamında engelli ve 65 yaş maaşı, engelli evde bakım maaşı, eşi vefat etmiş kadınlara yönelik yardımlar, muhtaç asker ailesi yardımı şeklinde kategorize edebilmek mümkündür.

Bütün bu yardımlardan özellikle 'aile' kavramı içerisindeki, ölçütleri baz alan yardımların heteroseksüel aile odaklı olduğu görülmekte, sağlık ve tıbbi desteğin de bireylerin varsayılan heteroseksüel ihtiyaçlarına göre düzenlendiği, örneğin herhangi bir Transın cinsiyet geçiş süreci, hormon alımı ya da pahalı ilaçlarına dair bir destek planlanmasının oldukça zor olduğu görülmektedir.

Çocuk Koruma Kanunu'nda ise özellikle korumaya muhtaç çocuk tanımına giren ve 18 yaş altı olan herhangi bir LGBTİ çocuğun yukarıda da bahsi geçen kurum bakımı düzenlemelerinin ikili cinsiyete göre planlanmış ve mevzuata dahil edilmiş olmasından dolayı nereye konulacakları bilinmemekte, cinsiyet ifadelerine bakılmaksızın 'erkeğe' ya da 'kız çocuğuna' daha çok benzeme kriterlerine göre kurum bakımına alındıkları ve bakım altında da heteroseksüel bakıştan dolayı gözetilemeyen ve çözüm üretme motivasyonsuzluğu nedeniyle farklı riskleri beraberinde getirmekte çoğunlukla farklı yöntemlerle çocukların kurum bakımlarının sonlandırılması ile sonuçlanmaktadır.

Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun'da ise kanunun adından da anlaşılacağı üzere doğrudan 'aile' kavramı ile doğrudan heteroseksüel aile ifade edilmekte ya da uygulamada bu ifade üzerinden işlemler yürütülmektedir. Toplumsal

cinsiyete dayalı şiddeti bir kişinin olduğu varsayılan cinsiyeti üzerinden kişiye uygulanan şiddet olarak değerlendirildiğinde henüz kanunun isminde dahi ‘kadın’ cinsiyetine vurgu yapılmış olmasının pozitif ayrımcılık olarak da ele alınabileceği düşünülmektedir. Kanun kapsamında şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esaslar düzenlenmektedir. Doğrudan cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliği nedeniyle ya da farklı nedenlerle şiddete maruz kalan LGBTİ’lerin bu kanun kapsamında koruyucu önleyici hizmetlerden faydalanması ya da ilgili kesime yerinde ve doğru müdahalelerin yapılabilmesi oldukça zorlaşmaktadır. Yasal zemindeki bu açıklık koruma sağlamakla görevli diğer yetkililerce istismar edilmeye açık hale gelmekte ve yoruma bırakılabilmektedir. Aksi/kapsayıcı uygulamaların da varlığı görülmekle birlikte şiddete uğradığını beyan eden/destek isteyen bir trans kadının yalnızca pembe kimliği olmadığı için sığınma evi/kuruluş kabulünün yapılamadığı ve koruyucu ve önleyici destek anlamında yalnız bırakıldığı örneklerine de rastlanmaktadır.

Yasal mevzuata ek olarak koruyucu, önleyici, destekleyici müdahalelerin/hizmetlerin/çalışmaların sosyal hizmetsel olarak doğru ve ihtiyaca uygun planlanabilmesi için öncelikle ‘doğru’ olanın ne olduğuna dair ve neleri kapsadığına dair çalışmaların gerçekleştirilmesinin ve bu doğrultuda ihtiyaç tespitinin yapılarak LGBTİ dostu sosyal hizmet sistemlerinin gözden geçirilerek ihtiyaç belirlenen noktalarda yeniden oluşturulması önemsenmektedir. Yasal mevzuat dışında da LGBTİ’lerin birey, grup, topluluk ve toplumlardan biyo-psiko-sosyal anlamda pek çok dışlanma ve ötekileştirmeye maruz kaldığı görülmektedir. LGBTİ çocuklar, gençler, özel ihtiyaç sahibi olanlar, sığınmacı ve mülteciler, hükümlü/tutuklular, engelli ve yaşlılar olmak üzere hem heteronormatif yapıdan kaynaklı duygusal ve biyolojik ihtiyaçlara sahip olma durumları hem de mevcut ‘dezavantajları’²¹ nedeniyle ve yine heteronormatif yapıdan kaynaklı erişemedikleri sistemlerin varlığı ile heteroseksüellerden farklı destek ve müdahalelere ihtiyaç duymaktadır.

²¹ Çocuk, yaşlı, engelli, mülteci olmanın getirdiği farklı zorluklar kastedilmektedir.

Yasal mevzuattan da anlaşılabilceği şekli ile heteronormatif yapıda olduğu düşünölen sosyal hizmet mesleğindeki bu hetero normlar nedeniyle tablodan da görölebceği gibi LGBTİ'lerin açılım yapmadıkları, çalışanların bilgi ve duyarlılığa sahip olmadığını düşündükleri ve kendilerini ifade etmeleri halinde nasıl tepki göreceklerini bilmedikleri anlaşılmıştır. Bu sistem içerisinde LGBTİ'lerin ihtiyaçlarının karşılanması ve kendilerine uygun müdahalelerin planlanarak sosyal içirme²²lerinin sağlanması pek mümkün olmadığı, insiyatiflere dayalı olduğu görölmektedir.

2.1.2.5. İstihdam Hizmetlerinin Heteronormatifliği

Anayasanın 49. Maddesi²³nden de görölebceği gibi cinsiyete özgü çalışma prensipleri bulunmamakta, çalışmanın herkesin 'hak'kı ve ödevi olduğu ifade edilmektedir. Ancak geçim başlığı altında da ifade edildiği gibi İş Kanunu'nda da belirtilen bu 'eşit davranma ilkesi' düzenli olarak ihlal edilmekte, LGBTİ'ler çeşitli şiddet türlerine ve ayrımcılığa sistematik olarak maruz kalmaktadır.

İşyeri ayrımcılığı kurumlar ve/veya oradaki bireyler tarafından bir grubun üyelerinin çalışma becerilerini olumsuz etkileyen haksız uygulamaların sistematik olarak sergilenmesidir. Bunun nedeni ise çoğunlukla bir sosyal grubun egemen olduğu düşünölen sosyal gruba göre aşağıda olduğu inancıdır (Öner, 2015).

İşyeri ayrımcılığının dayandığı bu heteronormatif nokta Türkiye İnsan Hakları Ve Eşitlik Kurumu Kanunu'nun aşağıda görölebceği olan 7.maddesi uyarınca da net bir şekilde belirtilmekte sadece belli bir cinsiyetin istihdamını zorunlu kılan durumların varlığı kabul edilerek, bu durumlar içerisinde ilgili cinsiyet dışı haller söz konusu olduğunda ayrımcılık iddiasının ileri sürölemeyeceğinden bahsedilmektedir.

²² Sosyal dışlanma riski altındaki bireyi grup ve topluluklara ekonomik, sosyal ve kültürel hayata tam katılımları için olanak yaratan, kaynak sunan ve "normal" kavramının pek çok düzeyde yeniden sorgulanmasının sağlanarak 'iyi' ve eşit hayat standartları ve esenliğin herkesin teminine imkan tanıyan süreçleri tanımlamak için kullanılmıştır.

²³ **Madde 49** – Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.

Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır.

Ayrımcılık iddiasının ileri sürülemeyeceği haller

MADDE 7- (1). Bu Kanun kapsamında ayrımcılık iddiasının ileri sürülemeyeceği haller ve istisnalar şunlardır:

a). İstihdam ve serbest meslek alanlarında, zorunlu mesleki gerekliliklerin varlığı halinde amaca uygun ve orantılı olan farklı muamele.

b). Sadece belli bir cinsiyetin istihdamını zorunlu kılan durumlar.

Başvuru ve işe alım süreçlerinde LGBTİ'ler homo/trans/bifobik önyargılar yüzünden ayrımcılığa maruz kalmakta, bu ayrımcılık iş yaşamlarında karşılaşılan ilk ayrımcılık olarak belirtilmektedir. LGBTİ'ler işe alım süreçlerinde kimliklerinin iş görüşmesine gelmeden önce 'google'landığını ve sırf merak edildikleri için çağrıldıklarına dair izlenim edindiklerini paylaşmışlardır.²⁴ Bunun yanı sıra işe başlamalarının ve kendilerinden memnuniyetin dile getirilmesinin ardından 'bir sorun olmadığı ancak üst düzey yöneticiler tarafından onaylanmadığı gibi nedenlerle ya da 'müşteriler tepki verebilir' gibi heteroseksist bakış açıları ile işe LGBTİ'lerin kabul edilmedikleri ya da işten çıkarıldıkları görülmektedir (Öner, 2015).

2.1.3. Psiko-Sosyal İyilik Hali

Heteronormativite ve heteroseksizmden kaynaklı olarak LGBTİ'lerin heteroseksüellere oranla biyo-psiko-sosyal olarak daha fazla 'zarar görebilir' oldukları ve bunun da doğrudan azınlık stresi ile bir bağlantısının bulunduğu ifade edilmektedir (Irish Association of Social Workers, 2011). Bununla birlikte LGBTİ'lerin kendine zarar verme, intihar davranışları ve/veya psikolojik distreslerinin güçlü bir şekilde damgalama, heteroseksüel varsayımlar, homo/bi/transfobi, önyargı ve kurbanlaştırma ile ilişkili olduğu da belirtilmektedir (Açılım anksiyetesi, reddedilme korkusu gibi). Bu deneyimler LGBTİ'lerde yabancılaşmayı beraberinde getirmekte ve kendini kabul/ ifade noktalarında da sorun yaşamalarına yol açmaktadır.

²⁴ Homofobik Merak, homofobik önyargılar nedeniyle homoseksüel bireylerin 'farklı' algılanması ve bu farklılığın merak edilmesi hali

LGBTİ'ler gündelik yaşamlarında ve hayatlarının her alanında damgalama, dışlama ve zarar görme deneyimi yaşamakta bu deneyimlerden dolayı da psikolojik distres içerisine girmektedir. Bu genellikle damgalanma, dışlanma, zarar görmenin bireylerin ruh sağlığı üzerinde yarattığı sonuçlarını tanımlamakta olan azınlık²⁵ stresi olarak ifade edilmektedir. Azınlık stresi toplumsal yapılardaki 'hetero'normlar, kurumlar aracılığı ile yaratılan ötekileştirmeleri ve bu ötekileştirmelerin azınlığa indirgenen gruplar üzerindeki biyo-psiko-sosyal etkilerini ifade eder. Bu ötekileştirmeler ve normlar aracılığı bireylerin psikolojik distres içerisine girmesine sebep olduğu gibi kendine zarar verme, hayattan memnuniyetsizlik ve intiharın varlığına da sebep olabilmektedir.

Kendine zarar verme davranışı bireysel bir deneyim olmakla birlikte kimi zaman bireylerin hayatta kalabilmek adına bir yol arayışı, kişisel bir deneyim yolu ile kendi ölüm ihtimali ile oynaması, farklı alanlarda daha az acı yaşamak için kendi canını kendisinin yakması, 'canını kurtarmak için cana yapışan ölümden kurtulma isteği' olarak kimi zaman ise en kötüsüne ulaşarak kendisinin 'sonunda' rahatlamış bir versiyonunu elde etme çabası olarak ifade edilmektedir. Hayata tutunma/kök salma noktasında çeşitli nedenlerle yeterli bir yaşama motivasyonuna/zevkine ulaşamadığında eksik olanları bulabilmek adına kendini zor durumda bırakarak tuzağa düşürmek ve bir anlam bulabilmek adına yapılması gereken olarak görülebilmektedir. Hayata tutunabilmek adına kendini denetleme biçimi, yoğun bir kendini unutmaya başka bir şey düşünmeme arayışıdır. Ancak bu zarar verme davranışı içerisinde bulunulan koşullarla ilişki içerisinde. Bir hükümlü/tutuklu cezaevi koşulları içerisinde yoğun bir unutmaya duygusu içerisine girmek üzere kendisine zarar verme davranışı göstererek acısına odaklanmakta, ancak cezaevi revirinde odaklandığı acısı ile unutmak istediklerini yine aynı yöntemle (kendine zarar verme davranışı ile) yeniden hatırlamaktadır (Ailesinin, yakınlarının yokluğu gibi) (Le Breton, 2016).

Bunlardan farklı olarak '*benim kendime yaptıklarım senin bana yaptıklarının yanında hiç kalır*' noktasından hareketle ezici ızdırdabın sona erdirilmesi, ara verilmesi adına da zarar verme davranışına başvurulabildiği görülmektedir. Benzer bir şekilde ifade edilemeyen zarar verme yöntemi ile ifade etme de söz konusu olabilmektedir. Bireyler zarar gördükleri

²⁵ Buradaki 'azınlık' terimi 'azınlıkta olma'yı ifade etmekten çok heteronormativite nedeniyle belli bir kesimin azınlığa indirgenmesini ve bu nedenle yaşadıkları farklı streslere vurgu yapmayı içermektedir.

olay/durumu değiştiremedikçe, bu tehdidi kendilerine yönelterek yumuşatabilirler (Le Breton, 2016).

Kişiler yaşadıkları stresli durumları ve/veya durumların istenmeyen etkilerini/sonuçlarını kendilerine zarar vererek azaltmaya çalışmaktadır. Kişilerin kendilerini kesme davranışına iten etmenler; boşluk duygusu, depresyon ve gerçeği olmayan duygulardan uzaklaşmak, rahatlama duygusuna erişme, duygusal acıyı bastırma, boşluk duygusundan uzaklaşarak yaşadığını gösterme olarak açıklanmaktadır. (Aksoy ve Ögel, 2003).

İntiharın doğası gereği patolojik olduğunu ileri süren görüşlerce intihar; şiddetli ve beklenmedik bir duygulanımla ruhun şiddetli bir şekilde sarsılması, organik işlevlerin ve /veya muhakemenin bozularak insanın kendilik bilincini kaybederek gerçeğ taşkınlık iğerisine girmesi olarak tanımlanabilmektedir. İradeci görüşler ise ‘ruhsal hastalık kurbanı birey’ yerine ölümü ‘özgür iradesiyle sečen birey’e dayandırmakta, her bireyin kendini öldürme hakkı olduğunu savunarak intiharın gönüllü bir eylem olduğunu öne sürmektedir. Dünya genelinde yapılan çok sayıda çalışmada ise intihar ile ruhsal hastalık arasındaki ilişkinin oldukça güçlü olduğu ve intihar edenlerin yaklaşık olarak %90’ında tanı konabilen ruhsal hastalık olduğu belirtilmektedir (Marsh, 2017). Bu nedenle intihar ruh sağlığı ile alakalı bir konu olarak görülmekte ve bu nedenle kendisine zarar verme tehlikesi iğerisinde bulunan kişiler de dahil olmak üzere bireylerin psikiyatrik değerlendirme ve tedavisi önemsenmektedir.

LGBTİ’lerin öldürme düşüncesi olup olmaksızın kendine zarar verme davranışı ve intihar/hayata son verme deneyimlerinde yalnız ve ‘farklı’ hissetme, saldırılmış, sindirilmış ve öfkeli hissetme, kendinden nefret etme, kendini suçlama gibi duygu ve düşüncelerinin önemli rol oynadığı ve bu davranış ve deneyimlerin kendilerinde ‘rahatlama’ sağladığı yapılan araştırmalarda belirtilmektedir (Irish Association of Social Workers, 2011).

Bununla birlikte bu davranış ve deneyimlerin cinsiyet kimliği ve/veya cinsel yönelimin farkına varılması ve sonraki süreçte verilen mücadele sırasında yaşanan zor süreç ve deneyimler ile özellikle ebeveynler, akranlar ve diğerleri aracılığıyla deneyimlenen reddedilme korkusu ve hem bu korku hem de beraberinde gelen baskılarla başedememe ile

doğrudan bağlantısının bulunduğu ifade edilmektedir. Ayrıca bireyler bu davranış ve deneyimleri uzun süreli bir çözümden ziyade ‘anlık’ rahatlama olarak belirtmektedir. İntihar deneyimi özelinde ise toplum içerisindeki kurbanlaştırma deneyimlerinin önemli bir rolünün bulunduğu ifade edilmekte, bireylerin öz saygılarının ve hayat memnuniyetlerinin de intihar deneyimi, hayata son verme düşüncesi ile yakından ilişkili olduğu belirtilmektedir (Mayock, Bryan, Carr, ve Kitching, 2009).

LGBTİ’lerin hizmetlere erişimlerinde karşılaştıkları kurumsal damgalama ve dışlama pratikleri biyo-psiko-sosyal iyilik hallerini doğrudan etkilemekte, bireylerin azınlık stresi içerisinde girerek duygu durum dalgalanmaları yaşamalarına bunlar da özsaygılarına, iç huzurlarına, hayat memnuniyetlerine doğrudan etki etmekte ve beraberinde kendine zarar verme düşüncelerini getirmektedir.

LGBTİ’ler kurumsal ve bireysel heteroseksizmden kaynaklı olarak cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliklerini açıkladıklarında/ifade ettiklerinde ya da bu süreç içerisinde iken aile, arkadaş ve/veya yakın çevreden gelebilecek olan reddedilme korkusunu deneyimleyerek azınlık stresi içerisinde girebilirler. Bununla birlikte çok sayıda kişi kurumsal ve bireysel pek çok ayrımcılık, şiddet ve homo/bi/transfobik zorbalığa maruz kalabilmekte ve bu durumlar bireylerin psiko-sosyal iyilik hallerine zarar vermektedir. Bu noktada bireyler/kurumlar ve içerisinde bulunan topluluklardaki engellerin ve destek mekanizmalarının anlaşılmasıyla LGBTİ’lerin yaşamlarına ve iyilik hallerine olan etkilerinin ortaya konması önemlidir.

İyilik haline önemli rol oynadığı düşünülen bir başka kavram da heteronormatif aile kavramı içerisinde ve heteronormlarla örülü toplum/topluluklar içerisinde LGBTİ’lerin açılımlarında, kendilerini ifade etmelerinde pozitif rol modelin/modellerin bulunması kavramıdır. Ancak hegemonik toplumsal cinsiyet normları, rolleri ve modelleri bireylerin kendilerini buldukları cinsel/cinsiyet kimliğine ilişkin rol modellere erişmelerine çoğunlukla olanak vermemekte, toplum tarafından ‘doğru’ olarak belirlenmiş cinsiyetlere dair olan rollerin bireyler tarafından model alınması kendilerinden beklenmektedir. Heteroseksüel ilişki içerisindeki rol modeller ve/veya kadınlık ve erkekliğe ilişkin roller ve modellerin kesin sınırlarının çizilemeyeceğinin bilinmesinin, akışkan cinsiyetlere ilişkin

rol-modellerin varlığının yadırganmamasının, ‘kadınlık’ ‘erkeklik’ ile kendisini ifade etmek zorunda hissetmeyen ya da ifade edemeyen insanların kendilerini ifade etmeleri ve toplum içerisinde var etmeleri, dışlanmamaları için önemli olduğu düşünülmektedir. Bu noktada aile/toplum/topluluklar içerisinde üretilen heteronormatif rol modellerin bu normlardan sıyrılarak dönüşüme uğratılması ve akışkan cinsiyetleri/cinsellikleri de kapsayacak şekilde düzenlenmesinin öneminin görülmesi gerekmektedir. Toplumun, bilginin ve insanların çevre ile birlikte sürekli bir değişim hali içerisinde oldukları göz önünde bulundurulduğunda normların da bu doğrultuda değişime ve dönüşüme uğramasının kaçınılmazlığı önemli hale gelmektedir.

Sosyal hizmet mesleği danışmanlık, ruh sağlığı hizmetleri, çocuk koruma sistemleri gibi farklı sistemler ile çalışma, bireyleri kaynaklarla ve sistemler ile buluşturma, dışlanma, ayrımcılık ve ötekileştirme ile mücadele etme, birey ve grupları güçlendirme ve hak savunuculuğu yapma, sosyal refah politikalarını geliştirme gibi oldukça farklı ve geniş çalışma alanına sahip bir meslektir. Her birey, kendisini olduğu gibi ifade etme ve ait olduğunu hissettiği kimlik ile toplumun ilgili sistemlerine erişme hakkına sahiptir. Koşulsuz kabuller ile şekillenen belli standartlar çerçevesinde yürütülen hizmetler tarafından “kendi gibi olmayı” dışlayarak “öteki” haline getirme ve çeşitli söylemler ile bu yaratılan konumu besleme kabul edilemezdir. Kundakçı’nın yazısında ifade ettiği şekliyle “Öteki, ben olmayandır; ben de öteki olmayanımdır. Öteki, benim dışımda, benim ötemde var olan, benim kurallarım, düzenim, hayata bakışım içinde kendini ifade edemeyecek olandır. Aynı şekilde ben de ötekinin dünyasında kendimi ifade edemem. Aslında öteki için kullandığımız bütün sıfatlar ve tanımlar “benim” için de bu anlamda geçerlidir.” (Kundakçı, 2013). Tam da bu noktada ikili cinsiyet rejimi zorunlu heteroseksüelliğe neden olmakta diğer cinsiyet kimiklerini, cinsel yönelimleri ötekileştirmekte, sistemleri de bu ikili rejim içerisinde yapılanmaya zorlamaktadır.

Erkeklik ve kadınlık sahip olunan organlara indirgenmiştir. Bu indirgenme içerisinde kendini gösteren cinsel kimlik çeşitliliği ikili düzenin “normal” olmadığını gösterir. “Buradaki sorun cinsiyete dair doğal görünen olguların çeşitli bilimsel söylemler tarafından başka birtakım siyasi ve toplumsal çıkarlar uğruna söylemsel olarak üretilmiş olduklarıdır.” (Kundakçı, 2013). Organlara indirgenen kadınlık, erkeklik tanımları cinsiyet

ile üreme arasında kurulan bağıntı ile doğrudan ilişkilidir. Bu ilişki kültürel olarak inşa edilen kadın ve erkek rollerinde de belirleyicidir ve buradan türetilen üreme, kadın ve erkek rollerini sabitlediği gibi cinselliği de ikiliğe hapseder. Bu durum heteroseksüelliği doğallaştırırken aynı zamanda doğal olmayan belirlenir ve “anormal” yaratılarak ötekileştirilir.

Bütün bu başlıklar ışığında bu farkındalık ve ötekileştirme pratikleri ile konuya bakılarak gerek cinsiyet kimliğinden ve/veya cinsel yönelimden kaynaklı olarak gerekse farklı ihtiyaçları dolayısıyla hiçbir kimsenin toplumun hizmet ve kaynaklarına erişme hakkından mahrum edilmeyeceklerinin altının çizilmesi gerekmektedir, mesleğin de bu anlamda yeniden ele alınması gerekmektedir.

Sosyal hizmet mesleğinin profesyonel etik kodları doğrultusunda öncelikli hedefi ihtiyaçları çerçevesinde sosyal problemleri belirleyerek, sosyal adalet ve eşitlik içerisinde bireylere hak temelli hizmetler sunmaktır. İçerisinde bulunan sosyal hizmet sistemlerine bakıldığında ise ikili cinsiyet düzeni tarafından şekillendikleri ve LGBTİ’lerin insan olmaktan kaynaklı olarak temel gereksinimleri karşılama noktasında dahi ihtiyaç duydukları hizmetlere ve sistemlere çeşitli nedenler ile erişemedikleri anlaşılmaktadır. İlgili sosyal hizmet kurum/kuruluşlarındaki hizmet sunucuların heteroseksist bir bakış açısına sahip olabildikleri ve bu bakış açısı ile birlikte insani ve hak temelli sistemlerin içerisinde iken dahi dışlayıcı bir tutum içerisinde olabildikleri görülmektedir.

Sosyal hizmet mesleğinin doğrudan birey, aile ve gruplara temas ettiği düşünüldüğünde baskın grubun heteroseksüel olduğunun varsayılması nedeniyle sosyal hizmet bakış açısının farklı cinsel yönelime sahip bireyler söz konusu olduğunda bocalaması ve hizmet sunma motivasyonu olsa dahi ikili cinsiyet düzenine sahip sistem içerisinde ne yapacağını bilemeyerek uygun müdahaleleri belirlemede zorluk yaşayabiliyor olması muhtemeldir. Burada hizmet sunma motivasyonuna sahip olunmasının, uygulayıcıların kendi önyargılarını farkında olmalarının, farklılıklara saygı gösterme ve farklılıklarla çalışma noktasında etik sorumluluk bilinci ile hareket edilmesinin önemli olduğu düşünülmekte ve burada uygun müdahalelerin belirlenerek sistemlerin harekete geçirilmesinin sosyal hizmet

mesleğinin görev ve sorumlulukları arasında bulunduğunun vurgulanması önemli gözükmektedir.

Benzer çerçevede LGBTİ'lerin ikili cinsiyet düzeni nedeni ile yukarıda bahsi geçen gereksinim başlıkları çerçevesinde hangi sistemlere erişmeye ihtiyaç duyduklarının belirlenerek, hem var olan hizmetlere ulaşma noktasındaki süreçlerin aydınlatılması hem de ihtiyaç var ise yeni hizmet alanlarının ve sistemlerinin neler olabileceğinin ortaya konması önemlidir. LGBTİ'lerin bu düzen nedeniyle hangi konularda sosyal hizmet sistemlerine ihtiyaç duyduklarını alan çalışması ile ortaya koyabilen bir çalışmaya erişilememiş, ancak bu tarz bir çalışma ile LGBTİ'lerin mikro-mezzo ve makro düzeyde sosyal hizmet müdahale sistemlerine olan erişim ihtiyaçlarının görünür hale gelebileceği düşünülmüştür. Böylece problemler ile baş etmeyi kolaylaştırıcı müdahale mekanizmalarının kurulması ve ayrıca bu problemlerin meydana getirdiği diğer stresörlerin de ortaya konulmasının mümkün olacağı değerlendirilmiştir. Bununla birlikte ortaya konulan stresörlerin zararlarından kendini koruma anlamında hangi sağaltıcı, destekleyici ve koruyucu önleyici çalışmaların gerçekleştirilebileceği ve ihtiyaç duyulan hizmetler/sistemler belirlenebileceği düşünülmektedir.

Konunun bir insan hakları meselesi olduğu, sistemsel marjinalleştirilmelerin önüne geçilmesi unutulmamalıdır. Bu noktada hak ihlallerinin önüne geçilerek, ötekileştirmeler ile mücadele edilmesi, ikili cinsiyet düzenine ilişkin farkındalıkların sağlanması ve var olandaki eksikler göz önüne konularak, farklı sistemlerin planlanmasının gerektiği görülmektedir. İlgili düzen nedeniyle ortaya çıkan biyo-psiko-sosyal dezavantajların sebepleri ile birlikte ortaya konularak, LGBTİ'lerin biyo-psiko-sosyal açıdan desteklenmelerini sağlayıcı sistemlerin var edilmesi gereklidir. Bu doğrultuda sosyal hizmet müdahalelerine olan ihtiyacın var olduğu şüphe götürmemekte ve LGBTİ'lerin sosyal hizmet gereksinimlerinin varlığının ortaya konulmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Butler'ın "*İnsan bedenine dayatılan kısıtlamaları nasıl yeniden düşünmeliyiz ki norma uymayanlar yaşam içinde ölüme mahkum edilmesinler*" görüşü ile paralel olarak sosyal hizmet sistemlerinin mevcut ikili ve ikili biyolojik cinsiyet temelli düzen içerisinde yeniden yapılanma ihtiyacının vurgulanarak, LGBTİ'lerin bu sistemler içerisinde ihtiyaç duydukları hizmetlerin neler olduğu, bu hizmetlere erişimde karşılaşılan

zorluklar/engeller ve bu engellerin çok yönlü sonuçları bu çalışma kapsamında yukarıda sayılan nedenler ile ele alınmıştır.

2.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada LGBTİ'lerin yaşadıkları sorunların, bu sorunlara heteronormatif yapının etkisinin neler olduğunun ve bu sorunlara ilişkin neler yapılması gerektiğinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Bununla birlikte, heteronormatif yapının LGBTİ'lerin farklı alanlardaki hizmetlere erişim noktasındaki engellerinin hizmet sağlayıcıların heteroseksist tutumları ve hizmetlerin heteronormatifiği açısından ortaya konarak özellikle sosyal hizmet sistemlerinin bu açıdan ele alınması önemsenmiştir. Bu doğrultuda ise LGBTİ'lerin sosyal hizmet gereksinimlerinin belirlenerek heteronormatif düzen içerisinde bu gereksinimlerin nasıl karşılanabileceğine yönelik olarak bir bakış açısı geliştirilmesi araştırmanın amacını oluşturmuştur.

Araştırmanın temel amaçları doğrultusunda aşağıdaki alt amaçlar oluşturulmuştur;

- LGBTİ'lerin 'kadın' 'erkek' olarak ikili cinsiyetlendirilmiş toplumda 'farklı' cinsel yönelimler ve/veya cinsiyet kimliklerine sahip bireylerin kendilerini tanımlama farklılıkları nelerdir?
- LGBTİ'lerin doğumda kendilerine cinsiyet atfetmekte durumları ve bu durumların cinsel yönelimleri ve/veya cinsiyet kimlikleri konusunda rahat hissetme durumlarına etkisi nedir?
- LGBTİ'ler açısından erişebildikleri çalışma, okul ve diğer sosyal ortamların heteronormatif yapıları nelerdir?
- Bu heteronormatif yapı nedeniyle karşılaşılan sorunlar ve bu sorunların açılıma olan etkisi nedir?
- LGBTİ'lerin heteroseksüellerden farklı ihtiyaçları nelerdir?
- LGBTİ'lerin sex işçiliğine bakışı nasıldır?
- LGBTİ'ler açısından sosyal hizmet, sağlık, adli, eğitim ve istihdam hizmetlerinin heteronormatifik düzeyleri ve bu hizmetlerdeki hizmet sağlayıcıların heteronormatif tutumları nelerdir?
- LGBTİ'lerin başatme mekanizmaları ve sosyal destek mekanizmaları nelerdir?

- LGBTİ'lerin aile, arkadaş ve diğer sosyal destek sistemlerine erişimleri nasıldır?
- LGBTİ'lerin açılım süreçlerinde yaşadıkları güçlükler nelerdir?
- LGBTİ'ler psikolojik şiddete maruz kalma durumları nasıldır?
- LGBTİ'lerin psikolojik şiddete maruz kalma durumlarının hayat memnuniyetleri üzerindeki etkisi nedir?
- LGBTİ'lerin kendine zarar verme davranışları ve/veya deneyimleri nelerdir?
- LGBTİ olma durumundan dolayı tehdit edilme durumunun kendine zarar verme davranışı üzerindeki etkisi nedir?
- LGBTİ'lerin psikolojik şiddete maruz kalma durumlarının kendine zarar verme davranışları/deneyimleri üzerindeki etkisi nedir?
- LGBTİ'lerin açılıp açılmama durumlarının kendine zarar verme davranışları/deneyimleri üzerindeki etkisi nedir?
- LGBTİ'lerin iyilik hallerinin kendine zarar verme davranışları/deneyimleri üzerindeki etkileri nelerdir?
- LGBTİ'lerin iyilik hallerinin intihar davranışları/deneyimleri üzerindeki etkisi nedir?
- LGBTİ'lerin sosyal destek sistemlerine erişim sınırlıkları, olumsuz deneyimlerinin psiko sosyal iyilik halleri üzerindeki etkileri nelerdir?
- LGBTİ'lerin hizmetlere erişim durumlarının iyilik halleri üzerindeki etkileri nelerdir?
- LGBTİ'lerin hizmetlere ilişkin olumsuz deneyimlerinin hayat memnuniyetleri üzerindeki etkisi nedir?
- LGBTİ'lerin hizmetlere ilişkin deneyimlerinin iyilik halleri üzerindeki etkisi nedir?
- LGBTİ'lerin erişebildikleri sosyal destek mekanizmalarının iyilik halleri üzerindeki etkisi nedir?
- LGBTİ'lerin erişebildikleri arkadaş desteğinin iyilik halleri üzerindeki etkisi nedir?
- LGBTİ'lerin erişebildikleri aile desteğinin iyilik halleri üzerindeki etkisi nedir?
- LGBTİ'lerin erişebildikleri sosyal destek mekanizmalarının iyilik halleri üzerindeki etkisi nedir?
- LGBTİ'lerin açılım süreçlerinin iyilik halleri üzerindeki etkisi nedir?
- LGBTİ'lerin rol model alma durumlarının iyilik halleri üzerindeki etkisi nedir?
- Medya ve dinin iyilik hali üzerindeki etkisi nelerdir?
- LGBTİ'lerin eğitim hayatlarında destek mekanizmalarına erişip erişememeleri ile orantılı olarak başvurulan diğer sosyal destek ve başatme mekanizmaları nelerdir?
- LGBTİ'lerin çalışma hayatlarında destek mekanizmalarına erişip erişememeleri ile orantılı olarak başvurulan diğer sosyal destek ve başatme mekanizmaları nelerdir?

- LGBTİ'lerin diğer alanlarda destek mekanizmalarına erişip erişememeleri ile orantılı olarak başvurdukları farklı sosyal destek ve başatme mekanizmaları nelerdir?
- LGBTİ'lerin medya aracılığı ile üretilen nefret söylemleri nedeniyle zarar görme durumlarının varlığı dolayısıyla başvurdukları sosyal destek ve başatme mekanizmaları nelerdir?
- LGBTİ'lerin psikolojik şiddete maruz kalmaları nedeniyle başvurdukları sosyal destek ve başatme mekanizmaları nelerdir?
- LGBTİ'lerin iyilik halleri ve psikolojik şiddet nedeni ile başvurdukları sosyal destek ve başatme mekanizmaları nelerdir?
- LGBTİ'lerin intihar, kendine zarar verme düşünce ve davranışlarının varlığı ile başvurdukları sosyal destek ve başatme mekanizmaları nelerdir?
- LGBTİ'lerin farklı hizmetlerde başvurdukları farklı sosyal destek ve başatme mekanizmaları nelerdir?
- LGBTİ'lerin zarar görme deneyimleri nasıldır?
- Medyanın ve dinin heteronormlar ile heteroseksist tutumların pekişmesinde rolü nasıldır?
- LGBTİ'lerin maruz kaldıkları biyo-psiko-sosyal şiddet öyküleri nelerdir?
- LGBTİ'lerin maruz kaldıkları zarar görme deneyimlerinin psikososyal iyilik halleri üzerindeki etkileri nelerdir?
- LGBTİ'lerin biyo-psiko-sosyal zarar görme durumları nedeniyle erişebildikleri destek sistemleri nelerdir?

Sorularına yanıt aranmıştır.

2.3. Araştırmanın Önemi

Türkiye'de heteropatriarkal sistem baskısı altında LGBTİ'lerin sosyal hizmet ihtiyaçlarına yönelik çalışma ve araştırmaların var olduğu görülmekle birlikte heteronormatif düzen içerisinde doğrudan LGBTİ'lerin sorunlarını, ihtiyaçlarını, psiko-sosyal iyilik halleri ve hizmetlere erişebilme noktasında ve hizmetlerin de heteronormatifliği çerçevesinde çok yönlü olarak ele alarak sosyal hizmet gereksinimlerini ortaya koyan çalışmaların var olmadığı görülmektedir. Bu doğrultuda;

- o Heteronormatif düzenin başta sosyal hizmet sistemleri olmak üzere ilgili diğer sistemlere olan etkisi ile bu düzenin hizmet sunucuların 'farklı' cinsel yönelimlere sahip müracaatçılara hizmet sunmalarına etkisinin varlığı,

- LGBTİ'lerin heteronormatif yapıya sahip olduğu düşünölen sistemlere erişebilir olup olmamalarının belirlenerek bu doğrultuda ortaya çıkan farklı sorunların ortaya konma ihtiyacı,
- LGBTİ'lerin biyo-psiko-sosyal ihtiyaçlarının kapsamlı olarak ele alınarak bu ihtiyaçlara ilişkin sosyal hizmet sistemleri başta olmak üzere mevcut sistemlerin heteronormatif yapılarının bu ihtiyaçları şekillendirmedeki rollerinin ortaya konma ihtiyacı ve,
- Sistemlerdeki aksaklıkların netleştirilerek hak ihlallerinin görünür hale gelme ihtiyacı gibi nedenler ışığında ayrımcılık ile mücadelede heteronormatif yapıların/tutumların rollerinin ortaya konması önemsenmiştir. Bu çerçevede LGBTİ'lerin sosyal hizmet sistemleri başta olmak üzere ilgili sistemlere dahil edilmesinin öneminin görünür hale getirilmesi araştırmanın önemini oluşturmuştur.

Bu doğrultuda bu çalışmanın LGBTİ ve sosyal hizmet alanına ilgi duyan profesyonellere kaynak niteliğinde olacağı düşünülmektedir.

Çalışma kapsamında sosyal hizmet sistemlerindeki heteronormativiteden kaynaklı sorunlar görünür hale getirilerek sorunların ortaya konulması sağlanmıştır. Bu doğrultuda ayrıca bu araştırma ile doğrudan insan hakları mesleği olan sosyal hizmet mesleğinin hem doğrudan hem de dolaylı olarak LGBTİ'leri ötekileştirme yollarını ve hak ihlallerine maruz bırakılma durumlarını nasıl desteklediği ortaya konulmuştur. İnsan çeşitliliği içerisinde ancak heteronormatif düzenin sınırları içerisinde hizmet sunmakta olan sosyal hizmet sistemlerinin LGBTİ'lere nitelikli ve profesyonel hizmet sunmasının öneminin ve bu noktada farklı bakış açılarına ve farklı düzenlemelere çeşitli sebepler ile ihtiyaç duyulduğunun ortaya konması önemsenmiştir.

2.4. Tanımlar

İkili Cinsiyet Düzeni: Kadın veya erkek cinsiyetlerinden yalnızca birine ait olmanın hüküm sürdüğü toplumsal yapı ve toplumun bu durumu “normal” olarak benimsediği düzen.

LGBTİ: Lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve interseks kimliklerin tümünü kapsayan ve araştırmaya katılmayı kabul eden bireylerdir.

Yaşam Memnuniyeti: Araştırmaya katılan LGBTİ bireylerin araştırmada kullanılan soru kağıdında yer alan ilgili sorularla belirlenen memnuniyet durumudur.

Sosyal Destek: Araştırmaya katılan LGBTİ bireylerin araştırmada kullanılan soru kağıdında yer alan ilgili sorularla belirlenen sosyal destek durumlarıdır.

Sosyal Destek ve Baş Etme Mekanizmaları: Araştırmaya katılan LGBTİ bireylerin araştırmada kullanılan soru kağıdında yer alan ilgili sorularla belirlenen sosyal destek ve baş etme mekanizmalarıdır.

BÖLÜM-3

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. Araştırma Modeli

Araştırmada genel tarama modeli kullanılmıştır. Genel tarama modelleri; “çok sayıda elemanlardan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir” (Karasar, 2008). Araştırma LGBTİ katılımcılara soru kağıdı yöntemi ile gerçekleştirilmiştir ve sonuçlar sayısal ifadeler ile belirtilmiştir. Bu nedene araştırma nicel bir araştırmadır.

3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın genel evrenini, Türkiye’deki 14 yaş üstü LGBTİ’ler oluşturmuştur. Bu yaş üstü bireylerin seçilmesindeki temel nedensoru kağıdında yer alan sorulara yanıt verebilmelerinin bilişsel açıdan daha uygun olabileceği düşüncesidir.

LGBTİ ile bireylerle yüz yüze görüşme yapma zorluğu olacağı düşünüldüğü için verilerin internet üzerinden toplanmasına karar verilmiştir. Hazırlanan soru kağıdı Veri Toplama Süreci bölümünde anlatıldığı üzere bu alanda çalışan dernekler aracılığı ile LGBTİ bireylere ulaştırılmıştır. Soru kağıdına Ankara, İstanbul, Karabük, Mersin, İzmit, İzmir, Diyarbakır, Muğla, Samsun, Nevşehir, Kırklareli, Ordu, Manisa illerinde bulunan LGBTİ’li bireylerden geri dönüş sağlanmıştır.

3.3. Veriler ve Toplanması

LGBTİ’lere ulaşma noktasında LGBTİ alanında çalışan Kaos-GL, Pembe Hayat, SPOD, Kırmızı Şemsiye gibi derneklerden destek alınmış, ancak dernekler dışarısından çalışmaya dahil olan LGBTİ’ler de ihmal edilmemiştir.

Soru kağıdı yönteminin tercih edilmesinin sebebi, farklı ve daha fazla sayıda ihtiyacı analiz edebilmek olmuştur. Soru kağıdı daha çok LGBTİ’ye ulaşılabilmesi ve katılımcıların

kendilerini daha rahat ifade ederek daha kolay katılım sağlayabilmeleri nedeniyle online olarak oluşturulmuştur.

14-43 yaş aralığında 133 LGBTİ online olarak gönderilen bu soru kağıdına yanıt vermiştir. Hazırlanan soru kağıdında katılımcıların bilgilendirilmiş onamlarına başvurulmuştur. Gerçekleştirilen çalışmaya Ankara, İstanbul, Karabük, Mersin, İzmit, İzmir, Diyarbakır, Muğla, Samsun, Nevşehir, Kırklareli, Ordu, Manisa illerinden katılım sağlanmıştır.

3.4. Verilerin Çözümü ve Yorumu

Soru kağıdının uygulanması sonucunda toplanan veriler SPSS paket programı aracılığıyla çözümlenmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak soru kağıdı/görüşme formu kullanılmıştır. Verilerin analizi için SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 20.0 programı kullanılarak veri tabanı hazırlandıktan sonra veriler programa işlenmiştir. Daha sonra araştırmanın amacı doğrultusunda istatistiksel analizler yapılmıştır. Değişkenlerin birbirlerinden bağımsız olup olmadıklarını incelemek amacıyla çapraz tablolar düzenlenerek SPSS programında Ki-Kare testi ile değerlendirilmiştir.

3.5. Araştırmanın Sayıtları

Toplumdaki, hizmet sağlayıcılardaki heteronormatif yapı nedeniyle LGBTİ'lerin biyo-psiko-sosyal anlamda yaşadıkları sorunlar/zorluklar mevcuttur. Soru kağıdını yanıtlayan katılımcılar içtenlikle ve doğru yanıtlar vermişlerdir.

3.6. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma çok başlıklı ve çok yönlü olarak planlandığı için zaman sınırlılığı bulunmuştur. Bununla birlikte araştırılması hedeflenen konunun uzmanlık ve bilgi gerektiren pek çok alt başlığının bulunması nedeniyle, her bir alana dair derinlemesine bilgiye ulaşma durumu da bir sınırlılık olarak düşünülmüştür.

BÖLÜM-4

BULGULAR

4.1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Bu araştırmanın doğrudan LGBTİ'lerin biyo-psiko-sosyal ihtiyaçlarını, heteronormlaşmış hizmet sunucuları ve dolayısıyla sosyal hizmet gereksinimlerini ortaya koyması hedeflenmiştir. Bu amaçla ihtiyaçları tespit edebilmek ve farklı noktalara temas edebilmek adına nicel verilere ulaşabilmek için soru kağıdı (Ek-1) oluşturularak LGBTİ'lere ulaştırılmış ve bu soru kağıdının analizi gerçekleştirilmiştir. Soru kağıdı yönteminin tercih edilmesinin sebebi, farklı ve daha fazla sayıda ihtiyacı analiz edebilmektir. Hazırlanan soru kağıdı ile 14-43 yaş aralığında 129 LGBTİ'ye ulaşılmıştır.

Toplamda 133 katılımcı araştırmaya katılmış olup, soru kağıdı yönergesinde LGBTİ katılımcılara açık bir soru kağıdı olduğu belirtilmesine rağmen LGBTİ olmadığını ifade ettiği görülen, dört heteroseksüelin de katılım sağlamış olduğu görülmüştür. Bu heteroseksüel katılımcıların yanıtları araştırmanın niteliği açısından çıkarılmış, toplamda 129 katılımcı üzerinden veri girişleri yapılmıştır.

Katılımcıların %24,8'i (n=32) lezbiyen ve biseksüel, %20,2 (n=26)'sı gey, %13,2'si (n=17) ise cinsel yönelimini ve/veya cinsiyet kimliğini sorguladığını belirtmiştir. Katılımcıların %17,1 (n=22)'si bu alanı diğer olarak işaretlemiştir. Katılımcılardan diğeri işaretleyenler kendi cinsel yönelimlerini ve/veya cinsiyet kimliklerini panseksüel, trans, transseksüel, transman (transerkek), genderfluid, poliseksüel, fluisflux, demiseksüel, olarak ifade etmiştir. Doğumda kendilerine atfedilen cinsiyeti kabul eden katılımcıların yüzdesi %76,7 (n=99) iken %23,3 (n=30)'u ise doğumda kendilerine atfedilen cinsiyeti kabul etmediğini belirtmiştir. Katılımcıların %50,4 (n=65)'i kendini kadın olarak, %29,5 (n=38)'i kendini erkek olarak, %1,6 (n=2) interseks olarak, %6,2 (n=8)'i kendisini trans olarak tanımladığını belirtmiştir. Kendisini ne erkek ne de kadın olarak tanımlayanların yüzdesi ise %10,1 (n=13)'tür. Katılımcıların %86,8 (n=112) şu anda öğrenim görmekte olduğunu ifade etmiş, %13,2 (n=17)'si ise öğrenim görmediğini belirtmiştir. Bununla birlikte katılımcıların %82,9 (n=107)'lik kısmı herhangi bir yerde çalışmadığını ifade

etmiş, %12,4 (n=16)'sı yasal/kayıtlı olarak çalıştığını, %4,7 (n=6)'sı ise çalıştıklarını ancak yasal olarak kayıtlı olmadıklarını belirtmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

(n=129)	Ortalama	% Standart Sapma	Aralık
Yaş	19,2403	4,53248	14-43
Yaşanılan Yer			
Kent		96.9	
Kırsal Alan		3.1	
Yaşanılan Kişi			
Aile		83.7	
Partner/Çocuksuz		2.3	
Arkadaş ya da ev arkadaşıyla		8.5	
Yalnız		5.4	
Mezuniyet			
Okur Yazar		1.6	
İlkokul		0.8	
Ortaokul		24.0	
Lise		58.1	
Üniversite		12.4	
Yüksek Lisans		2.3	
Doktora		0.8	
Diğer		2.3	
Cinsel Yönelim, Cinsiyet Kimliği			
Gey		20.2	
Lezbiyen		24.8	
Biseksüel		24.8	
Sorguluyorum		13.2	
Diğer		17.1	

Mevcut Öğrenim Durumu	Görme	%
Evet		86.8
Hayır		13.2
Mevcut Çalışma Durumu		
Evet, yasal olarak		12.4
Evet, yasal/kayıtlı olmayarak		4.7
Hayır, çalışmıyorum		82.9

Kendini Tanımlama	%
Erkek	29.5
Kadın	50.4
İnterseks	1.6
Ne erkek ne kadın	10.1
Trans	6.2
Diğer	2.3

Tablo 2. Cinsel Yönelim ve/veya Cinsiyet Kimlik ile Kendini Tanımlama İlişkisi

(n=129)		Kendinizi nasıl tanımlarsınız?						Toplam %
		Erkek %	Kadın %	İnterseks %	Ne erkek ne kadın %	Trans %	Diğer %	
Cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliği	Gay	17,1	0,8		1,6		0,8	20,2
	Lezbiyen	1,6	18,6		3,9		0,8	24,8
	Biseksüel	3,9	18,6		0,8	1,6		24,8
	Sorguluyorum	3,9	5,4	1,6	0,8	1,6		13,2
	Diğer	3,1	7,0		3,1	3,1	0,8	17,1
Toplam		29,5	50,4	1,6	10,1	6,2	2,3	100,0

Tabloya ilişkin Ki kare analizi yapılmış ancak teorik değeri 5'den küçük göze sayısının oranı %66,7 olarak bulunmuştur ve bu oran %20'yi geçmesinden dolayı ki-kare test sonucu güvenilir bulunmamakla birlikte, çok gözlü tablo analizlerinde ki karenin

güvenilirliğinin dört gözlü tablolara oranla daha düşük olduğu göz önünde bulundurulduğunda, LGBTİ'lerin farklı cinsel yönelime sahip olmaları ile kendilerini 'kadın' ve 'erkek' olarak tanımlamaları arasında görece anlamlı bir ilişkinin bulunduğu söylenebilir ($\chi^2=84,337$ $p<0.001$).

Tablodan hareketle katılımcılardan cinsiyet kimliği ve/veya cinsel yönelimini gey olarak belirten ve kendisini erkek olarak tanımlayan %17,1 (n=22), kadın olarak tanımlayan ise %0,8 (n=1), ne erkek ne kadın olarak tanımlayan %1,6(n=2), diğeri işaretleyenlerin ise %0,8(n=1) yüzdeliğe sahip olduğu görülmüştür. Benzer şekilde katılımcılardan cinsiyet kimliği ve/veya cinsel yönelimini lezbiyen olarak belirten ve kendisini kadın olarak tanımlayan %18,6 (n=24), erkek olarak tanımlayan ise %1,6 (n=2), ne erkek ne kadın olarak tanımlayan %3,9 (n=5), diğeri işaretleyenlerin ise %0,8 (n=1) yüzdeliğe sahip olduğu görülmüştür. Cinsiyet kimliği ve/veya cinsel yönelimini biseksüel olarak belirten ve kendisini kadın olarak tanımlayan %18,6 (n=24), erkek olarak tanımlayan ise %3,9 (n=5), ne erkek ne kadın olarak tanımlayan %0,8 (n=1), trans olarak tanımlayan ise %1,6 (n=2) yüzdeliğe sahip olduğu görülmüştür. Katılımcılardan cinsiyet kimliği ve/veya cinsel yönelimini sorguluyorum olarak belirten ve kendisini erkek olarak tanımlayan %3,9 (n=5), kadın olarak tanımlayan ise %5,4 (n=7), ne erkek ne kadın olarak tanımlayan %0,8 (n=1), trans olarak tanımlayan ise %1,6 (n=2) yüzdeliğe sahip olduğu görülmüştür.

Bu sonuçlardan LGBTİ'lerden cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliklerini ifade etmekle birlikte kendilerini 'kadın' 'erkek' olarak tanımlayanların oranının daha fazla olduğu görülmüştür. Araştırılan kaynaklarda da heteroseksüel olmayan ilişkilerde ya da bireysel tanımlamalarda bu ikili toplumsal cinsiyet rollerinin çeşitli nedenler ile paylaşılabilirdi ancak bu tanımlama durumunun bireyden bireye farklılık göstermekle birlikte tanımların geçişkenliği ya da belirsizliğinin de mümkün olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin lezbiyenlerin butch ve femme tanımlarından da görülebileceği üzere bazı lezbiyenlerin cinsiyet rollerini ve ilişkideki rollerini bu tanımlar üzerinden açıkladığı (daha maskülen, daha feminen olma gibi) bazılarında ise bu tanımların kişiler için daha farklı anlam ifadelerinin olduğu görülmektedir. Tanımsal ve kurumsal olarak baştan sona heteronormatif söylemler ile kurulu toplum ve topluluklarda LGBTİ'lerin de kendilerini ifade kapsamı olarak 'kadın' 'erkek'i baz almalarının oldukça anlaşılabilir olduğu düşünülmekle birlikte bu durumun kendilerini kadın ve/veya erkek hissetme ya da görme

ile ilgili olmadığı, keskin toplumsal cinsiyet rollerinden ve tanımsal bir zorunluluk olmasından kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Tam bu noktada ‘dişi ve eril arasındaki biyo-sosyo farklılıklar toplumsal pratikler tarafından toplumsal gerçekler haline dönüştürülene kadar toplumsal olarak bir anlam taşımazlar, toplumsal olarak cinsiyetlendirilmiş kıyafetler, saç modelleri, takılar, kozmetikler olmadan kadın ve erkek daha çok birbirine benzer, gerçekte dişi ve eril farklı kadın ve erkek aynıdır’ ifadesi önemlidir (Berghan, 2007).

Bazı kaynaklarda butch femme, transeksüel varoluşların heteronormatif yapıyı desteklediğinin öne sürülmekte olduğu ve ikili cinsiyet sistemini pekiştirdiği bazı feminist tutumlarından hareketle söylenmektedir (Darıcıoğlu, 2015). Bireyler ‘kız’ ve ‘oğlan’ kalıpları içerisine doğarlar ve kendilerine biçilen kabul gören toplumsallaştırılmış ikili cinsiyet kalıpları içerisinde hareket etmenin performe edilmesini deneyimlerler ve bu performasyonu icra etmezler ise karşılaşabilecekleri şiddet biçimleri ve ötekileştirmeleri çeşitli yollar²⁶ ile sürekli olarak maruz kalabileceklerini öğrenirler. Bu düzen içerisinde ve bu kalıplar içerisine doğan ‘eril’ ya da ‘dişi’ bir kimse²⁷ ‘eril’ ya da ‘dişi’ hissetmediğini farkına vararak, ‘ne olmadığını’ ifade edebilirken toplum içerisinde kendini konumlandırma çabası içerisine girmesi gerektiğini hissettiğinde ise ‘ne olması gerektiğine’ dair kendisini bir heteroseksüel matrisin içerisinde bulur. Her LGBTİ için bu açıklamanın yetersiz kalacağı düşünülmekle birlikte kendisini ‘erkek’e ait hissetmeyen kişinin elde kalan ve kabul gören ‘erkek’ tanımına alternatif bir diğer tanım olan ‘kadın’ı gerçekleştirme yönünde çaba sarfediyor olması bu noktada olağan hale gelmektedir. Burada bireylerin toplumsal cinsiyet normlarından bağımsız olarak ‘kadın’a ‘erkek’e dair atıfları önemli olmakla birlikte kendilerini bu tanımlar ile ifade etseler dahi heteronormlar aracılığı ile aşırı netleştiren ‘kadınlık/feminenlik’ ‘erkeklik/maskülenlik’i performe etmeyen kendilerini ‘değişken’ ‘akışkan’ ya da ‘aralarda bir yerlerde’ olarak tanımlayanlar da bulunmaktadır. Örnek olarak toplumsal cinsiyete dahil olmanın yolunun biyolojik cinsiyetin değişmesinden geçtiğini düşünmeyen transseksüeller ya da kendisini femme ya da butch olarak tanımlamasına ‘rağmen’ toplumsal cinsiyet rolü performesinde feminen ya da maskülen görünüme ya da tavıra sahip olmayan LGBTİ’ler ve heteroseksüeller de

²⁶ Çeşitli toplumsal pratikler, cinsiyetlendirilmiş mekanlar medya, dil, din, kamusal, yarı ve tam özel alanlar, yarı tam performans alanları (korolar, telefon-‘bir transgender’ın konuşma temposunu, dahi ‘kadın’ performansına göre planladığında ‘tam kadın’ olarak algılanmasının mümkün olması).

²⁷ Biyolojik cinsiyetlere gönderme yapılmıştır.

verilebilmektedir. Gerçekleştirilen araştırma içeriğinde LGBTİ'lerin kendini 'kadın ve/veya 'erkek' olarak tanımlama durumlarının bu kapsamda okunması önemsenmiştir.

Bireyler kendilerine atfedilen toplumsal ve /veya biyolojik cinsiyetlerine kendilerini ait hissetmediklerinde cinsiyet kimliklerini, ideal/olması beklenen cinsiyet ifadesi/temsili ile uyumlu hale getirmek isteyebilirler. Bu; 'geçiş yapma'²⁸ olarak ifade edilmekte ve sosyal (diğer insanlara kendine hangi cinsiyet tanımları ile hitap edilmesini istediğini ifade etmek) medikal (hormon alımı ve /veya CDO²⁹) ve yasal (isim değiştirmek gibi) süreçleri içermektedir. Cinsiyet kimliğinin 'geçerli' hale gelebilmesi için bu süreçlerin hepsini, bir ya da birkaçını geçirme zorunluluğu söz konusu olmadığı gibi bunun bireylerin kendilerini hangi noktada 'güvenli' ve 'rahat' hissettiği ile bir ilgisi bulunmaktadır (Trevor Support Center, 2017). Bu durum ise beden ve kimliğin sahip olduğu 'farklılıkların' ikili cinsiyet rejimine uyumlu hale getirilmesine yönelik bir çabanın sonucu da olabilmektedir. Bu nedenle LGBTİ'lerin kendilerini 'kadın' 'erkek' olarak tanımlama durumlarının genel geçer olarak ele alınmasının sağlıklı olmayacağı ve yukarıda bahsi geçen dinamikler ile birlikte ele alınması gerektiğinin önemli olduğu düşünülmektedir. Cinsel yönelim bu nedenlerle cinsiyet ifadesi temsilinden tamamen farklıdır. Cinsel yönelim kimin çekici bulunduğu ile alakalı iken cinsiyet ifadesi/temsili cinsiyetimizi nasıl ifade ettiğimiz ile ilgili olup, feminen ya da maskülen olmayı ya da daha farklı ifadeleri içerisinde barındırabilmektedir. Dolayısıyla LGBTİ'lerin özellikle toplumdaki temsili ile gey ve lezbiyenlerin ilişkilene biçimlerinde feminen ve maskülen özelliklerin barındırıldığını genel geçer olarak ifade etmek ya da, gey erkeklerin feminen, lezbiyenlerin ise maskülen olduğunu varsayma noktasında doğru olmayan heteronormatif söylemler mevcuttur. Özetle toplum ve topluluklarda çoğunlukla kadın/feminen ve erkek/maskülen olmak üzere yalnızca iki toplumsal cinsiyet kategorisinin, biyolojik olarak ise eril ve dişil olmak üzere iki biyolojik cinsiyet kategorisinin olduğu varsayılmaktadır. Ancak cinsiyetin sosyal olarak inşa edilmiş bir kategori olduğu, insanları/cinsiyetleri kategorize ederek 'şey'lerin açıklanma çabasının bir ürünü olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bütün cinsiyetlerin beklentiler dizisinin ürünleri³⁰ olduğu görülmektedir. Benzer bir şekilde heteronormatif düzenin varsaydığı biyolojik cinsiyet-toplumsal cinsiyet-cinsel yönelim çizgisinin zorunlu

²⁸ transitioning

²⁹ Cinsiyet Değiştirme Operasyonu

³⁰ Cinsiyetlere özgü davranış kodları, nasıl konuşulacağı, giyinileceği, duyguların nasıl/hangi boyutlarda yaşanacağı, insanlarla girilen ilişki biçimlerine dair kodlar

olmadığı, ait olunan cinsiyet organlarının her zaman heteronormlaştırılmış cinsellikleri beraberinde getirmediği ya da arzulanan cinsiyetleri belirlemediği anlaşılmaktadır. Heteronormatif sistemin hizasını belirleme/sürdürme düşüncesinin bu anlamda zorlama olduğu, cinsiyetleri sabit olmayan, değişip dönüşebilen, akışkan özneler olarak ele alınmanın önemli olduğu düşünülmektedir.

4.1.1. Aile Yaşamına İlişkin Bulgular

Tablo 3 Yaşanılan Kişi ile Açılım Yapılan Kişi İlişkisi

(n=124)		LGBTİ kimliğinizle ilgili olarak ilk kime açıldınız?					Toplam %
		Arkadaş %	Ebeveyn %	Kardeş %	Akraba %	Gençlik veya başka organizasyonlar %	
Kiminle yaşıyorsunuz?	Aile	75,0	1,6	2,4	2,4	1,6	83,1
	Partner/Çocuksuz	2,4					2,4
	Arkadaş ya da ev arkadaşıyla	8,9					8,9
	Yalnız	4,8			0,8		5,6
Toplam %		91,1	1,6	2,4	3,2	1,6	100,0

LGBTİ'lerin aileleri ile yaşamalarına rağmen ilk açılımı arkadaşlarına yapma yüzdeleri %75,0 (n=93)'tür. Tabloya ilişkin Ki kare analizi yapılmış ancak teorik değeri 5'den küçük göze sayısının oranı %85,0 olarak bulunmuştur ve bu oran %20'yi geçmesinden dolayı Pearson ki-kare test sonucu güvenilir bulunmamıştır.

Ailesi ile yaşamasına rağmen kendisini kötü hissettiğinde kendisini daha iyi hissetmek ve sorunlar ile başetmek için ailesi ile konuşmayı en sevilen olarak işaretleyen katılımcı yüzdesi %24,0 (n=31) en az sevilen olarak belirten ise %43,4 (n=56)'dır. Ailesi ile yaşayan ve destek arayışı içerisine girdiğinde ailesinin kendisine destek olmaya çalışmadığını ifade eden katılımcıların toplam yüzdesi %55,8 (n=62), ailesinin kendisine destek olmaya çalıştığını ifade eden katılımcı yüzdesi ise %27,9 (n=36)'tur. Ailesi ile yaşayan ve kendisine rol-model olabilecek kimsenin bulunma durumuna ilişkin ailesini işaretleyen katılımcı yüzdesi %2,3 (n=3)'tür. Benzer bir şekilde ailesi ile yaşayan ancak ihtiyaç duyduğunda ailesinden duygusal destek alamadığını ifade eden katılımcı yüzdesi %64,3 (n=83), ailesi ile yaşayarak ailesi ile sorunları hakkında konuşmadığını ifade eden katılımcı yüzdesi %65,9 (n=85), ailesi ile yaşayarak, aldığı kararlarda ailesinin kendisine yardımcı olmaya hevesli olmadığını belirten %56,6 (n=73)'tür.

Bu çapraz tablolara ilişkin Ki kare analizi yapılmış ancak teorik değeri 5’den küçük gözle sayısının oranlarının %20’yi geçmesinden dolayı test sonuçları güvenilir bulunmamıştır.

Tablo 4’te ise $\chi^2=0,26$ $p<0.001$ Fisher’s Exact Test sonucuna göre yaş aralıkları ile yaşanan kişi/kişiler arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Tablo 4 Yaşanılan Kişi ile Yaş Aralığı İlişkisi

(n=129)		Yaş Aralığı			Toplam %
		14-18 (%)	19-25 (%)	26-43 (%)	
Kiminle yaşıyorsunuz?	Aile	56,6	22,5	4,7	83,7
	Partner/Çocuksuz		0,8	1,6	2,3
	Arkadaş ya da ev arkadaşıyla	1,6	4,7	2,3	8,5
	Yalnız		5,4		5,4
Toplam %		58,1	33,3	8,5	100,0

Tablo 4’de ailesi ile yaşayan 14-18 yaş aralığında %56,6 (n=73), 19-25 yaş aralığında ise %22,5 (n=29) katılımcının olduğu anlaşılmıştır. 26-43 yaş aralığında olup ailesi yanında yaşayanların yüzdeliği ise %4,7 (n=6)’dır. Açılım yapıp yapmama durumları bu tablo için önemsenmeksizin LGBTİ’lerin daha çok 14-18 yaş aralığında aile yanında yaşadıkları anlaşılmıştır.

LGBTİ’lerin daha çok aileleri ile birlikte yaşam sürdürmelerinin nedenleri yaş, açılım, psikososyal iyilik halleri ile orantılanarak ele alınmış, aile yanında yaşamının aile desteğine erişim ile bir bağlantısının bulunmadığı görülmüştür. Tablo sonuçlarından da erişilebildiği üzere aile yanında bulunmanın LGBTİ’ler için destekleyici olması nedeniyle tercih edilebilirliğinden ziyade yaş faktörünün etkisinin olduğu anlaşılmaktadır.

4.1.2. Açılıma İlişkin Bulgular

Tablo 5 Açılım Yapılan Yaş Aralığı ile Cinsel Yönelim Farkına Varılan Yaş Aralığı İlişkisi

(n=124)		Açılım yapılan yaş aralığı			Toplam %
		9-14 (%)	15-20 (%)	21-25 (%)	
Cinsel yönelimi farkına varma yaş aralığı	3-7	10,5	5,6	1,6	17,7
	8-12	16,1	10,5	1,6	28,2
	13-17	6,5	41,1	2,4	50,0
	18-23		2,4	1,6	4,0
Toplam %		33,1	59,7	7,3	100,0

Pearson Chi Square $\chi^2=39,158$, $p<0.001$ sonucundan hareketle açılım yapılan yaş aralığı ile cinsel yönelimini farkına varma yaşı arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmüştür. Tablo üzerinden LGBTİ'lerin cinsel yönelimlerini farkına varma yaş aralıkları ile açılım yapılan yaş aralıklarının birbirleri ile tutarlı olduğunu söyleyebilmek mümkündür.

LGBTİ'ler gerçekleştirilen araştırmada ilk açılım yaptıkları kişi ya da kişileri %87,6 (n=113) oranla 'arkadaşlar' olarak işaretlemiştir. Katılımcıların açılım yapma yüzdesi %96,1 (n=124) olarak bulunmuş, açılım yapmayan katılımcıların yüzdesi %3,9 (n=5) olup, açılım yapmama nedenlerini katılımcılar 'insanların insanlıklarına dair bakışlarının değişeceğinden, alay edilmekten, hasta olarak görülmekten', 'açılımın arkasından gelmesi muhtemel olan nefret ve dışlanmadan' korkmaları olarak ve 'karşı çıkılacağını bilmelerinden' dolayı olarak belirtmiştir. Aynı zamanda açılım yapmama durumunu 'yalnızca istemedim' olarak belirten bir katılımcı da bulunmuştur.

Tablo 6. Açılım Yapılan Yaş Aralığı

(n=124)	Frekans	Yüzde %	Geçerli Yüzde %	Kümülatif Yüzde %
9-14	41	31,8	33,1	33,1
15-20	74	57,4	59,7	92,7
21-25	9	7,0	7,3	100,0
Toplam	124	96,1	100,0	
Cevapsız	5	3,9		
Toplam	129	100,0		

Katılımcıların %57.4 (n=74)'i 15-20 yaş aralığında, %31.8 (n=41)'i 9-14 yaş aralığında, %7.0 (n=9)'u ise 21-25 yaş aralığında açılım yaptıklarını belirtmiştir. Farkına varma yaş aralığı ise %49.6 (n=64) max yüzdeliği ile 13-17 yaş aralığı olarak ifade edilmiş, ikinci en fazla yüzde ise 8-12 yaş aralığı olarak %28.7 (n=37) bilgilerine erişilmiştir.

Tablo 7. Açılım Yapma ile Cinsel Yönelim ve/veya Cinsiyet Kimliğine Dair Rahat Hissetme Durumu

(n=129)		Cinsel yöneliminiz ve/veya cinsiyet kimliğiniz hakkında ne kadar rahat hissediyorsunuz?			Toplam %
		Rahat %	Kararsız %	Rahatsız %	
Hiç daha önce kendinizi en az bir kişiye açıkladınız mı? Başka bir deyişle, herhangi birine LGBTİ olduğunuzu söylediniz mi?	Evet	65,9	20,9	9,3	96,1
	Hayır		2,3	1,6	3,9
Toplam		65,9	23,3	10,9	100,0

Fisher Exact Test ($\chi^2=10,508$, $p<0.005$) sonucuna göre cinsel yönelimi ve/veya cinsiyet kimliği hakkında rahat hissetme durumuyla açılma arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Açılım yapan katılımcıların cinsiyet kimliği ve/veya cinsel yönelimine ilişkin daha rahat hissettikleri görülmüştür.

Tablo 8. Açılım Yapma ile Psikolojik Şiddete Maruz Kalma İlişkisi

(n=129)		Psikolojik şiddete maruz kaldınız mı?			Toplam %
		Evet %	Hayır %	Karasızım %	
Hiç daha önce kendinizi en az bir kişiye açıkladınız mı? Başka bir deyişle, herhangi birine LGBTİ olduğunuzu söylediniz mi?	Evet	64,3	15,5	16,3	96,1
	Hayır	1,6	1,6	0,8	3,9
Toplam %		65,9	17,1	17,1	100,0

Tablo 9. Açılım Yapma ile Hayat Memnuniyeti İlişkisi

(n=129)		Hayat memnuniyeti puan aralığı (0-10)			Toplam %
		0-3 (%)	4-7 (%)	8-10 (%)	
Hiç daha önce kendinizi en az bir kişiye açıkladınız mı? Başka bir deyişle, herhangi birine LGBTİ olduğunuzu söylediniz mi?	Evet	35,7	45,7	14,7	96,1
	Hayır	1,6	2,3		3,9
Toplam %		37,2	48,1	14,7	100,0

Katılımcılardan açılım yapan ve psikolojik şiddete maruz kaldığını ifade edenlerin yüzdesi %64.3 (n=83), hayattan memnun olma durumları ise 0-3 memnuniyet puan aralığı için %35.7 (n=46), 4-7 memnuniyet puan aralığı için ise %45.7 (n=59) olarak bulunmuştur.

4.1.3. Okul Hayatına İlişkin Bulgular

(n=129)	Sayı	Yüzde	
Öğrenim Düzeyi	Evet	112	86,8
	Hayır	17	13,2
	Toplam	129	100,0

Mevcut Öğrenim Görme Durumu

Tablo 10.

Tablo 11. Öğrenim Düzeyi

(n=112)	Sayı	Yüzde	
Öğrenim Düzeyi	Üniversite/lisans	44	34,1
	Üniversite/Yüksek Lisans	3	2,3
	Üniversite/Doktora	1	,8
	Lise	61	47,3
	Ortaokul	1	,8
	Lise Mezunu	2	1,6
	Toplam	112	86,8
	Cevapsız	17	13,2
	Toplam	129	100,0

Katılımcıların %86,8 (n=112) öğrenim görmekte olduklarını ifade etmekle birlikte %34,1 (n=44) üniversite, %47,3 (n=61)'i lise, 2,3% (n=3) üniversite/yüksek lisans öğrenimine,

%0,8 (n=1) ortaokul öğrenimine devam ettiğini ifade etmiş, %1,6 (n=2)'lik katılımcı ise lise mezunu olduğunu ifade etmiştir.

Tablo 12. LGBTİ Dostu Okul Ortamı		Evet	Hayır	Bilmiyorum	Toplam	Cevapsız	Toplam
Okullarda LGBTİ öğrencilerini destekleyen öğretmenler ya da okul çalışanları var mı/mıydı? (n=128)	%	40,3	47,3	11,6	99,2	,8	100,0
Okullarda okul aile birliği LGBTİ öğrencilerini veya sorunlarını destekliyor mu/mıydı? (n=128)	%	10,9	76,7	11,6	99,2	,8	100,0
Okullarda LGBTİ öğrencileri için bir kulüp ya da destek kulübü var mı/mıydı? (n=129)	%	15,5	82,9	1,6	100,0		

Tablo 12’de destekleyen öğretmen ve okul çalışanlarının varlığına ilişkin katılımcı görüşlerinin %47,3 (n=61)’ü olumsuz, %40,3 (n=52)’si olumlu, %11,6 (n=15)’i ise bilmiyorum olarak belirtmiştir. Okul aile birliğinin öğrenci sorunlarını destekleme durumunu ise %76,7 (n=99) katılımcı hayır olarak ifade etmiş, LGBTİ’ler için okulda bir destek kulübünün varlığını ise %82,9 (107) katılımcı hayır olarak belirtmiştir.

Tablo 13’ten görülebileceği üzere katılımcıların %59,7 (n= 77)’si okulda cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliğinin bilindiğini, %40,3 (n=52)’si ise bilinmediğini söylemiştir.

Tablo 13. LGBTİ Dostu Okul Ortamı		Evet	Hayır	Toplam	Cevapsız	Toplam
Eğitim gördüğünüz okulda cinsel kimliğiniz biliniyor mu? (n=129)	%	59,7	40,3	100,0		100,0
Okulda farklı LGBTİ’ler ile iletişime geçebiliyordum / geçebiliyorum (n=108)	%	58,9	24,8	83,7	16,3	100,0
Okulda LGBTİ çalışanlar/arkadaşlar vardı / var (n=107)	%	62,0	20,9	82,9	17,1	100,0
Okulda çalışanların ya da bulunanların homofobik/bifobik/transfobik tutumları vardı/var (n=111)	%	74,4	11,6	86,0	14,0	100,0
Okulda LGBTİ sorun ve kaygılarını reddeden tutumlar mevcuttu/mevcut (n=107)	%	61,2	21,7	82,9	17,1	100,0
Okulda, cinsiyet kimliğime ilişkin destek arayışına cevap verebilecek kurumlar hakkında bilgi alabiliyordum/alabiliyorum (n=97)	%	27,9	47,3	75,2	24,8	100,0
Okulda, kendimi bulduğum yerin bir parçası olarak görüyorum/görüyordum (n=103)	%	47,3	32,6	79,8	20,2	100,0
Okulda, bulunduğum yere dahil olmak benim için zor/ zordu (n=98)	%	40,3	35,7	76,0	24,0	100,0
Okulda bulunmaktan, mutluydum/ mutluyum (n=109)	%	53,5	31,0	84,5	15,5	100,0
Okulda rahatlıkla kendim olabiliyordum / olabiliyorum (n=109)	%	42,6	41,9	84,5	15,5	100,0
Okulda bir sorunum olduğunda paylaşabileceğim insanlar vardı/var (n=109)	%	65,1	19,4	84,5	15,5	100,0

Katılımcılardan öğrenim görmekte oldukları ya da daha önce öğrenim gördükleri okulda diğer LGBTİ’ler ile iletişime geçebildiklerini ifade eden %58,9 (n=76) katılımcı

bulunmuştur. Okulda LGBTİ çalışanlar/arkadaşlar bulunduğunu belirten katılımcı yüzdeliği %62,0 (n=80), okulda çalışanların ya da bulunanların homofobik/bifobik/transfobik tutumlarının var olduğunu belirtenler katılımcılar ise %74,4 (n=96)'dır. Okulda LGBTİ sorun ve kaygılarını reddeden tutumlarının mevcut olduğunu ifade edenler %61,2 (n=79), okulda, cinsiyet kimliğine ilişkin destek arayışına cevap verebilecek kurumlar hakkında bilgi alamadığını ifade edenler ise %47,3 (n=61) yüzdeliğe sahiptir. Katılımcılardan okulda kendisini bulunduğu yerin bir parçası olarak görenler %47,3 (n=61), bulunduğu yere dahil olmasının zor olduğunu düşünenler %40,3 (n=52), okulda bulunmaktan, mutlu olduğunu ifade eden %53,5 (n=69), okulda rahatlıkla kendisi olabildiğini belirtenler ise %42,6 (n=55) katılımcı olduğu görülmektedir.

Tablo 14. Okul Ortamı ve Zarar Görme

			Eğitim gördüğünüz okulda cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliğiniz biliniyor mu?			
			Evet	Hayır	Cevapsız	Toplam
Okulda sözlü olarak tehdit edildiniz mi? <i>p>0.05 (n=104)</i>	Evet	%	21,2	11,5	19,4	32,7
	Hayır	%	40,4	26,9	(n=25)	67,3
Okulda karşılaştığınız olumsuz davranışlar yüzünden hiç bulunduğunuz yeri erken bırakmayı düşündünüz mü? <i>p>0.05 (n=111)</i>	Evet	%	31,5	23,4	14,0	55,0
	Hayır	%	30,6	14,4	(n=18)	45,0
Okulda sizinle alay eden lakaplar takıldı mı? <i>p>0.05 (n=108)</i>	Evet	%	38,9	17,6	16,3	56,5
	Hayır	%	24,1	19,4	(n=21)	43,5
Okulda bu lakapları duymak istemediğiniz, tehdit edildiğiniz ya da zarar görmekten korktuğunuz için hiç bulunduğunuz yere gitmek istemediğiniz oldu mu? <i>p>0.05 (n=110)</i>	Evet	%	30,9	20,0	14,7	50,9
	Hayır	%	30,0	19,1	(n=19)	49,1
Okulda doğrudan fiziksel olarak zarar verilmekle tehdit edildiniz mi? <i>p>0.05 (n=110)</i>	Evet	%	14,5	11,8	14,7	26,4
	Hayır	%	45,5	28,2	(n=19)	73,6
Okulda, açıldıktan sonra arkadaşlarımla ve/veya çalışanların tutumlarında olumsuz değişiklikler gözlemledim <i>p>0.05 (n=95)</i>	Evet	%	38,9	18,9	26,4	57,9
	Hayır	%	26,3	15,8	(n=34)	42,1
Okulda bana saygılı davranılıyor <i>p>0.05 (n=107)</i>	Evet	%	53,3	25,2	17,1	78,5
	Hayır	%	11,2	10,3	(n=22)	21,5
Okulda İnsanlar beni olduğum gibi kabul ediyor $\chi^2=7,58$ <i>p<0.005 (n=108)</i>	Evet	%	58,3	22,2	16,3	80,6
	Hayır	%	5,6	13,9	(n=21)	19,4
Okulda insanlar bana cana yakın davranıyor <i>p>0.05 (n=115)</i>	Evet	%	56,5	33,9	10,9	90,4
	Hayır	%	4,3	5,2	(n=14)	9,6
Okulda çalışanların ya da bulunanların homofobik/bifobik/transfobik tutumları vardı/var <i>p>0.05 (n=111)</i>	Evet	%	55,0	31,5	14,0	86,5
	Hayır	%	9,9	3,6	(n=18)	13,5
Okulda LGBTİ sorun ve kaygılarını reddeden tutumlar mevcuttu/mevcut <i>p>0.05 (n=107)</i>	Evet	%	45,8	28,0	17,1	73,8
	Hayır	%	19,6	6,5	(n=22)	26,2
Okulda, cinsiyet kimliğime ilişkin destek arayışına cevap verebilecek kurumlar hakkında bilgi alabiliyordum/alabiliyorum <i>p>0.05 (n=97)</i>	Evet	%	28,9	8,2	24,8	37,1
	Hayır	%	35,1	27,8	(n=32)	62,9
Psikolojik şiddete maruz kaldınız mı? <i>p>0.05 (n=129)</i>	Evet	%	39,5	26,4		65,9,1
	Hayır	%	8,5	8,5		17,1
	Kararsızım	%	11,6	5,4		17,1
Birisi veya birileri LGBTİ olduğunuzu başkalarına söylemekle sizi tehdit etti mi? <i>p>0.05 (n=129)</i>	Evet	%	27,1	14,0		41,1
	Hayır	%	27,9	21,7		49,6
	Kararsızım	%	4,7	4,7		9,3
Okulda, cinsiyet kimliğime ilişkin destek arayışına cevap verebilecek kurumlar hakkında bilgi alabiliyordum/alabiliyorum $\chi^2=12,99$ <i>p<0.05 (n=97)</i>	Evet	%	28,9	8,2		37,1
	Hayır	%	35,1	27,8		62,9
Okulda rahatlıkla kendim olabiliyordum/ olabiliyorum $\chi^2=19,32$ <i>p<0.005 (n=109)</i>	Evet	%	49,4	10,1		50,5
	Hayır	%	23,9	25,7		49,5

Tablo 14'ten görülebileceği üzere cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliği arasındaki ilişkiye dair çapraz tablolar oluşturulmuş olup, okulda rahatlıkla kendi olabilme, insanların kendisini olduğu gibi kabul etme ve cinsiyet kimliğine ilişkin destek arayışına cevap verebilecek kurumla hakkında bilgi alabilme durumları ile cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliğinin bilinme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuş, tablodaki diğer gözlere ilişkin ise istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bununla birlikte okulda cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliğini bilinen ve sözlü olarak herhangi bir tehdit durumu ile karşı karşıya kalmadığını ifade eden katılımcı yüzdeliği %40,4 (n=42), sözlü tehdit yaşadığını ifade edenlerin yüzdeliği ise %21,2 (n=22) olarak bulunmuştur. Cinsiyet kimliği cinsel yönelimi bilinme durumu önemsenmeksizin okulda sözlü tehdit yaşadığını ifade eden katılımcı yüzdeliği %32,7 (n=34), yaşamadığını ifade edenlerin yüzdeliği ise %67,3 (n=70)'dir. Okulda cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliğini bilinen ve fiziksel olarak zarar verilmekle tehdit edilmediğini ifade eden katılımcı yüzdeliği ise %45,5 (n=50), fiziksel olarak tehdit edildiğini ifade edenler ise %14,5 (n=16)'dir. Cinsiyet kimliği ve/veya cinsel yönelimi bilinme durumu önemsenmeksizin fiziksel olarak tehdit edildiğini ifade eden katılımcı yüzdeliği %26,4 (n=29), yaşamadığını ifade edenlerin yüzdeliği ise %73,6 (n=81)'dir.

Cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliğini bilinen ve okulda karşılaşılan olumsuz davranışlar nedeniyle okulu erken bırakmayı düşündüğünü ifade eden katılımcı yüzdesi (%31,5 / n=35) ile böyle bir düşüncenin mevcut olmadığını belirten katılımcı yüzdeleri (%30,6 / n=34) birbirlerine oldukça yakın olarak bulunmuştur. Cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliğini bilinen ve okulda alay edici lakaplara maruz kaldığını ifade eden %38,9 (n=42) katılımcı, kimliği bilinmeyen ve bu lakaplara maruz kaldığını ifade eden ise %17,6 (n=19) katılımcının bulunduğu görülmüş, açılım yapma / kimliğin bilinme durumu ile takılan lakaba maruz kalma arasında pozitif yönde bir ilişkinin bulunduğu düşünülmüştür. Bununla birlikte lakapları duymak istemediği, tehdit edildiği ya da zarar görmekten korktuğu için okula gitmek istemediğini ifade eden 30,9% (n=34), böyle bir durumun olmadığını belirten ise %30,0 (n=33) katılımcı olmuştur. Okulda, açıldıktan sonra arkadaşlarının ve/veya çalışanların tutumlarında olumsuz değişiklikler gözlemleyen %38,9 (n=37), gözlemlemediğini ifade eden %26,3 (n=25) katılımcı bulunmuştur. Okulda cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliği bilinmekle birlikte kendisine saygılı davranıldığını ifade eden %53,3 (n=57), kendisinin olduğu gibi kabul edildiğini belirten %58,3 (n=63),

insanların kendisine cana yakın davrandığını ifade eden %56,5 (n=65) katılımcı olduğu görülmüştür. Okulda cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliği bilinmekle birlikte çalışanların ya da bulunanların homofobik/bifobik/transfobik tutumları olduğunu belirten %55,0 (n=61) katılımcı, LGBTİ sorun ve kaygılarını reddeden tutumların mevcut olduğunu belirten %45,8 (n=49) katılımcı bulunmuştur. Okulda cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliği bilinmekle birlikte okulda, cinsiyet kimliğime ilişkin destek arayışına cevap verebilecek kurumlar hakkında bilgi alamadığını belirten %35,1 (n=34) katılımcı, bilgi alabildiğini belirten %28,9 (n=28) katılımcı olduğu görülmüştür. Okulda cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliği bilinmekle birlikte psikolojik şiddete maruz kaldığını ifade eden katılımcı yüzdeliği %39,5 (n=51), cinsiyet kimliği ve/veya cinsel yönelimi bilinme durumu önemsiz psikolojik şiddete maruz kaldığını ifade eden katılımcı yüzdeliği ise %65,9 (n=85) olarak bulunmuştur. Cinsiyet kimliği ve/veya cinsel yönelimi bilinmediğinde psikolojik şiddete uğradığını ifade edenlerin yüzdesi (%26,4 / n=34) ile bilindiğinde şiddete maruz kalma durumu arasında bir ilişkinin var olabileceği düşünülmüş, kimliğin bilinmesi ile şiddet arasında pozitif bir ilişkinin olabileceği değerlendirilmiştir. Okulda cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliği bilinmekle birlikte birisi veya birileri tarafından LGBTİ olma durumunu başkalarına söylemekle tehdit edildiğini belirten %27,1 (n=35), tehdit edilmediğini belirten ise %27,9 (n=36) katılımcı olduğu görülmüştür. Okulda cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliği bilinmekle birlikte, cinsiyet kimliğine ilişkin destek arayışına cevap verebilecek kurumlar hakkında bilgi alabildiğini belirten %28,9 (n=28) katılımcı, bilgi alamadığını ifade eden ise %35,1 (n=34) katılımcı, cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliği bilinmekle birlikte rahatlıkla kendi olabildiğini ifade eden %40,4 (n=44) kişi, olamadığını ifade eden ise %23,9 (n=26) kişi bulunmuştur.

Oluşturulan çapraz tablolarda katılımcılardan sözlü ve fiziksel tehdit almadığını ifade edenler ile kendilerine saygılı davranıldığını, kendilerinin olduğu gibi kabul edildiğini ve cana yakın davranıldığını ifade edenlerin yüzdeliğinin daha fazla olduğu görülmüştür. Ancak bununla birlikte okulda karşılaşılan olumsuz davranışlar yüzünden okulu erken bırakmayı düşünen katılımcıların düşünmeyenler ile oldukça yakın yüzdelik dilimlere sahip olduğu, katılımcıların alay edici lakaplara maruz kaldıklarını ifade ettikleri bu nedenle okula gitmek istememe durumu da yaşadıkları anlaşılmıştır. Katılımcıların okul tutumlarında açıldıktan sonra olumsuz değişiklikler gözlemleyen ya da bulunanların

homofobik/bifobik/transfobik tutumları olduğunu belirten, LGBTİ sorun ve kaygılarını reddeden tutumların varlığını ifade eden katılımcı yüzdeliğinin de diğer cevapları işaretleyen katılımcılara oranla daha fazla olduğu görülmüştür. Benzer şekilde psikolojik şiddete maruz kaldığını ifade eden ve LGBTİ kimliğini başkalarına söylemekle tehdit edilen katılımcı yüzdeliği ve cinsiyet kimliğine ilişkin destek arayışına cevap verebilecek kurumlara bilgi alabilme noktasında erişebilen katılımcı yüzdeliğinin de diğer cevaplara oranla yüksek olduğu görülmüştür.

Bu sonuçların da yukarıda bahsi geçen araştırmalar ile örtüşen nitelikte olduğu ancak şiddetin görünür boyutlarından çok psikolojik şiddet ve cinsiyet ifadesini reddeden tutumlar ile baskılayan ve dışlayan pratiklerin bulunduğu dikkat çekmiştir.

4.1.4. Geçim Kaynaklarına İlişkin Bulgular

Tablo 15. Mevcut Çalışma Durumu

(n=129)	Sayı	Yüzde
Evet, yasal olarak	16	12,4
Evet, yasal/kayıtlı olmayarak	6	6
Hayır	107	82,9
Toplam	129	100,0

Tablo 16. Düzenli Bir Gelire Sahip Olma

(n=129)	Sayı	Yüzde
Evet	50	38,8
Hayır	79	61,2
Toplam	129	100,0

Katılımcıların %82,9'u (n=107) şu anda bir yerde çalışmadığını ifade etmekle birlikte %12,4'ü (n=16) yasal olarak, %6 (n=6)'sı ise, yasal/kayıtlı olmayarak çalıştığını belirtmiştir. Katılımcıların %61,2'si (n=79) düzenli bir geliri olmadığını, %38,8'lik (n=50) kısmı ise düzenli bir gelire sahip olduğunu ifade etmiştir.

Tablo 17. En Son Çalışma Durumu

(n=102)	Sayı	Yüzde
Şu anda çalışmıyorum	4	3,1
1 yıldan daha az bir süre	21	16,3
1-2yıl önce	14	10,9
3-4 yıl önce	2	1,6
Hiç çalışmadım	61	47,3
Toplam	102	79,1
Cevapsız	27	20,9
Toplam	129	100,0

Katılımcılardan çalışmadığını ifade edenlerin %79,1 (n=102)'si aile desteği ile geçimlerini sağladıklarını belirtmiştir. Neden çalışmadıklarına ilişkin soruyu ise %57,4 (n=74) katılımcı 'öğrenimime devam etmekte olduğum için' olarak belirtmekle birlikte 'LGBTİ olduğum için işten çıkarıldığım için', 'LGBTİ olduğumdan dolayı iş bulamadığım için', 'Öğrenimime devam ettiğim için' 'Çalışmam halinde sömürüldüğüm için', 'LGBTİ olmamdan dolayı ailem izin vermediği için' 'Geçimimi ailem sağladığı için' 'Kendimi koruyamadığım için' 'İş

bulamıyorum' olarak belirten katılımcılar olmuştur. Bu noktada soldaki tablodan da görülebileceği üzere en son ne zaman çalıştığı sorusunu 'hiç çalışmadım' olarak cevaplayan katılımcı yüzdesi %47,3 (n=61), şu anda çalışanlar ise %3,1 (n=4) ile en düşük yüzdelik dilimi oluşturmuştur. Burada öğrenim görmekte olan katılımcı yüzdesinin oldukça yüksek olması ile bir ilişki olabileceği düşünülmüştür.

Tablo 18. Çalışılan Yerin Yeterli Çalışma Koşullarına Sahip Olduğunu Düşünme

Katılımcıların %38,8'i (n=50) çalıştıkları alanların kendileri için yeterli çalışma koşullarına sahip olduğunu belirtirken, %45'i (n=58) bu koşullara sahip olmadığını ifade etmiştir.

(n=129)	Sayı	Yüzde
Evet	50	38,8
Hayır	58	45,0
Bilmiyorum	19	14,7
Cevapsız	2	1,6
Toplam	129	100,0

Katılımcılar mevcut işyerlerinde ve/veya en son çalıştıkları yerde kimliklerini saklamak zorunda kaldıklarını, çalışma saatleri ve iş gücü sömürüsüne maruz kaldıklarını, heteroseksist tutumlar ve bakış açılarına, fiziksel ve psikolojik şiddete, ötekileştirici tutumlara ve ahlaki ön yargılara maruz kaldıklarını ifade etmiştir.

Tablo 19. Düzenli Bir Gelire Sahip Olma ile Bu Gelir İle İhtiyaçları Karşılatabilme Durumu

(n=51)		Sahip olduğunuz gelir ihtiyaçlarınızı karşılayabiliyor musunuz?		Toplam %
		Evet %	Hayır%	
Düzenli bir geliriniz var mı?	Evet	25,5%	13,7%	39,2%
	Hayır	13,7%	47,1%	60,8%
Toplam		39,2%	60,8%	100,0%

Katılımcılardan düzenli geliri olup olmama durumu ile sahip olduğu gelir ile ihtiyaçlarını karşılayabilme durumu arasında Fisher Exact Test ($\chi^2=7,84$, $p<0.005$) sonucuna göre anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Katılımcılardan düzenli bir geliri bulunmadığını ve bu gelir ile ihtiyaçlarını karşılayamadığını belirten %47,1 (n=24) kişi bulunmuştur. Genel olarak sahip olduğu gelir ile ihtiyaçlarını karşılayamadığını ifade eden %60,8 (n=31) kişi, sahip olduğunu belirten ise %39,2 (n=20) katılımcı olduğu görülmüştür.

Tablo 20. En Uzun Süreli Çalışma Alanı

(n=100)	Sayı	Yüzde
Sivil Toplum	1	,8
Kısa süreli proje	2	1,6
Özel Sektör	10	7,8
Kendi iş Yerim	3	2,3
Çalışmadım	49	38,0
Farklı kısa süreli çalışma alanları	35	27,1
Toplam	100	77,5
Cevapsız	29	22,5
Toplam	129	100,0

($\chi^2=7,84$, $p<0.005$)

Tablo 20’de katılımcıların %38 (n=49) luk bir kısmı hiç çalışmadığını ifade etmekle birlikte en uzun süre çalıştıkları alanları ‘farklı kısa süreli çalışma alanları’ olarak belirten %27,5 (n=35) katılımcının bulunduğu görülmüştür. Diğer en çok tercih edilen çalışma alanları sırasıyla, özel sektör, kendi iş yer, kısa süreli proje ve sivil toplum olarak bulunmuştur. Bu soruya cevap veren 100 katılımcıdan herhangi

birinde kamuda çalışma durumunun/öyküsünün mevcut olmadığı dikkat çekmiştir.

Tablo 21. Çalışılan Yerde Cinsel Yönelim ve/veya Cinsiyet Kimliğinin Bilinme Durumu

(n=127)	Sayı	Yüzde
Evet	26	20,2
Hayır	101	78,3
Toplam	127	98,4
Cevapsız	2	1,6
Toplam	129	100,0

Katılımcıların %78,3 (n=101) kişi çalıştığı yerde cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliğinin bilinmediğini, %20,2 (n=26) katılımcı ise bilindiğini belirtmiştir.

Tablo 22. Çalışma hayatında LGBTİ’ler için bir kulüp ya da destek mekanizması vardı / var

	Sayı	Yüzde	Yüzde
Evet	5	3,9	10,6
Hayır	42	32,6	89,4
Toplam	47	36,4	100,0
Cevapsız	82	63,6	
Toplam	129	100,0	

LGBTİ’ler için bir kulüp ya da destek mekanizması bulunmadığını ifade eden %89,4 (n=42) katılımcı bulunmuştur.

Tablo 23’ten de görülebileceği üzere cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliği arasındaki ilişkiye dair çapraz tablolar oluşturulmuş olup, çalışma hayatında farklı LGBTİ’ler ile iletişime geçebilme durumu ile cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliğinin bilinme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuş, tablodaki diğer gözlemlere ilişkin ise istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Bununla birlikte çalışma hayatında cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliğini bilinmeyen ve cinsiyet kimliğine ilişkin destek arayışına cevap verebilecek kurumlar hakkında bilgiye de erişemeyen %57,7 (n=30), cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliğini bilinen ve desteğe erişebilen ise %7,7 (n=4) katılımcının olduğu görülmüştür. Toplamda %80,8 (n=42) katılımcı cinsiyet kimliğine ilişkin destek arayışına cevap verebilecek kurumlar hakkında bilgiye erişemediğini ifade etmiştir.

Açılım yapıp yapmama durumu önemsenmeksizin çalışılan yerde LGBTİ sorun ve kaygılarını reddeden tutumların mevcut olduğunu belirten %60,4 (n=32) katılımcı, çalışanların ya da bulunanların homofobik/bifobik/transfobik tutumları olduğunu belirten %73,1 (n=38) katılımcı, katılımcı, sözlü tehdit yaşamadığını ifade eden %82,7 (n=43), yaşadığını ifade eden ise %17,3 (n=9) katılımcının olduğu görülmüştür. Tablo yüzdelerinden açılım yapma durumu ile bahsi geçen tutumlar arasında pozitif bir ilişkinin bulunmadığı görülmüştür.

Açılım yapıp yapmama durumu önemsenmeksizin karşılaşılan olumsuz davranışlar nedeniyle bulunduğu yeri erken bırakmayı düşündüğünü ifade eden %32,1 (n=17) katılımcı, düşünmediğini ifade eden ise %67,9 (n=36) katılımcı bulunmuştur. Tablo yüzdelerinden açılım yapma durumu ile bulunduğu yeri erken bırakmayı düşünme davranışına yönelme arasında pozitif bir ilişkinin bulunmadığı görülmüştür.

Açılım yapıp yapmama durumu önemsenmeksizin fiziksel olarak zarar verilmekle tehdit edildiğini ifade eden %9,8 (n=5), fiziksel olarak tehdit edilmediğini belirten ise %90,2 (n=46) katılımcının bulunduğu görülmüştür. Benzer bir şekilde çalıştığı yerde alay edici lakaplara maruz kaldığını ifade eden %25,0 (n=13) katılımcı, maruz kalmadığını ifade eden ise %75,0 (n=39) katılımcı bulunmuştur, bu lakapları duymak istemediği, tehdit edildiği ya da zarar görmekten korktuğu için çalışma alanına gitmek istemediğini ifade eden %24,5 (n=24), böyle bir durumun olmadığını belirten ise %75,5 (n=40) katılımcının olduğu anlaşılmıştır. Burada açılım yapma durumu ile bulunduğu yeri erken bırakmayı düşünme davranışına yönelme arasında pozitif bir ilişkinin bulunmadığı görülmüştür.

Çalıştığı yerde açıldıktan sonra arkadaşlarının ve/veya çalışanların tutumlarında olumsuz değişiklikler gözlemleyen %19,1 (n=9), gözlemediğini ifade eden %21,3 (n=10)

katılımcı bulunmuştur. Çalışma hayatında cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliği bilinmemekle birlikte kendisine saygılı davranıldığını ifade eden %40,8 (n=20), bilinmekle birlikte kendisine saygılı davranıldığını ifade eden ise %26,5 (n=13) katılımcının olduğu anlaşılmıştır. Cinsiyet kimliğinin bilinip bilinmeme durumu önemsenmeksizin katılımcıların insanların kendilerine saygılı davrandığını düşündükleri ancak cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimlikleri bilindiğinde bu davranışın olumsuz anlamda değiştiğinin düşünüldüğü anlaşılmıştır.

Çalışma hayatında cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliği bilinmekle birlikte kendisinin olduğu gibi kabul edildiğini ve kabul edilmediğini belirten katılımcı yüzdeleri ve sayıları %27,3 (n=12) eşit bulunmuştur. Çalışma hayatında cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliği bilinmekle birlikte insanların kendisine cana yakın davrandığını ifade eden %30,2 (n=13) katılımcı olduğu cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliği bilinmemekle birlikte kendisine cana yakın davrandığını belirten %48,8 (n=21) katılımcının bulunduğu görülmüştür. Cinsiyet kimliğinin bilinip bilinmeme durumu önemsenmeksizin katılımcıların insanların kendilerine cana yakın davrandığını düşündükleri ancak cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimlikleri bilindiğinde bu davranışın olumsuz anlamda değiştiğinin düşünüldüğü anlaşılmıştır.

Çalışma hayatında cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliği bilinmekle birlikte katılımcılardan çalışmakta oldukları ya da daha önce çalıştıkları yerde diğer LGBTİ'ler ile iletişime geçebildiklerini ifade eden %26,1 (n=12), cinsiyet kimliği bilinmemekle birlikte iletişim kuramadıklarını ifade eden 43,5% (n=20), kurabildiklerini ifade eden ise 21,7 (n=10) katılımcı bulunmuştur. Tablo yüzdelerinden açılım yapma durumu ile diğer LGBTİ'ler ile iletişime geçebilme arasında pozitif bir ilişkinin bulunduğu düşünülmüş, açılmayan ve iletişime geçemeyenlerin yüzdesinin açılan ve iletişime geçebilenlerin yüzdesinden daha fazla olduğu görülmüştür.

Açılım yapıp yapmama durumu önemsenmeksizin rahatlıkla kendisi olabildiğini belirten 38,6% (n=17) olamadığını ifade eden ise 61,4% (n=27) katılımcı olduğu görülmektedir. Katılımcılardan çalıştığı alanda kendisini bulunduğu yerin bir parçası olarak gören 40,4% (n=19) kişi, görmeyen ise 59,6% (n=28) kişi, bulunduğu yere dahil olmasının zor olduğunu düşünen 47,1% (n=24), zor olmadığını düşünen ise 52,9% (n=27) kişi vardır. Cinsel

yönelim ve/veya cinsiyet kimliği bilindiğini söyleyip dahil olma zorluğu yaşayan katılımcılara oranla bilinmediğinde dahil olmanın zor olduğunu ifade eden katılımcı sayı ve yüzdesinin (31,4% /n=16) daha fazla olduğu görülmüş, açılım ile dahil olma zorluğu arasında bu anlamda pozitif bir ilişkinin bulunabileceği düşünülmüştür. Çalıştığı yerde bulunmaktan, mutlu olduğunu ifade eden 47,8% (n=22) katılımcı, mutlu olmadığını ifade eden ise 52,2% (n=24) katılımcının olduğu görülmüştür. Çalışma hayatında bir sorunu olduğunda paylaşabileceği insanların olduğunu ifade eden 65,8% (n=25), olmadığını belirten ise 34,2% (n=13) kişi bulunmuştur.

Tablo 23. Çalışılan Yerde Cinsel Yönelim VE/veya Cinsiyet Kimliği Bilinme Durumu ile Zarar Görme ve İyilik Hali İlişkisi

			Çalıştığımız yerde cinsel kimliğiniz biliniyor mu?		
			Evet	Hayır	Toplam
Çalışma hayatında insanlar bana cana yakın davranıyor (<i>n=43</i>) <i>p>0.05</i>	Evet	%	30,2	48,8	79,1
	Hayır	%	7	14	20,9
Çalışma hayatında insanlar beni olduğum gibi kabul ediyor (<i>n=44</i>) <i>p>0.05</i>	Evet	%	27,3	34,1	61,4
	Hayır	%	11,4	27,3	38,6
Çalışma hayatında bana saygılı davranılıyor (<i>n=49</i>) <i>p>0.05</i>	Evet	%	26,5	40,8	67,3
	Hayır	%	10,2	22,4	32,7
Çalışma hayatında doğrudan fiziksel olarak zarar verilmekle tehdit edildiniz mi? (<i>n=51</i>) <i>p>0.05</i>	Evet	%	2	7,8	9,8
	Hayır	%	35,3	54,9	90,2
Çalışma hayatında sizinle alay eden lakaplar takıldı mı? (<i>n=52</i>) <i>p>0.05</i>	Evet	%	11,5	13,5	25
	Hayır	%	26,9	48,1	75
Çalışma hayatında bu lakapları duymak istemediğiniz, tehdit edildiğiniz ya da zarar görmekten korktuğunuz için hiç bulunduğunuz yere gitmek istemediğiniz oldu mu? (<i>n=53</i>) <i>p>0.05</i>	Evet	%	9,4	15,1	24,5
	Hayır	%	30,2	45,3	75,5
Çalışma hayatında karşılaştığınız olumsuz davranışlar yüzünden hiç bulunduğunuz yeri erken bırakmayı düşündünüz mü?(<i>n=53</i>) <i>p>0.05</i>	Evet	%	9,4	22,6	32,1
	Hayır	%	28,3	39,6	67,9
Çalışma hayatında sözlü olarak tehdit edildiniz mi?(<i>n=52</i>) <i>p>0.05</i>	Evet	%	5,8	11,5	17,3
	Hayır	%	28,8	53,8	82,7
Çalışma hayatında, kendimi bulduğum yerin bir parçası olarak görüyorum/görüydüm (<i>n=47</i>) <i>p>0.05</i>	Evet	%	19,1	21,3	40,4
	Hayır	%	17	42,6	59,6
Çalışma hayatında, bulunduğum yere dahil olmak benim için zor / zordu (<i>n=51</i>) <i>p>0.05</i>	Evet	%	15,7	31,4	47,1
	Hayır	%	15,7	37,3	52,9
Çalışma hayatında bulunmaktan, mutluydum / mutluyum (<i>n=46</i>) <i>p>0.05</i>	Evet	%	17,4	30,4	47,8
	Hayır	%	21,7	30,4	52,2
Çalışma hayatında rahatlıkla kendim olabiliyordum / olabiliyorum (<i>n=44</i>) <i>p>0.05</i>	Evet	%	18,2	20,5	38,6
	Hayır	%	15,9	45,5	61,4
Çalışma hayatında bir sorunum olduğunda paylaşabileceğim insanlar vardı / var (<i>n=38</i>) <i>p>0.05</i>	Evet	%	34,2	31,6	65,8
	Hayır	%	7,9	26,3	34,2
Çalışma hayatında farklı LGBTİ'ler ile iletişime geçebiliyordum / geçebiliyorum (<i>n=46</i>) $\chi^2=7,65$ <i>p<0.05</i>	Evet	%	26,1	21,7	47,8
	Hayır	%	8,7	43,5	52,2
Çalışma hayatında bulunanların homofobik / bifobik / transfobik tutumları vardı / var (<i>n=52</i>) <i>p>0.05</i>	Evet	%	19,2	53,8	73,1
	Hayır	%	13,5	13,5	26,9
Çalışma hayatında LGBTİ sorun ve kaygılarını reddeden tutumlar mevcuttu/mevcut (<i>n=53</i>) <i>p>0.05</i>	Evet	%	15,1	45,3	60,4
	Hayır	%	15,1	24,5	39,6
Çalışma hayatında, cinsiyet kimliğime ilişkin destek arayışına cevap verebilecek kurumlar hakkında bilgi alabiliyordum/alabiliyorum (<i>n=52</i>) <i>p>0.05</i>	Evet	%	7,7	11,5	19,2
	Hayır	%	23,1	57,7	80,8

4.1.4.1. Seks işçiliğine İlişkin Bulgular

Tablo 24. Seks İşçiliğini Bir Meslek Olarak

Görme Durumu	Sayı	Yüzde
(n=129)		
Evet	65	50,4
Hayır	56	43,4
Emin değilim	8	6,2
Toplam	129	100,0

Katılımcıların 50,4% (n=65)'i seks işçiliğini bir meslek olarak gördüğünü ifade etmiş, 43,4% (n=56) katılımcı ise meslek olarak görmediğini ifade etmiştir.

Tablo.25 Seks İşçiliğini Bir Meslek Olarak Görme ile Şiddetin Meşrulaştırıldığını Düşünme İlişkisi

(n=129)		Seks işçiliğinin ülkemizde yasal olmasına rağmen 'ahlaki, siyasi, kültürel vb.' çeşitli bakış açıları nedeniyle bir meslek olarak ele alınmadığını ve toplum tarafından şiddetin meşrulaştırıldığını düşünüyor musunuz?			Toplam %
		Evet %	Hayır %	Emin değilim %	
Seks işçiliğini bir meslek olarak görüyor musunuz?	Evet	50,4	0,0	0,0	50,4
	Hayır	34,	7,0	2,3	43,4
	Emin değilim	3,9	0,0	2,3	6,2
Toplam		88,4	7,0	4,7	100,0

$\chi^2=0,37, p=0.000$

Katılımcıların seks işçiliğini bir meslek olarak görme durumları ile seks işçiliğinin ülkemizde yasal olmasına rağmen 'ahlaki, siyasi, kültürel vb.' çeşitli bakış açıları nedeniyle bir meslek olarak ele alınmadığını ve toplum tarafından şiddetin meşrulaştırıldığını düşünme durumları arasında Fisher Exact Test ($\chi^2=0,37, p=0.000$) sonucuna göre anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Katılımcılardan seks işçiliğini bir meslek olarak gören ve şiddetin meşrulaştırıldığını düşünen 50,4% (n=65) kişi, seks işçiliğini bir meslek olarak görmemekle birlikte şiddetin meşrulaştırıldığını düşünen 34,1% (n=44) bulunmuştur. Genel olarak seks işçiliğinin ülkemizde yasal olmasına rağmen 'ahlaki, siyasi, kültürel vb.' çeşitli bakış açıları nedeniyle bir meslek olarak ele alınmadığını ve toplum tarafından şiddetin meşrulaştırıldığını düşünen 88,4% (n=114) katılımcı olduğu görülmüştür.

4.2. Sistemlerin / Hizmetlerin Heteronormatifliğine İlişkin Bulgular

Tablo 26. Heteronormatif Düzenin Hizmet Sunmaya Olan Etkisinin Varlığı

(n=128)	Sayı	Yüzde
Evet	83	64,3
Hayır	45	34,9
Toplam	128	99,2
Cevapsız	1	,8
Toplam	129	100,0

Tablo 27. Heteronormatif Düzenden Kaynaklı Olarak LGBTİ'lerin Hizmetlere Erişimlerini Engelleyen Durumların Varlığı

(n=128)	Sayı	Yüzde
Evet	117	90,7
Hayır	12	9,3
Toplam	129	100,0

Katılımcılardan 64,3% (n= 83) kişi heteronormatif düzenin hizmet sunanların heteroseksüel olmayan bireylere hizmet sunmalarına bir etkisi olduğunu düşünmekte, 34,9% (n=45)'kişi ise böyle bir etkinin bulunmadığını ifade etmektedir. Benzer bir şekilde LGBTİ'lerin heteronormatif düzenden kaynaklı olarak hizmetlere erişimlerini engelleyen durumların bulunduğunu belirten 90,7% (n=117) katılımcının bulunduğu görülmüştür.

4.2.1. Sağlık Hizmetlerinin Heteronormatifliğine İlişkin Bulgular

Tablo 28'de heteronormatif düzenden kaynaklı olarak LGBTİ'lerin hizmetlere erişimlerini engelleyen durumların olduğunu düşünerek sağlık hizmetlerine başvurduğunda LGBTİ olma konusunda açık olmayan ve 63,3% (n=62), profesyonellerin daha fazla bilgi ve duyarlılığa sahip olması gerektiğini ifade eden 87,8% (n=79), sağlık hizmetlerine başvurduğunda nasıl tepki verileceğini bilmediği için LGBTİ olduğunu sakladığını ifade eden 68,6% (n=59), sağlık hizmetlerindeki geçmiş kötü deneyimleri nedeniyle LGBTİ dostu hizmet verenlere ve profesyonellerine ulaşma noktasında sürekli arayış içerisinde olduğunu ifade eden 38,5% (n=30), arayış içerisinde olmadığını ifade eden ise 50,0% (n=39), sağlık hizmetlerine başvurduğunda kendisine zarar verileceğini düşündüğü için endişe duyduğunu ifade eden 53,1% (n=43), sağlık hizmetlerine başvurduğunda LGBTİ olmasından dolayı kendisine gösterilen tutumlar ve davranışlar nedeniyle fiziksel olarak zarar görmediğini belirten 81,3% (n=65), aynı şekilde psikolojik olarak zarar gördüğünü belirten 37,8% (n=28), psikolojik olarak zarar görmediğini ifade eden ise 51,4% (n=38), sağlık hizmetleri ile ilgili yerler tarafından kendisine sunulan hizmetlerin yararlı, yeterli ve uygun olmadığını belirten 51,9% (n=40), uygun olduğunu belirten 36,4% (n=28) katılımcı bulunmuştur.

Bu tablo sonuçlarından profesyonellerin duyarlı olma durumu ile hizmetlerin heteronormatifiği ve LGBTİ'lerin hizmetlere erişim aralarında anlamlı bir ilişki bulunmuş, diğer satırlara ilişkin ise istatistik olarak anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı görülmüştür. Bununla birlikte tablo yüzdelerinden hizmetlerin heteronormatif düzenlerinden kaynaklı olarak LGBTİ'lerin hizmetlere erişimlerini engelleyen durumların var olduğunu dair verilen katılımcı cevaplarının, var olmadığını düşünen katılımcı cevaplarına oranla oldukça 90,7% ile yüksek yüzdeye sahip olduğu görülmüştür. (Bknz tablo 27) Bununla birlikte katılımcıların sağlık hizmetlerine başvurduklarında fizikselden çok psikolojik olarak zarar görme durumlarının var olduğu görülmekle birlikte var olmadığını belirtenler ile oldukça yakın yüzdelere sahip oldukları görülmüştür. Hizmetleri yeterli ve uygun bulup bulmama ile geçmişteki kötü deneyimleri nedeniyle arayış içerisinde olup olmama yüzdelerinin de oldukça yakın olduğu gözlenmiştir. Bunlara ek olarak katılımcıların büyük çoğunluğu (81,3%) sağlık hizmetlerine başvurduklarında fiziksel olarak zarar görmediklerini belirtmişlerdir.

Tablo 28. Sağlık Hizmetlerinin Heteronormatifiği ile Hizmetlere Erişebilme İlişkisi	Heteronormatif düzenden kaynaklı olarak LGBTİ'lerin hizmetlere erişimlerini engelleyen durumların olduğunu düşünüyor musunuz?				
			Evet	Hayır	Toplam
Sağlık hizmetlerine başvurduğumda LGBTİ olmam konusunda açığım (n=98) p>0.05	Evet	%	27,6	2	29,6
	Hayır	%	63,3	7,1	70,4
Sağlık hizmetlerinde çalışmakta olan profesyonellerin LGBTİ konusunda daha fazla bilgiye ve duyarlılığa sahip olması gerekiyor (n=90) $\chi^2=0,40$ p<0.05	Evet	%	87,8	7,8	95,6
	Hayır	%	2,2	2,2	4,4
Sağlık hizmetlerine başvurduğumda nasıl tepki vereceklerini bilmediğim için LGBTİ olduğumu saklıyorum (n=86) p>0.05	Evet	%	68,6	5,8	74,4
	Hayır	%	20,9	4,7	25,6
Sağlık hizmetlerinde geçmişteki kötü deneyimlerim nedeniyle LGBTİ dostu hizmet verenlere ve profesyonellerine ulaşma noktasında sürekli arayış içerisindeyim (n=78) p>0.05	Evet	%	38,5	2,6	41
	Hayır	%	50	50,9	59
Sağlık hizmetlerine başvurduğumda bana zarar verileceğini düşündüğüm için endişe duyuyorum (n=81) p>0.05	Evet	%	53,1	4,9	58
	Hayır	%	35,8	6,2	42
Sağlık hizmetlerine başvurduğumda LGBTİ olmamdan dolayı bana gösterilen tutumlar ve davranışlar nedeniyle fiziksel olarak zarar görüyorum (n=80) p>0.05	Evet	%	6,3	2,5	8,8
	Hayır	%	81,3	10	91,3
Sağlık hizmetlerine başvurduğumda LGBTİ olmamdan dolayı bana gösterilen tutumlar ve davranışlar nedeniyle psikolojik olarak zarar görüyorum (n=74) p>0.05	Evet	%	37,8	2,7	40,5
	Hayır	%	51,4	8,1	59,5
Sağlık hizmetleri ile ilgili yerler tarafından bana sunulan hizmetler yararlı, yeterli ve uygun (n=77) p>0.05	Evet	%	36,4	3,9	40,3
	Hayır	%	51,9	7,8	59,7

Ancak araştırma kapsamında elde edilen bulgular tablodan 29'dan da görülebileceği üzere aile hekiminin/düzenli olarak gidilen doktorun LGBTİ kimliğini bilme durumunun bilmemeye oranla oldukça düşük olduğunu göstermektedir.

Tablo 29. Aile Hekiminin/Düzenli Gidilen Doktorun Başvurucunun LGBTİ Kimliğine İlişkin Farkındalığının Var Olma Durumu

	Sayı	Yüzde
Evet	19	14,7
Hayır	110	85,3
Toplam	129	100,0

4.2.2. Eğitim Hizmetlerinin Heteronormatifliğine İlişkin Bulgular

Tablo 30'da heteronormatif düzenden kaynaklı olarak LGBTİ'lerin hizmetlere erişimlerini engelleyen durumların olduğunu düşünerek eğitim hizmetlerine başvurduğunda LGBTİ olma konusunda açık olmayan ve 66,7% (n=66), profesyonellerin daha fazla bilgi ve duyarlılığa sahip olması gerektiğini ifade eden 84,6% (n=88), eğitim hizmetlerine başvurduğunda nasıl tepki verileceğini bilmediği için LGBTİ olduğunu sakladığını ifade eden 70,6% (n=72), eğitim hizmetlerindeki geçmiş kötü deneyimleri nedeniyle LGBTİ dostu hizmet verenlere ve profesyonellerine ulaşma noktasında sürekli arayış içerisinde olduğunu ifade eden 40,0% (n=38), arayış içerisinde olmadığını ifade eden ise 48,4% (n=46), eğitim hizmetlerine başvurduğunda kendisine zarar verileceğini düşündüğü için endişe duyduğunu ifade eden 55,8% (n=53), eğitim hizmetlerine başvurduğunda LGBTİ olmasından dolayı kendisine gösterilen tutumlar ve davranışlar nedeniyle fiziksel olarak zarar görmediğini belirten 78,9% (n=75), aynı şekilde psikolojik olarak zarar gördüğünü belirten 37,8% (n=28), psikolojik olarak zarar görmediğini ifade eden ise 44,7 (n=42), eğitim hizmetleri ile ilgili yerler tarafından kendisine sunulan hizmetlerin yararlı, yeterli ve uygun olmadığını belirten 58,9% (n=56), uygun olduğunu belirten 29,5% (n=28) katılımcı bulunmuştur.

Bu tablo sonuçlarından da sağlık alanı ile benzer bir şekilde profesyonellerin duyarlı olma durumu ile hizmetlerin heteronormatifliği ve LGBTİ'lerin hizmetlere erişim arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş, diğer satırlara ilişkin ise istatistiki olarak anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı görülmüştür. Bununla birlikte tablo yüzdelerinden hizmetlerin heteronormatif

düzenlerinden kaynaklı olarak LGBTİ'lerin hizmetlere erişimlerini engelleyen durumların var olduğunu dair verilen katılımcı cevaplarının, olmadığını düşünen katılımcı oranına göre oldukça yüksek yüzdelerin bulunduğu görülmüştür. (Bknız tablo 27 90,7%) Bununla birlikte katılımcıların eğitim hizmetlerine başvurduklarında fiziksel olarak çok psikolojik olarak zarar görme durumlarının var olduğu görülmekle birlikte var olmadığını belirtenler ile oldukça yakın yüzdelerle sahip oldukları görülmüş, hizmetlerin yeterli ve uygun olduğunu gören ile görmeyenlerin, geçmişteki kötü deneyimleri nedeniyle arayış içerisinde olduklarını/olmadıklarını belirtenlerin yüzdelerinin de oldukça yakın olduğu gözlenmiştir. Bunlara ek olarak katılımcıların büyük çoğunluğunun (78,9%) eğitim hizmetlerine başvurduklarında fiziksel olarak zarar görmediklerini belirttikleri anlaşılmıştır.

			Heteronormatif düzenden kaynaklı olarak LGBTİ'lerin hizmetlere erişimlerini engelleyen durumların olduğunu düşünüyor musunuz?		
			Evet	Hayır	Toplam
Eğitim hizmetlerine başvurduğumda LGBTİ olmam konusunda açığım (<i>n=99</i>) <i>p>0.05</i>	Evet	%	22,2	3	25,3
	Hayır	%	63,3	7,1	70,4
Eğitim hizmetlerinde çalışmakta olan profesyonellerin LGBTİ konusunda daha fazla bilgiye ve duyarlılığa sahip olması gerekiyor (<i>n=104</i>) $\chi^2=0,85$ <i>p<0.05</i>	Evet	%	84,6	7,7	92,3
	Hayır	%	4,8	2,9	7,7
Eğitim hizmetlerine başvurduğumda nasıl tepki vereceklerimi bilmediğim için LGBTİ olduğumu saklıyorum (<i>n=102</i>) <i>p>0.05</i>	Evet	%	70,6	6,9	77,5
	Hayır	%	18,6	3,9	22,5
Eğitim hizmetlerinde geçmişteki kötü deneyimlerim nedeniyle LGBTİ dostu hizmet verenlere ve profesyonellerine ulaşma noktasında sürekli arayış içerisindeyim (<i>n=95</i>) <i>p>0.05</i>	Evet	%	40	4,2	44,2
	Hayır	%	48,4	7,4	55,8
Eğitim hizmetlerine başvurduğumda bana zarar verileceğini düşündüğüm için endişe duyuyorum (<i>n=95</i>) <i>p>0.05</i>	Evet	%	55,8	6,3	62,1
	Hayır	%	31,6	6,3	37,9
Eğitim hizmetlerine başvurduğumda LGBTİ olmamdan dolayı bana gösterilen tutumlar ve davranışlar nedeniyle fiziksel olarak zarar görüyorum (<i>n=95</i>) <i>p>0.05</i>	Evet	%	9,5	3,2	12,6
	Hayır	%	78,9	8,4	87,4
Eğitim hizmetlerine başvurduğumda LGBTİ olmamdan dolayı bana gösterilen tutumlar ve davranışlar nedeniyle psikolojik olarak zarar görüyorum (<i>n=94</i>) <i>p>0.05</i>	Evet	%	45,7	4,3	50
	Hayır	%	44,7	5,3	50
Eğitim hizmetleri ile ilgili yerler tarafından bana sunulan hizmetler yararlı, yeterli ve uygun (<i>n=95</i>) <i>p>0.05</i>	Evet	%	29,5	5,3	34,7
	Hayır	%	58,9	6,3	65,3

4.2.3. Adli Hizmetlerin Heteronormatifliğine İlişkin Bulgular

Tablo 31’de heteronormatif düzenden kaynaklı olarak LGBTİ’lerin hizmetlere erişimlerini engelleyen durumların olduğunu düşünerek adli hizmetlerine başvurduğunda LGBTİ olma konusunda açık olmayan ve 78,2% (n=68), profesyonellerin daha fazla bilgi ve duyarlılığa sahip olması gerektiğini ifade eden 85,6% (n=77), adli hizmetlerine başvurduğunda nasıl tepki verileceğini bilmediği için LGBTİ olduğunu sakladığını ifade eden 77,9% (n=67), adli hizmetlerindeki geçmiş kötü deneyimleri nedeniyle LGBTİ dostu hizmet verenlere ve profesyonellerine ulaşma noktasında sürekli arayış içerisinde olduğunu ifade eden 37,3% (n=28), arayış içerisinde olmadığını ifade eden ise 52,0% (n=39), adli hizmetlerine başvurduğunda kendisine zarar verileceğini düşündüğü için endişe duyduğunu ifade eden 61,0% (n=47), adli hizmetlerine başvurduğunda LGBTİ olmasından dolayı kendisine gösterilen tutumlar ve davranışlar nedeniyle fiziksel olarak zarar görmediğini belirten 80,8% (n=59), aynı şekilde psikolojik olarak zarar gördüğünü belirten 37,8% (n=28), psikolojik olarak zarar görmediğini ifade eden ise 48,6 (n=35), adli hizmetleri ile ilgili yerler tarafından kendisine sunulan hizmetlerin yararlı, yeterli ve uygun olmadığını belirten 66,7% (n=50), uygun olduğunu belirten 24,0% (n=18) katılımcı bulunmuştur.

Bu tablo sonuçlarından da sağlık, eğitim alanı ile benzer bir şekilde profesyonellerin duyarlı olma durumu ile hizmetlerin heteronormatifliği ve LGBTİ’lerin hizmetlere erişimie arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş, diğer satırlara ilişkin ise istatistiki olarak anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı görülmüştür. Bununla birlikte tablo yüzdelerinden hizmetlerin heteronormatif düzenlerinden kaynaklı olarak LGBTİ’lerin hizmetlere erişimlerini engelleyen durumların var olduğunu dair verilen katılımcı cevaplarının, olmadığını düşünen katılımcı oranına göre oldukça yüksek yüzdelerin bulunduğu görülmüştür. (Bknız tablo 27) Bununla birlikte katılımcıların adli hizmetlerine başvurduklarında fizikselden çok psikolojik olarak zarar görme durumlarının var olduğu görülmekle birlikte var olmadığını belirtenler ile oldukça yakın yüzdelerle sahip oldukları görülmüş, katılımcıların büyük çoğunluğunun (80,8%) adli hizmetlerine başvurduklarında fiziksel olarak zarar görmediklerini belirttikleri anlaşılmıştır.

Tablo 31. Adli Hizmetlerin Heteronormatifiği ile Hizmetlere Erişebilme İlişkisi
p>0.05

	Heteronormatif düzenden kaynaklı olarak LGBTİ'lerin hizmetlere erişimlerini engelleyen durumların olduğunu düşünüyor musunuz?				
			Evet	Hayır	Toplam
Adli hizmetlere başvurduğumda LGBTİ olmam konusunda açığım (n=87)	Evet	%	12,6	1,1	13,8
	Hayır	%	78,2	8	86,2
Adli hizmetlerde çalışmakta olan profesyonellerin LGBTİ konusunda daha fazla bilgiye ve duyarlılığa sahip olması gerekiyor (n=90)	Evet	%	85,6	8,9	94,4
	Hayır	%	3,3	2,2	5,6
Adli hizmetlere başvurduğumda nasıl tepki vereceklerini bilmediğim için LGBTİ olduğumu saklıyorum (n=86)	Evet	%	77,9	5,8	83,7
	Hayır	%	12,8	3,5	16,3
Adli hizmetlerde geçmişteki kötü deneyimlerim nedeniyle LGBTİ dostu hizmet verenlere ve profesyonellerine ulaşma noktasında sürekli arayış içerisindeyim (n=75)	Evet	%	37,3	2,7	40
	Hayır	%	52	8	60
Adli hizmetlere başvurduğumda bana zarar verileceğini düşündüğüm için endişe duyuyorum (n=77)	Evet	%	61	3,9	64,9
	Hayır	%	28,6	6,5	35,1
Adli hizmetlere başvurduğumda LGBTİ olmamdan dolayı bana gösterilen tutumlar ve davranışlar nedeniyle fiziksel olarak zarar görüyorum (n=73)	Evet	%	9,6	2,7	12,3
	Hayır	%	80,8	6,8	87,7
Adli hizmetlere başvurduğumda LGBTİ olmamdan dolayı bana gösterilen tutumlar ve davranışlar nedeniyle psikolojik olarak zarar görüyorum (n=72)	Evet	%	43,1	4,2	47,2
	Hayır	%	48,6	4,2	52,8
Adli hizmetler ile ilgili yerler tarafından bana sunulan hizmetler yararlı, yeterli ve uygun (n=75)	Evet	%	24	2,7	26,7
	Hayır	%	66,7	6,7	73,3

4.2.4. Sosyal Hizmetlerin Heteronormatifiğine İlişkin Bulgular

Tablo 32’de heteronormatif düzenden kaynaklı olarak LGBTİ'lerin hizmetlere erişimlerini engelleyen durumların olduğunu düşünerek sosyal hizmetler hizmetlerine başvurduğunda LGBTİ olma konusunda açık olmayan ve 62,9% (n=66), profesyonellerin daha fazla bilgi ve duyarlılığa sahip olması gerektiğini ifade eden 86,3% (n=88), sosyal hizmetlere başvurduğunda nasıl tepki verileceğini bilmediği için LGBTİ olduğunu sakladığını ifade eden 70,2% (n=73), sosyal hizmetlerdeki geçmiş kötü deneyimleri nedeniyle LGBTİ dostu hizmet verenlere ve profesyonellerine ulaşma noktasında sürekli arayış içerisinde olduğunu ifade eden 46,4% (n=45), arayış içerisinde olmadığını ifade eden ise 44,3% (n=43), sosyal hizmetler hizmetlerine başvurduğunda kendisine zarar verileceğini düşündüğü için endişe duyduğunu ifade eden 54,3% (n=51), sosyal hizmetlere başvurduğunda LGBTİ olmasından dolayı kendisine gösterilen tutumlar ve davranışlar nedeniyle fiziksel olarak zarar

görmediğini belirten 78,4% (n=76), aynı şekilde psikolojik olarak zarar gördüğünü belirten 41,1% (n=39), psikolojik olarak zarar görmediğini ifade eden ise 50,5 (n=48), sosyal hizmetler hizmetleri ile ilgili yerler tarafından kendisine sunulan hizmetlerin yararlı, yeterli ve uygun olmadığını belirten 60,0% (n=57), uygun olduğunu belirten 31,6% (n=30) katılımcı bulunmuştur.

Bu tablo sonuçlarından sosyal hizmetlerin heteronormatifiği ve LGBTİ'lerin hizmetlere erişimi arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı görülmüştür. Bununla birlikte tablo yüzdelerinden hizmetlerin heteronormatif düzenlerinden kaynaklı olarak LGBTİ'lerin hizmetlere erişimlerini engelleyen durumların var olduğunu dair verilen katılımcı cevaplarının, olmadığını düşünen katılımcı oranına göre oldukça yüksek yüzdelerin bulunduğu görülmüştür. (Bknız tablo 27) Ayrıca katılımcıların sosyal hizmetlere başvurduklarında fizikselden çok psikolojik olarak zarar görme durumlarının var olduğu görülmekle birlikte var olmadığını belirtenler ile oldukça yakın yüzdelerle sahip oldukları görülmüş, hizmetlerin yeterli ve uygun olduğunu gören ile görmeyenlerin, geçmişteki kötü deneyimleri nedeniyle arayış içerisinde olduklarını/olmadıklarını belirtenlerin yüzdelerinin de oldukça yakın olduğu gözlenmiştir. Bunlara ek olarak katılımcıların büyük çoğunluğunun (78,4%) eğitim hizmetlerine başvurduklarında fiziksel olarak zarar görmediklerini belirttikleri anlaşılmıştır.

Tablo 32. Sosyal Hizmetlerin Heteronormatifliği ile Hizmetlere Erişebilme İlişkisi

p>0.05

Heteronormatif düzenden kaynaklı olarak LGBTİ'lerin hizmetlere erişimlerini engelleyen durumların olduğunu düşünüyor musunuz?

			Evete	Hayır	Toplam
Sosyal hizmetlere başvurduğumda LGBTİ olmam konusunda açığıım (n=105)	Evete	%	27,6	2,9	30,5
	Hayır	%	62,9	6,7	69,5
Sosyal hizmetlerde çalışmakta olan profesyonellerin LGBTİ konusunda daha fazla bilgiye ve duyarlılığa sahip olması gerekiyor (n=102)	Evete	%	86,3	6,9	93,1
	Hayır	%	4,9	2	6,9
Sosyal hizmetlere başvurduğumda nasıl tepki vereceklerini bilmediğim için LGBTİ olduğumu saklıyorum (n=104)	Evete	%	70,2	4,8	75
	Hayır	%	22,1	2,9	25
Sosyal hizmetlerde geçmişteki kötü deneyimlerim nedeniyle LGBTİ dostu hizmet verenlere ve profesyonellerine ulaşma noktasında sürekli arayış içerisindeyim (n=97)	Evete	%	46,4	2,1	48,5
	Hayır	%	44,3	7,2	51,5
Sosyal hizmetlere başvurduğumda bana zarar verileceğini düşündüğüm için endişe duyuyorum (n=94)	Evete	%	54,3	3,2	57,4
	Hayır	%	37,2	5,3	42,6
Sosyal hizmetlere başvurduğumda LGBTİ olmamdan dolayı bana gösterilen tutumlar ve davranışlar nedeniyle fiziksel olarak zarar görüyorum (n=97)	Evete	%	12,4	2,1	14,4
	Hayır	%	78,4	7,2	85,6
Sosyal hizmetlere başvurduğumda LGBTİ olmamdan dolayı bana gösterilen tutumlar ve davranışlar nedeniyle psikolojik olarak zarar görüyorum (n=95)	Evete	%	41,1	2,1	43,2
	Hayır	%	50,5	6,3	56,8
Sosyal hizmetler ile ilgili yerler tarafından bana sunulan hizmetler yararlı, yeterli ve uygun (n=95)	Evete	%	31,6	3,2	34,7
	Hayır	%	60	5,3	65,3

Tablo 33. Devletin Sunmakta Olduğu Ekonomik Destek Sağlayıcılara Başvuruda Bulunabilme Durumu

	Sayı	Yüzde
Evete	8	6,2
Hayır	7	5,4
Destekten haberim yok	113	87,6
Toplam	128	99,2
Cevapsız	1	,8
Toplam	129	100,0

Tabloda da belirtildiği üzere yukarıda bahsi geçen ötekileştirmeleri destekler şekilde katılımcılardan 87,6% (n=128) kişi devletin sunmakta olduğu ekonomik destek sistemlerine dair haberdar olmadıklarını ifade etmiştir.

4.2.5. İstihdam Hizmetlerinin Heteronormatifiğine İlişkin Bulgular

Tablo 34’de heteronormatif düzenden kaynaklı olarak LGBTİ’lerin hizmetlere erişimlerini engelleyen durumların olduğunu düşünerek istihdam hizmetlerine başvurduğunda LGBTİ olma konusunda açık olmayan ve 75,3% (n=58), profesyonellerin daha fazla bilgi ve duyarlılığa sahip olması gerektiğini ifade eden 84,1% (n=69), istihdam hizmetlerine başvurduğunda nasıl tepki verileceğini bilmediği için LGBTİ olduğunu sakladığını ifade eden 73,3% (n=55), istihdam hizmetlerindeki geçmiş kötü deneyimleri nedeniyle LGBTİ dostu hizmet verenlere ve profesyonellerine ulaşma noktasında sürekli arayış içerisinde olduğunu ifade eden 39,4% (n=28), arayış içerisinde olmadığını ifade eden ise 49,3% (n=35), istihdam hizmetlerine başvurduğunda kendisine zarar verileceğini düşündüğü için endişe duyduğunu ifade eden 57,5% (n=42), istihdam hizmetlerine başvurduğunda LGBTİ olmasından dolayı kendisine gösterilen tutumlar ve davranışlar nedeniyle fiziksel olarak zarar görmediğini belirten 81,7% (n=58), aynı şekilde psikolojik olarak zarar gördüğünü belirten 39,7% (n=27), psikolojik olarak zarar görmediğini ifade eden ise 52,9 (n=36), istihdam hizmetleri ile ilgili yerler tarafından kendisine sunulan hizmetlerin yararlı, yeterli ve uygun olmadığını belirten 66,2% (n=47), uygun olduğunu belirten 25,4% (n=18) katılımcı bulunmuştur.

Bu tablo sonuçlarından istihdam hizmetlerinin heteronormatifiği LGBTİ’lerin fiziksel olarak zarar görme durumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuş diğer satırlara ilişkin ise istatistiki olarak anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı görülmüştür. Bununla birlikte tablo yüzdelerinden hizmetlerin heteronormatif düzenlerinden kaynaklı olarak LGBTİ’lerin hizmetlere erişimlerini engelleyen durumların var olduğunu dair verilen katılımcı cevaplarının, olmadığını düşünen katılımcı oranına göre oldukça yüksek yüzdelerin bulunduğu görülmüştür (Bknız tablo 27, 90,7%). Ayrıca katılımcıların istihdam başvurduklarında fizikselden çok psikolojik olarak zarar görme durumlarının var olduğu görülmekle birlikte var olmadığını belirtenler ile oldukça yakın yüzdelerle sahip olup olmama durumları ve geçmişteki kötü deneyimleri nedeniyle arayış içerisinde olduklarını/olmadıklarını belirtenlerin yüzdelerinin de oldukça yakın olduğu gözlenmiştir. Bunlara ek olarak katılımcıların büyük çoğunluğunun (81,7%) istihdam hizmetlerine başvurduklarında fiziksel olarak zarar görmediklerini belirttikleri anlaşılmıştır.

Tablo 34. İstihdam Hizmetlerinin Heteronormatifliği ile Hizmetlere Erişilme İlişkisi

	Heteronormatif düzenden kaynaklı olarak LGBTİ'lerin hizmetlere erişimlerini engelleyen durumların olduğunu düşünüyor musunuz?				
			Evet	Hayır	Toplam
İstihdam hizmetlerine başvurduğumda LGBTİ olmam konusunda açığım (n=77) $p>0.05$	Evet	%	14,3	2,6	16,9
	Hayır	%	62,9	6,7	69,5
İstihdam hizmetlerinde çalışmakta olan profesyonellerin LGBTİ konusunda daha fazla bilgiye ve duyarlılığa sahip olması gerekiyor (n=82) $p>0.05$	Evet	%	84,1	8,5	92,7
	Hayır	%	4,9	2,4	7,3
İstihdam hizmetlerine başvurduğumda nasıl tepki vereceklerini bilmediğim için LGBTİ olduğumu saklıyorum (n=75) $p>0.05$	Evet	%	73,3	6,7	80
	Hayır	%	16	4	20
İstihdam hizmetlerinde geçmişteki kötü deneyimlerim nedeniyle LGBTİ dostu hizmet verenlere ve profesyonellerine ulaşma noktasında sürekli arayış içerisindeyim (n=71) $p>0.05$	Evet	%	39,4	2,8	42,3
	Hayır	%	49,3	8,5	57,7
İstihdam hizmetlerine başvurduğumda bana zarar verileceğini düşündüğüm için endişe duyuyorum (n=73) $p>0.05$	Evet	%	57,5	5,5	63
	Hayır	%	30,1	6,8	37
İstihdam hizmetlerine başvurduğumda LGBTİ olmamdan dolayı bana gösterilen tutumlar ve davranışlar nedeniyle fiziksel olarak zarar görüyorum (n=71) $\chi^2=0,90$ $p<0.05$	Evet	%	7	4,2	11,3
	Hayır	%	81,7	7	88,7
İstihdam hizmetlerine başvurduğumda LGBTİ olmamdan dolayı bana gösterilen tutumlar ve davranışlar nedeniyle psikolojik olarak zarar görüyorum (n=68)	Evet	%	39,7	4,4	44,1
	Hayır	%	52,9	2,9	55,9
İstihdam hizmetleri ile ilgili yerler tarafından bana sunulan hizmetler yararlı, yeterli ve uygun (n=71) $p>0.05$	Evet	%	25,4	2,8	28,2
	Hayır	%	66,2	5,6	71,8

4.3. Psiko-Sosyal İyilik Hali

4.3.1. Psikolojik Şiddete Maruz Kalma

Tablo 35. Psikolojik Şiddete Maruz Kalma Durumu

	Sayı	Yüzde
Evet	85	65,9
Hayır	22	17,1
Karasızım	22	17,1
Toplam	129	100,0

Tablodan da görülebileceği üzere katılımcılardan 65,9% (n=85) kişi psikolojik şiddete maruz kaldığını belirtmiş, Tablo 36'da ise 31,0% (n=40) katılımcının psikolojik şiddete maruz kalması ve hayat memnuniyetinin oldukça düşük olması ile 27,9%

(n=36) katılımcının da benzer şekilde hayat memnuniyetinin ortalama olduğu anlaşılmakta, Fisher Exact Test ($\chi^2=3,24$, $p<0.05$) sonucuna göre psikolojik şiddete maruz kalma ile hayattan memnuniyet düzeyi arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir.

Bununla birlikte Fisher Exact Test ($\chi^2=1,77$, $p<0.05$) LGBTİ olma durumuna yönelik tehdit almak ile hayattan memnuniyet düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Soru kağıdında mevcut olan fiziksel ve/veya cinsel şiddet/saldırı durumunun mevcudiyetine ilişkin katılımcılar tarafından ifade edilen oldukça az görüşün olduğu görülmekle birlikte LGBTİ olma durumundan kaynaklı tehdit varlığının da psikolojik şiddete oranla daha az olduğunun belirtildiği anlaşılmıştır. Bu nedenle bu soru kağıdına cevap veren katılımcıların yanıtları göz önünde bulundurulduğunda şiddet türlerinden LGBTİ'lerin en çok psikolojik şiddete maruz kaldıkları ve iyilik hallerinin en çok bu şiddet türü aracılığı ile etkilendiği görülmektedir.

4.3.2. Psikolojik Şiddete Maruz Kalma ve Hayat Memnuniyeti

Tablo 36. Psikolojik Şiddete Maruz Kalma ile Hayat Memnuniyeti İlişkisi

$p<0.05$	$(n=129)$		Hayat memnuniyeti puan aralığı (0-10)			
			0-3%	4-7%	8-10%	Toplam%
Psikolojik şiddete maruz kaldınız mı?		Evet	31,0	27,9	7,0	65,9
		Hayır	3,9	8,5	4,7	17,1
		Karasızım	2,3	11,6	3,1	17,1
Birisini veya birileri LGBTİ olduğunuzu başkalarına söylemekle sizi tehdit etti mi?		Evet	18,6	17,8	4,7	41,1
		Hayır	12,4	28,7	8,5	49,6
		Karasızım	6,2	1,6	1,6	9,3

Yanda bulunan tablodaki Fisher Exact Test $p<0.05$ sonuçlarına göre LGBTİ olma durumuna yönelik tehdit almak ile kendine zarar verme deneyiminin

mevcudiyeti, hayata son verme düşüncelerinin varlığı ve hayatın yaşamaya değer olmadığına dair düşünceler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

4.4. Kendine Zarar Verme

4.4.1. LGBTİ Olma Durumundan Dolayı Tehdit Edilme ile Kendine Zarar Verme

Tablo 37'de de benzer bir şekilde $p<0.05$ sonuçlarına göre LGBTİ olma durumunun bir başkasına söylenmesi ile tehdit edilme durumunun varlığı ile kendine zarar verme deneyiminin mevcudiyeti ve hayatın yaşamaya değer olmadığına dair düşünceler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Tablo.37 LGBTİ Olma Durumunun Bir Başkasına Söylenmesi ile Tehdit Edilme Durumunun Varlığı ve Kendine Zarar Verme Düşüncesi/Davranışı İlişkisi

<i>p</i> <0.05		Birisini veya birileri LGBTİ olduğunuzu başkalarına söylemekle sizi tehdit etti mi?			
		Evet %	Hayır %	Kararsızım %	Toplam %
Kendinize zarar verme deneyiminiz var mı? Fisher Exact Test ($\chi^2=4,95, p<0.05$)(n=126)	Evet	31,0	21,4	6,3	58,7
	Hayır	10,3	27,8	3,2	41,3
Hayatın hiç yaşamaya değer olmadığını düşündüğüm zamanlar oldu Fisher Exact Test ($\chi^2=2,51, p<0.05$)(n=129)	Evet	34,9	34,9	9,3	79,1
	Hayır	6,2	14,7		20,9

4.4.2. Psikolojik Şiddete Maruz Kalma ve Kendine Zarar Verme

Tablo 38. Psikolojik Şiddete Maruz Kalma Durumunun Varlığı ile Kendine Zarar Verme Düşüncesi/Davranışı İlişkisi

<i>p</i> <0.05		Psikolojik şiddete maruz kaldınız mı?			
		Evet %	Hayır %	Kararsızım %	Toplam %
Kendinize zarar verme deneyiminiz var mı? ($\chi^2=8,25, p<0.05$) (n=126)	Evet	42,1	4,8	11,9	58,7
	Hayır	25,4	11,1	4,8	41,3
Ciddi bir şekilde hayatıma son vermeyi düşündüm ($\chi^2=8,53, p<0.05$)(n=129)	Evet	42,6	6,2	12,4	61,2
	Hayır	23,3	10,9	4,7	38,8
Hayatın hiç yaşamaya değer olmadığını düşündüğüm zamanlar oldu Fisher Exact Test ($\chi^2=4,60, p<0.05$)(n=129)	Evet	55,0	9,3	14,7	79,1
	Hayır	10,9	7,8	2,3	20,9

Tablo 38’de psikolojik şiddete maruz kalma durumu ile kendine zarar verme deneyiminin varlığı, ciddi bir şekilde hayatına son vermeyi düşünme ve hayatın hiç yaşamaya değer olmadığını düşünme durumlarının varlığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmüştür.

4.4.3. Açılım ve Kendine Zarar Verme

Tablo 39. Açılım Yapma ile Kendine Zarar Verme Düşüncesi/Davranışı İlişkisi

(n=124)		Ciddi bir şekilde hayatıma son vermeyi düşündüm		
		Evet %	Hayır %	Toplam %
LGBTİ kimliğinizle ilgili olarak ilk kime açıldınız?	Arkadaş	55,6	35,5	91,1
	Ebeveyn	1,6	0,0	1,6
	Kardeş	2,4	0,0	2,4
	Akraba	0,0	3,2	3,2
	Gençlik veya başka organizasyonlar	0,8	0,8	1,6

($\chi^2=0,79, p<0.05$)

Tablo 39’da Fisher Exact Test $p < 0.05$ sonuçlarına göre LGBTİ kimliğine dair ilk olarak arkadaşına açılma durumu ile ciddi bir şekilde hayata son vermeyi düşünme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuş ancak bunun açılan kişinin kim olduğundan ziyade sosyal ortamların açılım yapmaya elverişli olmaması ve kişilerin tepkilerinden endişe duyulması gibi açılım başlığı altında tartışılan pek çok sebebi de içerisinde barındırdığı düşünülmüştür. Bununla birlikte arkadaşına açılmanın ya da diğer kaynaklardansa arkadaşına açılmanın beraberinde getirdiği farklı zorlukların neler olduğunun/olabileceğinin heteronormativite içerisinde tartışılması ve bu çerçevede açılım yapılan kişinin iyilik haline olan etkisinin doğrudan ya da dolaylı olarak değerlendirilmesinin daha anlamlı olacağı düşünülmüştür.

4.4.4. İyilik Hali ve Kendine Zarar Verme

Tablo 40,41,42’de ise hayata son verme düşünceleri ve kendine zarar verme düşünceleri ile çalışma hayatında açıldıktan sonra tutumlarda olumsuz değişiklikler gözlemlenmesi, okulda bulunulan yere dahil olmanın zor olması, çalışma hayatındaki homofobik/bifobik/transfobik tutumlar, hayat boyunca ve son 12 aydır keyifsiz ya da depresif hissetme, hayatın hiç yaşamaya değer olmadığını düşünme, kendini işe yaramaz/değerli hissetme, kendini bir başarısızlık olarak görme eğilimi, okulda karşılaşılan olumsuz davranışlar nedeniyle bulunulan yeri erken bırakmayı düşünme, okulda LGBTİ sorun ve kaygılarını reddeden tutumların mevcudiyeti, farklı alanlarda alay edici lakapların takılması, hayata son verme düşüncelerinin LGBTİ olma durumu ile yakından ilişkili olduğunu düşünme durumu, okulda bulunulan yere dahil olmanın zorluğu, ihtiyaç duyulduğunda aileden duygusal destek alabilme durumu, ailenin kişilere karar almada yardımcı olmaya hevesli olma durumu ve kişilerin öz saygılarına ilişkin düşünceleri arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkilerin bulunduğu görülmüştür.

Tablo 40. Hayata Son Verme Düşüncelerinin Varlığı İle İyilik Hali İlişkisi	Ciddi Bir Şekilde Hayatıma Son Vermeyi Düşündüm			
		Evet %	Hayır %	Toplam %
Çalışma hayatında, açıldıktan sonra arkadaşlarımla ve/veya çalışanların tutumlarında olumsuz değişiklikler gözlemledim ($\chi^2=10,06, p<0.05$) (n=48)	Evet	37,5	14,6	52,1
	Hayır	18,8	29,2	47,9
Okulda, bulunduğum yere dahil olmak benim için zor/ zordu ($\chi^2=18,31 p<0.05$) (n=98)	Evet	39,8	13,3	53,1
	Hayır	20,4	26,5	46,9
Çalışma hayatında bulunanların homofobik/bifobik/transfobik tutumları vardı/var. ($\chi^2=6,51, p<0.05$) (n=53)	Evet	49,1	22,6	71,7
	Hayır	7,5	20,8	28,3
Hayat boyunca keyifsiz ya da depresif hissetme ($\chi^2=24,42 p<0.05$) (n=129)	Evet	41,1	10,1	51,1
	Hayır	20,2	28,7	48,8
Son 12 aydır keyifsiz ya da depresif hissetme ($\chi^2=12,02 p<0.05$) (n=129)	Evet	51,9	24,0	76,0
	Hayır	9,3	14,7	24,0
Hayatın hiç yaşamaya değer olmadığını düşündüğüm zamanlar oldu ($\chi^2=10,47 p<0.05$) (n=129)	Evet	58,1	20,9	79,1
	Hayır	3,1	17,8	20,9
Bazen gerçekten kendimi işe yaramaz hissediyorum ($\chi^2=14,34 p<0.05$) (n=129)	Evet	52,7	18,6	71,3
	Hayır	8,5	20,2	28,7
Kendimi en az başkaları kadar değerli hissediyorum ($\chi^2=14,34 p<0.05$) (n=129)	Evet	20,9	32,6	53,5
	Hayır	40,3	6,2	46,5
Kendimi bir başarısızlık olarak görmeye eğilimliyim ($\chi^2=14,34 p<0.05$) (n=129)	Evet	41,9	9,3	51,2
	Hayır	19,4	29,5	48,8

Tablo 41’de de katılımcıların karşılaşılan (okulda) olumsuz davranışlar yüzünden bulunulan yeri erken bırakmayı düşündüklerini ve bulunulan yere dahil olmanın zorluğunu belirttikleri görülmüş, kendine zarar verme davranışları ile bu durumların ilişki içerisinde olduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte katılımcıların kendilerini değersiz ve işe yaramaz hissettikleri, kendilerini başarısızlık olarak görme eğilimi içerisinde oldukları, hayatın yaşamaya değer olmadığını düşündükleri, hayat boyunca keyifsiz ya da depresif hissettikleri ve bu doğrultuda da kendine zarar verme deneyimine sahip oldukları görülmüştür. Ayrıca hayata son verme düşüncelerini LGBTİ olma durumu ile ilişkili olarak açıklayan katılımcıların kendine zarar verme davranışı gösterme durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmakla birlikte satır yüzdelerine bakıldığında ise LGBTİ olma durumu ile kendine zarar verme deneyiminin varlığı sorularına verilen evet yanıtlarına dair yüzdelerin birbirine oldukça yakın olduğu görülmüştür. Hayat son verme düşüncesi de kendine zarar verme deneyimi olarak ele alındığında, kendine zarar verme deneyimi olan katılımcıların hayata son verme düşüncelerini LGBTİ olma durumları ile ilişkili bulup bulmama durumlarının satıra ilişkin verdikleri cevaba etkisinin bulunduğu görülmüştür. Kendine zarar verme deneyimi LGBTİ olma durumu ile ilişki içerisinde olsa dahi kişinin bu davranışı LGBTİ kimliği ile ilişkili görüp görmemesi, ya da LGBTİ kimliği harici kişiyi farklı stresler altında bırakan ve kendine zarar verme davranışına yönlendiren durumların da mevcudiyetinin var olabileceği değerlendirilmiştir. Katılımcılar ihtiyaç

duyulduğunda aileden alamadıkları duygusal desteği de belirtmiş, bu durumun da kendilerinin kendine zarar verme davranışında etkili olduğu anlaşılmıştır.

		Kendinize zarar verme deneyiminiz var mı?			
		Evet %	Hayır %	Toplam %	
Tablo 41. Kendine Zarar Verme Deneyiminin Varlığı İle İyilik Hali İlişkisi	Okulda karşılaştığınız olumsuz davranışlar yüzünden hiç bulunduğunuz yeri erken bırakmayı düşündünüz mü? ($\chi^2=20,23, p<0.05$) (n=109)	Evet	40,4	14,7	55,0
		Hayır	18,3	26,6	45,0
Okulda, bulunduğum yere dahil olmak benim için zor/ zordu ($\chi^2=19,45 p<0.05$) (n=95)	Evet	35,8	17,9	53,7	
	Hayır	20,0	26,3	46,3	
Hayat boyunca keyifsiz ya da depresif hissetme ($\chi^2=25,17 p<0.05$) (n=126)	Evet	38,1	13,5	51,6	
	Hayır	20,6	27,8	48,4	
Hayatın hiç yaşamaya değer olmadığını düşündüğüm zamanlar oldu ($\chi^2=9,90 p<0.05$) (n=126)	Evet	54,8	26,2	81,0	
	Hayır	4,0	15,1	19,0	
Hayatıma son verme düşüncelerim LGBTİ olmam ile yakından ilişkili ($\chi^2=18,57 p<0.05$) (n=126)	Evet	27,0	8,7	35,7	
	Hayır	31,7	32,5	64,3	
Bazen gerçekten kendimi işe yaramaz hissediyorum ($\chi^2=14,86 p<0.05$) (n=126)	Evet	47,6	23,8	71,4	
	Hayır	11,1	17,5	28,6	
Kendimi en az başkaları kadar değerli hissediyorum ($\chi^2=24,76 p<0.05$) (n=126)	Evet	21,4	31,0	52,4	
	Hayır	37,3	10,3	47,6	
Kendimi bir başarısızlık olarak görmeye eğilimliyim ($\chi^2=24,76, p<0.05$) (n=126)	Evet	40,5	11,9	52,4	
	Hayır	18,3	29,4	47,6	
İhtiyaç duyduğumda ailemden duygusal destek alıyorum ($\chi^2=14,03, p<0.05$) (n=126)	Evet	11,1	15,9	27,0	
	Hayır	47,6	25,4	73,0	

Tablo 42’de katılımcıların karşılaşılan (okulda) olumsuz davranışlar yüzünden bulunulan yeri erken bırakmayı düşündüklerini, (çalışma hayatında) homofobik/bifobik/transfobik tutumlar ile (okulda) LGBTİ sorun ve kaygılarını reddeden tutumların mevcudiyeti, (diğer alanlarda) alay edici lakapların varlığını belirttikleri görülmüş, öldürme düşüncesi olmadan kendine zarar verme davranışları ile bu durumların ilişki içerisinde olduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte katılımcıların kendilerini değersiz ve işe yaramaz hissettikleri, kendilerini başarısızlık olarak görme eğilimi içerisinde oldukları, hayatın yaşamaya değer olmadığını düşündükleri, hayat boyunca keyifsiz ya da depresif hissettikleri ve bu doğrultuda da kendine zarar verme deneyimine sahip oldukları görülmüştür. Bir önceki tablo ile benzer şekilde öldürme düşüncesi olmadan kendine zarar verme deneyimi, LGBTİ olma durumu ile ilişki içerisinde olsa dahi kişinin bu davranışı LGBTİ kimliği ile ilişkili görüp görmemesi, ya da LGBTİ kimliği harici kişiyi farklı stresler altında bırakan ve kendine zarar verme davranışına yönlendiren durumların da mevcudiyetinin var olabileceği değerlendirilmiştir.

Tablo 42. Kendine Zarar Verme Davranışının Varlığı İle İyilik Hali İlişkisi	Öldürme Düşüncesi Olmadan Kendime Zarar Verdim			
		Evet %	Hayır %	Toplam %
Okulda karşılaştığınız olumsuz davranışlar yüzünden hiç bulunduğunuz yeri erken bırakmayı düşündünüz mü? ($\chi^2=0,45$ $p<0.05$) (n=111)	Evet	35,1	19,8	55,0
	Hayır	17,1	27,0	45,0
Çalışma hayatında bulunanların homofobik/bifobik/transfobik tutumları vardı/var ($\chi^2=7,08$, $p<0.05$) (n=53)	Evet	41,5	30,2	71,7
	Hayır	5,7	22,6	28,3
Okulda LGBTİ sorun ve kaygılarını reddeden tutumlar mevcuttu/mevcut ($\chi^2=0,26$, $p<0.05$) (n=107)	Evet	42,1	31,8	73,8
	Hayır	9,3	15,9	26,2
Diğer alanlarda sizinle alay eden lakaplar takıldı mı? ($\chi^2=0,41$ $p<0.05$) (n=87)	Evet	26,4	14,9	41,4
	Hayır	23,0	34,5	58,6
Hayat boyunca keyifsiz ya da depresif hissetme ($\chi^2=0,49$ $p<0.05$) (n=129)	Evet	31,8	18,6	51,2
	Hayır	20,2	28,7	48,8
Hayatın hiç yaşamaya değer olmadığını düşündüğüm zamanlar oldu ($\chi^2=0,21$ $p<0.05$) (n=129)	Evet	48,8	30,2	79,1
	Hayır	3,1	17,1	20,9
Hayatıma son verme düşüncelerim LGBTİ olmam ile yakından ilişkili ($\chi^2=0,35$ $p<0.05$) (n=129)	Evet	23,3	11,6	34,9
	Hayır	28,7	35,7	65,1
Bazen gerçekten kendimi işe yaramaz hissediyorum ($\chi^2=0,29$ $p<0.05$) (n=129)	Evet	43,4	27,1	71,3
	Hayır	8,5	20,2	28,7
Kendimi en az başkaları kadar değerli hissediyorum ($\chi^2=0,47$ $p<0.05$) (n=129)	Evet	20,2	33,3	53,5
	Hayır	31,8	14,0	46,5
Kendimi bir başarısızlık olarak görmeye eğilimliyim ($\chi^2=0,49$ $p<0.05$) (n=129)	Evet	33,3	17,8	51,1
	Hayır	18,6	29,5	48,8

Kendine zarar verme başlığı ile öldürme düşüncesi olmadan kendine zarar verme farklı başlıklar altında ele alınmış, tablolardan elde edilen bulgulardan sorun ve kaygıları reddeden tutumlar ile alay edici lakapların varlığının öldürme düşüncesi olmadan kendine zarar verme davranışında önemli bir rolünün olduğu, öldürme düşüncesinin var olup olmaması önenmeksizin kendine zarar verme davranışı ifade edildiğinde ise hayat boyunca keyifsiz ve depresif hissetme ve aileden alınan duygusal desteğin yoksunluğunun ifade edildiği görülmüştür.

4.5. İntihar

4.5.1. İyilik Hali ve İntihar

Tablo 43'de katılımcıların kendilerini değersiz ve işe yaramaz hissettikleri, kendilerini başarısızlık olarak görme eğilimi içerisinde oldukları, kendine daha fazla saygı duyma isteği içerisinde olma durumları ile daha önce hayatına son vermeyi bir ya da birkaç kez deneme durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Hayata son

verme deneyimi LGBTİ olma durumu ile ilişki içerisinde olsa dahi kişinin bu davranışı LGBTİ kimliği ile ilişkili görüp görmemesi, ya da LGBTİ kimliği harici kişiyi farklı stresler altında bırakan ve kendine zarar verme davranışına yönlendiren durumların da mevcudiyetinin var olabileceği değerlendirilmiştir. Ayrıca ailelerinin katılımcıların karar alma süreçlerindeki hevesli olma durumları ile hayata son vermeyi bir ya da birkaç kez deneme durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

		Daha önce hayatıma son vermeyi bir ya da birkaç kez denedim			
		Evet %	Hayır %	Toplam %	
Tablo 43. İntihar Davranışının Varlığı ile İyilik Hali İlişkisi					
	Hayatıma son verme düşüncelerim LGBTİ olmam ile yakından ilişkili ($\chi^2=16,40$ $p<0.05$) (n=129)	Evet	18,6	16,3	34,9
		Hayır	17,8	47,3	65,1
Bazen gerçekten kendimi işe yaramaz hissediyorum ($\chi^2=13,48$ $p<0.05$) (n=129)	Evet	30,2	41,1	71,3	
	Hayır	6,2	22,5	28,7	
Kendimi en az başkaları kadar değerli hissediyorum ($\chi^2=21,86$, $p<0.05$) (n=129)	Evet	10,1	43,4	53,5	
	Hayır	26,4	20,2	46,5	
Keşke kendime daha fazla saygı duysam diye düşünüyorum ($\chi^2=14,21$, $p<0.05$) (n=129)	Evet	29,5	40,3	69,8	
	Hayır	7,0	23,3	30,2	
Kendimi bir başarısızlık olarak görmeye eğimliyim ($\chi^2=22,95$, $p<0.05$) (n=129)	Evet	26,4	24,8	51,2	
	Hayır	10,1	38,8	48,8	
Ailem bana karar almada yardımcı olmaya hevesli ($\chi^2=22,95$, $p<0.05$) (n=129)	Evet	7,8	29,5	37,2	
	Hayır	28,7	34,1	62,8	

Bu araştırma kapsamında da keyifsiz, depresif, işe yaramaz, başarısız hissetme ve sarsılan özsaygının kendine zarar verme ve öldürme düşüncesi ile bağlantılı olduğu anlaşılmış, yine bu intihar deneyimi ve kendine zarar verme davranışında fobik ve reddeden/dışlayıcı tutumlar ile özellikle aileden alınamayan desteğin önemli bir rolünün olduğu çıktılarına ulaşılmıştır. Keyifsiz, depresif, işe yaramaz, başarısız hissetme ve sarsılan özsaygıya ilişkin nedenlere yönelik yapılan çapraz tabloları ise hizmetlere erişim ve destek mekanizmaları ile olan ilişki olmak üzere iki başlık altında incelemek mümkün olmuştur.

4.6. Hizmetlere Erişim ve İyilik Hali İlişkisi

4.6.1. Hizmetlere İlişkin Deneyimler ve Hayat Memnuniyeti

Tablo 44'de ki kare sonuçlarına göre çalışma hayatında kendisine saygılı davranılma, kendini bulunduğu yerin bir parçası olarak görme, mutluluk düzeyi, rahatlıkla kendi olabilme, farklı LGBTİ'ler ile iletişime geçebilme, bulunulan yere dahil olmada zorluk

durumları ile bireylerin hayattan memnuniyet düzeyleri ve keyifsiz, depresif hissetme durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Tablo 44. Hizmetlere İlişkin Deneyimler ile Hayat Memnuniyeti İlişkisi

		Hayat memnuniyeti puan aralığı (0-10)			
		0-3 (%)	4-7 (%)	8-10 (%)	Toplam (%)
Çalışma hayatında bana saygılı davranılıyor ($\chi^2=2,29$ $p<0.05$) (n=49)	Evet	16,3	36,7	14,3	67,3
	Hayır	22,4	10,2	0,0	32,7
Çalışma hayatında, kendimi bulduğum yerin bir parçası olarak görüyorum/görüydüm ($\chi^2=2,43$ $p<0.05$) (n=53)	Evet	6,4	25,5	8,5	40,4
	Hayır	31,9	23,4	4,3	59,6
Çalışma hayatında bulunmaktan, mutluydum/mutluyum ($\chi^2=3,35$, $p<0.05$) (n=46)	Evet	6,5	28,3	13,0	47,8
	Hayır	30,4	19,6	2,2	52,2
Çalışma hayatında rahatlıkla kendim olabiliyordum/olabiliyorum ($\chi^2=1,93$, $p<0.05$) (n=44)	Evet	6,8	20,5	11,4	38,6
	Hayır	34,1	27,3	0,0	61,4
Çalışma hayatında farklı LGBTİ'ler ile iletişime geçebiliyordum/geçebiliyorum ($\chi^2=2,87$, $p<0.05$) (n=46)	Evet	8,7	28,3	10,9	47,8
	Hayır	28,3	21,7	2,2	52,2
Okulda, cinsiyet kimliğime ilişkin destek arayışına cevap verebilecek kurumlar hakkında bilgi alabiliyordum/alabiliyorum ($\chi^2=6,31$, $p<0.05$) (n=97)	Evet	9,3	16,5	11,3	37,1
	Hayır	27,8	28,9	6,2	62,9
Sahip olduğunuz gelir ile bu ihtiyaçlarımızı karşılayabiliyor musunuz? ($\chi^2=3,53$, $p<0.05$) (n=51)	Evet	7,8	21,6	9,8	39,2
	Hayır	37,3	15,7	7,8	60,8
Sağlık hizmetleri ile ilgili yerler tarafından bana sunulan hizmetler yararlı, yeterli ve uygun ($\chi^2=4,43$, $p<0.05$) (n=77)	Evet	7,8	24,7	7,8	40,3
	Hayır	31,2	22,1	6,5	59,7
Aile hekiminiz ya da düzenli olarak gittiğiniz doktorunuz LGBTİ olduğunuzu farkında mı? ($\chi^2=2,80$, $p<0.05$) (n=129)	Evet	6,2	3,9	4,7	14,7
	Hayır	31,0	44,2	10,1	85,3

Ki kare sonuçlarına göre okulda, cinsiyet kimliğime ilişkin destek arayışına cevap verebilecek kurumlar hakkında bilgi alabilme, karşılaşılan olumsuz davranışlar yüzünden bulunulan yeri erken bırakmayı düşünme, bulunulan yere dahil olma zorluğu, homofobik/bifobik/transfobik tutumlar, alay edici lakapların varlığı, bu nedenle tehdit edilme ve/veya zarar görmekten korkma nedeniyle okula gitmek istememe, LGBTİ öğrencilerini destekleyen öğretmenler ya da okul çalışanlarının varlığı, eğitim hizmetlerine başvurulduğunda LGBTİ olma durumundan dolayı psikolojik zarar görme ve eğitim hizmetlerini yeterli, uygun bulma durumları ile bireylerin hayattan memnuniyet düzeyleri ve keyifsiz, depresif, işe yaramaz, başarısız, değersiz hissetme durumları, özsaygı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

4.6.2 Hizmetlere İlişkin Deneyimler ve İyilik Hali

Tablo 45. Hizmetlere İlişkin Deneyimler ile Keyifsiz/Depresif Hissetme İlişkisi

<i>p</i> <0.05	Hayat boyunca keyifsiz ya da depresif hissetme			
		Evet %	Hayır %	Toplam %
Okulda karşılaştığınız olumsuz davranışlar yüzünden hiç bulunduğunuz yeri erken bırakmayı düşündünüz mü? ($\chi^2=23,87$, $p<0.05$) (n=111)	Evet	34,2	20,7	55,0
	Hayır	18,0	27,0	45,0
Okulda, bulunduğum yere dahil olmak benim için zor/ zordu ($\chi^2=22,06$, $p<0.05$) (n=98)	Evet	35,7	17,3	53,1
	Hayır	16,3	30,6	46,9
Çalışma hayatında, bulunduğum yere dahil olmak benim için zor/zordu($\chi^2=10,82$, $p<0.05$) (n=51)	Evet	29,4	17,6	47,1
	Hayır	15,7	37,3	52,9
Çalışma hayatında bulunmaktan, mutluydum/ mutluyum ($\chi^2=10,04$, $p<0.05$) (n=46)	Evet	13,0	34,8	47,8
	Hayır	32,6	19,6	52,2
Okulda çalışanların ya da bulunanların homofobik/bifobik/transfobik tutumları vardı/var ($\chi^2=7,16$, $p<0.05$) (n=111)	Evet	46,8	39,6	86,5
	Hayır	5,4	8,1	13,5
Eğitim hizmetlerine başvurduğumda LGBTİ olmamdan dolayı bana gösterilen tutumlar ve davranışlar nedeniyle psikolojik olarak zarar görüyorum ($\chi^2=23,50$, $p<0.05$) (n=94)	Evet	31,9	18,1	50,0
	Hayır	18,1	31,9	50,0

Sağlık hizmetleri ile ilgili ki kare sonuçlarında ise sağlık hizmet sunucuları tarafından sunulan hizmetlerin yararlı, yeterli ve uygunluğu, hizmetlerdeki geçmiş kötü deneyimlerin LGBTİ dostu hizmet verenlere ve profesyonellerine ulaşma noktasında engel teşkil etmesi, hizmetlerine başvurulduğunda karşılaşılabilecek olan tepkinin bilinmezliği ve bu nedenle LGBTİ olduğunu saklama durumları ile başarısız hissetme ve özsaygı düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Tablo 46. Hizmetlere İlişkin Deneyimler İle Kendini Başarısızlık Olarak Görme Eğilimi İlişkisi	Kendimi bir başarısızlık olarak görmeye eğimliyim			
		Evet %	Hayır %	Toplam %
Okulda bu lakapları duymak istemediğiniz, tehdit edildiğiniz ya da zarar görmekten korktuğunuz için hiç bulunduğunuz yere gitmek istemediğiniz oldu mu? ($\chi^2=27,00$ $p<0.05$) (n=110)	Evet	30,9	20,0	50,9
	Hayır	19,1	30,0	49,1
Okulda karşılaştığınız olumsuz davranışlar yüzünden hiç bulunduğunuz yeri erken bırakmayı düşündünüz mü? ($\chi^2=23,42$, $p<0.05$) (n=111)	Evet	37,8	17,1	55,0
	Hayır	15,3	29,7	45,0
Okulda, bulunduğum yere dahil olmak benim için zor/ zordu ($\chi^2=22,06$, $p<0.05$) (n=98)	Evet	33,7	19,4	53,1
	Hayır	14,3	32,7	46,9
Sosyal hizmetler ile ilgili yerler tarafından bana sunulan hizmetler yararlı, yeterli ve uygun ($\chi^2=15,63$, $p<0.05$) (n=95)	Evet	9,5	25,3	34,7
	Hayır	43,2	22,1	65,3
Sağlık hizmetleri ile ilgili yerler tarafından bana sunulan hizmetler yararlı, yeterli ve uygun ($\chi^2=15,30$, $p<0.05$) (n=77)	Evet	10,4	29,9	40,3
	Hayır	40,3	19,5	59,7
Adli hizmetler ile ilgili yerler tarafından bana sunulan hizmetler yararlı, yeterli ve uygun ($\chi^2=9,60$, $p<0.05$) (n=75)	Evet	5,3	21,3	26,7
	Hayır	42,7	30,7	73,3
Eğitim hizmetleri ile ilgili yerler tarafından bana sunulan hizmetler yararlı, yeterli ve uygun ($\chi^2=14,94$, $p<0.05$) (n=95)	Evet	8,4	26,3	34,7
	Hayır	36,8	28,4	65,3
İstihdam hizmetleri ile ilgili yerler tarafından bana sunulan hizmetler yararlı, yeterli ve uygun ($\chi^2=9,86$, $p<0.05$) (n=71)	Evet	7,0	21,1	28,2
	Hayır	42,3	29,6	71,8
Sosyal hizmetler'de geçmişteki kötü deneyimlerim nedeniyle LGBTİ dostu hizmet verenlere ve profesyonellerine ulaşma noktasında sürekli arayış içerisindeyim ($\chi^2=22,77$, $p<0.05$) (n=97)	Evet	30,9	17,5	48,5
	Hayır	20,6	30,9	51,5
Sağlık hizmetlerde geçmişteki kötü deneyimlerim nedeniyle LGBTİ dostu hizmet verenlere ve profesyonellerine ulaşma noktasında sürekli arayış içerisindeyim ($\chi^2=15,59$, $p<0.05$) (n=78)	Evet	28,2	12,8	41,0
	Hayır	20,5	38,5	59,0
Adli hizmetlerde geçmişteki kötü deneyimlerim nedeniyle LGBTİ dostu hizmet verenlere ve profesyonellerine ulaşma noktasında sürekli arayış içerisindeyim ($\chi^2=14,40$, $p<0.05$) (n=75)	Evet	26,7	13,3	40,0
	Hayır	21,3	38,7	60,0
Eğitim hizmetlerine başvurduğumda LGBTİ olmamdan dolayı bana gösterilen tutumlar ve davranışlar nedeniyle psikolojik olarak zarar görüyorum ($\chi^2=21,50$, $p<0.05$) (n=94)	Evet	28,7	21,3	50,0
	Hayır	17,0	33,0	50,0

Tablo 47. Hizmetlere İlişkin Deneyimler İle Kendini Değerli Olarak Görme İlişkisi	Kendimi en az başkaları kadar değerli hissediyorum			
		Evet %	Hayır %	Toplam %
Okulda karşılaştığınız olumsuz davranışlar yüzünden hiç bulunduğunuz yeri erken bırakmayı düşündünüz mü? ($\chi^2=24,77$ $p<0.05$) (n=111)	Evet	22,5	32,4	55,0
	Hayır	27,9	17,1	45,0

Sosyal hizmetler tarafından sunulan hizmetlerin yararlı, yeterli ve uygunluğu ile sosyal hizmetlere başvurulduğunda geçmişteki kötü deneyimler nedeniyle LGBTİ dostu hizmet

verenlere ve profesyonellerine ulaşma noktasında sürekli arayış içerisinde olma durumu ile kendini başarısızlık olarak görme eğilimi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Tablo 48. Hizmetlere İlişkin Deneyimler İle Özsaygı İlişkisi

		Keşke kendime daha fazla saygı duysam diye düşünüyorum		
		Evet %	Hayır %	Toplam %
Okullarda LGBTİ öğrencilerini destekleyen öğretmenler ya da okul çalışanları var mı/mıydı? ($\chi^2=4,57$ $p<0.05$) (n=128)	Evet	27,3	13,3	40,6
	Hayır	38,3	9,4	47,7
	Bilmiyorum	3,9	7,8	11,7
Okulda çalışanların ya da bulunanların homofobik/bifobik/transfobik tutumları vardı/var ($\chi^2=4,59$, $p<0.05$) (n=111)	Evet	56,8	29,7	86,5
	Hayır	12,6	0,9	13,5
Sağlık hizmetlerine başvurduğumda nasıl tepki vereceklerini bilmediğim için LGBTİ olduğumu saklıyorum ($\chi^2=7,42$, $p<0.05$) (n=86)	Evet	44,2	30,2	74,4
	Hayır	22,1	3,5	25,6
Sağlık hizmetleri ile ilgili yerler tarafından bana sunulan hizmetler yararlı, yeterli ve uygun ($\chi^2=9,66$ $p<0.05$) (n=77)	Evet	20,8	19,5	40,3
	Hayır	48,1	11,7	59,7
Adli hizmetler ile ilgili yerler tarafından bana sunulan hizmetler yararlı, yeterli ve uygun ($\chi^2=5,60$ $p<0.05$) (n=75)	Evet	13,3	13,3	26,7
	Hayır	58,7	14,7	73,3

Bunlardan farklı olarak adli hizmetler ve istihdam hizmetleri ile ilgili yerler tarafından sunulan hizmetlerin yararlı, yeterli ve uygunluğu ile geçmişteki kötü deneyimler nedeniyle LGBTİ dostu hizmet verenlere ve profesyonellerine ulaşma noktasında sürekli arayış içerisinde olma ve diğer alanlarda LGBTİ'ler için bir kulüp ya da destek mekanizmasının varlığı durumları ile özsaygı düzeyi, kendini başarısızlık olarak görme eğilimi ve hayat memnuniyet düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca sahip olunan gelir ile ihtiyaçları karşılayabilme durumu ile de hayat memnuniyet düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

4.7. Sosyal Destek ve İyilik Hali

4.7.1. Arkadaş Desteği ve İyilik Hali İlişkisi

Araştırma sonuçlarından LGBTİ'lerin iyilik halinde yakın çevre olarak ifade edilebilecek olan aileye oranla arkadaş çevresinin olumlu bir etkisinin bulunduğu ve arkadaş desteğinin bu anlamda önemli bir rol oynadığı anlaşılmaktadır.

		Arkadaşlarımla sorunlarım hakkında konuşabilirim		
		Evet %	Hayır %	Toplam %
Son 30 gündür keyifsiz ya da depresif hissetme (n=129) <i>p>0.05</i>	Evet	57,4	17,8	75,2
	Hayır	19,4	5,4	24,8
Son 12 aydır keyifsiz ya da depresif hissetme (n=129) <i>p>0.05</i>	Evet	58,9	17,1	76,0
	Hayır	17,8	6,2	24,0
Hayat boyunca keyifsiz ya da depresif hissetme ($\chi^2=14,65$, $p<0.05$) (n=129)	Evet	34,9	16,3	51,2
	Hayır	41,9	7,0	48,8
Kendimi bir başarısızlık olarak görmeye eğimliyim ($\chi^2=14,65$, $p<0.05$) (n=129)	Evet	34,9	16,3	51,2
	Hayır	41,9	7,0	48,8
Keşke kendime daha fazla saygı duysam diye düşünüyorum (n=129) <i>p>0.05</i>	Evet	51,9	17,8	69,8
	Hayır	24,8	5,4	30,2
Bazen gerçekten kendimi işe yaramaz hissediyorum (n=129) <i>p>0.05</i>	Evet	55,0	16,3	71,3
	Hayır	21,7	7,0	28,7

Arkadaş desteği ile özsaygı, depresif ve/veya keyifsiz duygu durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

		Neşe ve kederimi paylaşabileceğim arkadaşlara sahibim		
		Evet %	Hayır %	Toplam %
Son 30 gündür keyifsiz ya da depresif hissetme (n=129) <i>p>0.05</i>	Evet	59,7	15,5	75,2
	Hayır	20,2	4,7	24,8
Kendimi en az başkaları kadar değerli hissediyorum ($\chi^2=12,09$ $p<0.05$) (n=129)	Evet	48,1	5,4	53,5
	Hayır	31,8	14,7	46,5
Kendimi bir başarısızlık olarak görmeye eğimliyim ($\chi^2=12,70$ $p<0.05$) (n=129)	Evet	36,4	14,7	51,2
	Hayır	43,4	5,4	48,8
Keşke kendime daha fazla saygı duysam diye düşünüyorum (n=129) <i>p>0.05</i>	Evet	53,5	16,3	69,8
	Hayır	26,4	3,9	30,2

Tablo 50’de depresif duygu durumu ile özsaygı, başarısızlık ve arkadaş desteği/sorunlar hakkında konuşabilme/güvenilebilir arkadaşlara sahip olma arasındaki ilişkiden farklı olarak bu ruh hali içerisinde bulunan LGBTİ’lerin aynı zamanda mutluluk ve üzüntülerini paylaşabildikleri arkadaşlara sahip olduklarını ifade ettikleri görülmüştür. Bu duygu durumu içerisinde iken arkadaş ile paylaşımında bulunabildiğine dair bir çıkarımda bulunulabileceği düşünülmeyle birlikte, bu paylaşımlar ile birlikte kişiyi olumsuz olarak etkileyen duygu durumlarının ve özsaygı, öz değer ile ilgili kendine dair bakış açılarının varlığını sürdürmekte olduğu sonucuna da ulaşılabileceği düşünülmektedir. Bu noktada ise ‘azınlık stresi’ne sebep olan dışlayıcı pek çok pratiğin ve sosyal/profesyonel destek mekanizmalarındaki eksikliğin varlığının önemli bir rol oynadığı düşünülmüştür.

Tablo 51. Arkadaş Desteği ile İyilik Hali İlişkisi <i>p>0.05</i>	Arkadaşlarım bana destek olmaya çalışıyor			
		Evet %	Hayır %	Toplam %
Son 30 gündür keyifsiz ya da depresif hissetme (n=129)	Evet	60,5	14,7	75,2
	Hayır	19,4	5,4	24,8
Son 12 aydır keyifsiz ya da depresif hissetme (n=129)	Evet	62,0	14,0	76,0
	Hayır	17,8	6,2	24,0
Kendimi en az başkaları kadar değerli hissediyorum (n=129)	Evet	46,5	7,0	53,5
	Hayır	33,3	13,2	46,5
Keşke kendime daha fazla saygı duysam diye düşünüyorum (n=129)	Evet	55,0	14,7	69,8
	Hayır	24,8	5,4	30,2
Bazen gerçekten kendimi işe yaramaz hissediyorum (n=129)	Evet	58,1	13,2	71,3
	Hayır	21,7	7,0	28,7

Tablo 52. Arkadaşa Güvенеbilme ile İyilik Hali İlişkisi	İşler ters gittiğinde arkadaşlarıma güvенеbilirim			
		Evet %	Hayır %	Toplam %
Son 30 gündür keyifsiz ya da depresif hissetme (n=129) <i>p>0.05</i>	Evet	52,7	22,5	75,2
	Hayır	17,1	7,8	24,8
Son 12 aydır keyifsiz ya da depresif hissetme (n=129) <i>p>0.05</i>	Evet	54,3	21,7	76,0
	Hayır	15,5	8,5	24,0
Hayat boyunca keyifsiz ya da depresif hissetme ($\chi^2=19,05$, $p<0.05$) (n=129)	Evet	30,2	20,9	51,2
	Hayır	39,5	9,3	48,8
Kendimi en az başkaları kadar değerli hissediyorum ($\chi^2=18,14$, $p<0.05$) (n=129)	Evet	45,0	8,5	53,5
	Hayır	24,8	21,7	46,5
Kendinize zarar verme deneyiminiz var mı? (n=126) <i>p>0.05</i>	Evet	34,1	24,6	58,7
	Hayır	34,9	6,3	41,3
Ciddi bir şekilde hayatıma son vermeyi düşündüm ($\chi^2=15,12$, $p<0.05$) (n=129)	Evet	37,2	24,0	61,2
	Hayır	32,6	6,2	38,8

4.7.2. Aile Desteği ve İyilik Hali İlişkisi

Tablo 53,54,55’de tablolardan hayata son verme ve depresif duygu durumu içerisinde bulunma ile aile tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir.

Tablo 53. Ailenin Desteğe Hevesli Olma Durumu ile İyilik Hali İlişkisi <i>p>0.05</i>	Ailem bana karar almada yardımcı olmaya hevesli			
		Evet %	Hayır %	Toplam %
Daha önce hayatıma son vermeyi bir ya da birkaç kez denedim (n=129)	Evet	7,8	28,7	36,4
	Hayır	29,5	34,1	63,6
Son 12 aydır keyifsiz ya da depresif hissetme (n=129)	Evet	25,6	50,4	76,0
	Hayır	11,6	12,4	24,0
Son 30 gündür keyifsiz ya da depresif hissetme (n=129)	Evet	24,8	50,4	75,2
	Hayır	12,4	12,4	24,8

Tablo 54. Aile Duygusal Desteği ile İyilik Hali İlişkisi	İhtiyaç duyduğumda ailemden duygusal destek alıyorum			
		Evet %	Hayır %	Toplam %
Son 30 gündür keyifsiz ya da depresif hissetme ($\chi^2=8,68$, $p<0.05$) (n=129)	Evet	15,5	59,7	75,2
	Hayır	11,6	13,2	24,8
Son 12 aydır keyifsiz ya da depresif hissetme (n=129) $p>0.05$	Evet	18,6	57,4	76,0
	Hayır	8,5	15,5	24,0
Keşke kendime daha fazla saygı duysam diye düşünüyorum (n=129) $p>0.05$	Evet	17,8	51,9	69,8
	Hayır	9,3	20,9	30,2
Bazen gerçekten kendimi işe yaramaz hissediyorum (n=129) $p>0.05$	Evet	16,3	55,0	71,3
	Hayır	10,9	17,8	28,7
Kendinize zarar verme deneyiminiz var mı? ($\chi^2=14,03$ $p<0.05$) (n=126)	Evet	11,1	47,6	58,7
	Hayır	15,9	25,4	41,3
Ciddi bir şekilde hayatıma son vermeyi düşündüm (n=129) $p>0.05$	Evet	14,0	47,3	61,2
	Hayır	13,2	25,6	38,8

Tablo 55. Aile Desteği ile İyilik Hali İlişkisi $p>0.05$	Ailem bana gerçekten destek olmaya çalışıyor			
		Evet %	Hayır %	Toplam %
Son 30 gündür keyifsiz ya da depresif hissetme (n=129)	Evet	25,6	49,6	75,2
	Hayır	11,6	13,2	24,8
Son 12 aydır keyifsiz ya da depresif hissetme (n=129)	Evet	29,5	46,5	76,0
	Hayır	7,8	16,3	24,0
Bazen gerçekten kendimi işe yaramaz hissediyorum (n=129)	Evet	24,0	47,3	71,3
	Hayır	13,2	15,5	28,7

Tablo oranlarından görülebileceği üzere katılımcıların vermiş olduğu yanıtlardan kendilerinin karar alma süreçlerinde ailelerinin hevesli olma durumlarının ve ailelerine duydukları ihtiyaç doğrultusunda ulaşabildikleri aile desteğinin yetersiz olduğu anlaşılmıştır.

4.7.3. Diğer Sosyal Destek ve İyilik Hali İlişkisi

Katılımcıların son 30 gün ve 12 aydır keyifsiz, depresif hissetme oranları ile öz değer, özsaygı, öz yeterlilikler oranlarının olumsuz anlamda oldukça yüksek olduğu, ancak aile desteği dışında paylaşımda bulunabildikleri, destek alabildikleri farklı insanların var olduğunun kendileri tarafından belirtildiği görülmüştür. Ancak bu destek ve paylaşımların da keyifsiz duygu durumlarının varlığını ya da öz-yeterliliğe ilişkin düşünceleri ile başatmede yetersiz kaldığı çıkarımında bulunulabileceği düşünülmüştür.

Tablo 56. Paylaşımda Bulunulabilecek En Az Bir Özel İnsanın Varlığı ile İyilik Hali İlişkisi	Sevincimi kederimi paylaşabileceğim en az bir özel insan var
--	--

		Evet %	Hayır %	Toplam %
Son 30 gündür keyifsiz ya da depresif hissetme (n=129) $p>0.05$	Evet	62,0	13,2	75,2
	Hayır	22,5	2,3	24,8
Son 12 aydır keyifsiz ya da depresif hissetme (n=129) $p>0.05$	Evet	64,3	11,6	76,0
	Hayır	20,2	3,9	24,0
Hayat boyunca keyifsiz ya da depresif hissetme ($\chi^2=9,77$ $p<0.05$) (n=129)	Evet	39,5	11,6	51,2
	Hayır	45,0	3,9	48,8
Kendimi bir başarısızlık olarak görmeye eğimliyim ($\chi^2=9,77$ $p<0.05$) (n=129)	Evet	38,8	12,4	51,2
	Hayır	45,7	3,1	48,8
Keşke kendime daha fazla saygı duysam diye düşünüyorum (n=129) $p>0.05$	Evet	55,8	14,0	69,8
	Hayır	28,7	1,6	30,2
Bazen gerçekten kendimi işe yaramaz hissediyorum ($\chi^2=5,74$ $p<0.05$) (n=129)	Evet	55,8	15,5	71,3
	Hayır	28,7	0,0	28,7

Tablo 57. İhtiyaç Duyulduğunda En Az Bir Özel İnsanın Varlığı ile İyilik Hali İlişkisi	İhtiyaç duyduğumda etrafımda en az bir özel insan var			
		Evet %	Hayır %	Toplam %
Son 12 aydır keyifsiz ya da depresif hissetme (n=129) $p>0.05$	Evet	64,3	11,6	76,0
	Hayır	20,9	3,1	24,0
Ciddi bir şekilde hayatıma son vermeyi düşündüm ($\chi^2=7,36$ $p<0.05$) (n=129)	Evet	48,8	12,4	61,2
	Hayır	36,4	2,3	38,8

Tablo 58. Duygulara Önem Veren Birilerinin Varlığı ile İyilik Hali İlişkisi	Hayatımda duygularıma önem veren biri/birileri var			
		Evet %	Hayır %	Toplam %
Son 30 gündür keyifsiz ya da depresif hissetme (n=129) $p>0.05$	Evet	58,1	17,1	75,2
	Hayır	21,7	3,1	24,8
Son 12 aydır keyifsiz ya da depresif hissetme (n=129) $p>0.05$	Evet	59,7	16,3	76,0
	Hayır	20,2	3,9	24,0
Kendimi en az başkaları kadar değerli hissediyorum ($\chi^2=12,09$ $p<0.05$) (n=129)	Evet	47,3	6,2	53,5
	Hayır	32,6	14,0	46,5
Kendimi bir başarısızlık olarak görmeye eğimliyim ($\chi^2=12,70$ $p<0.05$) (n=129)	Evet	36,4	14,7	51,2
	Hayır	43,4	5,4	48,8
Keşke kendime daha fazla saygı duysam diye düşünüyorum (n=129) $p>0.05$	Evet	54,3	15,5	69,8
	Hayır	25,6	4,7	30,2
Bazen gerçekten kendimi işe yaramaz hissediyorum (n=129) $p>0.05$	Evet	53,5	17,8	71,3

Tablo 56, 57, 58'de kendini depresif, işe yaramaz hissetme, kendini başarısızlık olarak görme eğilimi, hayata son verme düşünceleri, öz değer/ özsaygıları ile ihtiyaç duyulduğunda ve/veya paylaşımında bulunulabilecek duygularına önem veren insanların var olması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

4.7.4. Açılım ve İyilik Hali İlişkisi

Açılma durumu ile depresif hissetme, öz-yeterliliğe dair olumsuz düşüncelere sahip olma arasında ki kare sonuçlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin bulunmadığı görülmekle birlikte, Tablo 59 oranlarına bakıldığında açılma ile keyifsiz hissetme, özsaygı, işe yaramaz hissetme, kendine zarar verme deneyiminin varlığı ve ciddi bir şekilde hayata son verme düşüncelerinin varlığı arasındaki oranların görece anlamlı olduğu söylenebilmektedir.

Tablo 59. Açılım Yapma ve İyilik Hali İlişkisi <i>p>0.05</i>	Hiç daha önce kendinizi en az bir kişiye açıkladınız mı? Başka bir deyişle, herhangi birine LGBTİ olduğunuzu söylediniz mi?		
	Evet %	Hayır %	Toplam %
Son 30 gündür keyifsiz ya da depresif hissetme (n=129)	Evet 72,1	Hayır 3,1	Toplam 75,2
	Hayır 24,0	0,8	24,8
Keşke kendime daha fazla saygı duysam diye düşünüyorum (n=129)	Evet 66,7	Hayır 3,1	Toplam 69,8
	Hayır 29,5	0,8	30,2
Bazen gerçekten kendimi işe yaramaz hissediyorum (n=129)	Evet 67,4	Hayır 3,9	Toplam 71,3
	Hayır 28,7	0,0	28,7
Kendinize zarar verme deneyiminiz var mı? (n=126)	Evet 57,1	Hayır 1,6	Toplam 58,7
	Hayır 38,9	2,4	41,3
Ciddi bir şekilde hayatıma son vermeyi düşündüm (n=129)	Evet 58,1	Hayır 3,1	Toplam 61,2
	Hayır 38,0	0,8	38,8

4.7.5. Rol Model Alma ve İyilik Hali İlişkisi

Tablo 60'dan kendini işe yaramaz hissetme ve rol model olabilecek kimselerin varlığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bununla birlikte katılımcıların rol model aldıkları kişileri LGBTİ arkadaşları olarak ifade ettikleri görülmüştür.

Tablo 60. Rol Model Varlığı ve Kendini İşe Yaramaz Hissetme İlişkisi <i>p>0.05</i>	Bazen gerçekten kendimi işe yaramaz hissediyorum			
	Evet %	Hayır %	Toplam %	
Yaşça sizden büyük LGBTİ arkadaşlarınız, akrabalarınız ve/veya size rol-model olabilecek kimse oldu mu, var mı? ($\chi^2=0,86, p<0,05$) (n=129)	Evet, LGBTİ arkadaşlarım	30,2	14,0	44,2
	Evet, LGBTİ ailem/kardeşlerim	0,8	1,6	2,3
	Evet, LGBTİ aktivistler ve LGBTİ dostu kurumlar	14,0	0,8	14,7
	Hiçbiri	26,4	12,4	38,8

Tablo 61. Rol Model Varlığı ve Keyifsiz, Depresif Hissetme İlişkisi <i>p>0.05</i>	Son 30 gündür keyifsiz ya da depresif hissetme		
	Evet %	Hayır %	Toplam %

Yaşça sizden büyük LGBTİ arkadaşlarınız, akrabalarınız ve/veya size rol-model olabilecek kimse oldu mu, var mı? ($\chi^2=0,86, p<0.05$) (n=129)	Evet, LGBTİ arkadaşlarım	31,0	13,2	44,2
	Evet, LGBTİ ailem/kardeşlerim	1,6	2,3	0,8
	Evet, LGBTİ aktivistler ve LGBTİ dostu kurumlar	14,0	0,8	14,7
	Hiçbiri	26,4	12,4	38,8

4.7.6. Medya, Din ve İyilik Hali İlişkisi

Tablo 62'den görülebileceği üzere son 12 aydır keyifsiz hissetme durumu ile medyanın negatif söylem üretmesi, dinin LGBTİ'lere yönelik yanlış inanış üretmesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Tablo 62. Medya ve Dinin Negatif Tutumları ile Keyifsiz, Depresif Hissetme İlişkisi Son 12 aydır keyifsiz ya da depresif hissetme

	Son 12 aydır keyifsiz ya da depresif hissetme			
	Evet %	Hayır %	Toplam %	
Medyanın toplum içerisinde bulunulan LGBTİ'lere karşı negatif tutum ve söylemler ürettiğini düşünüyor musunuz? ($\chi^2=0,70 p<0.05$) (n=128)	Evet	76,6	21,1	97,7
	Hayır	0,0	2,3	2,3
Toplum içerisindeki nefret söylemlerinin üretilmesinde dinin LGBTİ'lere yönelik yanlış inanışların yayılmasında önemli bir role sahip olduğunu düşünüyor musunuz? ($\chi^2=4,33, p<0.05$) (n=129)	Evet	69,0	17,1	86,0
	Hayır	7,0	7,0	14,0

Tablo 63'de ise medyanın tutumu ve zarar görme deneyimi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmakla birlikte katılımcıların verdiği cevaplar bakımından yüzdesel olarak medyanın tutumu ve zarar görme deneyimi arasında doğrudan bir orantı bulunmamıştır.

Tablo 63. Medya ve Dinin Negatif Tutumları ile Zarar Görme Deneyimi İlişkisi

	Medyanın tutumu nedeniyle hiç zarar görme deneyiminiz oldu mu?			
	Evet %	Hayır %	Toplam %	
$p<0.05$				
Hayatıma son verme düşüncelerim LGBTİ olmam ile yakından ilişkili ($\chi^2=13,11 p<0.05$) (n=127)	Evet	17,3	18,1	35,4
	Hayır	11,8	52,8	64,6
Birisi veya birileri LGBTİ olduğunuzu başkalarına söylemekle sizi tehdit etti mi? ($\chi^2=3,50 p<0.05$) (n=127)	Evet	18,9	22,8	41,7
	Hayır	7,1	41,7	48,8
Öldürme düşüncesi olmadan kendime zarar verdim ($\chi^2=2,91 p<0.05$) (n=127)	Kararsızım	3,1	6,3	9,4
	Evet	20,5	32,3	52,8
Cinsel bir istismara, sömürüye, saldırıya maruz kaldınız mı? ($\chi^2=14,21, p<0.05$) (n=129)	Hayır	8,7	37,8	46,5
	Evet	7,9	9,4	17,3
Psikolojik şiddete maruz kaldınız mı? ($\chi^2=6,41 p<0.05$) (n=127)	Evet	26,0	39,4	65,4
	Hayır	1,6	15,7	17,3

4.8. Hizmetlerdeki Destek Mekanizmaları ve İyilik Hali

4.8.1 Eğitim Hayatındaki Destek Mekanizmaları ile Başvurulan Sosyal Destek ve

Başetme Mekanizmaları

Tablo 64’de arkadaş desteğinin, ihtiyaç duyulduğunda özel bir insanın varlığı ve eğitimi sırasında LGBTİ’lerle iletişime geçmekte bir engelle karşılaşma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmüştür.

Tablo 64. Eğitim Hayatında LGBTİ’lerle İletişime Geçebilme Durumu ile Başvurulan Sosyal Destek Mekanizmaları		Eğitiminiz sırasında LGBTİ’lerle iletişime geçmekte bir engelle karşılaşıyor musunuz/muydunuz?		
		Evet %	Hayır %	Toplam %
$p<0.05$				
İhtiyaç duyduğumda etrafımda en az bir özel insan var ($\chi^2=7,69$ $p<0.05$) (n=126)	Evet	30,2	54,8	84,9
	Hayır	10,3	4,8	15,1
Arkadaşlarım bana destek olmaya çalışıyor ($\chi^2=10,52$ $p<0.05$) (n=126)	Evet	27,0	52,4	79,4
	Hayır	13,5	7,1	20,6
Arkadaşlarımla sorunlarım hakkında konuşabilirim ($\chi^2=12,14$ $p<0.05$) (n=126)	Evet	24,6	51,6	76,2
	Hayır	15,9	7,9	23,8

Bununla birlikte Tablo 65’de paylaşımda bulunulabilecek ve destek olan arkadaşlara sahip olma ile okulda kendisine cana yakın davranıldığını düşünme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğu anlaşılmıştır. Bununla birlikte yine okulda arkadaş desteği ile insanların kendisini olduğu gibi kabul ettiği düşünceleri, hayatında duygularına önem veren biri/birilerinin bulunması ve ihtiyaç duyulduğunda aileden duygusal destek alma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ancak tablo yüzdelerine bakıldığında katılımcıların %74,1’inin ailenin duygusal desteğine erişemediğini ifade ettiği görülmüştür.

Tablo 65. Eğitim Hayatında İnsanların Cana Yakın Davranma Durumu ile Başvurulan Sosyal Destek Mekanizmaları		Okulda insanlar bana cana yakın davranıyor		
		Evet %	Hayır %	Toplam %
$p<0.05$				
Arkadaşlarım bana destek olmaya çalışıyor	Evet	74,8	5,2	80,0

($\chi^2=2,20$ $p<0.05$) (n=115)	Hayır	15,7	4,3	20,0
Neşe ve kederimi paylaşabileceğim arkadaşlara sahibim ($\chi^2=2,20$ $p<0.05$) (n=125)	Evet	74,8	5,2	80,0
	Hayır	15,7	4,3	20,0

Tablo 66. Eğitim Hayatında İnsanların Kişiyi Olduğu Gibi Kabul Etme Durumu ile Başvurulan Sosyal Destek Mekanizmaları

$p<0.05$		Okulda insanlar beni olduğum gibi kabul ediyor.		
		Evet %	Hayır %	Toplam %
Ailem bana gerçekten destek olmaya çalışıyor ($\chi^2=7,78$ $p<0.05$) (n=108)	Evet	34,3	2,8	37,0
	Hayır	46,3	16,7	63,0
İhtiyaç duyduğumda ailemden duygusal destek alıyorum ($\chi^2=5,44$ $p<0.05$) (n=108)	Evet	25,0	0,9	25,9
	Hayır	55,6	18,5	74,1
Arkadaşlarım bana destek olmaya çalışıyor ($\chi^2=4,28$ $p<0.05$) (n=108)	Kararsızım	67,6	12,0	79,6
	Evet	13,0	7,4	20,4
Hayatımda duygularıma önem veren biri/birileri var ($\chi^2=4,28$ $p<0.05$) (n=108)	Evet	68,5	11,1	79,6
	Hayır	12,0	8,3	20,4

Tablo 67'den okulda kendisine saygılı davranıldığını düşündüğünü belirtme ile hayatında anksiyete ya da depresyon tedavisi için doktor tarafından belirlenen ilaçlar kullanma, arkadaşlarına güvenme ve LGBTİ'lerin bir arada bulunduğu aktivitelere katılma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmüştür. Aktivitelere katılım sıklığı ise yılda bir ya da iki kez olarak katılımcılar tarafından ifade edilmiştir.

Tablo 67. Eğitim Hayatında Kendisine Saygılı Davranılma Durumu ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları

$p<0.05$		Okulda bana saygılı davranılıyor		
		Evet %	Hayır %	Toplam %
Hayatınızda hiç anksiyete ya da depresyon tedavisi için doktor tarafından belirlenen ilaçlar kullandınız mı? ($\chi^2=3,22$ $p<0.05$) (n=68)	En şu an kullanıyorum	7,5	6,5	14,0
	Evet, daha önce kullandım	15,0	7,5	22,4
	Hiç kullanmadım	56,1	7,5	63,6
İşler ters gittiğinde arkadaşlarıma güvenebilirim ($\chi^2=6,23$ $p<0.05$) (n=107)	Evet	61,7	11,2	72,9
	Hayır	16,8	10,3	27,1
	En azından haftada 1 kere	9,4	0,9	10,4
Ortalama olarak hangi sıklıkla LGBTİ'lerin bir arada bulunduğu ortamlara, barlara, kulüplere ya da farklı aktivitelere gidersiniz veya katılırsınız? ($\chi^2=0,65$ $p<0.05$) (n=106)	Yaklaşık 2 haftada bir	3,8	4,7	8,5
	Yaklaşık ayda bir	11,3	0,9	12,3
	Her üç ayda bir	5,7	4,7	10,4
	Her altı ayda bir	2,8	0,0	2,8
	Yılda bir kere ya da daha az	45,3	10,4	55,7

Okulda, açıldıktan sonra arkadaşların ve/veya çalışanların tutumlarında olumsuz değişiklikler gözlemlene durumu ile işler ters gittiğinde arkadaşına güvenme ve baş etme yöntemi olarak da müzik dinleme arasında ve LGBTİ'lerle iletişime geçme noktasında karşılaşılan engel ile başetme yöntemi olarak sinemaya gitmeyi tercih etme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmüştür.

Tablo 68. Eğitim Hayatında Açıldıktan Sonra Olumsuz Tutumlar Gözleme ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları

		Okulda, açıldıktan sonra arkadaşlarının ve/veya çalışanların tutumlarında olumsuz değişiklikler gözlemedim		
		Evet %	Hayır %	Toplam %
Müzik dinlemek ($p>0.05$) (n=95)	En sevdiğim	36,8	28,4	65,3
	Daha az sevdiğim	4,2	5,3	9,5
	En az sevdiğim	16,8	8,4	25,3
İşler ters gittiğinde arkadaşlarıma güvenebilirim ($\chi^2=3,66$ $p<0.05$) (n=64)	Evet	59,4	0,0	59,4
	Hayır	26,6	14,1	40,6

Tablo 69. Okul Hayatında Açıldıktan Sonra Tutumlarda Olumsuz Değişikliklerin Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları

		Okulda, açıldıktan sonra arkadaşlarının ve/veya çalışanların tutumlarında olumsuz değişiklikler gözlemedim			
		Evet %	Hayır %	Toplam %	
Eğer destek arayışı içerisine girdiyse, kim/kimlerden yardım alabildiniz? ($\chi^2=0,35$ $p<0.05$) (n=23)	Aile	0,0	5,0	5,0	
	Arkadaşlar	10,0	0,0	10,0	
	Psikiyatrist	0,0	5,0	5,0	
	Diğer	0,0	30,0	30,0	
	Aile, arkadaşlar ve psikiyatrist	5,0	5,0	10,0	
	Arkadaşlar ve psikiyatrist	15,0	0,0	15,0	
	Aile ve arkadaşlar	0,0	5,0	5,0	
	Arkadaşlar ve LGBTİ Organizasyonlar	0,0	10,0	10,0	
	Arkadaşlar psikiyatrist psikolog ve LGBTİ grupları	5,0	0,0	5,0	
	Arkadaşlar psikiyatrist psikolog ve LGBTİ grupları, LGBTİ Yardım hattı	5,0	0,0	5,0	
	Türkiye’de sizin bildiğiniz LGBTİ topluluğu/toplulukları veya benzeri birliktelikleri var mı? ($\chi^2=0,96$ $p<0.05$) (n=46)	Evet	41,3	23,9	65,2
		Hayır	0,0	4,3	4,3
Bilmiyorum		6,5	23,9	30,4	
Hayatımda duygularıma önem veren biri/birileri var ($\chi^2=4,78$ $p<0.05$) (n=46)	Evet	47,8	30,4	78,3	
	Hayır	0,0	21,7	21,7	

Tablo 70. Eğitim Hayatında LGBTİ’lerle İletişime Geçebilme Engelinin Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları

		Eğitiminiz sırasında LGBTİ’lerle iletişime geçmekte bir engelle karşılaşıyor musunuz/muydunuz?		
		Evet %	Hayır %	Toplam %
$p<0.05$ Sinemaya gitmek ($\chi^2=3,83$ $p<0.05$) (n=48)	En sevdiğim	33,3	18,8	52,1
	Daha az sevdiğim	2,1	14,6	16,7
	En az sevdiğim	16,7	14,6	31,3

Tablo 71’de ise okulda alay edilen lakapların var olması ise baş etme yöntemi olarak müzik dinleme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmüştür.

Tablo 71. Eğitim Hayatında Alay Edici

Okulda sizinle alay eden lakaplar takıldı mı?

Lakapların Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları		Evet %	Hayır %	Toplam %
Müzik dinlemek ($\chi^2=4,35$ $p<0.05$) (n=108)	En sevdiğim	38,9	28,7	67,6
	Daha az sevdiğim	1,9	7,4	9,3
	En az sevdiğim	15,7	7,4	23,1

Tablo 72,73,74,75’de okulda karşılaşılan olumsuz davranışlar nedeniyle bulunulan yeri erken bırakmayı düşünme davranışı ile aile desteği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Tablo yüzdelerine bakıldığında ise aile desteğinin olmadığını ifade eden katılımcı yüzdesinin fazla olduğu görülmektedir. Okulda, kendisini bulunduğu yerin bir parçası olarak görme durumu ile ise ruh sağlığı profesyoneline yönlendirilme, ihtiyaç duyulduğunda etrafında en az bir özel insanın bulunması, aile desteği, arkadaşlara güvenme ve arkadaş paylaşımı arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Bu tablolardan da katılımcıların verdiği cevapların aile desteğinin azlığını destekler nitelikte olduğu görülmekte, bu durumun bireylerin psiko-sosyal zarar görme haline olumsuz etkisinin bulunabileceği düşünülmektedir. En son güncel intihar girişiminde bir ruh sağlığı profesyoneline yönlendirilmediğini ifade etmekle birlikte kendisini bulunduğu yerin bir parçası olarak gördüğünü ifade eden katılımcı yüzdesi %56,7, bulunduğu yerin bir parçası olarak görmediğini ifade eden katılımcı yüzdesinin ise %34,0 olduğu görülmüştür. Orantısız olarak bir profesyonele yönlendirilmemekle birlikte kendini okulda bulunduğu yerin bir parçası olarak görmekte olan katılımcıların yüzdesinin fazlalığı görülse de, bu nedenle bulunduğu yere dahil olamayan katılımcı yüzdesinin de var olduğu anlaşılmakta ve bu durumun eğitim sürecindeki zarar gören bireylerin tespiti ve ruh sağlığı alanında bu bireylerin ihtiyaç duydukları hizmetlere/profesyonellere yönlendirilmesinin önemli olduğunu gösterir nitelikte olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca arkadaş desteğine sahip olmanın pozitif anlamda okulda bulunulan yerin bir parçası olarak görme düşünceleri ile yakından ilişkili olduğu anlaşılmıştır.

Tablo 72. Eğitim Hayatında Olumsuz Tutumlar Nedeniyle Okulu Bırakmayı Düşünme ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları		Okulda karşılaştığınız olumsuz davranışlar yüzünden hiç bulunduğunuz yeri erken bırakmayı düşündünüz mü?		
		Evet %	Hayır %	Toplam %
$p<0.05$				
Ailem bana gerçekten destek olmaya çalışıyor	Evet	13,5	24,3	37,8

($\chi^2=18,92$ $p<0.05$) (n=111)

Hayır

41,4

20,7

62,2

Tablo 73. Eğitim Hayatında Kendini Ait Hissetme ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları

$p<0.05$		Okulda, kendimi bulunduğum yerin bir parçası olarak görüyorum/görüydüm		
		Evet %	Hayır %	Toplam %
En son olan güncel intihar girişimimde bir ruh sağlığı profesyoneline yönlendirildim ($\chi^2=3,90$ $p<0.05$) (n=97)	Evet	0,0	9,3	9,3
	Hayır	56,7	34,0	90,7
İhtiyaç duyduğumda etrafımda en az bir özel insan var ($\chi^2=6,52$ $p<0.05$) (n=103)	Evet	54,4	30,1	84,5
	Hayır	4,9	10,7	15,5
Ailem bana gerçekten destek olmaya çalışıyor ($\chi^2=15,50$ $p<0.05$) (n=103)	Evet	28,2	8,7	36,9
	Hayır	31,1	32,0	63,1
İhtiyaç duyduğumda ailemden duygusal destek alıyorum ($\chi^2=10,60$ $p<0.05$) (n=103)	Evet	21,4	3,9	25,2
	Hayır	37,9	36,9	74,8
Arkadaşlarım bana destek olmaya çalışıyor ($\chi^2=9,38$ $p<0.05$) (n=103)	Evet	51,5	26,2	77,7
	Hayır	7,8	14,6	22,3
İşler ters gittiğinde arkadaşlarıma güvenebilirim ($\chi^2=12,23$ $p<0.05$) (n=103)	Evet	48,5	22,3	70,9
	Hayır	10,7	18,4	29,1
Neşe ve kederimi paylaşabileceğim arkadaşlara sahibim ($\chi^2=8,56$ $p<0.05$) (n=103)	Evet	52,4	27,2	79,6
	Hayır	6,8	13,6	20,4

Tablo 74’de okul içerisinde homofobik/bifobik/transfobik tutumların var olması ile aile ile konuşmak, hayatında duygularına önem veren birilerinin bulunması, LGBTİ’lerin bulunduğu ortam ve aktivitelere dahil olmak arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin bulunduğu anlaşılmıştır. Önceki tablolardan da görüldüğü üzere katılımcıların bu fobik tutumlar ile başetmede en az sevdiği yöntem olarak aile ile konuşmayı belirttikleri, aktivitelere katılım sıklığı oranlarını katılımcıların %50’lik bir oranla yılda bir kere ya da daha az olarak belirttikleri anlaşılmıştır.

Tablo 74. Eğitim Hayatındaki Fobik Tutumların Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları

$p<0.05$		Okulda çalışanların ya da bulunanların homofobik/bifobik/transfobik tutumları vardı/var		
		Evet %	Hayır %	Toplam %
Ailenizle konuşmak ($\chi^2=3,60$ $p<0.05$) (n=80)	En sevdiğim	16,3	7,5	23,8
	Daha az sevdiğim	20,0	0,0	20,0

	En az sevdiğim	41,3	15,0	56,3
Hayatımda duygularıma önem veren biri/birileri var ($\chi^2=4,78$ $p<0.05$) (n=46)	Evet	47,8	30,4	78,3
	Hayır	0,0	21,7	21,7
Ortalama olarak hangi sıklıkla LGBTİ'lerin bir arada bulunduğu ortamlara, barlara, kulüplere ya da farklı aktivitelere gidersiniz veya katılırsınız? ($\chi^2=0,82$ $p<0.05$) (n=110)	En azından haftada 1 kere	6,4	1,8	8,2
	Yaklaşık 2 haftada bir	10,0	0,0	10,0
	Yaklaşık ayda bir	10,9	0,0	10,9
	Her üç ayda bir	6,4	2,7	9,1
	Her altı ayda bir	2,7	2,7	5,5
	Yılda bir kere ya da daha az	50,0	6,4	56,4

Benzer bir şekilde okulda LGBTİ'ler için bir kulüp ya da destek mekanizmasının varlığı ile LGBTİ'lerin bir arada bulunduğu aktivitelere katılım sıklığı, kendisini LGBTİ topluluklarının bir parçası olarak görme, yararlanılan servisler, aktivitelere katılım sıklığı, aile ile paylaşım ve hayatta duygulara önem veren birilerinin varlığı arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunmuş, aile ile paylaşımın en az sevilen destek mekanizması olarak görüldüğü anlaşılmıştır. Okulda LGBTİ'ler için bir destek mekanizmasının var olmadığı tablo oranlarından anlaşılmakta ailenin karar alma süreçlerine destek olma noktasında hevesli olmadığı katılımımlar tarafından ifade edildiği görülmektedir. Katılımcılar okulda LGBTİ'ler için bir kulüp ya da destek mekanizması olmadığını ifade etmekle birlikte kendilerini LGBTİ topluluklarının ya da birlikteliklerinin bir parçası olarak gördüklerini belirtmiş, buradan hareketle sosyal desteğe erişim anlamında LGBTİ topluluklarının önemli bir rol oynadığı düşünülmüştür. Bunu destekler bir şekilde yararlanılan servislerin çoğunun da LGBTİ destek grupları olarak belirtildiği görülmüştür.

Tablo 75. Eğitim Hayatındaki Destek Mekanizmalarının Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları
 $p<0.05$

		Okulda LGBTİ'ler için bir kulüp ya da destek mekanizması vardı / var		
		Evet %	Hayır %	Toplam %
Ailenizle konuşmak ($\chi^2=0,30$ $p<0.05$) (n=82)	En sevdiğim	4,9	0,0	4,9
	Daha az sevdiğim	7,3	14,6	22,0
	En az sevdiğim	18,3	53,7	72,0
	Kararsızım	0,0	1,2	1,2
Hayatımda duygularıma önem veren biri/birileri var	Evet	47,8	30,4	78,3

($\chi^2=4,78$ $p<0.05$) (n=46)	Hayır	0,0	21,7	21,7
Ortalama olarak hangi sıklıkla LGBTİ'lerin bir arada bulunduğu ortamlara, barlara, kulüplere ya da farklı aktivitelere gidersiniz veya katılırsınız? ($\chi^2=1,38$ $p<0.05$) (n=104)	En azından haftada 1 kere	4,8	4,8	9,6
	Yaklaşık 2 haftada bir	1,9	7,7	9,6
	Yaklaşık ayda bir	4,8	5,8	10,6
	Her üç ayda bir	1,9	8,7	10,6
	Her altı ayda bir	2,9	2,9	5,8
	Yılda bir kere ya da daha az	6,7	47,1	53,8
Ailem bana karar almada yardımcı olmaya hevesli ($\chi^2=9,76$ $p<0.05$) (n=105)	Evet	14,3	24,8	39,0
	Hayır	9,5	51,4	61,0
Hangi servislerden yararlanıyorsunuz? ($\chi^2=0,24$ $p<0.05$) (n=105)	LGBTİ destek grupları	6,7	23,8	30,5
	Ruh sağlığı danışmanlık Servisleri	1,9	11,4	13,3
	HIV ve AIDS Servisleri	1,0	0,0	1,0
	Sosyal hizmet Servisleri	0,0	3,8	3,8
	STK'lar	2,9	1,0	3,8
	Diğer	3,8	27,6	31,4
	LGBTİ Destek Grupları ve STK'lar	1,0	1,0	1,9
	Ruh sağlığı servisleri ve madde bağımlılığı servisleri	0,0	1,9	1,9
	LGBTİ ve ruh sağlığı	2,9	1,9	4,8
	LGBTİ ve sosyal hizmet servisleri	1,0	0,0	1,0
	LGBTİ destek grupları HIV ve STK	1,0	0,0	1,0
	LGBTİ Destek grupları ve HIV	0,0	1,0	1,0
	Ruh sağlığı ve sosyal hizmet servisleri	0,0	1,0	1,0
	LGBTİ destek grupları, ruh sağlığı servisleri ve sosyal hizmet servisleri	1,0	1,0	1,9
	LGBTİ destek grupları, ruh sağlığı danışmanlık servisleri, maddeyi kötüye kullanım ve madde bağımlılığı servisleri	1,0	0,0	1,0
Kendinizi LGBTİ topluluklarının ya da birlikteliklerinin bir parçası olarak görüyor musunuz? ($\chi^2=0,96$ $p<0.05$) (n=51)	Evet	0,0	52,9	52,9
	Hayır	3,9	9,8	13,7
	Kararsızım	9,8	23,5	33,3
Hangi sıklıkla diğer sosyal ortamlara katılım sağlıyorsunuz? ($\chi^2=0,32$ $p<0.05$) (n=90)	En azından haftada 1 kere	21,1	24,4	45,6
	Yaklaşık 2 haftada bir	4,4	13,3	17,8
	Yaklaşık ayda bir	5,6	10,0	15,6
	Her üç ayda bir	0,0	1,1	1,1
	Her altı ayda bir	0,0	3,3	3,3
	Yılda bir kere ya da daha az	1,1	15,6	16,7

4.8.2. Çalışma Hayatındaki Destek Mekanizmaları ile Başvurulan Sosyal Destek ve Başetme Mekanizmaları

Çalışma hayatında insanların kendilerini olduğu gibi kabul etme durumları ile ruh sağlığı uzmanları ile konuşmak ve neşe ve kederi paylaşabilecek arkadaşlara sahip olma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Tablo 76'da en sevdiği sosyal

destek mekanizması olarak ruh sağlığı uzmanları ile konuşmayı seçen katılımcıların, çalışma hayatında kendisinin olduğu gibi kabul edilmediğini düşündüğü anlaşılmıştır. Çalışma hayatında kendisinin olduğu gibi kabul edildiğini ifade edenlerin ise neşe ve kederini paylaşabileceği arkadaşlara sahip olduğunu belirttiği görülmüş, paylaşımda bulunulabilen arkadaşlara sahip olmanın, kendisinin olduğu gibi kabul edilmesi düşüncesinde önemli rol oynamış olabileceği düşünülmüştür.

Şu anda bir yerde çalışma durumu ile ise partnerle konuşma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Tablodaki oranlara bakıldığında katılımcıların çalışmama yüzdelerinin yüksek olduğu ve sosyal destek mekanizması olarak partnerle konuşmanın en sevilen olarak belirtildiği görülmüştür.

		Çalışma hayatında insanlar beni olduğum gibi kabul ediyor		
		Evet %	Hayır %	Toplam %
Terapist/rehber ya da ruh sağlığı uzmanlarıyla konuşmak ($\chi^2=3,71$ $p < 0.05$) (n=68)	En sevdiğim	16,2	41,2	57,4
	Daha az sevdiğim	8,8	4,4	13,2
	En az sevdiğim	16,2	13,2	29,4
Neşe ve kederimi paylaşabileceğim arkadaşlara sahibim ($\chi^2=3,78$ $p < 0.05$) (n=45)	Evet	55,6	22,2	77,8
	Hayır	6,7	15,6	22,2

		Şu anda bir yerde çalışıyor musunuz?			Toplam %
		Evet, yasal olarak %	Evet, yasal olmayarak %	Hayır, çalışmıyorum %	
Partnerinizle konuşmak ($\chi^2=1,21$ $p < 0.05$) (n=129)	En sevdiğim	7,0	1,6	38,8	47,3
	Daha az sevdiğim	4,7	0,0	15,5	20,2
	En az sevdiğim	0,8	3,1	28,7	32,6

		Çalışma hayatında insanlar bana cana yakın davranıyor		
		Evet %	Hayır %	Toplam %
Kendime zarar verme davranışım için destek almak istedim ($\chi^2=2,66$ $p < 0.05$) (n=44)	Evet	15,9	13,6	29,5
	Hayır	63,6	6,8	70,5

Tablo 78’de da çalışma hayatında insanların cana yakın davranması ve kendine zarar verme davranışı için destek alma durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Bu durum çalışma hayatında cana yakın davranan insanların varlığına ilişkin bir düşüncenin söz konusu olmasının kendine zarar verme davranışı için destek almak istememeye sebep olabileceğine dair bir bakış açısı sunmuştur.

Tablo 79’da çalışma hayatında saygılı davranılması ile ilaç kullanımı, intihar girişimi için profesyonelle yönlendirilme ve katılım sağlanan sosyal ortamlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çalışma hayatında kendisine saygılı davranıldığını düşünen katılımcıların ilacın kötüye kullanımını en az sevdiği olarak belirttiği ve en azından haftada bir kere diğer sosyal ortamlara katılım sağladığı görülmüş, bu nedenle kendi öz saygısına ilişkin de bu anlamda bir ilişkinin kurulabileceği düşünülmüştür.

Tablo 79. Çalışma Hayatında İnsanların Saygılı Davranması ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları

		Çalışma hayatında bana saygılı davranılıyor		
		Evet %	Hayır %	Toplam %
$p < 0.05$				
Doktor ya da psikiyatristiniz tarafından belirlenmemiş ancak kendinize iyi geldiğini düşündüğünüz ilaçları kullanmak ($\chi^2=1,31$ $p < 0.05$) (n=49)	En sevdiğim	16,3	14,3	30,6
	Daha az sevdiğim	2,0	6,1	8,2
	En az sevdiğim	49,0	12,2	61,2
En son olan güncel intihar girişimimde bir ruh sağlığı profesyoneline yönlendirildim ($\chi^2=3,59$ $p < 0.05$) (n=49)	Evet	8,2	14,3	22,4
	Hayır	59,2	18,4	77,6
Hangi sıklıkla diğer sosyal ortamlara katılım sağlıyorsunuz? ($\chi^2=0,33$ $p < 0.05$) (n=49)	En azından haftada 1 kere	34,7	2,0	36,7
	Yaklaşık 2 haftada bir	10,2	8,2	18,4
	Yaklaşık ayda bir	6,1	10,2	16,3
	Her üç ayda bir	0,0	2,0	2,0
	Her altı ayda bir	2,0	2,0	4,1
	Yılda bir kere ya da daha az	14,3	8,2	22,4

Tablo 80’de çalışma hayatında en son güncel intihar girişiminde bir ruh sağlığı profesyoneline yönlendirilme ile kendini bulunduğu yerin bir parçası olarak görme, aile desteği ve diğer sosyal destek mekanizmaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. En son güncel intihar girişiminde bir ruh sağlığı profesyoneline yönlendirilmediğini ve kendisini bulunduğu yerin bir parçası olarak görmediğini ifade eden katılımcı yüzdesi %40,4 tür. Buradan çalışma hayatında zarar gören bireylerin tespiti ve ruh sağlığı alanında bu bireylerin ihtiyaç duydukları hizmetlere/profesyonellere yönlendirilmesinin önemli olduğu düşünülmüştür. Ayrıca kendini bulunduğu yerin bir parçası olarak görmeme durumu ile aileden destek alamama arasında bir doğru orantının bulunduğu, bu anlamda desteğe başvuru mekanizmasının ise arkadaşlar olarak belirtildiği görülmüştür.

Tablo 80. Çalışma Hayatında Kendini Bulunduğun Yerin Bir Parçası Olarak Hissetme Durumu ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları

Çalışma hayatında, kendimi bulduğum yerin bir parçası olarak görüyorum/görüyordum

		Evet %	Hayır %	Toplam %
$p<0.05$				
En son olan güncel intihar girişimimde bir ruh sağlığı profesyoneline yönlendirildim ($\chi^2=4,04 p<0.05$) (n=47)	Evet	2,1	19,1	21,3
	Hayır	38,3	40,4	78,7
Ailem bana gerçekten destek olmaya çalışıyor ($\chi^2=7,28p<0.05$) (n=47)	Evet	23,4	14,9	38,3
	Hayır	17,0	44,7	61,7
İhtiyaç duyduğumda ailemden duygusal destek alıyorum ($\chi^2=4,85 p<0.05$) (n=47)	Evet	19,1	6,4	25,5
	Hayır	21,3	53,2	74,5
Eğer destek arayışı içerisine girdiyse, kim/kimlerden yardım alabildiniz? ($\chi^2=0,35 p<0.05$) (n=23)	Aile	0,0	4,3	4,3
	Arkadaşlar	13,0	0,0	13,0
	Psikiyatrist	0,0	8,7	8,7
	LGBTİ grupları	4,3	0,0	4,3
	Diğer	0,0	17,4	17,4
	Aile, arkadaşlar ve psikiyatrist	4,3	4,3	8,7
	Arkadaşlar ve psikiyatrist	4,3	13,0	17,4
	Aile ve arkadaşlar	0,0	4,3	4,3
	Arkadaşlar ve LGBTİ Organizasyonlar	0,0	8,7	8,7
	Aile, arkadaş ve LGBTİ grupları	0,0	4,3	4,3
	Arkadaşlar psikiyatrist psikolog ve LGBTİ grupları	4,3	0,0	4,3
	Arkadaşlar psikiyatrist psikolog ve LGBTİ grupları, LGBTİ Yardım hattı	4,3	0,0	4,3

Çalışma hayatında bir sorun olduğunda paylaşılabilir insanların varlığı ile aile paylaşımı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Tablo yüzdelerine bakıldığında ise çalışma hayatında bir sorun yaşandığında aile ile konuşmayı tercih etme katılımcılar tarafından en az sevilen olarak belirtilmiştir. Burada yaşanan sorunun aile ile paylaşılmasının önünde bazı çekincelerin ve/veya çeşitli az tercih etme sebeplerinin bulunabileceği düşünülmüştür.

Tablo 81. Çalışma Hayatında Paylaşımında Bulunulabilecek İnsanların Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları		Çalışma hayatında bir sorunun olduğunda paylaşabileceğim insanlar vardı/var		
		Evet %	Hayır %	Toplam %
$p<0.05$				
Ailenizle konuşmak ($\chi^2=0,34 p<0.05$) (n=38)	En sevdiğim	7,9	18,4	26,3
	Daha az sevdiğim	15,8	5,3	21,1
	En az sevdiğim	39,5	10,5	50,0
	Bilmiyorum	2,6	0,0	2,6

Çalışma hayatında farklı LGBTİ'lerle iletişime geçebilme ile destek mekanizmaları, bilinen LGBTİ toplulukları ve hayatında duygulara önem veren birilerinin varlığı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Çalışma hayatında farklı LGBTİ'lerle iletişime geçebilen katılımcıların daha yüksek yüzdeler ile arkadaş ve psikiyatri desteğine erişebildikleri, iletişime geçemeyenlerin ise aşağıdaki satırlarda belirtilen destek mekanizmaları dışında farklı desteklere erişebildikleri anlaşılmıştır. Bu tablonun aynı zamanda farklı mekanizmalardan alınabilen destek aracılığı ile çalışma hayatında farklı LGBTİ'ler ile iletişime geçebilmenin mümkün olabileceği doğrultusunda okunabileceği düşünülmüştür. Ayrıca çalışma hayatında farklı LGBTİ'ler ile kurulabilen iletişimin bireylerin hayatlarında duygularına önem veren birilerinin olduğu düşüncesi ile doğru orantılı olduğu görülmüş, bu düşüncelerin birbirleri ile ilişkili olduğu anlaşılmıştır.

4.8.3. Diğer Alanlardaki Destek Mekanizmaları ile Başvurulan Sosyal Destek ve Başetme Mekanizmaları

Diğer alanlarda alay edici lakapların varlığı ile arkadaş desteği arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Arkadaş desteğinin var olması ile alay edici lakapların katılımcılar tarafından olmadığı ifade edildiği görülmüştür.

Tablo 82. Diğer Alanlarda Alay Edilen Lakapların Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları	Diğer alanlarda sizinle alay eden lakaplar takıldı mı?			
		Evet %	Hayır %	Toplam %
$p < 0.05$				
Arkadaşlarım bana destek olmaya çalışıyor	Evet	28,7	54,0	82,8
($\chi^2=6,21$ $p < 0.05$) (n=87)	Hayır	12,6	4,6	17,2

Diğer alanlarda kendini bulunduğu yerin bir parçası olarak görme durumu ile sarhoş olmayacak kadar alkol alma durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuş, sevilen bir destek mekanizması olarak alkol kullanımını görme ile kendini diğer alanlarda bulunduğu bir yerin parçası olarak görmenin birbirleri ile doğru orantılı olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 83. Diğer Alanlarda Kendini Bulunulan Yerin Bir Parçası Olarak Görme ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları	Diğer alanlarda, kendimi bulduğum yerin bir parçası olarak görüyorum/görüydüm			
		Evet %	Hayır %	Toplam %
$p < 0.05$				
Sarhoş olmayacak kadar alkol almak	En sevdiğim	22,8	3,8	26,6

$(\chi^2=7,85 p<0.05) (n=79)$	Daha az sevdiğim	11,4	13,9	25,3
	En az sevdiğim	26,6	21,5	48,1

Tablo 84’de diğer alanlarda bireylerin kendisine saygılı davranılması ile yararlanılan servisler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Özellikle LGBTİ destek gruplarından faydalandığını belirten katılımcıların diğer alanlarda kendilerine saygılı davranıldığını ifade ettikleri görülmüştür.

Tablo 84. Diğer Alanlarda Kendisine Saygılı Davranıldığını Düşünme ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi	Diğer alanlarda bana saygılı davranılıyor		
	Evet %	Hayır %	Toplam %
$p<0.05$			
Hangi servislerden yararlanıyorsunuz? $(\chi^2=0,27 p<0.05) (n=83)$			
LGBTİ destek grupları	27,7	6,0	33,7
Ruh sağlığı danışmanlık Servisleri	3,6	7,2	10,8
HIV ve AIDS Servisleri	1,2	0,0	1,2
Sosyal hizmet Servisleri	4,8	0,0	4,8
STK’lar	6,0	0,0	6,0
Diğer	18,1	7,2	25,3
LGBTİ Destek Grupları ve STK’lar	0,0	1,2	1,2
Ruh sağlığı servisleri ve madde bağımlılığı servisleri	1,2	1,2	2,4
LGBTİ ve ruh sağlığı	6,0	1,2	7,2
LGBTİ ve sosyal hizmet servisleri	0,0	1,2	1,2
LGBTİ destek grupları HIV ve STK	1,2	0,0	1,2
LGBTİ Destek grupları ve HIV	1,2	0,0	1,2
Ruh sağlığı ve sosyal hizmet servisleri	0,0	1,2	1,2
LGBTİ destek grupları, ruh sağlığı servisleri ve sosyal hizmet servisleri	1,2	0,0	1,2
LGBTİ Destek grupları ruh sağlığı danışmanlık servisleri HIV ve AIDS Servisleri	1,2	0,0	1,2

Tablo 85’de diğer alanlarda bir sorun olduğunda paylaşılabilir insanların varlığı ile aile ve arkadaş paylaşımı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmakla birlikte orantısal olarak katılımcıların bir sorun olduğunda paylaşımında bulunulabilecek destek mekanizması olarak aileleri ile konuşmayı tercih etme oranlarının düşük olduğu görülmüş, arkadaş paylaşım oranlarının ise yüksek olduğu anlaşılmıştır.

Tablo 85. Diğer Alanlarda Sorunları Paylaşabilecek Birilerinin Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları	Diğer alanlarda bir sorunun olduğunda paylaşılabilir insanlar vardı/var		
	Evet %	Hayır %	Toplam %
$p<0.05$			
Ailenizle konuşmak $(\chi^2=2,89 p<0.05) (n=81)$			
En sevdiğim	14,8	8,6	23,5
Daha az sevdiğim	22,2	0,0	22,2
En az sevdiğim	46,9	7,4	54,3
Kararsızım	2,6	0,0	2,6

Arkadaşlarımla sorunlarım hakkında konuşabilirim ($\chi^2=3,37$ $p<0.05$) (n=81)	Evet	69,1	4,9	74,1
	Hayır	14,8	11,1	25,9

Tablo 85 ile benzer bir şekilde diğer alanlarda LGBTİ sorun ve kaygılarını reddeden tutumların mevcudiyeti ile aile ve arkadaş paylaşımı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Orantısal olarak ise bu reddeden tutumlar karşısında katılımcıların paylaşımında bulunulabilecek destek mekanizması olarak aileleri ile konuşmayı tercih etme oranlarının düşük olduğu görülmüş, arkadaş paylaşım oranlarının ise yüksek olduğu anlaşılmıştır. Bu tutumlar ile destek alınabilen diğer mekanizmalar ise katılımcılar tarafından arkada, LGBTİ organizasyonları, psikiyatrist ve diğer olarak belirtilmiştir.

Tablo 86'da ayrıca bu reddeden tutumların varlığı ile LGBTİ'lerin bir arada bulunduğu ortamlara, farklı aktivitelere katılma sıklıkları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuş, reddeden tutumların varlığı ile doğru orantılı olarak aktivitelere katılma sıklıklarını katılımcılar yılda bir kere ya da daha az olarak ifade etmiştir. Burada reddeden tutumların mevcudiyetine dair olan oranın yüksek olmasının aktivitelere katıldığında da devam edebileceği endişesi ile ilişkili olabileceği düşünülmüş bu nedenle katılım sıklığının oldukça düşük olabileceği değerlendirilmiştir.

Tablo 86. Diğer Alanlarda LGBTİ Sorun ve Kaygılarını Reddeden Tutumların Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi

$p<0.05$		Diğer alanlarda LGBTİ sorun ve kaygılarını reddeden tutumlar mevcuttu/mevcut		
		Evet %	Hayır %	Toplam %
Arkadaşlarınızla konuşmak ($\chi^2=5,65$ $p<0.05$) (n=86)	Evet	34,9	22,1	57,0
	Hayır	19,8	1,2	20,9
	Kararsızım	14,0	8,1	22,1
Ailenizle konuşmak ($\chi^2=0,30$ $p<0.05$) (n=89)	En sevdiğim	13,5	13,5	27,0
	Daha az sevdiğim	13,5	5,6	19,1
	En az sevdiğim	42,7	10,1	52,8

	Kararsızım	0,0	1,1	1,1
	Aile	2,1	4,3	6,4
	Arkadaşlar	12,8	4,3	17,0
	Psikiyatrist	10,6	4,3	14,9
	Diğer	12,8	4,3	17,0
	Aile, arkadaşlar ve psikiyatrist	0,0	4,3	4,3
Eğer destek arayışı içerisine girdiyse, kim/kimlerden yardım alabildiniz? ($\chi^2=0,34$ $p<0.05$) (n=47)	Arkadaşlar ve psikiyatrist	12,8	2,1	14,9
	Aile ve arkadaşlar	0,0	2,1	2,1
	Arkadaşlar ve LGBTİ Organizasyonlar	10,6	0,0	10,6
	Arkadaşlar psikiyatrist psikolog ve LGBTİ grupları	0,0	2,1	2,1
	Arkadaşlar psikiyatrist psikolog ve LGBTİ grupları, LGBTİ Yardım hattı	5,0	0,0	5,0
Ortalama olarak hangi sıklıkla LGBTİ'lerin bir arada bulunduğu ortamlara, barlara, kulüplere ya da farklı aktivitelere gidersiniz veya katılırsınız? ($\chi^2=1,88$ $p<0.05$) (n=86)	En azından haftada 1 kere	4,7	4,7	9,3
	Yaklaşık 2 haftada bir	4,7	3,5	8,1
	Yaklaşık ayda bir	11,6	0,0	11,6
	Her üç ayda bir	11,6	1,2	12,8
	Her altı ayda bir	4,7	2,3	7,0
	Yılda bir kere ya da daha az	31,4	19,8	51,2

4.8.4. Medya Aracılığı ile Üretilen Nefret Söylemlerinin Varlığı Nedeniyle Zarar Görme ile Başvurulan Sosyal Destek ve Başetme Mekanizmaları

Medyanın toplum içerisinde bulunulan LGBTİ'lere karşı negatif tutum ve söylemler ürettiğinin düşünülmesi ile partnerle paylaşım ve ailenin karar almada yardımcı olma hevesi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Medyanın negatif söylem üretmesi düşüncesinin partner ile paylaşılma yüzdesinin %47,7 ile en sevilen olarak belirtildiği, ailenin karar vermeye hevesli olma durumunun ise %63,3'lük bir katılımcı yüzdesi ile mevcut olmadığı anlaşılmıştır.

Tablo 87 Medyanın Negatif Söylemlerinin Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi	Medyanın toplum içerisinde bulunulan LGBTİ'lere karşı negatif tutum ve söylemler ürettiğini düşünüyor musunuz?			
		Evet %	Hayır %	Toplam %
$p<0.05$				
Partnerinizle konuşmak ($\chi^2=0,61$ $p<0.05$) (n=128)	En sevdiğim	47,7	0,0	47,7
	Daha az sevdiğim	20,3	0,0	20,3
	En az sevdiğim	29,7	2,3	32,0
Ailem bana karar almada yardımcı olmaya hevesli ($\chi^2=1,10$ $p<0.05$) (n=128)	Evet	34,4	2,3	36,7
	Hayır	63,3	0,0	63,3

4.8.5. Psikolojik Şiddet Nedeni ile Başvurulan Sosyal Destek ve Başetme Mekanizmaları

Psikolojik şiddete maruz kalma ile sigara içmek, müzik dinlemek, sinemaya gitmek ve aileden duygusal destek almak arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bununla birlikte Tablo 88’de diğer tablolar ile benzer bir şekilde yüksek oranda çıkan psikolojik şiddete maruz kalmış olma durumu ile katılımcıların en sevilen başetme yöntemi olarak müzik dinlemeyi tercih ettikleri, aile desteğini ise daha az sevilen olarak belirttikleri anlaşılmıştır.

Tablo 88. Psikolojik Şiddetin Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi

		Psikolojik şiddete maruz kaldınız mı?			
		Evet %	Hayır %	Kararsızım %	Toplam %
<i>p</i> <0.05					
Sigara içmek ($\chi^2=2,73$ <i>p</i> <0.05) (n=129)	En sevdiğim	24,8	10,9	6,2	41,9
	Daha az sevdiğim	6,2	0,8	5,4	12,4
	En az sevdiğim	34,9	5,4	5,4	45,7
Müzik dinlemek ($\chi^2=1,71$ <i>p</i> <0.05) (n=129)	En sevdiğim	45,0	10,1	13,2	68,2
	Daha az sevdiğim	3,1	1,6	3,1	7,8
	En az sevdiğim	17,8	5,4	0,8	24,0
Sinemaya gitmek ($\chi^2=5,80$ <i>p</i> <0.05) (n=129)	En sevdiğim	24,0	11,6	7,8	43,4
	Daha az sevdiğim	16,3	3,9	6,2	26,4
	En az sevdiğim	25,6	1,6	3,1	30,2
İhtiyaç duyduğumda ailemden duygusal destek alıyorum ($\chi^2=5,97$ <i>p</i> <0.05) (n=129)	En sevdiğim	16,3	8,5	2,3	27,1
	Daha az sevdiğim	49,6	8,5	14,7	72,9

4.8.6. İyilik Hali ve Başvurulan Sosyal Destek ve Başetme Mekanizmaları

Tablo 89’da kendini işe yaramaz hissetme ile arkadaşlar ile konuşmak ve paylaşımda bulunulabilecek en az bir özel insan bulunması arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bununla birlikte katılımcıların iki başlığı da en sevilen baş etme mekanizması olarak belirttikleri ancak aynı zamanda işe yaramaz hissettiklerini de ifade ettikleri görülmüştür. Buradan hareketle arkadaş ve paylaşımda bulunulabilecek olan en az bir özel insanın bulunmasının kendini işe yaramaz hissetme ile baş etmede yeterli olmadığını düşünölmüştür.

Tablo 89. Kendisini İşe Yaramaz Hissetme Düşüncesinin Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi		Bazen gerçekten kendimi işe yaramaz hissediyorum		
		Evet %	Hayır %	Toplam %
<i>p</i> <0.05				
Arkadaşlarınızla konuşmak ($\chi^2=7,46$ <i>p</i> <0.05) (n=129)	En sevdiğim	41,9	12,4	54,3
	Daha az sevdiğim	17,1	3,1	20,2
	En az sevdiğim	12,4	13,2	25,6
Sevincimi kederimi paylaşabileceğim en az bir özel insan var ($\chi^2=5,74$ <i>p</i> <0.05) (n=129)	Evet	55,8	28,7	84,5
	Hayır	15,5	0,0	15,5

Tablo 90’da öz değer algısı ile sevincini kederi paylaşabilecek en az bir özel insanın bulunması, arkadaşlara güvenme, duygulara önem veren birilerine ve/veya paylaşımda bulunabilecek arkadaşlara sahip olma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmüştür. Sevinci, kederi paylaşabilecek en az bir özel insanın bulunması, arkadaşlara güven, duygulara önem veren birilerinin ve/veya paylaşımda bulunabilecek arkadaşların mevcudiyeti söz konusu olduğunda katılımcıların öz değer algılarının oranının yükseldiği tablo sonuçlarından görölmektedir.

Tablo 90 Kendini Başkaları Kadar Değerli Hissetme Düşüncesinin Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi		Kendimi en az başkaları kadar değerli hissediyorum		
		Evet %	Hayır %	Toplam %
<i>p</i> <0.05				
Sevincimi kederimi paylaşabileceğim en az bir özel insan var ($\chi^2=9,30$ <i>p</i> <0.05) (n=129)	Evet	49,6	34,9	84,5
	Hayır	3,9	11,6	15,5
İşler ters gittiğinde arkadaşlarıma güvenebilirim ($\chi^2=18,14$ <i>p</i> <0.05) (n=129)	Evet	45,0	24,8	69,8
	Hayır	8,5	21,7	30,2
Neşe ve kederimi paylaşabileceğim arkadaşlara sahibim ($\chi^2=7,46$ <i>p</i> <0.05) (n=129)	Evet	48,1	31,8	79,8
	Hayır	5,4	14,7	20,2
Hayatımda duygularıma önem veren biri/birileri var ($\chi^2=12,09$ <i>p</i> <0.05) (n=129)	Evet	47,3	32,6	79,8
	Hayır	6,2	14,0	20,2

Tablo 91. Özsaygı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi		Keşke kendime daha fazla saygı duysam diye düşünüyorum		
		Evet %	Hayır %	Toplam %
<i>p</i> <0.05				

Kendime zarar verme davranışım için destek almak istedim ($\chi^2=9,60$ $p<0.05$) (n=124)	Evet	28,2	0,0	28,2
	Hayır	44,4	27,4	71,8
Tablo 92. Kendini Başarısızlık Olarak Görme Eğiliminin Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi		Kendimi bir başarısızlık olarak görmeye eğilimiyim		
$p<0.05$		Evet %	Hayır %	Toplam %
Sevincimi kederimi paylaşabileceğim en az bir özel insan var ($\chi^2=9,77$ $p<0.05$) (n=129)	Evet	38,8	45,7	84,5
	Hayır	12,4	3,1	15,5
Neşe ve kederimi paylaşabileceğim arkadaşlara sahibim ($\chi^2=12,70$ $p<0.05$) (n=129)	Evet	36,4	43,4	79,8
	Hayır	14,7	5,4	20,2
Hayatımda duygularıma önem veren biri/birileri var ($\chi^2=12,70$ $p<0.05$) (n=129)	Evet	36,4	43,4	79,8
	Hayır	14,7	5,4	20,2

Tablo 90,91,92’de özsaygı ile zarar verme davranışını için destek almak isteme arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunmuş olup, kendine daha fazla saygı duymaya dair katılımcıların ihtiyaçlarının bulunduğu ve bu doğrultuda kendilerine zarar verme davranışları için destek almak istememe yüzdelerinin yüksek olduğu görülmüştür.

Bununla birlikte kendini başarısızlık olarak görme eğilimi ile sevincini kederi paylaşabilecek en az bir özel insanın bulunması, duygulara önem veren birilerine ve/veya paylaşımında bulunabilecek arkadaşlara sahip olma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Sevinci, kederi paylaşabilecek en az bir özel insanın bulunması, duygulara önem veren birilerinin ve/veya paylaşımında bulunabilecek arkadaşların mevcudiyeti söz konusu olduğunda katılımcıların kendilerini başarısızlık olarak görme eğilimlerinin azaldığı tablo sonuçlarından anlaşılmaktadır.

Tablo 93’de ise hayat boyunca keyifsiz ya da depresif hissetme ile bir eğlence mekanına gitme, doktor tarafından belirlenen ilaç kullanma, destek alma arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Hayat boyu depresif ve keyifsiz hissettiğini belirten katılımcıların bir eğlence mekanına gitmeme ve ilaç desteğine de başvurmama yüzdelerinin yüksek olduğu görülmüştür. Hayat boyu depresif ve keyifsiz hissetmediğini belirten katılımcıların arkadaş desteğine başvurmuş oldukları, depresif ve keyifsiz hissettiğini belirtenlerin ise diğer destek mekanizmalarından çok ‘farklı’ desteklere eriştiklerini ifade ettikleri anlaşılmıştır.

Tablo 93. Keyifsiz ve Depresif Hissetme ile Başvurulan Hayat boyunca keyifsiz ya da depresif hissetme

Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi

		Evet %	Hayır %	Toplam %
<i>p</i> <0.05				
Bir eğlence mekanına gitmek ($\chi^2=13,96$ <i>p</i> <0.05) (n=112)	Evet	28,2	0,0	28,2
	Hayır	44,4	27,4	71,8
Hayatınızda hiç anksiyete ya da depresyon tedavisi için doktor tarafından belirlenen ilaçlar kullandınız mı? ($\chi^2=7,81$ <i>p</i> <0.05) (n=129)	Evet, şu an kullanıyorum	9,3	3,1	12,4
	Evet, daha önce kullandım	15,5	9,3	24,8
	Hiç kullanmadım	26,4	36,4	62,8
	Aile	2,6	1,3	3,9
	Arkadaşlar	11,8	14,5	26,3
	Psikiyatrist	10,5	0,0	10,5
	LGBTİ grupları	3,9	0,0	3,9
	LGBTİ yardım hattı	1,3	0,0	1,3
	Diğer	14,5	2,6	17,1
	Aile, arkadaşlar ve psikiyatrist	2,6	0,0	2,6
	Arkadaşlar ve psikiyatrist	6,6	2,6	9,2
	Aile ve arkadaşlar	1,3	1,3	2,6
	Arkadaşlar ve LGBTİ Organizasyonlar	2,6	6,6	9,2
	Aile, arkadaş ve LGBTİ grupları	1,3	1,3	2,6
Eğer destek arayışı içerisine girdiyeniz, kim/kimlerden yardım alabildiniz? ($\chi^2=0,34$ <i>p</i> <0.05) (n=76)	Psikiyatrist, psikolog ve diğer ruh sağlığı çalışanları	0,0	1,3	1,3
	Sağlık çalışanları hariç hepsi	1,3	0,0	1,3
	Arkadaşlar psikiyatrist psikolog ve LGBTİ grupları	1,3	1,3	2,6
	LGBTİ organizasyonları ve LGBTİ yardım hattı	2,6	0,0	2,6
	Arkadaşlar psikiyatrist psikolog ve LGBTİ grupları, LGBTİ Yardım hattı	0,0	1,3	1,3

Tablo 94. Son 30 Gündür Keyifsiz ve Depresif Hissetme ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi

		Son 30 gündür keyifsiz ya da depresif hissetme		
		Evet %	Hayır %	Toplam %
<i>p</i> <0.05				
İhtiyaç duyduğumda ailemden duygusal destek alıyorum ($\chi^2=8,68$ <i>p</i> <0.05) (n=129)	Evet	15,5	11,6	27,1
	Hayır	59,7	13,2	72,9

Tablo 94’de son 30 gündür keyifsiz ya da depresif hissetme ve aileden duygusal destek alma arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmakla birlikte son 30 gündür keyifsiz ya da depresif hissettiğini belirten katılımcıların %59,7’lik bir bölümünün aileden duygusal destek almadığını ifade ettiği anlaşılmıştır.

4.8.7. İntihar, Kendine Zarar Verme Düşünce ve Davranışlarının Varlığı ile Başvurulan Sosyal Destek ve Başetme Mekanizmaları

Tablo 95. Hayatın Yaşamaya Değer Olmadığını Düşünme Durumunun Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi
 $p<0.05$

		Hayatın hiç yaşamaya değer olmadığını düşündüğüm zamanlar oldu		
		Evet %	Hayır %	Toplam %
Ailem bana gerçekten destek olmaya çalışıyor ($\chi^2=10,05$ $p<0.05$) (n=129)	Evet	25,6	11,6	37,2
	Hayır	53,5	9,3	62,8
İhtiyaç duyduğumda ailemden duygusal destek alıyorum ($\chi^2=7,33$ $p<0.05$) (n=129)	Evet	16,3	10,9	27,1
	Hayır	62,8	10,1	72,9
İşler ters gittiğinde arkadaşlarıma güvenebilirim ($\chi^2=8,16$ $p<0.05$) (n=129)	Evet	51,2	18,6	69,8
	Hayır	27,9	2,3	30,2
Ailem bana karar almada yardımcı olmaya hevesli ($\chi^2=10,05$ $p<0.05$) (n=129)	Evet	24,0	13,2	37,2
	Hayır	55,0	7,8	62,8
Kendime zarar verme davranışım için destek almak istedim ($\chi^2=8,37$ $p<0.05$) (n=129)	Evet	28,7	2,3	31,0
	Hayır	50,4	18,6	69,0

Tablo 95, 96, 97, 98’de aile desteği, ailenin karar almada yardımcı olma hevesi, arkadaşlara güven ve kendine zarar verme davranışı için destek isteme ile hayatın hiç yaşamaya değer olmadığını düşünme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Tablo sonuçlarından aile desteği, karar almada yardımcı olma hevesinin olmaması ile hayatın hiç yaşamaya değer olmadığını düşünme arasında doğru orantının bulunduğu görülmüştür. Bununla birlikte işler ters gittiğinde arkadaşlara güven yüzdesinin yüksekliğine rağmen hayatın yaşamaya değer olmadığı düşüncesinin var olduğu ve kendine zarar vermek için destek isteme davranışına da yönelmeme oranının yüksek olduğu anlaşılmıştır.

Tablo 96. Hayata Son Verme Düşüncesinin Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi
 $p < 0.05$

		Ciddi bir şekilde hayatıma son vermeyi düşündüm		
		Evet %	Hayır %	Toplam %
Meditasyon yapmak / Dua etmek ($\chi^2=12,02$ $p < 0.05$) (n=129)	En sevdiğim	14,7	13,2	27,9
	Daha az sevdiğim	11,6	12,4	24,0
	En az sevdiğim	34,9	13,2	48,1
Hayatınızda hiç anksiyete ya da depresyon tedavisi için doktor tarafından belirlenen ilaçlar kullandınız mı? ($\chi^2=6,20$ $p < 0.05$) (n=129)	Evet, şu an kullanıyorum	10,9	1,6	12,4
	Evet, daha önce kullandım	16,3	8,5	24,8
	Hiç kullanmadım	34,1	28,7	62,8
En son olan güncel intihar girişimimde bir ruh sağlığı profesyoneline yönlendirildim ($\chi^2=7,36$ $p < 0.05$) (n=129)	Evet	14,0	0,8	14,7
	Hayır	47,3	38,0	85,3
Hangi servislerden yararlanıyorsunuz? ($\chi^2=0,39$ $p < 0.05$) (n=129)	LGBTİ destek grupları	17,8	14,7	32,6
	Ruh sağlığı danışmanlık Servisleri	9,3	3,1	12,4
	HIV ve AIDS Servisleri	0,0	0,8	0,8
	Sosyal hizmet Servisleri	0,8	3,1	3,9
	STK'lar	2,3	1,6	3,9
	Diğer	20,9	10,9	31,8
	LGBTİ Destek Grupları ve STK'lar	0,8	0,8	1,6
	Ruh sağlığı servisleri ve madde bağımlılığı servisleri	1,6	0,0	1,6
	LGBTİ ve ruh sağlığı	4,7	0,0	4,7
	LGBTİ ve sosyal hizmet servisleri	0,0	1,6	1,6
	LGBTİ destek grupları HIV ve STK	0,0	0,8	0,8
	LGBTİ Destek grupları ve HIV	0,0	0,8	0,8
	Ruh sağlığı ve sosyal hizmet servisleri	0,8	0,0	0,8
	LGBTİ destek grupları, ruh sağlığı servisleri ve sosyal hizmet servisleri	1,6	0,0	1,6
İhtiyaç duyduğumda etrafımda en az bir özel insan var ($\chi^2=7,36$ $p < 0.05$) (n=129)	Evet	48,8	36,4	85,3
	Hayır	12,4	2,3	14,7
Sevincimi kederimi paylaşabileceğim en az bir özel insan var ($\chi^2=7,75$ $p < 0.05$) (n=129)	Evet	47,3	37,2	84,5
	Hayır	14,0	1,6	15,5
İşler ters gittiğinde arkadaşlarıma güvenebilirim ($\chi^2=15,12$ $p < 0.05$) (n=129)	Evet	37,2	32,6	69,8
	Hayır	24,0	6,2	30,2
Hayatımda duygularıma önem veren biri/birileri var ($\chi^2=10,08$ $p < 0.05$) (n=129)	Evet	45,0	34,9	79,8
	Hayır	16,3	3,9	20,2
Kendime zarar verme davranışım için destek almak istedim ($\chi^2=15,50$ $p < 0.05$) (n=129)	Evet	28,7	2,3	31,0
	Hayır	32,6	36,4	69,0

Tablo 97. Hayata Son Vermeyi Deneme Davranışının Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi

Daha önce hayatıma son vermeyi bir ya da birkaç kez denedim

 $p<0.05$

		Evet %	Hayır %	Toplam %
Partnerinizle konuşmak ($\chi^2=9,47$ $p<0.05$) (n=129)	En sevdiğim	21,7	25,6	47,3
	Daha az sevdiğim	7,8	12,4	20,2
	En az sevdiğim	7,0	25,6	32,6
Hayatınızda hiç anksiyete ya da depresyon tedavisi için doktor tarafından belirlenen ilaçlar kullandınız mı? ($\chi^2=5,83$ $p<0.05$) (n=129)	Evet, şu an kullanıyorum	9,3	3,1	12,4
	Evet, daha önce kullandım	10,1	14,7	24,8
	Hiç kullanmadım	17,1	45,7	62,8
En son olan güncel intihar girişimimde bir ruh sağlığı profesyoneline yönlendirildim ($\chi^2=6,92$ $p<0.05$) (n=129)	Evet, şu an kullanıyorum	14,0	0,8	14,7
	Evet, daha önce kullandım	22,5	62,8	85,3
Sevincimi kederimi paylaşabileceğim en az bir özel insan var ($\chi^2=7,29$ $p<0.05$) (n=129)	Evet	27,1	57,4	84,5
	Hayır	9,3	6,2	15,5
İşler ters gittiğinde arkadaşlarıma güvenebilirim ($\chi^2=14,21$ $p<0.05$) (n=129)	Evet	17,8	51,9	69,8
	Hayır	18,6	11,6	30,2
Ailem bana karar almada yardımcı olmaya hevesli ($\chi^2=17,49$ $p<0.05$) (n=129)	Evet	7,8	29,5	37,2
	Hayır	28,7	34,1	62,8
Kendime zarar verme davranışım için destek almak istedim ($\chi^2=14,57$ $p<0.05$) (n=129)	Evet	20,9	10,1	31,0
	Hayır	15,5	53,5	69,0

Tablo 98. Kendine Zarar Verme Davranışının Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi $p<0.05$

		Kendinize zarar verme deneyiminiz var mı?		
		Evet %	Hayır %	Toplam %
Ailenizle konuşmak ($\chi^2=9,49$ $p<0.05$) (n=126)	En sevdiğim	15,1	13,5	28,6
	Daha az sevdiğim	6,3	11,9	18,3
	En az sevdiğim	37,3	15,9	53,2
Hayatınızda hiç anksiyete ya da depresyon tedavisi için doktor tarafından belirlenen ilaçlar kullandınız mı? ($\chi^2=6,19$ $p<0.05$) (n=126)	Evet, şu an kullanıyorum	10,3	1,6	11,9
	Evet, daha önce kullandım	15,9	9,5	25,4
	Hiç kullanmadım	32,5	30,2	62,7
En son olan güncel intihar girişimimde bir ruh sağlığı profesyoneline yönlendirildim ($\chi^2=7,84$ $p<0.05$) (n=126)	Evet	15,1	0,0	15,1
	Hayır	43,7	41,3	84,9
Sevincimi kederimi paylaşabileceğim en az bir özel insan var ($\chi^2=8,25$ $p<0.05$) (n=126)	Evet	45,2	38,9	84,1
	Hayır	13,5	2,4	15,9
İhtiyaç duyduğumda ailemden duygusal destek alıyorum ($\chi^2=14,03$ $p<0.05$) (n=126)	Evet	11,1	15,9	27,0
	Hayır	47,6	25,4	73,0
İşler ters gittiğinde arkadaşlarıma güvenebilirim ($\chi^2=16,10$ $p<0.05$) (n=126)	Evet	34,1	34,9	69,0
	Hayır	24,6	6,3	31,0
Kendime zarar verme davranışım için destek almak istedim ($\chi^2=16,51$ $p<0.05$) (n=126)	Evet	27,0	4,8	31,7
	Hayır	31,7	36,5	68,3

Ciddi bir şekilde hayata son verme düşünceleri ile meditasyon yapmak / dua etmek, doktor tarafından belirlenen ilaçlar kullanmak, en son olan güncel intihar girişiminde bir ruh sağlığı profesyoneline yönlendirilme, yararlanılan servisler, ihtiyaç duyulduğunda ve/veya sevincin/ kederin paylaşılabilceği etrafında en az bir özel insanın bulunması, arkadaşlara güven, duygulara önem veren biri/birilerinin varlığı ve kendine zarar verme davranışı için destek almak isteme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ciddi bir şekilde hayata son verme düşüncelerinin varlığı ile en az sevilen baş etme yöntemi olarak meditasyon yapmak / dua etmek katılımcılar tarafından ifade edilmiş, tablo oranlarından katılımcıların bir profesyonel görüşü ile planlanmış ilaç kullanımı bulunmayanların oranının bulunanlara oranla yüksek olduğu, en son olan güncel intihar girişiminde bir ruh sağlığı profesyoneline yönlendirilme oranlarının düşük olduğu, en çok LGBTİ destek servislerinden faydalandıkları ancak bu desteğin tek başına hayata son verme düşüncelerinin var olmasını engelleyemediği görülmüştür. Bunlarla birlikte katılımcıların etraflarında ihtiyaç duyduklarında ve/veya sevinçlerini/ kederlerini paylaşılacakları en az bir özel insanın bulunması yüzdelerinin diğer satırlara oranla yüksek olduğu aynı şekilde işler ters gittiğinde güvenebilecekleri arkadaşlara sahip olma ile hayatlarında duygularına önem veren biri/birilerinin var olduğunu belirtme yüzdelerinin yüksek olduğu bulunmuş yine de hayata son verme düşüncelerinin var olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca katılımcıların hayata son verme düşüncelerinin varlığı ile birlikte kendilerine zarar verme davranışı için destek almak istememe oranlarının %32,6 destek almak isteme oranlarının ise %28,7 olduğu görülmüş, destek almaya dair yüzdelerin birbirine oldukça yakın oldukları bulunmuştur.

Daha önce hayata son vermeyi bir ya da birkaç kez deneme davranışı ile partnerle konuşmak, tedaviye yönelik ilaç kullanmak, en son olan güncel intihar girişiminde bir ruh sağlığı profesyoneline yönlendirilme, sevinç ve/veya kederi paylaşabilecek en az bir özel insanın varlığı, arkadaşlara güvenme, ailenin karar alma sürecindeki yardımcı olma hevesi ve kendine zarar verme davranışı için destek almak isteme durumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Tablo sonuçlarından daha önce hayatına son vermeyi bir ya da birkaç kez deneme davranışı ile en sevilen paylaşım olarak partnerle konuşmanın

katılımcılar tarafından belirtildiği görülmüştür. Katılımcılardan herhangi bir hayata son verme davranışının olmadığını belirten ve ilaç kullanmadığını ifade eden katılımcı yüzdesi % 45,7 herhangi bir ruh sağlığı profesyoneline yönlendirilmediğini belirten ise %62,8 olarak bulunmuştur. Ayrıca herhangi bir hayata son verme davranışının olmadığını belirten katılımcılar ve hayatlarında sevinç ve/veya kederi paylaşabilecek en az bir özel insanın var olduğunu, işler ters gittiğinde güvenilir arkadaşlara sahip olduklarını da belirtmişlerdir. Katılımcılardan ailelerinin kendilerinin karar alma süreçlerindeki yardımcı olma heveslerinin yokluğunu ifade edenler %34,1'lik bir bölümü oluşturmakla birlikte herhangi bir hayata son verme davranışlarının olmadığını belirttikleri görülmüştür. Bununla birlikte katılımcıların kendilerine zarar verme davranışları için destek almak istemediklerini ifade etme oranlarının yüksek olduğu bulunmuştur.

Kendinize zarar verme deneyimi ile aile ile konuşma ve/veya ailenin duygusal desteği, tedavi için doktor tarafından belirlenen ilaç kullanımına başvurma, en son olan güncel intihar girişiminde bir ruh sağlığı profesyoneline yönlendirilme, sevinç ve/veya kederin paylaşılacağı en az bir özel insanın varlığı, işler ters gittiğinde arkadaşlara duyulan güven ve kendine zarar verme davranışı için destek almak isteme durumları arasında istatistiki olarak anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Tablo yüzdelerinden kendine zarar verme deneyiminin varlığını ifade eden katılımcıların aile ile konuşmayı en az sevilen destek olarak belirttikleri ve aileden destek alamadıklarını belirten katılımcı yüzdesinin de alabildiklerini belirtenlere oranla yüksek olduğu görülmüştür. Benzer bir şekilde kendinize zarar verme deneyiminin varlığını belirterek tedavi için doktor tarafından belirlenen ilaç kullanımına başvurmadıklarını ve en son olan güncel intihar girişiminde bir ruh sağlığı profesyoneline yönlendirilmediklerini ifade eden katılımcı yüzdesinin ilaç kullanımına başvurduklarını ve ruh sağlığı profesyoneline yönlendirildiklerini söyleyen katılımcılara oranla yüksek yüzdeler dilim içerisinde oldukları görülmüştür. Katılımcılardan kendine zarar verme deneyiminin varlığını belirterek hayatlarında sevinç ve/veya kederini paylaşılacağı en az bir özel insanın var olduğunu belirten katılımcı yüzdesi %45,2, kendine zarar verme deneyiminin varlığını belirterek işler ters gittiğinde güvenebileceği arkadaşlara sahip olduğunu ifade eden katılımcı yüzdesi ise % 34,1 olarak bulunmuştur. Kendine zarar verme deneyiminin varlığını belirterek bu davranış için destek almak istemediğini belirten katılımcı yüzdesi ise %31,7'dir.

4.8.8. Hizmetlere Erişim ile Başvurulan Sosyal Destek ve Başetme Mekanizmaları

Tablo 99’da hizmetlere erişim engelinin hayata getirdiği zorluklar ile arkadaş desteği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuş olup, erişim zorluğu olduğunu ifade eden %34,5’lik katılımcı yüzdesinin arkadaş desteğinin var olduğunu belirttiği anlaşılmıştır.

Tablo 99. Hizmetlere Erişim Engelinin Getirdiği Zorlukların Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi	Hizmetlere erişim engelinizin hayatınıza getirdiği zorluklar var mı?			
		Evet %	Hayır %	Toplam %
<i>p</i> <0.05				
Arkadaşlarım bana destek olmaya çalışıyor ($\chi^2=12,39$ <i>p</i> <0.05) (n=119)	Evet	34,5	44,5	79,0
	Hayır	15,1	5,9	21,0

Tablo 100. Sosyal Hizmetlerdeki Kötü Deneyimlerin Varlığı Nedeniyle Arayış İçerisinde Olma Durumunun Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi	Sosyal hizmetler’de geçmişteki kötü deneyimlerim nedeniyle LGBTİ dostu hizmet verenlere ve profesyonellerine ulaşma noktasında sürekli arayış içerisindeyim			
		Evet %	Hayır %	Toplam %
<i>p</i> <0.05				
	LGBTİ destek grupları	17,5	16,5	34,0
	Ruh sağlığı danışmanlık Servisleri	8,2	3,1	11,3
	HIV ve AIDS Servisleri	0,0	1,0	1,0
	Sosyal hizmet Servisleri	0,0	3,1	3,1
	STK’lar	0,0	5,2	5,2
	Diğer	9,3	17,5	26,8
	LGBTİ Destek Grupları ve STK’lar	1,0	0,0	1,0
Hangi servislerden yararlanıyorsunuz? ($\chi^2=0,48$ <i>p</i> <0.05) (n=97)	Ruh sağlığı servisleri ve madde bağımlılığı servisleri	1,0	1,0	2,1
	LGBTİ ve ruh sağlığı	5,2	1,0	6,2
	LGBTİ ve sosyal hizmet servisleri	1,0	1,0	2,1
	LGBTİ destek grupları HIV ve STK	1,0	0,0	1,0
	LGBTİ Destek grupları ve HIV	1,0	0,0	1,0
	Ruh sağlığı ve sosyal hizmet servisleri	1,0	0,0	1,0
	LGBTİ destek grupları, ruh sağlığı servisleri ve sosyal hizmet servisleri	1,0	1,0	2,1

Tablo 101. Sosyal Hizmetlere Başvurulduğunda Zarar Göreceğinden Endişe Duymanın Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi

		Sosyal hizmetler'e başvurduğumda bana zarar verileceğini düşündüğüm için endişe duyuyorum		
		Evet %	Hayır %	Toplam %
<i>p</i> <0.05				
Ailem bana gerçekten destek olmaya çalışıyor ($\chi^2=15,74$ <i>p</i> <0.05) (n=94)	Evet	17,0	22,3	39,4
	Hayır	40,4	20,2	60,6
Arkadaşlarım bana destek olmaya çalışıyor ($\chi^2=8,51$ <i>p</i> <0.05) (n=94)	Evet	40,4	38,3	78,7
	Hayır	17,0	4,3	21,3

Tablo 102. Sağlık Hizmetlerindeki Hizmetlerdeki Kötü Deneyimler Nedeniyle Arayış İçerisinde Olma Durumunun Varlığı ile Başvurulan Destek ve Başetme Mekanizmaları İlişkisi

		Sağlık hizmetlerde geçmişteki kötü deneyimlerim nedeniyle LGBTİ dostu hizmet verenlere ve profesyonellerine ulaşma noktasında sürekli arayış içerisindeyim		
		Evet %	Hayır %	Toplam %
<i>p</i> <0.05				
Terapist/rehber ya da ruh sağlığı uzmanlarıyla konuşmak ($\chi^2=5,74$ <i>p</i> <0.05) (n=78)	En sevdiğim	15,4	16,7	32,1
	Daha az sevdiğim	11,5	6,4	17,9
	En az sevdiğim	14,1	35,9	50,0

Tablo 100, 101, 102’de sosyal hizmetlerde geçmişteki kötü deneyimler nedeniyle LGBTİ dostu hizmet verenlere ve profesyonellerine ulaşma noktasında sürekli arayış içerisinde olma durumu ile yararlanılan servisler arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunmuş, böyle bir arayış içerisinde olduğunu belirten katılımcıların diğer oranlar içerisinde LGBTİ destek gruplarından daha fazla faydalandığını belirttiği görülmüştür.

Bununla birlikte sosyal hizmetler'e başvurulduğunda kendisine zarar verileceğini düşündüğü için endişe duyma hali ile aile ve arkadaş desteği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuş olup, endişe duyma halinin varlığı ile arkadaş desteğinin var olma yüzdesinin var olmamaya oranla yüksek olduğu ancak katılımcıların aile desteğine erişememe durumlarının erişebilenlere oranla daha fazla olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

Sağlık hizmetlerindeki geçmişteki kötü deneyimler nedeniyle LGBTİ dostu hizmet verenlere ve profesyonellerine ulaşma noktasında sürekli arayış içerisinde olma ile terapist/rehber ya da ruh sağlığı uzmanlarıyla konuşma arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Katılımcıların %35,9’u böyle bir arayış içerisinde olmadıklarını belirtmekle birlikte en az sevdiklerinin terapist/rehber ya da ruh sağlığı uzmanlarıyla konuşmak olduğunu belirttikleri görülmüştür.

BÖLÜM -5-

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırma ile 14-43 yaş aralığında 129 LGBTİ'ye ulaşılmış, hizmetler, sistemler ile profesyonellerin ve bireylerin heteronormatif yapıları ve heteroseksist tutumları dolayısıyla LGBTİ'lerin çok yönlü biyo-psiko-sosyal zarar görmelerine ilişkin konular incelenmiştir.

Araştırma sonuçlarından LGBTİ'lerin diğer şiddet türlerine oranla daha çok psikolojik şiddete maruz kaldıkları ve bu durumun açılma durumları ile doğrudan ilintili olduğu görülmüştür. Bununla birlikte katılımcıların hayat memnuniyet oranlarını düşük olarak ifade ettikleri anlaşılmıştır. Katılımcıların farklı alanlardaki çeşitli ihtiyaçlarında ve destek arayışlarında ise en çok arkadaş ve LGBTİ grup desteğine eriştikleri, aile desteğine ise erişemediklerini ifade ettikleri görülmüştür. LGBTİ'lerin cinsiyet kimlikleri ve/veya cinsel yönelimlerini başkalarına söylemekle ilgili tehdit edilme oranlarının oldukça yüksek olduğu, hem psikolojik şiddete maruz kalma hem de bu tehdit edilme durumunun varlığı ile hayat memnuniyet düşüklükleri arasında ve kendine zarar verme deneyimleri, hayata son verme düşünceleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliğine dair açılım yapma ile hayata son verme düşünceleri arasında da anlamlı bir ilişkinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların eğitim hayatlarında cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliklerine dair destekleyici, LGBTİ dostu bir ortamın bulunmadığını, okul çalışanlarındaki fobik, dışlayıcı tutumların varlığını belirttikleri ve destek arayışlarına cevap verebilecek bir yönlendirme mekanizmasının da var olmadığını ifade ettikleri görülmüştür. Katılımcılar eğitim dönemlerinde bu ötekileştirici tutumlar ve destekleyici ortamın/çalışanların var olmaması nedenleri ile buldukları yere dahil olmada zorlandıklarını, sorunlarını ifade edebilecekleri sistemlere erişemediklerini, eğitime dahil olmaktan dolayı ise mutlu olamadıklarını paylaşmıştır. Yüksek oranda katılımcıların eğitim hayatlarını yarıda bırakmaya dair düşüncelerini paylaştıkları, alay edici lakaplara maruz kaldıklarını belirttikleri ve bu durumun eğitim hayatlarına devam etme motivasyonlarını olumsuz olarak etkilediğini ifade ettikleri görülmüştür.

Benzer bir şekilde katılımcılar tarafından çalışma hayatının yeterli koşullara sahip olmadığı belirtilmiştir, daha önce çalışma hayatına dahil olanların ya da şu anda çalışanların özel sektör, STK gibi alanlardan ziyade ‘farklı kısa süreli çalışma alanlarını’ tercih ettikleri görülmüştür. Erişilen eğitim hizmetlerinde karşılaşıldığı ifade edilen problemler ve sistemin heteronormatifliği ile benzer bir şekilde katılımcıların çalışma hayatında da LGBTİ dostu bir ortamın ve destekleyici sistemlerin var olmadığını belirttikleri, cinsiyet kimliklerinin bilinmesi ile birlikte insanların kendilerine olan cana yakın davranışlarında olumsuz değişikliklerin olduğunu gözlemlediklerini ifade ettikleri, kendini dahil olunan çalışma hayatına dahil hissetmede ve rahatlıkla kendisi olabilmede sorun yaşadıklarını ayrıca sorun ve kaygılarını reddeden tutumların da var olduğunu belirttikleri görülmüştür. Çalışma hayatında da mutsuz olduğunu belirten katılımcı yüzdesinin mutlu olduğunu belirtenlere oranla yüksek olduğu anlaşılmıştır.

Yapılan araştırmada katılımcıların sistem/hizmetlerdeki heteronormatif düzenin varlığının hizmet sağlayıcıların heteroseksüel olmayan bireylere hizmet sunmalarına etkisi olduğunu düşündüklerini paylaştıkları görülmüştür. Ayrıca bu heteronormatif düzenin LGBTİ’lerin hizmetlere erişimlerini engelleyen durumların var olduğu da anlaşılmıştır.

Katılımcıların eğitim, sağlık, adli, istihdam ve sosyal hizmetlere başvurduklarında LGBTİ kimliklerine dair açık olmadıklarını, hizmet sunucuların nasıl tepki vereceğini bilinmemeleri ve/veya zarar görüleceğinden duyulan endişe nedeniyle kimliklerini saklama ihtiyacı hissettikleri görülmüştür. Bu saklama ihtiyacını hissettiğini ifade eden katılımcıların aynı zamanda sistemlerdeki heteronormatif düzenin var olduğunu da belirttikleri kurulan çapraz tablo ilişkileri ile anlaşılmıştır. Bununla birlikte hizmetlerdeki profesyonellerin yeterli bilgi ve duyarlılığa sahip olmadığı da katılımcılar tarafından belirtildiği görülmüş, hizmet sunucular tarafından sunulan hizmetlerin kendileri için yeterli ve uygun olmadığı belirtilmiştir. Ayrıca sistemlerdeki heteronormativite ile profesyonellerin LGBTİ bilgi ve duyarlılığına sahip olmaları arasında da anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Birinci basamak sağlık hizmet sunucusu olan aile hekimlerine erişen katılımcıların da diğer sağlık sistemleri ile benzer şekilde LGBTİ kimliklerine dair aile hekimleri ile bir paylaşımda bulunmadıkları, aile hekimlerinin kimliklerini bilmediğini ifade ettikleri görülmüştür. Diğer sistemlerden farklı ve açılma durumundan bağımsız

olarak katılımcıların özellikle istihdam hizmetlerine başvurduklarında genel olarak kendilerine zarar verileceğine dair endişelerinin bulunduğu görülmüştür. Bunlarla bağlantılı olarak hayata son verme, kendine zarar verme düşünceleri ve/veya deneyimleri, hayat memnuniyet aralıkları ile hizmet sunucularına erişimde karşılaşılan fobik/ötekileştirici tutumlar, hizmetlerin yeterliliği ve uygunluğu arasında anlamlı ilişkilerin var olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Buna ek olarak yine hizmetlerin heteronormatifliği, hizmet sunanların benzer tutumları ve hizmetlere başvurulduğunda karşılaşılan güçlükler ile bağlantılı olarak katılımcıların kendini başarısız hissetme, öz saygı, öz değerlilik, depresif hissetme düşünceleri arasında da ilişkilerin bulunduğu görülmüştür.

Bunlarla birlikte araştırma sonuçlarından kendine zarar verme davranışı ve intihar düşünceleri ile sağlık, adli, eğitim, sosyal hizmetlerdeki var olan heteroseksist tutumlar ve beraberinde getirdiği fobi ve dışlamalar arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu anlaşılmıştır. Araştırmanın başat mekanizmalarına ilişkin bulgularında araştırma süresince göze çarpan arkadaş desteğinin yoğunluğu ve aile desteğinin azlığına ilişkin katılımcıların paylaşımında buldukları görülmüştür. Bununla birlikte arkadaş ve aile hariç diğer sosyal desteğin var olduğunu belirtmelerine rağmen yapılan çapraz tablolarda katılımcıların intihar düşünceleri ve kendine zarar verme davranışlarının var olduğunu belirttikleri anlaşılmıştır. Bu durumun, var olan sosyal destek mekanizmalarının LGBTİ'lerin ihtiyaçlarına cevap verebilir niteliğini ve uzun soluklu sürdürülebilir çözümler üretmediğini ve tek başına yeterli olmadıklarını destekler nitelikte olduğu düşünülmüştür. LGBTİ'lerin hem sistemsel hem de bireysel olarak biyo-psiko sosyal iyilik hallerinin sağlanabilmesinde nitelikli sosyal destek ve kurumsal/profesyonel destek mekanizmalarının önemli bir yer tuttuğu bu sonuçlardan da anlaşılmaktadır. Sosyal destek mekanizması olarak aile ile paylaşımında bulunma ve kendine zarar verme, intihar düşünceleri arasında ise anlamlı ilişkiler bulunmuş, LGBTİ'lerin aile desteğine erişememeleri ile kendine zarar verme düşünceleri/davranışları arasında doğrudan bir orantı olduğu görülmüştür. Benzer bir şekilde LGBTİ'lerin yaşam süreçlerinde açılmaları ile iyilik hallerine dair olumsuz geri bildirimleri ve zarar verme davranış/düşünceleri arasında da doğru orantının bulunduğu, medya ve dinin ürettiği nefret söylemleri nedeniyle depresif ve keyifsiz hissetme, psikolojik şiddete maruz kalma arasında ilişkilerin

bulunduğu görülmüştür. Katılımcıların büyük çoğunluğunun LGBTİ arkadaşlarını rol model alabildiklerini ifade ettikleri araştırma sonuçlarından görülmekle birlikte depresif hissetme ve kendini işe yaramaz hissetme düşünce/duygularının varlığının sürdüğu anlaşılmıştır.

Eğitim hizmetlerinde karşılaşılan engeller, bulunulan yere ait hissetme gibi duygu ve düşünceler ile arkadaş desteği arasında anlamlı bir ilişkinin bulunduğu görülmüştür.

Eğitim hizmetlerinde karşılaşılan sorunlar/ulaşılamayan destek sistemleri ve olumsuz tutumlar ile başetmede daha çok müzik ve sinema sosyal destek araçlarının tercih edildiği, ihtiyaç duyulduğunda özel bir insanın varlığının bu noktada destekleyici olduğu ancak yine aile desteğinin erişilebilir olmadığı anlaşılmıştır. Eğitim sistemlerinde LGBTİ'lerin erişebilecekleri bir kulüp ve destek mekanizmasının bulunmadığı görülmekle birlikte katılımcılar tarafından diğer servislere göre en çok yararlandıklarını ifade ettikleri servislerin, yılda bir kere ya da daha az olarak belirttikleri LGBTİ destek grupları olduğu anlaşılmıştır.

Katılımcılardan sex işçiliğini bir meslek olarak gördüğünü ifade eden katılımcı yüzdesinin yüksek olduğu görülmekle birlikte, meslek olarak görmediğini ifade eden ve 'başka yolları kalmadığı için' LGBTİ'lerin sex işçiliğine yöneldiğini ifade eden katılımcıların da var olduğu görülmüştür. Bununla birlikte sex işçiliğini bir meslek olarak gören ve görmeyen katılımcıların oldukça büyük bir çoğunluğunun Türkiye'deki ahlaki siyasi kültürel vb. çeşitli bakış açıları nedeniyle sex işçiliğinin bir meslek olarak ele alınmadığını ve sex işçiliğine yönelik şiddetin bu yolla meşrulaştırıldığını düşündüklerini belirttikleri görülmüştür.

Çalışmaya katkı sunan katılımcıların büyük bir oranının öğrenim görmekte olduğu anlaşılacakla birlikte büyük çoğunluğunun çalışmadığı ve düzenli bir gelire sahip olmadığını ifade ettikleri anlaşılmıştır. Bununla birlikte devletin sunmakta olduğu ekonomik destek sağlayıcılara başvurma durumlarına bakıldığında katılımcıların büyük çoğunluğunun böyle bir desteğin varlığından haberdar olmadığını belirttiği görülmüştür.

Araştırmaya ilişkin bulgulardan toplum içerisindeki sistemlerdeki heteronormlaşmaların ve heteroseksist tutumların LGBTİ'lerin biyo-psiko-sosyal anlamda sistematik zarar görmelerine, ötekileştirmelere neden olduğu görülmüştür. Bununla birlikte bu heteronormlaşmaların belli cinselliklerin/cinsiyetlerin diğerlerinden üstünlüğünü düzenli olarak üretmekte oldukları ve bu sistemlerin kendini sürdürmesinin altındaki dinamiklerin farklı ve detaylı incelemelere ihtiyaç duyduğu görülmüştür. Araştırma kapsamında da bu dinamikler ortaya konmaya çalışılmış ve heteromerkezci söylemsel ve kurumsal pratiklerin varlığı nedeniyle kurumların ve bireylerin cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliklerini kapsayıcı bir yaklaşıma sahip olamadıkları anlaşılmıştır. Bu yaklaşımlar ve heteromerkezci pratiklerin varlığına ilişkin sebepler ortaya konmaya çalışılmış, kurumların ve bireylerin bu heteromerkezciğe dair motivasyonları araştırılmıştır. LGBTİ'lerin maruz kaldıkları heteroseksist tutumlar, ötekileştirici pratikler ve zarar görmelerden dolayı zarar gördükleri anlaşılmıştır.

Bu çalışmanın sonuçlarından da görülebildiği üzere LGBTİ'ler biyo-psiko-sosyal anlamda pek çok heteronormlaşmış kurum ve kurallar aracılığı ile dışlanarak sistematik olarak şiddete maruz kalmakta ve bu zarar görmelerin sonucunda ortaya çıkan ikincil ve ardıl diğer olumsuz sonuçlar ile tek başlarına mücadele etmek zorunda bırakılmaktadır. Bu doğrultuda LGBTİ'lerin yaşama tam anlamıyla katılımlarının sağlanabilmesi için hak savunuculuğu çalışmalarının yapılarak, koruyucu, önleyici destekleyici planlamaların hayata geçirilmesinin sağlanması önemli görülmektedir.

Sosyal hizmet mesleği, insanın biricikliğinden hareketle her insanın eşit koşullar altında yaşam hakkı olduğunun savunuculuğunu yaparak bireylerin biyo-psiko-sosyal iyilik halleri için çabalar ve var olan hizmetlere eşit erişimi önemser. Bununla birlikte değişen evre ve toplumsal koşullar içerisinde bireyi ele alarak, bireyin çevreye çevrenin de bireye adaptasyonu ve değişimi/dönüşümü için çaba sarf eder. Sosyal hizmet mesleği hiçbir ayırım gözetmeksizin bütün bireylere biricik ihtiyaçları doğrultusunda mikro-mezzo ve makro düzeyde müdahale stratejileri belirleyen bir meslektir. Buradan hareketle sosyal hizmet mesleğinin heteronormativite, cinsel yönelim, cinsel kimlik kavramları içerisinde müdahale alanını belirleyebilmesi ve mesleğin bu alana ilişkin net stratejilerinin ortaya konulması, dışlanmaların önlenebilmesi ve sosyal içerme çalışmalarının yapılabilmesi için önemlidir. Konunun önemli başlıkları olduğu dşnlen heteroseksizm, homo/bi/transfobinin hem maruz bırakan hem de maruz bırakılan doğrultusunda ve doğru yöntemler ile içerisinde bulunan toplum/topluluk ve bireyleri çok yönlü bir kavrayış ile ele almasının gerekliliği araştırma sonuçlarından da anlaşılmaktadır, LGBTİ'lerin yaşamakta oldukları ortaya konan streslere mikro-mezzo ve makro düzeyde çözüm üretilmesi adına adım atılmasına ihtiyaç olduğu değerlendirilmektedir.

neriler

1. Araştırmanın bulgularında bilgi profesyonellerin LGBTİ alanına dair bilgi ve duyarlılığa sahip olma gereksiniminden hareketle alana ve heteroseksizme dair bilgi dağarcığının genişletilmesine ihtiyaç duyduğu görülmekte, bu doğrultuda sosyal hizmet profesyonellerinin bu bilgiye erişimleri için motivasyon stratejilerinin belirlenmesi önemli gözükmektedir.
2. Araştırma sonuçlarında hayatlarının çeşitli evrelerinde ve alanlarında olumsuz tutum ve nyarguların var olduğuna dair katılımcıların paylaşımda buldukları görülmüştür. Bu noktada kişisel nyarguların, dışlayıcı, heteroseksist tutumların sebeplerine ilişkin farkındalık çalışmalarının yapılarak, araştırmanın da ortaya koyduğu şekli ile heteroseksist tutumların LGBTİ'ler üzerindeki farklı olumsuz etkilerinin ve bu etkilerin farklı sonuçlarının neler olabileceğinin görünür hale getirilmesi ve hizmetlerdeki/sistemlerdeki heteromerkezciliğin sorgulanması gerekmektedir.

3. Araştırmanın sonuçlarından da görülebilecek olan hizmetlerin ve hizmet sunucuların heteroseksist tutumları ve heteronormatif yapısı nedeniyle, hizmet sağlayıcıların kendilerine başvuranların cinsiyet kimliğine ve/veya cinsel yönelimine dair varsayımların muhtemel olumsuz sonuçlarına dair farkındalık artırıcı çalışmaların yapılmasının da LGBTİ'lerin biyo-psiko-sosyal anlamda zarar görübilirliklerinin azaltılması noktasında önemli rol oynayacağı düşünülmektedir.
4. Çalışma kapsamında adli, istihdam, sağlık gibi sosyal hizmetlerin de heteronormatif yapısı ve bu yapının dışarıda bıraktığı bireyler ve birlikteliklerin varlığı ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırma bulguları da bu durumun varlığına ışık tutmuş, heteronormatif düzenden kaynaklı olarak hizmetlere erişimlerin engellendiğini düşünen katılımcı yüzdesi oldukça yüksek bulunmuştur. Buradan hareketle tüm sistemler ve hizmetler içerisinde bireylerin tam bir iyilik hali için çaba gösteren sosyal hizmet mesleğinin heteronormlaşmış uygulamaları gözden geçirmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda müdahale alanının tüm cinsellikleri ve cinsiyetleri kapsayıcı bir şekilde, cinsellik ve cinsiyetleri ikileştirmeden 'insan'ı odağına almasının gerekliliği görülmektedir.
5. Bununla birlikte 'norm'laştırılarak kullanılan dilin ve üretilen tanımların sorgulanmayan genel geçerliğinin, bireylerin kendilerini ifade etmelerine nasıl sınırlar çizdiğinin ve bireyleri çizilen sınırların dışarısında bırakılarak biyo-psiko-sosyal zarar görmelere nasıl açık hale getirildiğinin farkına varılması önemlidir. Sosyal hizmet mesleğinin buradan hareketle kullanılan dili gözden geçirebilecek ve dildeki ötekileştirmeler ile mücadele edebilecek yeterliliğe ve motivasyona sahip olması gerekmektedir.
6. Çalışmanın bulgularının da ifade ettiği üzere nefret üreten farklı araçlardaki heteronormatif/heteroseksist söylemler, uygulamalar ile yeniden üretilmesinin önüne geçilmesinin gerekliliği de gözükmekte, sosyal hizmet mesleğinin de bu noktada koruyucu, önleyici, destekleyici bir yapıda olması gerekmektedir.

Bunlara ek olarak;

7. 'Bireylerin kendi kaderini tayin hakkı' çerçevesinin önemi ve kapsayıcılığına ilişkin heteromerkezlikten uzak, yerinde ve doğru değerlendirmelerin yapılarak ilgili kaynak ve sistemlerin harekete geçirilmesi
8. LGBTİ dostu³¹ alanlar, LGBTİ dostu uygulamaların mevcut farklı sistemler/hizmetler içerisinde ve bu hizmetler ile sistemlerin kapsadığı birey ve grupların özellikleri göz önünde bulundurularak neler olabileceğinin değerlendirilerek, eylem planlarının/müdahale stratejilerinin oluşturulması
9. Sosyal hizmet müdahale alanlarında LGBTİ'lerin başvurularına olanak tanıyıcı sembollerin, destekleyici ve kabul edici, güvenli LGBTİ dostu sosyal hizmet alanlarının yaratılması
10. Profesyoneller tarafından LGBTİ alanında destek sağlayan STK'lar ve kaynaklara ilişkin yeterli bilgiye sahip olunması, ihtiyaca yönelik yerinde ve doğru yönlendirmelerin yapılması
11. Heteronormativite içerisinde LGBTİ'ler, aileleri ve yakın çevreleri ile hem LGBTİ'lerin hem de kendilerinin kabulü ve kendilerini ifade edebilmelerine olanak sağlayıcı koruyucu önleyici ve destekleyici çalışmaların yapılması, bu doğrultuda danışmanlık sistemlerinin yapılandırılması
12. Sağlık, eğitim, istihdam gibi pek çok alanda kurumsal heteroseksizm ile mücadele stratejilerinin belirlenmesi ve gerekliliklerinin nedenleri ile birlikte ortaya konması
13. Özel ihtiyaç sahibi, sığınmacı, mülteci, engelli, yaşlı, çocuk, genç LGBTİ'lere ilişkin sosyal hizmet uygulamalarına duyulan ihtiyacın belirlenmesi ve bu doğrultuda kaynakların ve bilginin geliştirilerek çalışmaların yapılması
14. İçselleştirilmiş homo/bi/transfobi ile baş etme stratejilerinin belirlenmesinin araştırmanın sonuçlarından hareketle önerilebileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın sonuçlarından da görüldüğü üzere sosyal hizmet mesleği insanı biricikliğini, değerliliğini ve haklara eşit derecede erişimini odağına alan bir meslek ise de söz konusu heteronormatif yapılar ve heteroseksist tutumlar nedeniyle tüm cinsel yönelimleri ve/veya

³¹ Heteroseksüel olmayan cinsel yönelim ve/veya cinsiyet kimliklerini de kapsayıcı fiziksel, kurumsal her türlü düzenlemeye sahip ya da bu anlamda motive olan ve LGBTİİ kimliklerin kendilerini ifade etmelerine olanak sağlayan, dışlayıcı, ötekileştirici tutumları içerisinde barındırmayan / barındırmamaya motive alanlar

cinsiyet kimliklerini kapsayıcı bir yapısının bulunmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum ise yine araştırmanın pek çok sonucundan ortaya çıkan LGBTİ'lerin yine ağırlıklı olarak heteronormativite ve heteroseksizm nedeni ile karşı karşıya kaldıkları pek çok biyo-psiko-sosyal zararı en aza indirgeyebilecek koruyucu, önleyici ve destekleyici bir sosyal hizmetlerin yokluğuna işaret etmektedir.

KAYNAKÇA

- Adahan, D. (2017). Aile Hekimlerinin LGBT Bireylere Dokunuşu. A. Onur içinde, *Direnç Onur ve Dahası*. Ankara: Fisa Yayınları.
- Akkuş, P., & Kılıçaslan, S. C. (2016). Türkiye’de Heteropatriarkal Sistem Baskısı Altında LGBTİ’lerin Sosyal Hizmet İhtiyaçları. *Eğitim, Bilim, Toplum*, 28-54.
- Aksoy, A., & Ögel, K. (2003). Kendine Zarar Verme Davranışı. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 226-236.
- Amoah, P. A., & Gyasi, R. M. (2016). Social Institutions and Same-Sex Sexuality: Attitudes, Perceptions and Prospective Rights and Freedoms for Non-Heterosexuals. *Cogent Social Sciences* 2.
- Atılğan, D. K. (2013). Antik Yunan’da Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Temsili. *Yedi: Sanat Tasarım ve Bilim Dergisi*, 15-27.
- Baird, V. (2017). *Cinsel Çeşitlilik*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bakırcı, Ç. M. (2011). *Evrimsel Süreç - 11: Tek Hücrelilikten Çok Hücreliliğin Evrimi ve Kambriyen Patlaması Başlangıcı (900 - 635 Milyon Yıl Önce)*. evrimagaci.org: <https://evrimagaci.org/evrimsel-surec-11-tek-hucrelilikten-cok-hucreliligin-evrimi-ve-kambriyen-patlama-baslangici-900-635-milyon-yil-once-205> adresinden alındı
- Barajas, J. (2005, Nisan). Mentoring Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender Youth. *Mentoring Tactics*.
- Bayramoğlu, Y. (2009). Reklamlarda Heteroseksist Yaklaşım. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü.
- Berghan, S. (2007). *Lubunya: Transeksüel Kimlik ve Beden*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Blank, H. (2012). Sexual Disorientation. H. Blank içinde, *Straight: The Surprisingly Short History of Heterosexuality* (s. 9). Boston: Beacon Press.
- Britanya Ulusal Sağlık Hizmeti & Britanya Sağlık Bakanlığı. (2018). *Sağlık Çalışanlarına Yönelik Bilgilendirme Metni, Lezbiyen, Gey, Biseksüel ve Trans (LGBT) Bireylerle Çalışmak*. studylibtr.com: <https://studylibtr.com/doc/984124/lezbiyen--gey--biseks%C3%BCel-ve-trans--lgbt--bireylerle-%C3%A7al%C4%B1%C5%9F> adresinden alındı

- Brosch, T., Pourtois, G., & Sander, D. (2010). The perception and categorisation of emotional stimuli: A review. *Psychology Press, Cognition and Emotion*, s. 377-400.
- Butler, J. (2004). *Undoing gender*.
- Butler, J. (2002). *Gender trouble*.
- Carlson, C., & Stone, T. (2011). Deconstructing heterosexism: Becoming an LGB affirmative heterosexual couple and family therapist. *Journal of Marital and Family Therapy*, 14-26.
- Çakmak, Ö. (2017, Nisan). *Heteroseksüellik'in icadı*. kaosgl.org: <http://kaosgl.org/sayfa.php?id=23518> adresinden alındı
- Çavdar, D., & Çok, F. (2016). Türkiye`de LGBT'lerin Okul Yaşantıları (LGBTs' School Experiences in Turkey). *Kaos GL*, 54-58.
- Darıcioğlu, L. S. (2015). *Queer Temaşa*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Davies, D. (2012, Haziran). *Cinsel Yönelim*. www.pinktherapy.com: http://www.pinktherapy.com/portals/0/downloadables/Translations/TUR_SexualOrientation.pdf adresinden alındı
- D'Emilio, J. (1995). Kapitalizm ve Gay Kimliği. *Kaos GL*, 13-17.
- Dökmen, Z. Y. (2009). *Toplumsal Cinsiyet - Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. istanbul: Remzi Kitabevi.
- Ergin, E. (2017). Erkek Egemen Toplumun Kumpaslarından Çıkış Yolları: Toplumsal Cinsiyet ve Ötekileştirme Kıskaçında Çocuk ve Gençler. A. Onur içinde, *Direnç Onur ve Dahası* (s. 183-206). Ankara: Fisa.
- Europe, I. F. S. W. (2010). Standards in Social Work Practice meeting Human Rights. Berlin: International Federation of Social Workers European Region.
- Ezber, G. (2017). *Seni Dolaba Kim Koydu*. İstanbul: Aylak Kitap.
- Foucault, M. (2013). *cinselliğin tarihi*. istanbul: ayrıntı yayınları.
- Grosz, E. (2015). Bedenleri Yeniden Düşünmek. *KaosQueer+ Queer Çalışmaları Dergisi*, 2, s. 26-30.
- Güner, U. (2013). *Heteronormatif Olmayan Bir Sosyal Hizmet İçin*. Ankara: Kaos GL.
- Günkaya, A. (2015). *LGBT'lerin Sağlık Haklarına Erişimde Karşılaştıkları Sorunlar*. kaosgl.org: <http://www.kaosgl.org/sayfa.php?id=20054> adresinden alındı
- Hird, M. J. (2015). Biyolojik Olarak Queer. *Kaos Q+*, 86-95.

- Irish Association of Social Workers. (2011). *Lesbian, Gay & Bisexual People: A Guide to Good Practice for Social Workers*. İrlanda.
- Jackson, S., & Scott, S. (2012). *Cinselliği Kuramlaştırmak*. Ankara: Renas Yayıncılık.
- Kabacaoğlu, G. (2015). *Gey ve Lezbiyenlerde Açılma Süreci: Nitel Bir Çalışma*. Ankara.
- Kaos GL. (2010). *Sık Sorulan Sorular*. Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Kaos GL. (2017). *Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Temelli İnsan Hakları İhlalleri İzleme Raporu*.
- Karademir, A. (2015). Foucault ve Cinsellik Deney(im)i Kurgusu. *Kilikya Felsefe Dergisi*, 89.
- Karasar, N. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar-ilkeler-teknikler*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Katz, J. N. (1995). The Invention of Heterosexuality. J. N. Katz. içinde
- Kemik, D. (2014). Gilles Deleuze'ün Felsefesi ve Queer Teori. *Kaos GL*, 43-47.
- Kerimoğlu, C., & Doğan, G. (2015). Türkçe'de Cinsiyet Görünümleri ve Çağrışımsal Zihniyet. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 38.
- Kircher, J., & Ahlijah, A. (2011). Developing an Understanding of the Experiences of Parents Whose Child Has Come Out of the Closet. *NACSW Convention Proceedings*, (s. 1-21).
- KTOG. (2015, Ağustos). *Cinsiyet, cinsel yönelim, cinsel kimlik, cinsel davranış: Tam rehber*. Kaos GL: <http://kaosgl.org/sayfa.php?id=19957> adresinden alındı
- Kundakçı, F. S. (2013). Heteroseksizm ve Ötekileştirme Eleştirisi. *Liberal Düşünce*, s. 65-79.
- Kuşgözoğlu, T. (2015, Şubat). Sosyal Çalışmanın Tarihi.
- Küçükürca, İ. A. (2015). 20. yy Feminist Düşüncesinde (Toplumsal) Cinsiyet Kavramının Dönüşümü. *Kaos Queer+*, 78-85.
- Le Breton, D. (2016, Şubat). *Ten ve İz*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Levy, D. L. (2009). Gay and Lesbian Identity Development An Overview for Social Workers. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 985.
- Marsh, I. (2017). *İntihar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Mayock, P., Bryan, A., Carr, N., & Kitching, K. (2009). *Supporting LGBT Lives. A Study of the Mental Health and Well-being of Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender People*. Dublin: Gay and Lesbian Equality Network.
- Oksaçan, H. E. (2012). Eski Türklerde Eşcinsellik. H. E. Oksaçan içinde, *Eşcinselliğin Toplumsal Tarihi* (s. 59-60). İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Onur, A. (2017). LGBTİ bireylerin Emek Hayatında Karşılaştıkları Eşitsizliğin Hukuksal ve Normatif Eleştirisi. *Direnç Onur ve Dahası* (s. 73-76). içinde Ankara: Fisa Yayınları.
- Öner, A. (2015). *İşyerinde Cinsel Yönelim Ayrımcılığı ve Mücadele Stratejileri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Pehlivan, P. V. (2016). Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kuramsal Yaklaşımlar, Bir Litaretür Taraması. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(31), 497-521.
- Philips, K. M., & Reay, B. (2011). *Sex Before Sexuality A Pre Modern History*. Polity Press.
- Plato. (1989). The Speech of Aristophanes. Plato içinde, *Symposium* (A. Nehamas, & P. Woodruff, Çev., s. 25-28). USA.
- Poroy, D. A. (2010). *Antik Çağdan Günümüze Avrupa'da Cinsellik Tarihi*. İstanbul: Dharma Yayınları.
- Prevention Action Alliance. (2018, Ağustos 13). Know! To Support Your LGBT Student. Ohio, Amerika.
- Quinodoz, J. M. (2016). *Freud'u Okumak*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Reeder, G. (2007). Dan Vera Speaks with Gay Egyptologist Greg Reeder. (D. Vera, Röportaj Yapan) www.whitecraineinstute.org adresinden alındı
- Rogers, W. S., & Rogers, R. S. (2001). *The Psychology of Gender and Sexuality*.
- Rose, S. O. (2018). *Toplumsal Cinsiyet Tarihçiliği Nedir*. istanbul: can sanat yayınları.
- Rubin, G. S. (2014). Cinselliği Düşünmek, Cinsellik Politikasına Dair Radikal Bir Kuram Üzerine Notlar. *KaosQueer+*, 30-32.
- Russell, S., & Fish, J. (2016). Mental Health in Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender (LGBT) Youth. *Annual review of clinical psychology*, 12, s. 465-487. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4887282/#R37> adresinden alındı
- Sinirli Liberteryen. (2016). *Evrin Teorisi ve Cinsiyet Farklılıkları - 1*. sinirliliberteryen.blogspot.com:

- <http://sinirliliberteryen.blogspot.com/2016/10/evrim-teorisi-ve-cinsiyet-farkllklar-1.html> adresinden alındı
- Siyah Pembe Üçgen İzmir Derneği. (2017). *LGBTİ'lerin İnsan Hakları Durumu*. İzmir: Siyah Pembe Üçgen İzmir Derneği.
- Smith, N. G., & Ingram, K. M. (2004). Workplace Heterosexism and Adjustment Among Lesbian, Gay, and Bisexual Individuals: The Role of Unsupportive Social Interactions. *Journal of counseling psychology*, 51, s. 57-67.
- Solomon, A. (2016). *Armut Dibine Düşmeyince: Anne Babalar, Çocuklar ve Kimlik Arayışları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- SPOD. (2016). *LGBTİ'lerin Hukuk ve Adalet Erişimi*. İstanbul: Sosyal Politikalar Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği.
- Şafak, Y. (2013). LGBT Öğrencileri Aile ve Okul Kısıncasına Karşı Nasıl Korunmalı. *KAOS GL*. Ankara: Ayrıntı Basımevi.
- Şeker, B. (2013). Feminist Yaklaşımlar Açısından Seks İşçiliği. *Başkaldıran Bedenler, Türkiye'de Transgender, Aktivizm ve Altkültürel Pratikler* (s. 91-95). içinde İstanbul: Metis Yayınları.
- T.C. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (1983). Sosyal Hizmetler Kanunu. *Sosyal Hizmetler Kanunu*. Resmi Gazete.
- Tiftik, S. (2015). Judith Butler'ın Toplumsal İnşacı Yaklaşımında Bedenin Maddeselliği Nasıl Kurulur. *Kaos Queer+*, 120-124.
- Tin, L. G. (2018). *Homofobi Sözlüğü*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Tin, L.-G. (2018). *Homofobi Sözlüğü*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Toplumsal Dayanışma İçin Psikologlar Derneği (TODAP). (2017). *Psikologlar İçin LGBTİ'lerle Çalışma Kılavuzu*. İstanbul: Toplumsal Dayanışma İçin Psikologlar Derneği (TODAP).
- Trevor Support Center. (2017, Eylül). *The Trevor Project*. https://www.thetrevorproject.org/trvr_support_center/trans-gender-identity/#sm.0000tvtm17hs8fkrvwh1q8kvv2fw5 adresinden alındı
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). *İkinci Kısım, Madde 12*.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Sosyoloji Konferansları Dergisi TÜBİTAK-ULAKBİM*, 29-56.

Wikipedia, Özgür Ansiklopedi. (2019). *Heteroseksüellik*. wikipedia: tr.wikipedia.org/w/index.php?title=Heteroseks%C3%BCellik&oldid=20302284 adresinden alındı

Wikipedia, The Free Encyclopedia. (2019). *Gender*. Wikipedia: https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Gender&oldid=880313668 adresinden alındı

Yeşiltepe, G. (2015). Lezbiyen Gey Biseksüel Trans (LGBT) Bireyler ve Hasta Hakları. *Uzmanlık Tezi*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı.

Zengin, O., & Altındağ, Ö. (2016). Bir İnsan Hakları Mesleği Olarak Sosyal Hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 170-190.

EK-1 Soru Kağıdı

LGBTİ'lerin Heteronormatif Yapı İçerisinde Sosyal Hizmet İhtiyaçlarının Çok Yönlü Olarak Belirlenmesi- Soru Kağıdı

* Required

Bilgilendirilmiş Onam Formu

Bu araştırma Başkent Üniversitesi Klinik Odaklı Sosyal Hizmet yüksek lisans öğrencisi Gözde Altınel Baysal tarafından tez kapsamında uygulanmaktadır. Araştırma Prof. Dr. Fatma Işıl Bulut gözetiminde yürütülmektedir.

Araştırma kapsamında LGBTİ'lerin heteronormatif yapı içerisinde var olan ihtiyaçlarının çok yönlü olarak ele alınması amaçlanmakta olup, özellikle sosyal hizmet ihtiyaçlarının bu yapı içerisinde ortaya konulması, LGBTİ'lerin biyo-psiko-sosyal açıdan mikro- mezo ve makro anlamda desteklenmeleri için gerekli olan mekanizmaların belirlenmesi hedeflenmektedir. Soru kağıdını doğrudan LGBTİ'lerin doldurması beklenmektedir.

Araştırma sırasında vereceğiniz bilgiler tamamen gizli tutulacak ve bu bilgilerden hareketle kişisel bir değerlendirme yapılmayacaktır. Araştırma sırasında sebep bildirmeksizin soru kağıdını sonlandırabilirsiniz.

Soru kağıdı ile ilgili olarak bütün geri bildirimlerin ve/veya araştırma hakkında bilgi almak için gaitbays@gmail.com adresine mail atabilirsiniz. Katkılarınız için şimdiden teşekkür ederim.

1. Yukarıdaki araştırmanın amacını ve içeriğini belirten açıklamaları okudum, anladım ve araştırmaya katılmayı; *

Mark only one oval.

- Kabul ediyorum
 Kabul etmiyorum *Stop filling out this form.*

A. Genel Bilgiler

2. 1. Yaşınız *

3. 2. Son 6 aydır nerede yaşıyorsunuz? (Lütfen yaşadığınız şehri aşağıdaki diğer alanında belirtiniz) *

Check all that apply.

- Kırsal alan
 Kent
 Other: _____

4. 3. Uyuşgunuz *

5. 4. Kiminle yaşıyorsunuz? *

Check all that apply.

- Aile/veli
 Partner (Çocukla birlikte)
 Partner (Çocuksuz)
 Yalnız (Çocukla Birlikte)
 Yalnız (Çocuksuz)
 Arkadaş ya da ev arkadaşıyla
 Bakım evinde başkalarıyla birlikte
 Yalnız yaşıyorum
 Aramızda resmi nikah bulunan eşimle
 Other: _____

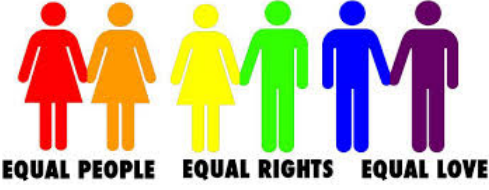
6. 5. En son mezun olduğunuz okul *

Check all that apply.

- Öğrenim görmedim
 Okur-yazarım ancak mezuniyetim yok
 İlkokul
 Ortaokul
 Lise
 Üniversite
 Yüksek Lisans
 Doktora
 Other: _____

B. CİNSEL YÖNELİM VE CİNSİYET KİMLİĞİ

Bu bölümde cinsel yönelim tanımı ile ifade edilmek istenen cinsel ve romantik anlamda erkekten hoşlanma, kadından hoşlanma, hem erkekten hem de kadından hoşlanma iken cinsiyet kimliği ile ifade edilmek istenen kendinizi ait hissettiğiniz cinsiyettir. Türkçe'de sex ve gender terimlerini karşılayan tek kelimenin "cinsiyet" olduğu araştırma kapsamında göz önünde bulundurulmaktadır. Bu nedenle kendinizi kadın ve/veya erkek olarak tanımlama zorunluluğu olmaksızın kendinizi nasıl ifade etmek istediğiniz önemsenmektedir. Tüm soruları yanıtlarken cinsel yönelim cinsiyet kimliği kavramlarının sınırlarını düşünmeden, kendi hissiyatınızı göz önünde bulundurmanız beklenmektedir.

7. 6. Kendinizi nasıl tanımlarsınız? *

Check all that apply.

- Erkek
 Kadın
 İnterseks
 Ne erkek ne kadın olarak tanımlıyorum
 Trans
 Other: _____

8. 7. Bu size doğumunuzda atfedilen cinsiyet mi? *

Mark only one oval.

- Evet
 Hayır

9. 8. Cinsel yöneliminizi ve/veya cinsiyet kimliğinizi nasıl tanımlarsınız? *

Mark only one oval.

- Gay
 Lezbiyen
 Biseksüel
 Sorguluyorum / Emin değilim
 Heteroseksüel
 Other: _____

10. 9. Cinsel yöneliminiz/cinsiyet kimliğiniz hakkında ne kadar rahat hissediyorsunuz? *

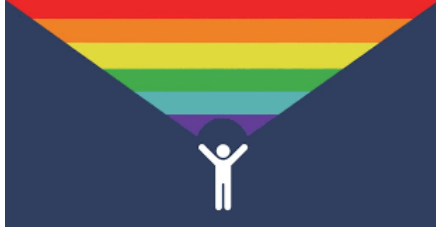
Mark only one oval.

- Rahat
 Kararsızım
 Rahatsız

11. 10. Cinsel yöneliminizi ve/veya cinsiyet kimliğinizi farkına vardığınızda yaklaşık olarak kaç yaşındaydınız? *

C. AÇILIM

Bu bölümde cinsel yöneliminizi ve/veya cinsiyet kimliğinizi, uygun gördüğünüz bir ya da daha fazla kişiye "kendi isteğinizle" açıklama durumunuzdan bahsedilmektedir.

12. 11. Hiç daha önce kendinizi en az bir kişiye açıkladınız mı? Başka bir deyişle, herhangi birine LGBTİ olduğunuzu söylediniz mi? *

Mark only one oval.

- Evet Skip to question 13.
 Hayır Skip to question 15.

13. 12. İlk defa bir ya da birden çok kişiye açıldığınızda yaklaşık olarak kaç yaşındaydınız? *

14. 13. LGBTİ kimliğinizle ilgili olarak ilk kime açıldınız, işaretleyiniz

Check all that apply.

1. Seçenek

Arkadaş	☐
Ebeveyn	☐
Kardeş	☐
Akraba	☐
Gençlik veya başka organizasyonlar	☐
Öğretmen	☐

Skip to question 16.

15. 14. Eğer kimseye açılmadıysanız neden? *

D. EĞİTİM

Lütfen buradan itibaren cevaplayacağınız soruları tüm eğitim gördüğünüz ya da görmekte olduğunuz okulları düşünerek cevaplayınız.

16. 15. Su anda bir okula kayıtlı mısınız, eğitim görüyor musunuz? *

Mark only one oval.

- Evet Skip to question 17.
 Hayır Skip to question 18.
 Other: _____

17. 16. Kaçınıcı sınıfa kayıtlısınız? *

Skip to question 20.

18. 17. Eğer okulu bıraktıysanız kaçınıcı sınıfta bıraktınız? *

19. 18. Eğer okulu bıraktıysanız okulu bırakma sebebinizin LGBTİ kimliğiniz ile bir ilişkisi var mı? *

Mark only one oval.

- Evet
 Hayır
 Other: _____

20. 19. Eğitime devam ediyorsanız ya da eğitim gördüğünüz sırada LGBTİ'lerle iletişime geçilebilme noktasında bir engelle karşılaşıyor musunuz/muydunuz? *

Mark only one oval.

- Evet
 Hayır
 Other: _____

21. 20. Okullarda LGBTİ öğrencilerini destekleyen öğretmenler ya da okul çalışanları var mı/mıydı? *

Mark only one oval.

- Evet
 Hayır
 Other: _____

22. 21. Okullarda okul aile birliği LGBTİ öğrencilerini veya sorunlarını destekliyor mu/muydu? *

Mark only one oval.

- Evet
 Hayır
 Other: _____

23. 22. Okullarda LGBTİ öğrencileri için bir kulüp ya da destek kulübü var mı/mıydı? *

Mark only one oval.

- Evet
 Hayır
 Other: _____

E. İŞ HAYATI

24. 23. Şu anda bir yerde çalışıyor musunuz? *

Mark only one oval.

- Evet, yasal, kayıtlı olarak çalışıyorum *Skip to question 28.*
 Evet, çalışıyorum ancak yasal değil ve kayıtlı değilim *Skip to question 28.*
 Hayır, çalışmıyorum *Skip to question 25.*
 Other: _____

25. 24. Hayır ise yaşamınızı nasıl sürdürüyorsunuz? *

26. 25. Hayır ise en son ne zaman çalıştınız? *

Mark only one oval.

- Şu anda çalışıyorum
 1 yıldan daha az bir süre önce
 1-2 yıl önce
 3-4 yıl önce
 5-10 yıl önce
 11-19 yıl önce
 20 yıldan daha fazla bir süre önce
 Other: _____

27. 26. Hayır ise neden çalışmıyorsunuz? *

28. 27. Eğer daha önce çalıştıysanız, en uzun süre nerede çalıştınız? *

29. 28. Çalıştığınız/çalışabileceğiniz alanların sizin için yeterli çalışma koşullarına sahip olduğunu düşünüyor musunuz? *

Mark only one oval.

- Evet *Skip to question 31.*
 Hayır *Skip to question 30.*
 Other: _____ *Skip to question 31.*

30. 29. Cevabınız hayır ise sizce bu koşullar nasıl daha iyi hale getirilebilir? *

31. 30. Şu anki işyerinizde ve/veya en son çalıştığınız yerde ne gibi sorunlar ile karşılaştınız? *

32. **31. Hiç para, hediye, kontör, yemek, tatil, uyuşturucu, fatura ödemesi vb karşılığında seks yaptınız mı? ***

Mark only one oval.

- Evet
 Hayır
 Other: _____

33. **32. Seks işçiliğini bir meslek olarak görüyor musunuz? ***

Mark only one oval.

- Evet
 Hayır
 Other: _____

34. **33. Eğer seks işçiliği yaptıysanız, seks işçiliği yaptığınız için herhangi bir hak ihlaline maruz kaldınız mı? ***

Mark only one oval.

- Evet *Skip to question 35.*
 Hayır *Skip to question 36.*

35. **34. Nasıl bir hak ihlaline maruz kaldınız? ***

36. **35. Seks işçiliğinin ülkemizde yasal olmasına rağmen "ahlaki, siyasi , kültürel vb" çeşitli bakış açıları nedeniyle bir meslek olarak ele alınmadığını ve toplum tarafından şiddetin meşrulaştırıldığını düşünüyor musunuz? ***

Mark only one oval.

- Evet *Skip to question 38.*
 Hayır *Skip to question 37.*
 Other: _____

37. **36. Cevabınız hayır ise ne düşünüyorsunuz? ***

F. SOSYAL ORTAMLAR

38. **37. Aşağıdaki alanlarda cinsel yöneliminiz ve/veya cinsiyet kimliğiniz biliniyor mu/muydu? ***

Mark only one oval per row.

	Evet	Hayır
Çalıştığım yerde	☐	☐
Okulda	☐	☐
Diğer ortamlarda	☐	☐

39. 38. Aşağıdaki tabloda yazılanlara ne kadar katılıp katılmadığınızı lütfen işaretleyiniz. *
Check all that apply.

	Okulda / Evet	Çalışma Hayatımda / Evet	Diğer Alanlarda / Evet	Okulda / Hayır	Çalışma Hayatımda / Hayır	Diğer Alanlarda / Hayır
İnsanlar bana cana yakın davranıyor	☐	☐	☐	☐	☐	☐
İnsanlar beni olduğum gibi kabul ediyor.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bana saygılı davranılıyor	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Açılmamış olmakla birlikte arkadaşlarım ve/veya çalışanların tutumlarında varsayılan cinsel yönelimim / cinsiyet kimliğim nedeniyle olumsuzluklar gözlemlemiyorum.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Açıldıktan sonra arkadaşlarım ve/veya çalışanların tutumlarında olumsuz değişiklikler gözlemlemedim.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Açıldıktan sonra arkadaşlarımın ve/veya çalışanların tutumlarında olumsuz değişiklikler gözlemledim.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

40. 39. Bulduğunuz yerde hiç çalışanlar veya arkadaşlarınız tarafından LGBTİ olduğunuzun düşünülmesi veya LGBTİ olduğunuzu bilmeleri nedeniyle aşağıda sıralananlardan herhangi biri başınıza geldi mi? *
Check all that apply.

	Okulda / Evet	Çalışma Hayatımda / Evet	Diğer Alanlarda / Evet	Okulda / Hayır	Çalışma Hayatımda / Hayır	Diğer Alanlarda / Hayır
Doğrudan fiziksel olarak zarar verilmekle tehdit edildiniz mi?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sizinle alay eden lakaplar takıldı mı?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bu lakapları duymak istemediğiniz, tehdit edildiğiniz ya da zarar görmekten korktuğunuz için hiç bulunduğunuz yere gitmek istemediğiniz oldu mu?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Karşılaştığınız olumsuz davranışlar yüzünden hiç bulunduğunuz yeri erken bırakmayı düşündünüz mü?	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Sözlü olarak tehdit edildiniz mi?	☐	☐	☐	☐	☐	☐

41. 40. Aşağıdaki tabloda yazılanlara ne kadar katılıp katılmadığınızı lütfen işaretleyiniz *
Check all that apply.

	Okulda / Evet	Çalışma Hayatımda / Evet	Diğer Alanlarda / Evet	Okulda / Hayır	Çalışma Hayatımda / Hayır	Diğer Alanlarda / Hayır
Bulduğum yerde LGBTİ sorun ve kaygılarını reddeden tutumlar mevcuttu/mevcut	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bulduğum yere dahil olmak benim için zor/ zordu	☐	☐	☐	☐	☐	☐
LGBTİ'ler için bir kulüp ya da destek mekanizması vardı / var	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bir sorunum olduğunda paylaşabileceğim insanlar vardı/var	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bulduğum yerde cinsiyet kimliğime ilişkin destek arayışına cevap verebilecek kurumlar hakkında bilgi alabiliyordum/alabiliyorum	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kendimi bulduğum yerin bir parçası olarak görüyordum/görüydüm	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Burada bulunmaktan, mutluym / mutluyum	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Rahatlıkla kendim olabiliyordum / olabiliyorum	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bulduğum yerde çalışanların ya da bulunların homofobik/bifobik/transfobik tutumları vardı/var	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bulduğum yerde farklı LGBTİ'ler ile iletişime geçebiliyordum / geçebiliyorum	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Bulduğum yerde LGBTİ çalışanlar/arkadaşlar vardı / var.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

G. EKONOMİK DESTEK

42. 41. Düzenli bir gelirin var mı? *

Mark only one oval.

- Evet
 Hayır

43. 42. LGBTİ olmanızdan kaynaklı olarak heteroseksüellere göre farklı ihtiyaçlarınız olduğunu düşünüyor musunuz? *

Mark only one oval.

- Evet Skip to question 44.
 Hayır Skip to question 45.

44. 43. Sahip olduğunuz gelir ile bu ihtiyaçlarınızı karşılayabiliyor musunuz? *

Mark only one oval.

- Evet
 Hayır

45. 44. Devletin sunmakta olduğu ekonomik destek sağlayıcılara başvuruda bulunabiliyor musunuz? *

Mark only one oval.

- Evet Skip to question 46.
 Hayır Skip to question 47.
 Böyle bir desteğin varlığından haberim yok Skip to question 47.

46. 45. LGBTİ olmanızdan kaynaklı olarak başvurunuzun değerlendirilmediği ya da şartları sağlıyor olsanız dahi ekonomik destek başvurunuzun reddedildiği oluyor mu? *

Mark only one oval.

- Başvurumun değerlendirilmediği oldu
 Başvurum değerlendirildi ancak ekonomik destek sağlanmadı
 Şartlarım uygun olmasına rağmen ekonomik destekten faydalandırılmadım
 LGBTİ olmamdan kaynaklı olarak başvuramayacağım söylendi
 Diğer

H. MEDYA

47. 46. Medyanın toplum içerisinde bulunulan LGBTİ'lere karşı negatif tutum ve söylemler ürettiğini düşünüyor musunuz? *

Mark only one oval.

- Evet Skip to question 48.
 Hayır Skip to question 50.

48. 47. Bu durum nedeniyle hiç zarar görme deneyiminiz oldu mu? *

Mark only one oval.

- Evet
 Hayır After the last question in this section, skip to question 50.

49. 48. Bu deneyiminize bir örnek verebilir misiniz? *

İ. DİN

50. 49. Toplum içerisindeki nefret söylemlerinin üretilmesinde dinin LGBTİ'lere yönelik yanlış inanışların yayılmasında önemli bir role sahip olduğunu düşünüyor musunuz? *

Mark only one oval.

- Evet
 Hayır

J. ZARAR GÖRME DENEYİMLERİ

51. 50. LGBTİ olduğunuz veya LGBTİ olduğunuz düşünüldüğü için aşağıdaki tabloda sıralananlardan herhangi biri başınıza geldi mi? *

Mark only one oval per row.

	Evete	Hayır	Kararsızım
Psikolojik şiddete maruz kaldınız mı?	☐	☐	☐
Fiziksel şiddete maruz kaldınız mı?	☐	☐	☐
Cinsel bir istismara, sömürüye, saldırıya maruz kaldınız mı?	☐	☐	☐
Birisi veya birileri LGBTİ olduğunuzu başkalarına söylemekle sizi tehdit etti mi?	☐	☐	☐

52. 51. LGBTİ olma durumuna yönelik olarak nefret suçlarının var olduğunu düşünüyor musunuz? *

Mark only one oval.

- Evet
 Hayır

K. İYİLİK HALİ

53. 52. Bütün bunlar dikkate alındığında, şu günlerde hayatınızdan ne kadar memnunsunuz? *

Mark only one oval.

	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
hiç memnun değilim	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	çok memnunum

54. 53. Aşağıdaki tabloda bulunan ilgili cümlelere ne kadar katıldığınızı belirten kutucuklardan kendinize en yakın olanı işaretleyiniz. *

Mark only one oval per row.

	Katılıyorum	Katılmıyorum
Bazen gerçekten kendimi işe yaramaz hissediyorum	☐	☐
Kendimi en az başkaları kadar değerli hissediyorum.	☐	☐
Keşke kendime daha fazla saygı duysam diye düşünüyorum.	☐	☐
Kendimi bir başarısızlık olarak görmeye eğilimliyim	☐	☐

55. 54. Kendinizi daha iyi hissetmeyi sağlamak veya sorunlarınız ile baş etmek için neler yaparsınız? Aşağıdaki listeden kendinizi kötü hissettiğinizde yapmayı en çok sevdiğiniz 3 şeyi 1'den 3'e kadar seçiniz. (1 En sevdiğim olmak üzere) *

Mark only one oval per row.

	1	2	3
Bir eğlence mekanına gitmek	☐	☐	☐
Sarhoş olmayacak kadar alkol almak	☐	☐	☐
Sarhoş olacak kadar alkol almak	☐	☐	☐
Doktor ya da psikiyatristiniz tarafından belirlenen ilaçları kullanmak	☐	☐	☐
Uyuşturucu madde kullanmak	☐	☐	☐
Doktor ya da psikiyatristiniz tarafından belirlenmemiş ancak kendinize iyi geldiğini düşündüğünüz ilaçları kullanmak	☐	☐	☐
Egzersiz yapmak	☐	☐	☐
Meditasyon yapmak / Dua etmek	☐	☐	☐
Sigara içmek	☐	☐	☐
Müzik dinlemek	☐	☐	☐
Sinemaya gitmek	☐	☐	☐
Alternatif tıbbi başvurmak (Tedavi yaptığı ileri sürülen; ancak bu etkileri bilimsel olarak kanıtlanamayan uygulamalar)	☐	☐	☐
Terapist/rehber ya da ruh sağlığı uzmanlarıyla konuşmak	☐	☐	☐
Arkadaşlarınızla konuşmak	☐	☐	☐
Partnerinizle konuşmak	☐	☐	☐
Ailenizle konuşmak (Partner dışında)	☐	☐	☐

56. 55. Ne sıklıkla alkol kullanıyorsunuz? *

Mark only one oval.

- Hiç
 Ayda bir ya da daha az
 Ayda 2 -4 defa
 Haftada 2-3 defa
 Haftada 4 ya da daha fazla defa

57. 56. Ne sıklıkla uyuşturucu kullanıyorsunuz? *

Mark only one oval.

- Hiç
 Ayda bir ya da daha az
 Ayda 2-4 defa
 Haftada 2-3 defa
 Haftada 4 ya da daha fazla

58. **57. Hayatınız boyunca ya da hayatınızın devam etmekte olan evrelerinde kendinizi hiç keyifsiz ya da depresif hissettiğiniz oldu mu? ***

Mark only one oval per row.

	Evet	Hayır
Tüm hayatım boyunca	☐	☐
Son 12 aydır	☐	☐
Son 30 gündür	☐	☐

59. **58. Hayatınızda hiç anksiyete ya da depresyon tedavisi için doktor tarafından belirlenen ilaçlar kullandınız mı? (Xanax, Efxexor, Lustral vs.) ***

Mark only one oval.

- Evet, şu an kullanıyorum.
 Evet, daha önce kullandım.
 Hiç kullanmadım

60. **59. Lütfen aşağıdaki soruları cevaplayınız ***

Mark only one oval per row.

	Evet	Hayır
Öldürme düşüncesi olmadan kendime zarar verdim.	☐	☐
Kendime zarar verme davranışım için destek almak istedim	☐	☐
Hayatın hiç yaşamaya değer olmadığını düşündüğüm zamanlar oldu	☐	☐
Ciddi bir şekilde hayatıma son vermeyi düşündüm	☐	☐
Daha önce hayatıma son vermeyi bir ya da birkaç kez denedim	☐	☐
En son olan güncel intihar girişimimde bir ruh sağlığı profesyoneline yönlendirildim	☐	☐
Hayatıma son verme düşüncelerim LGBTİ olmam ile yakından ilişkili	☐	☐

61. **60. Kendinize zarar verme deneyiminiz var mı? ***

Mark only one oval.

- Evet Skip to question 62.
 Hayır Skip to question 66.

Adsız Bölüm

62. **61. Kendinizi öldürme düşüncesi olmadan ilk defa kendinize zarar verme deneyiminiz var ise, yaklaşık olarak kaç yaşındaydınız?**

63. **62. Eğer destek arayışı içerisine girdiyse, kim/kimlerden yardım alabildiniz? ***

Check all that apply.

- Aile
 Arkadaşlar
 Sağlık çalışanları
 Psikiyatrist
 Psikolog
 Diğer ruh sağlığı çalışanları
 LGBTİ grupları / organizasyonları
 LGBTİ Yardım hattı
 Diğer yardım hatları
 Sosyal hizmet uzmanları
 Other: _____

64. **63. Eğer kendinize zarar verme davranışında bulduysanız ve bir destek aldıysanız, bu destek sırasında müdahalede bulunan ekibin tutum ve davranışlarında LGBTİ olmanızdan kaynaklı olarak size yöneltilen bir olumsuzluk gözlemlediniz mi? (LGBTİ olma durumunuzu ilgili ekibe açıklayıp açıklamamış olmanız bu soru için önem teşkil etmemektedir.) ***

Mark only one oval.

- Evet Skip to question 65.
 Hayır Skip to question 66.
 Other: _____

65. 64. Nasıl tutum ve davranışlar gözlemlediniz? *

L. ULAŞTIĞINIZ HİZMET SAĞLAYICILAR İLE OLAN DENEYİMLERİNİZ

66. 65. Heteronormatif düzeninin, hizmet sunanların heteroseksüel olmayan bireylere hizmet sunmalarına bir etkisi olduğunu düşünüyor musunuz? *

Mark only one oval.

- Evet
 Hayır

67. 66. Heteronormatif düzenden kaynaklı olarak LGBT'lerin hizmetlere erişimlerini engelleyen durumların olduğunu düşünüyor musunuz? *

Mark only one oval.

- Evet *Skip to question 68.*
 Hayır *Skip to question 70.*

68. 67. Hizmetlere erişim engelinizin hayatınıza getirdiği zorluklar var mı? *

Mark only one oval.

- Evet *Skip to question 69.*
 Hayır *Skip to question 70.*

69. 68. Bu duruma örnek verebilir misiniz? *

70. 69. Lütfen aşağıdaki tabloda bulunan ilgili cümlelere ne kadar katıldığınızı belirten kutucuklardan kendinize en yakın olanı işaretleyiniz *

Check all that apply.

	Sosyal Hizmetler / Evet	Sosyal Hizmetler / Hayır	Sağlık Hizmetleri / Evet	Sağlık Hizmetleri / Hayır	Adli Hizmetler / Evet	Adli Hizmetler / Hayır	Eğitim / Evet	Eğitim / Hayır	İstihdam / Evet	İstihdam / Hayır
Hizmetlere başvurduğumda LGBTİ olmam konusunda açığım	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Çalışmakta olan profesyonellerin LGBTİ konusunda daha fazla bilgiye ve duyarlılığa sahip olması gerekiyor	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hizmetlere başvurduğumda nasıl tepki vereceklerini bilmediğim için LGBTİ olduğumu saklıyorum	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
İlgili yerler tarafından bana sunulan hizmetler yararlı, yeterli ve uygun	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Geçmişteki kötü deneyimlerim nedeniyle LGBTİ dostu hizmet verenlere ve profesyonellerine ulaşma noktasında sürekli arayış içerisindeyim.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hizmetlere başvurduğumda bana zarar verileceğini düşündüğüm için endişe duyuyorum.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hizmetlere başvurduğumda LGBTİ olmamdan dolayı bana gösterilen tutumlar ve davranışlar nedeniyle fiziksel olarak zarar görüyorum.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Hizmetlere başvurduğumda LGBTİ olmamdan dolayı bana gösterilen tutumlar ve davranışlar nedeniyle psikolojik olarak zarar görüyorum	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

71. 70. Aşağıdakilerden hangisi veya hangileri yararlandığınız servisler? (Lütfen işaretleyiniz.) *

Check all that apply.

- LGBTİ Destek Grupları
 Ruh Sağlığı Danışmanlık Servisleri
 HIV ve AIDS Servisleri
 Madde Kötüye Kullanım ve Madde Bağımlılığı Servisleri
 Sosyal Hizmet Servisleri
 STK'lar
 Other: _____

72. 71. Aile hekiminiz ya da düzenli olarak gittiğiniz doktorunuz LGBTİ olduğunuzu farkında mı? *

Mark only one oval.

- Evet
 Hayır

M. SOSYAL DESTEK VE AĞLAR

73. 72. Türkiye'de sizin bildiğiniz LGBTİ topluluğu/toplulukları veya benzeri birliklikleri var mı? *

Mark only one oval.

- Evet Skip to question 74.
 Hayır Skip to question 75.
 Emin değilim Skip to question 75.

74. 73. Kendinizi bu toplulukların ya da birlikliklerin bir parçası olarak görüyor musunuz? *

Mark only one oval.

- Evet
 Hayır
 Emin değilim

75. 74. Ortalama olarak hangi sıklıkla LGBTİ'lerin bir arada bulunduğu ortamlara, barlara, kulüplere ya da farklı aktivitelere gidersiniz veya katılırsınız? *

Mark only one oval.

- En azından haftada bir kere
 Yaklaşık 2 haftada bir
 Yaklaşık ayda bir
 Her üç ayda bir
 Her altı ayda bir
 Yılda bir kere ya da daha az

76. 75. Hangi sıklıkla diğer sosyal ortamlara katılım sağlıyorsunuz? *

Mark only one oval.

- En azından haftada bir kere
 Yaklaşık 2 haftada bir
 Yaklaşık ayda bir
 Her üç ayda bir
 Her altı ayda bir
 Yılda bir kere ya da daha az

77. 76. Diğer LGBTİ'ler ile bağlantı kurmanın bir yöntemi olarak sosyal medya da dahil olmak üzere hangi gruplar ve/veya etkinliklere dahil oluyorsunuz? *

78. 77. Yaşça sizden büyük LGBTİ arkadaşlarınız, akrabalarınız ve/veya size rol-model olabilecek kimse oldu mu, var mı? *

Mark only one oval.

- Evet, LGBTİ arkadaşlarım
 Evet, LGBTİ ailem/kardeşlerim
 Evet, LGBTİ aktivistler, LGBTİ dostu kurumlar
 Hiçbiri
 Other: _____

79. 78. Aşağıda listede yer alan cümlelere ilişkin olarak ne hissettiğiniz ile ilgileniyoruz. Lütfen aşağıdaki cümleleri dikkatlice okuyarak kendinize en uygun seçeneği işaretleyiniz. *

Mark only one oval per row.

	Evet	Hayır
İhtiyaç duyduğumda etrafımda en az bir özel insan var	☐	☐
Sevincimi kederimi paylaşabileceğim en az bir özel insan var	☐	☐
Ailem bana gerçekten destek olmaya çalışıyor	☐	☐
İhtiyaç duyduğumda ailemden duygusal destek alıyorum	☐	☐
Arkadaşlarım bana destek olmaya çalışıyor.	☐	☐
İşler ters gittiğinde arkadaşlarıma güvenebilirim	☐	☐
Ailemle sorunlarım hakkında konuşabilirim.	☐	☐
Neşe ve kederimi paylaşabileceğim arkadaşlara sahibim	☐	☐
Ailem bana karar almada yardımcı olmaya hevesli	☐	☐
Hayatımda duygularıma önem veren biri/birileri var	☐	☐
Arkadaşlarımla sorunlarım hakkında konuşabilirim	☐	☐

80. 79. Hangi bilinen/ünlü bir LGBTİ'ye hayranlık duyuyorsunuz, neden? *

81. 80. Eklemek istediğiniz neler var?
